

**KENTSEL DÖNÜŞÜM: ESKİŞEHİR ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
İNCELEME**

Tuba GÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fatime Güneş

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2013

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1205E075 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tuba GÜN'ün, "Kentsel Dönüşüm: Eskişehir Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme" başlıklı tezi 12 Temmuz 2013 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Sosyoloji Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Fatime GÜNEŞ

Üye : Prof.Dr.Nadir SUĞUR

Üye : Yard.Doç.Dr.Ali ULU

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

KENTSEL DÖNÜŞÜM: ESKİŞEHİR ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Tuba GÜN

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2013

Danışman: Doç. Dr. Fatime GÜNEŞ

Araştırmada temel olarak, Eskişehir Karapınar Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi’ne dönüşümden doğrudan etkilenen aktörlerin katılımı ve sürece yönelik bakış açıları incelenmiştir. Karma desenin benimsendiği bu araştırmada verileri toplamak amacıyla anket formu, görüşme ve gözlem gibi nitel ve nicel yöntemler kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Eskişehir ili Odunpazarı Belediyesi’nin TOKİ’yle beraber yürüttüğü “Gecekondun Önleme Bölgesi” olarak ifade edilen “Karapınar Vadisi 2. Etap Projesi”nin uygulanacağı Karapınar, Alanönü, Huzur ve Erenköy mahalleleri oluşturmaktadır. 2012 yılının Ağustos ve Eylül ayları arasında gerçekleştirilen alan araştırması sırasında, yukarıda belirtilen mahallelerden toplam 371 kişiyle yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Bunun yanı sıra 50’si mahalle sakini olmak üzere resmi ve sivil kuruluşlarla toplamda 59 görüşme gerçekleştirilmiştir. Nicel veriler SPSS programıyla analiz edilerek Ki-kare, t-test, ANOVA, korelasyon ile çözümlenmiştir.

Bulgular, dönüşümün gerçekleştirileceği alanının kullanıcılarının dönüşümü genel olarak “hem olumlu hem olumsuz” olarak nitelediğini ortaya koymaktadır. Dönüşüme olumsuz yaklaşımın temelinde konuya ve sürece ilişkin bilgi verilmemesi, fikirlerinin sorulmaması ve dönüşümden zararlı çıkacakları yönündeki kaygı vardır. Yerel halkın yanı sıra STK’larla da sürece ilişkin bilgi paylaşımı olmamıştır. Bu anlamda gerçekleştirilecek olan dönüşüm projesinde yönetimsel ve katılımcı bir yaklaşım sergilenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Yerel Halk, Katılım, Ortaklıklar, Yönetişim

Abstract

URBAN REGENERATION: A SOCIOLOGICAL INVESTIGATION ON ESKISEHIR

TUBA GÜN

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2013

Adviser: Associate Prof. Fatime GÜNEŞ

This study examine directly affected by the participation of actors and their perspectives on the transformation process in Eskisehir Karapınar Valley Urban Transformation Project. The study was designed as mixed research involving both qualitative and quantitative methods such as interivews, survey forms, observations used to collect data. The field of the study is composed of the neighborhoods of Karapınar, Alanonu, Huzur and Erenkoy all of which are called as “Slum Prevention Area” by the Municipality of Eskisehir Odunpazarı. The municipality and TOKI carried out a project called “Karapınar Vadisi 2. Etap Projesi” to regenerate these slum areas. Between the months of August and September of 2012, during the field research, 371 people face-to-face survey was conducted. In addition, 50 neighborhood residents, including governmental and nongovernmental organizations, a total of 59 interviews were conducted. Quantitative data were analyzed by Chi-square, t-test, ANOVA and correlation.

Findings shows that the transformation by residents of the neighborhood in general, "both positive and negative" as describing. There is not given information and concern that the transformation will be going harmful on the basis of a negative approach to transformation. Not shared information about the process with NGOs as well as residents of the neighborhood. In this sense, governance and participation have been ignored transformation project, which will be held.

Keywords: Urban Transformation, Local Residence, Participation, Partnerships, Governance

12.07.2013

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tez/ proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğim; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Tuba GÜN

Önsöz

Tez sürecinde kendisinden çok şey öğrendiğim danışmanım sayın Doç. Dr. Fatime Güneş'e değerli bilimsel katkıları, hiçbir zaman esirgemediği yardımları, tezin her aşamasında gösterdiği emek ve titiz eleştirileri için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Süreç boyunca her türlü ilgi, destek, yardım ve yönlendirmelerinden dolayı sayın Prof. Dr. Nadir Suğur'a teşekkürü bir borç biliyorum. Değerli eleştirileri ile tezime katkıda bulunan sayın Yrd. Doç. Dr. Ali ULU'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Sürecin en başında değerli fikirlerini paylaşan ve kütüphanesini bana açan sayın Doç. Dr. Besime Şen'e, örneklemin belirlenmesinde değerli zamanını ayıran ve emek harcayan sayın Doç. Dr. Murat ATAN'a teşekkürlerimi iletiyorum. Anketlerin hazırlanma ve analiz safhasında her türlü desteği veren sayın Yrd. Doç. Dr. Oya Beklan Çetin'e ve yol gösterici fikirleri ve manevi desteğinden dolayı sayın Yrd. Doç. Dr. Fuat Güllüpınar'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, çalışma sürecinde yanımda olan, destek ve sabırlarını esirgemeyen kardeşlerim Esra Gün'e ve Nurnisa Gün'e teşekkürü borç biliyorum.

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi.....	v
Önsöz	vi
Özgeçmiş	vii
Çizelgeler Listesi.....	xii
Fotoğraflar Listesi.....	xiii
Tablolar Listesi	xiv
1. Giriş.....	1
1.1.Problem.....	1
1.2.Amaç.....	2
1.3.Önem.....	3
1.4.Varsayımlar.....	3
1.5.Sınırlılıklar.....	5
1.6.Tanımlar.....	5
2. Alanyazın.....	6
2.1.Kent, Kentleşme, Kentlileşme Kavramları.....	6
2.1.1. Kent.....	6
2.1.2. Kentleşme.....	7
2.1.3. Kentlileşme.....	8
2.2.Kent Kuramları.....	11
2.2.1. Klasik kent kuramları.....	11
2.2.2. Chicago Okulu.....	13
2.2.3. Çağdaş kent kuramları.....	16
2.3. Kentsel Dönüşüm.....	19
2.3.1. Kentsel dönüşümün tanımı.....	19

2.3.2. Kentsel dönüşümün amaçları.....	21
2.3.3. Kentsel dönüşüm yöntemleri.....	22
2.3.3.1.Kentsel yenileme/yenilenme (urban renewal/ renovation).....	22
2.3.3.2.Yeniden geliştirme /kentsel yeniden inşa (redevelopment).....	23
2.3.3.3.Temizleme (clearance).....	23
2.3.3.4.Yeniden canlandırma(revitalization).....	24
2.3.3.5.Kentsel koruma(presarvation-conservation).....	25
2.3.3.6.Sağlıklaştırma (rehabilitation).....	26
2.3.3.7.Soylulaştırma(gentrification).....	27
2.3.3.8.Kalitenin yükseltilmesi (upgrading).....	30
2.3.3.9.Düzenleme (improvment).....	30
2.3.3.10. Kentsel rönesans (urban renaissance).....	30
2.3.3.11. Entegrasyon.....	31
2.3.3.12. Yeniden üretim (regeneration).....	31
2.3.3.13. Boşlukları doldurarak geliştirme (infill development).....	33
2.3.3.14. Tazeleme- parlatma (refurbishment).....	33
2.4.Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm.....	33
2.4.1. Tarihsel gelişim süreci.....	33
2.4.1.1.19. yüzyıl erken sanayileşme dönemi.....	35
2.4.1.2.İkinci dünya savaşı sonrası: refah devleti döneminde kentsel dönüşüm.....	36
2.4.1.3.1970- 1990 dönemi: neoliberal dönemde kentsel dönüşüm....	38
2.4.1.4.1990’dan günümüze kentsel dönüşüm.....	40
2.5.Türkiye’de Kentsel Dönüşüm.....	41
2.5.1. Türkiye’de kentsel dönüşümün tarihsel arka planı: Osmanlı kenti.....	42
2.5.2. Cumhuriyetin kuruluşundan ikinci dünya savaşına kadar geçen dönem (1923-1945).....	43
2.5.3. 1945’ten 1980’e kadar geçen süreçte kentsel dönüşüm.....	44
2.5.4. 1980’den 2000’e kadar geçen süreçte kentsel dönüşüm.....	48
2.5.5. 2000 sonrası süreçte kentsel dönüşüm.....	50

2.5.5.1.Dünden bugüne TOKİ.....	51
2.6.Kentsel Dönüşümde Ortaklıklar, Yönetişim, Katılım.....	53
2.6.1. Kentsel dönüşüm sürecinde rol alan aktörler.....	53
2.6.2. Kentsel dönüşümde ortaklık ve modeller.....	56
2.6.2.1.Kentsel dönüşüm ortaklıklarında rol alan aktörler.....	58
2.6.2.1.1. Kamu sektörü - kamu sektörü ortaklıkları.....	59
2.6.2.1.2. Kamu sektörü- özel sektör ortaklıkları.....	59
2.6.2.1.3. Özel sektör- özel sektör ortaklıkları.....	60
2.6.2.1.4. Kamu sektörü- özel sektör- yerel halk ortaklıkları.....	60
2.6.3. Yönetişim.....	64
2.6.4. Kentsel dönüşümde katılım.....	68
3. Yöntem.....	77
3.1.Araştırma Modeli.....	77
3.2.Evren ve Örneklem.....	78
3.3.Verilerin Toplanması.....	81
3.4.Verilerin Çözümlemesi.....	85
4. Bulgular ve Yorum.....	86
4.1.Demografik Özellikler.....	86
4.1.1. Nitel görüşme yapılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri.....	86
4.1.2. Nicel görüşme yapılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri.....	88
4.2.Konuta İlişkin Özellikler.....	91
4.3.Göç ve Kent içi Hareketlilik.....	106
4.4.Toplumsal İlişki Ağları.....	111
4.5.Kentsel Dönüşüm	113
4.5.1. Kentsel dönüşümü tanımlama biçimleri ve kentsel dönüşümüne yaklaşım.....	113
4.5.1.1.Kentsel dönüşümün tanımı.....	113
4.5.1.2.Kentsel dönüşümüne bakış açısı.....	118

4.5.2. Kentsel dönüşüm ve katılım.....	136
4.5.2.1.Kentsel dönüşüme ilişkin bilgi düzey ve kaynakları.....	136
4.5.2.2.Kentsel dönüşümde proje paydaşlığı ve katılım.....	153
4.5.2.2.1. Kentsel dönüşümde ortaklıklar ve yönetim.....	159
4.5.2.3.Kentsel dönüşüme ilişkin eylem ve faaliyetler.....	169
4.5.3. Kentsel dönüşüme yönelik beklentiler.....	174
4.5.3.1.Yerel aktörlerin dönüşümü hangi aktörlerin gerçekleştirmesi gerektiğine ilişkin bakış açıları.....	175
4.5.3.1.1. Dönüşümün belediyeler bazında değerlendirilmesi...	180
4.5.3.2.Alanda gerçekleştirilecek olan dönüşüme ilişkin beklentiler..	189
4.5.4. Kentsel dönüşümün mekanın sosyoekonomik yapısını dönüştürücü gücü	203
4.5.5. Kentsel dönüşüm projelerinde yer alan/ alması gereken aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin tutumlar	209
4.5.5.1.Dönüşüm projelerinde yer alan/ alması gereken yerel, sivil ve resmi aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin yerel halkın tutumu.....	210
4.5.5.2.Yerel, sivil ve resmi aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin yerel halkın tutumu üzerinde etkili olan faktörler.....	213
4.5.5.3.Yerel halkın kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik tutumlarının birbirleriyle ilişkisi.....	221
4.5.6. Birinci etap kentsel dönüşüme ilişkin bazı veriler ve ikinci etaba bakışa etkisi.....	226
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	231
5.1.Sonuç.....	231
5.2.Tartışma.....	238
5.3.Öneriler	241
Ekler	243
Kaynakça.....	315

Çizelgeler Listesi

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 1. Kentsel Dönüşümde Ortaklık Tipleri.....	59
Çizelge 2. Yerel Halkın Katılım Sürecine İlişkin Grafikselsel Bir Bakış.....	70
Çizelge 3. Planlamaya Katılım, Aktörler ve Sorumlulukları.....	75

Fotoğraflar Listesi

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1. Huzur Mahallesinden Bir Görünüm.....	79
Fotoğraf 2. Erenköy Mahallesinden Bir Görünüm.....	79
Fotoğraf 3. Karapınar Mahallesinden Bir Görünüm.....	80
Fotoğraf 4. Alanönü Mahallesinden Bir Görünüm.....	80

Tablolar Listesi

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Nitel Görüşme Yapılan Kişilerin Sosyo-Demografik Bilgileri.....	87
Tablo2. Nicel Görüşme Yapılan Kişilerin Sosyo- Demografik Özellikleri.....	89
Tablo 3. Mahallelere Göre Cinsiyet ve Doğum Yeri Bilgileri.....	90
Tablo 4. Oturulan Konut Türünün Mahallelere Göre Dağılımı.....	91
Tablo 5. Mahallelere Göre Konutun Yasal Yapısı	92
Tablo 6. Konutun Çevresel Özellikleri.....	95
Tablo 7. Mahallelere Göre Konutun Çevre Özellikleri	95
Tablo 8. Mahallelere Göre Konutun Mülk Durumu	96
Tablo 9. Aylık Kira Giderleri.....	97
Tablo 10. Oturulan Konut ve Arsaya İlişkin Bilgiler.....	98
Tablo 11.Oturulan Konutu Satma Düşüncesi ve Nedenleri	99
Tablo 12. Yaşanılan Ortamdan Duyulan Memnuniyet	100
Tablo 13. Yaşanılan Ortama İlişkin Memnuniyet Nedenleri ve Karşılaşılan Problemler.....	101
Tablo 14. Yaşanmak İstenen Konut Türünün Mahallelere Göre Dağılımı.....	105
Tablo 15. Yaşanmak İstenen Konut Türü ve Göç Etme Durumu.....	106
Tablo 16. Göç ve Kent İçi Hareketliliğe İlişkin Bilgiler.....	107
Tablo 17. Göç Edilen Mekânın Seçilmesine Etki Eden Faktörler.....	109
Tablo 18. Oturulan Mahalleye Taşınma Nedenleri	110
Tablo 19. Yaşamak İstedikleri Yer.....	110
Tablo 20. Toplumsal İlişki Ağları.....	111
Tablo 21. Kentsel Dönüşümü Tanımlama Biçimleri.....	114

Tablo 22. Kentsel Dönüşüme İlişkin Tanımlamaların Mahallelere Göre Dağılımı ve Kentsel Dönüşümden Kazançlı Çıkma Düşüncesi	115
Tablo 23. Genel Olarak Kentsel Dönüşüme İlişkin Yaklaşım ve Nedenleri.....	118
Tablo 24. Kentsel Dönüşüme İlişkin Yaklaşımın Mahalle ve Cinsiyete Göre Dağılımı	119
Tablo 25. Medeni Duruma Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım.....	121
Tablo 26. Çalışma Durumuna Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım	122
Tablo 27. Kendini Dinsel Olarak Tanımlama Biçimine Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım.....	122
Tablo 28. Konutun Yasal Yapısı ve Kentsel Dönüşüme Yaklaşım.....	123
Tablo 29. Yaşanılan Ortamdan Memnuniyet ve Cinsiyet İlişkisine Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım.....	125
Tablo 30. Yaşanılan Konuttan Memnuniyet ve Cinsiyet İlişkisine Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım.....	126
Tablo 31. Yaşanılmak İstenen Konut Türüne Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım....	127
Tablo 32. Cinsiyet ve Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşünce Arasındaki İlişkiye Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım.....	128
Tablo 33. Kentsel Dönüşüme İlişkin Bilgi Düzey ve Kaynakları.....	137
Tablo 34. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Mahalle Muhtarlarının Rolü.....	138
Tablo35. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Belediye ve STK'ların Rolü.....	139
Tablo 36. Sürece İlişkin Bilginin Aktarımı ve Cinsiyet Faktörü.....	141
Tablo 37. Mahallelere Göre Sürece İlişkin Bilginin Yeterliliği.....	141
Tablo 38. Dönüşüm Projesine İlişkin Faaliyet Yürütme Durumu.....	169
Tablo 39. Dönüşüm Projesinde Söz Sahibi Olma İsteği ile Yaşanılan Mahalle ve Yaş İlişkisi.....	170

Tablo 40. Dönüşüm Projesinde Söz Sahibi Olma İsteği İle Doğum Yeri ve Çalışma Durumu İlişkisi	171
Tablo 41. Dönüşüm Projesinde Söz Sahibi Olma İsteği İle Gelir İlişkisi.....	172
Tablo 42. Mahalle Derneklerinin Dönüşüm Sürecindeki Rolü.....	173
Tablo 43. Dönüşümü Gerçekleştirmesi Gerektiği Düşünülen Aktörler.....	175
Tablo 44. Dönüşümü Gerçekleştirmesi İstenen Aktörlerin Mahalle ve Cinsiyete Göre Dağılımları	176
Tablo 45. Dönüşümü Gerçekleştirmesi İstenen Aktörlerin Yaşa Göre Dağılımları...	177
Tablo 46. Projeyi İlçe Belediyesinin Gerçekleştirmesine Yönelik Bakış Açısı ve Sebepleri.....	181
Tablo 47. Projeyi İlçe Belediyesinin Gerçekleştirmesine Yönelik Bakışın Mahalle ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	182
Tablo 48. Projeyi İlçe Belediyesinin Gerçekleştirmesine Yönelik Bakış ve Kentsel Dönüşüme İlişkin Yaklaşım Arasındaki İlişki.....	183
Tablo 49. Alanda Gerçekleştirilecek Olan Dönüşüme İlişkin Beklentiler.....	189
Tablo 50. Dönüşümün Ardından Karşılaşılacak İstenen Mahalle Yapısının Cinsiyete Göre Durumu.....	190
Tablo 51. Bölgede Arttırılması İstenen Fonksiyon Türü.....	196
Tablo 52. Bölgede Arttırılması İstenen Fonksiyonun Mahallelere Göre İlişkisi..	197
Tablo 53.Kentsel Dönüşümden Kazançlı Çıkmaya Yönelik Düşünce.....	198
Tablo 54.Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşüncenin Doğum Yeri ve Çalışma Durumuyla İlişkisi.....	199
Tablo 55. Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşüncenin Gelirle İlişkisi.....	200
Tablo 56. Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşünce ve Göç İlişkisi.....	201

Tablo 57. Konutun Yasal Yapısı ve Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlama Düşüncesi.....	202
Tablo 58. Dönüşüm Sonrasında Edinilen Konutu Değerlendirme Biçimlerine Yönelik Frekans Tablosu.....	204
Tablo 59. Yerel Halkın Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına İlişkin Tutumlarının Frekans Dağılım Tablosu.....	212
Tablo 60. “Mahalleli Yapılan Uygulamaları Desteklemelidir” Tutumuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	213
Tablo 61. “Kent Konseyi Halkı Çeşitli Yollarla Bilgilendirmelidir ” Tutumunun Dönüşümü Gerçekleştirilmesi Gereken Aktörlere Göre ANOVA Sonuçları.....	215
Tablo 62. “Kentsel Dönüşüm Sadece Belediyelerce Gerçekleştirilmelidir ” Tutumunun Dönüşümü Gerçekleştirilmesi Gereken Aktörlere Göre ANOVA Sonuçları.....	216
Tablo 63. “Kentsel Dönüşüm Sadece Belediyelerce Gerçekleştirilmelidir ” ve “Büyükşehir ve İlçe Belediyesi Beraber Hareket Etmelidir” Tutumlarının Dönüşümü Gerçekleştirilmesi Gereken Aktörlere Göre ANOVA Sonuçları.....	217
Tablo 64. Kentsel Dönüşüme İlişkin Bilgi Edinmeye ve Bu Konuda Etkinlik Göstermeye İlişkin Tutumlara Katılımın Mahallelere Göre ANOVA Sonuçları.....	218
Tablo 65. “Mahalledeki Dernekler Bu Konuda Etkin Olmalıdır” Tutumunun Göç ve Dernek Üyeliğine Göre T- Test Sonuçları.....	219
Tablo 66. “Belediyeler Planlamada Farklı Gelir Gruplarını Dikkate Almalıdır” Tutumunun Gelire ve Dönüşüm Alanında Ev Sahibi Olmaya Göre ANOVA Sonuçları.....	220
Tablo 67. Kentsel Dönüşümü Gerçekleştirilmesi Gereken Yerel Aktörlere İlişkin Soruların Korelasyonu.....	221
Tablo 68. Kentsel Dönüşümü Gerçekleştirilmesi Gereken Yerel ve Merkezi Aktörlere İlişkin Soruların Korelasyonu.....	222

Tablo 69. Farklı Yerel ve Merkezi Aktörlerin Dönüşüm Projelerinde Ortaklaşa Hareket Etmesine İlişkin Verilerin Korelasyonu.....	222
Tablo 70. Yerel Halkı Bilgilendirmeye ve Sürece Katmaya Yönelik Verilerin Korelasyonu	223
Tablo 71. Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkı Bilgilendirmesi Düşüncesine Katılım Arasındaki Korelasyon	224
Tablo 72. Yerel Halkın Kentsel Dönüşüm Sürecindeki Rolüne İlişkin Soruların Korelasyonu.....	224
Tablo 73. Farklı Aktörlerin Planlamaya Halkı Katması Sorularına İlişkin Verilerin Korelasyonu.....	225
Tablo 74. Karapınar Birinci Etaba İlişkin Kazanç ve Memnuniyet Durumları I.....	226
Tablo 75. Karapınar Birinci Etaba İlişkin Kazanç ve Memnuniyet Durumları II.....	228
Tablo 76. Birinci Eapta Konut Sahibi Olmayanlar ve Birinci Etap Çalışmalarının Yapılacak Projeye Bakış Üzerindeki Etkisi.....	229

1. Giriş

Bu başlık altında araştırmanın temel problemi, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarından bahsedilecektir.

1.1.Problem

Tarihsel süreç içerisinde endüstri devriminin gerçekleşmesi, kırdan kente göçlerin başlamasıyla beraber konut, altyapı gibi kentleşme sorunları ortaya çıkmış, bu durum uzun dönemde kentsel yapıda büyük- orta- küçük ölçekte yapılan değişiklikleri, dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Kentleşmenin yoğun ve artan bir şekilde devam etmesi ve süreçte ortaya çıkan problemler, aksaklıklar ve eksiklikler bu çalışmanın temelini teşkil edecek olan “kentsel dönüşüm” kavramını ortaya koymuştur.

Kentsel dönüşüm sadece fiziki yapıdaki dönüşümü işleyen bir süreç değildir, aynı zamanda bu sürece etki eden yapısal özellikler ve aktörleri de içine almaktadır. Bu anlamda kentsel dönüşümle ilgili kavramsal tanımlamalar ve tarihsel gelişime ilişkin literatürün yanı sıra kentsel dönüşümü gerektiren nedenler; belediyeler, TOKİ ve özel sektör gibi kentsel dönüşüm uygulamalarında rol oynayan temel aktörler ve bu aktörlerin sürece katılımı da üzerinde durulması gereken konulardır.

Bundan hareketle bu çalışmada Türkiye’nin kentleşme sürecini fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak etkileyen kentsel dönüşümün yönetim boyutu ve bu süreçte yer alan ve süreçten doğrudan etkilenen aktörler arasındaki ilişkilerin sosyolojik olarak anlaşılmasına, diğer bir deyişle, esas olarak “kentsel dönüşüm”, “yönetişim” ve “katılım” kavramlarının süreçte yer alan aktörler açısından ifade ettiği anlamlara ve buna etki eden aktörler arasındaki ilişkilerin sosyolojik analizine çalışılmıştır. Bu analiz, Eskişehir ili Odunpazarı Belediyesi’nin TOKİ’yle beraber yürüttüğü “Gecekondun Önleme Bölgesi” olarak ifade edilen “Karapınar Vadisi 2. Etap Projesi” özelinde gerçekleştirilmiştir.

1.2.Amaç

Türkiye’nim birçok kentinde uygulamaya konulan kentsel dönüşüm projeleri kentleşme süreçlerini fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel düzeyde etkilemektedir. Kentsel dönüşüm süreçleri, dönüşüm projelerine karar verilmesi, projelerin planlanması, projelerin uygulanması, bu uygulamaların etkileri ve sonuçları gibi bir dizi aşamaları içermektedir. Bu çalışmanın temel amacı, kentsel dönüşüm sürecinin yönetim boyutunu, bu süreci etkileyen ve bu süreçten etkilenen aktörlerin katılım düzeyleri açısından sosyolojik olarak analiz etmektir.

Bu çerçevede Eskişehir ili Odunpazarı Belediyesi’nin TOKİ’yle beraber yürüttüğü “Gecekondun Önleme Bölgesi” olarak ifade edilen “Karapınar Vadisi 2. Etap Projesi” özelinde projenin amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Merkezi ve yerel siyasi aktörlerin kentsel dönüşüm projelerindeki yerini anlamak.
2. Özel sektörün ve kamu sektörünün kentsel dönüşüm projelerindeki yeri ve önemini anlamak.
3. Sivil toplum kuruluşlarının kentsel dönüşüm projelerinde herhangi bir role sahip olup olmadığını anlamak.
4. Kentsel dönüşüm projelerinden doğrudan etkilenecek olan yerel halkın dönüşüm sürecinde herhangi bir role sahip olup olmadığını anlamak.
5. Merkezi ve yerel siyasi aktörler, özel sektör/kamu sektörü, sivil toplum kuruluşları ve süreçten doğrudan etkilenen yerel halkın dönüşüme yönelik algı, beklenti ve tutumlarını anlamak.
6. Kiracı ve hak sahiplerinin dönüşüme yönelik algı, tutum ve beklentilerini öğrenmek.
7. Araştırma bulgularının yerel siyasi aktör ve Sivil Toplum Kuruluşları ile paylaşarak kentsel dönüşüm süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik kullanılması.

1.3.Önem

Bu çalışma temel olarak kentsel dönüşüm sürecinin yönetim boyutu, bu süreçte yer alan aktörlerin katılımı üzerinde durmaktadır. Konuyla ilgili Türkiye ve dünya genelinde benzer çalışmalar yapılmış olmakla birlikte Eskişehir ili özelinde kentsel dönüşümde yönetim ve kentsel aktörlerin katılımını ölçme amaçlı kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmayı farklı kılan bir diğer nokta henüz kentsel dönüşüm çalışmalarının gerçekleşmeye başlamadığı, planlama aşamasında olunan bir alanda yapılacak olması, halkın bakışının, beklentilerinin ve katılımın süreç içerisinde veya sonrasında değil daha başlangıcında tespitine çalışılmasıdır.

Bu araştırma; yerel halkın, STK'ların, kamu ve özel sektör kuruluşlarının önemli aktörler olarak projedeki ortaklık durumlarını, sürece katılım düzeylerini, süreçle ilgili algı ve beklentilerini ve dolayısıyla da yeterli düzeyde bir katılım sağlanabilmesi için neler yapılması gerektiğini, halkın süreçten ne umduğunu, bilgi eksikliğinin ve bilginin dağıtımında meydana gelen eksikliklerin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda bu araştırmanın, hem Odunpazarı ilçe belediyesi ve TOKİ, hem kent konseyi, hem de Büyükşehir Belediyesi'nin daha sonra gerçekleştireceği projelerde, planlamalarda veya halkın katılımını gerektiren uygulamalarda ortaya çıkabilecek sorunların en aza indirgenmesi açısından katkı sağlayacağı söylenebilir.

1.4.Varsayımlar

Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesiyle ilgili olarak yerel halk yeteri kadar bilgilendirilmemektedir.

Bölgede gerçekleştirilecek olan projeye yönelik algılar proje kapsamındaki mahallelere, halkın sosyo-ekonomik durumuna göre farklılık göstermektedir.

Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesine yönelik algıda hak sahipleri ve kiracılar arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Kentsel dönüşüme yaklaşımda dönüşümü hangi belediyenin gerçekleştireceği önemli etkiye sahiptir.

Karapınar Vadisi 1. Etap kentsel dönüşüm projesi yapılacak olan dönüşüm projesine yaklaşım üzerinde etkili olmuştur.

Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesiyle ilgili olarak halkın bilgilendirilmesinde cinsiyete göre farklılıklar söz konusudur.

Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesinin planlama aşamasında yerel halkın katılımı dikkate alınmamaktadır.

Dönüşüm projesini gerçekleştirmesi istenen aktörlerin seçiminde mülk sahipliği ve gelir etkilidir.

Yerel halk aktif olarak dönüşüm sürecinde faaliyet göstermemektedir.

Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesinde STK'lar yeterince aktif değildir.

Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesinde özel sektör kuruluşları yeterince aktif değildir.

Gerçekleştirilecek olan dönüşüm mekânın sosyoekonomik dönüşümünü beraberinde getirecektir.

Karapınar Vadisi 2. Etap ile ilgili uygulamanın amacı kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan gecekondlu alanlarındaki temel sorunların çözümüne ve bölgenin iyileştirilmesine yöneliktir.

1.5.Sınırlılıklar

Araştırma Eskişehir ilinde gerçekleştirilmesi planlanan Karapınar Vadisi Gecekondulaştırma Bölgesi Projesi'nin ikinci etabıyla, dolayısıyla da bu proje kapsamındaki dört mahalleyle sınırlıdır. Bu anlamda bu sınırlar içerisinde yaşayan yerel halkla anket ve derinlemesine görüşmelerin yanı sıra Odunpazarı İlçe Belediyesi, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, TOKİ Eskişehir irtibat bürosu, Mimarlar Odası, Kent Konseyi'nden kişiler ve mahalle muhtarlarıyla da görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ancak proje alanındaki altlık işlerini yürüten firma temsilcileriyle iş yoğunlukları gerekçesiyle birçok uğraşa rağmen yüz yüze bir görüşme ortamı yakalanamamıştır.

1.6.Tanımlar

Kentsel dönüşüm: Kentin bütününde veya bir bölümünde meydana gelen fiziksel, ekonomik ve toplumsal bozulmaların giderilmesine yönelik girişilen çok yönlü ve kapsamlı iyileştirme faaliyetleri.

Katılım: Bir durum veya konuya ilişkin süreçlere istençli ve aktif olarak katılma hali.

Yerel halk: Bir bölge veya alanda yerleşik olarak yaşamlarını idame ettiren tüm sakinleri ifade etmektedir.

Aktör: Herhangi bir durum, olay ve eylemden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen, bu süreçlere etki eden ve süreçleri bizzat yöneten kişi, kurum ve kuruluşlar.

2. Alanyazın

2.1.Kent, Kentleşme, Kentlileşme Kavramları

2.1.1. Kent

Kent kavramı hemen her dilde farklı sözcüklerle ifade edilmesine karşın köken itibarıyla neredeyse her toplumda uygarlık, medeniyet veya yurttaşlık gibi anlamlara denk düşmektedir. Arapça’da kent sözcüğü medine, kentli medeni, kentlilik medeniyet gibi sözcüklere; İngilizce’de ise, sırasıyla city, civil(ized) ve civilization sözcüklerine karşılık gelmektedir. Bu durum kent kavramıyla uygarlık kavramı arasındaki sıkı ilişkiyi ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçte meydana gelen sosyoekonomik değişmelere bağlı olarak kent kavramı da birtakım değişiklikler göstermiş, ”kale”, “sur” gibi kavramların kent tanımındaki belirleyici etkisi ortadan kalkmış, bunun yerini ekonomik faaliyet, istihdam yapısı, nüfus yoğunluğu gibi birçok farklı kritere bağlı olarak oluşan kent tanımları almıştır. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte kentsel mekânlarda meydana gelen biçim ve işlev değişiklikleri kent kavramının içeriğini de bütünüyle değiştirmiş sosyoloji, tarih, coğrafya ve ekoloji gibi birçok bilim dalının inceleme alanına girmesiyle beraber “kentnin tanımlanması”nda farklı yaklaşımlar sergilenmiştir (Topal, 2004: 277) Bu anlamda kent, köyden farklı olarak belli bir yönetsel örgüt biriminin sınırları içinde kalan (Keleş, 2012: 101) belli nüfus büyüklüğüne erişmiş (Sencer, 1979: 4), “*mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinmelerini karşılamak için ortaya çıkan*” (Keleş, 2012: 102), “toplumsal açıdan bir örnek olmayan insanların görece olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte” (Wirth, 2002: 85) oldukları yerleşmeler olarak idari, demografik, ekonomik ve toplumsal ölçütler temelinde tanımlanmaktadır.

Nüfusun büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliği üzerinden yapılan tanımlamada kentler, ikincil ilişkilerin ön planda olduğu, yüz yüze ilişkilerin yapay, geçici ve parçalı olduğu; sadece iş ve yerleşim imkânları sağlamayan, aynı zamanda ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan merkezlerdir (Wirth, 2002: 78, 90-91).

Sonuç olarak kent, sosyal, kültürel, ekonomik, yönetsel ve demografik özellikleri açısından kırsal olandan, köyden ayırt edilen (Genç vd., 2008: 357) özellikle de tarım

dışı üretimin gerçekleştiği, belli bir büyüklük, yoğunluk ve heterojenliğe sahip (Özer, 2004: 2-3, Tekeli, 2011: 18-20, Keleş, 1998: 75, Kıray, 1972: 1, Sencer, 1979: 8), iş bölümü ve uzmanlaşmanın ön planda olduğu, (Keleş, 2012: 102, Genç vd., 2008: 357) mekân ve zaman içindeki insan yerleşmeleri (Tekeli, 2011: 16) olarak tanımlanmaktadır.

2.1.2. Kentleşme

Tekeli (2011: 256)'nin de ifade ettiği gibi, kentleşme ancak kente referans verilerek tanımı yapılabilecek bir kavramdır. Daha önce de belirtildiği gibi kent, köy karşıtlığı üzerinden anlam kazanan, belli bir nüfus yoğunluğunun üstünde bulunan, belli kültürel özelliklere sahip bir yerleşme, dolayısıyla kentleşme de bu yerleşmelerde yaşayanların oranının artması, “kentin belli bir yönde değişmesi”, tarım dışı üretimin ve tüm üretim alanlarında koordinasyonun artması, büyüklük, yoğunluk ve heterojenlik derecelerinin artış göstermesi (Tekeli, 2011: 16- 20) süreci olarak tanımlanmaktadır.

Kentleşmenin temel öğeleri olarak; aralarında neden-sonuç ilişkisi bulunması bakımından önem taşıyan heterojenlik, hareketlilik, rekabet, çeşitlenme, yoğunluk, anonim ilişkiler, ihtisaslaşma, iş bölümü ve daha başka pek çok değişken sayılabilir (Tekeli, 2011: 17).

Kentleşme hareketleri, birbirinden ayrılması mümkün olmayan, iç içe ve birbirlerini etkileyen ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo- psikolojik etmenlerin etkisi altında oluşmaktadır. Tarımda çağdaş üretim araçlarının kullanılması topraklarının parçalanması, tarımdan elde edilen gelirin yetersiz olması, kentte yeni iş imkânlarının varlığı ve yaşam standartları kentleşmeye yol açan ekonomik nedenlerdir. Aynı şekilde tarımda makineleşme ve yüksek teknolojiye sahip araçların sanayileşmeye yol açması teknolojik; çeşitli düzeylerde verilen siyasal kararlar, yönetim yapısının özellikleri, hukuk kuralları, uluslararası ilişkiler siyasal ve son olarak da kırsal ve kentsel yaşam biçimleri, toplumsal kültürel olanaklar ve hizmetler, kentin özgür havası vs. kentleşmeye yol açan sosyo- psikolojik nedenlerdir (Keleş, 2012: 35-41). Bu nedenler zamanda kentleşmeye yol açan itici, iletici ve çekici güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen nüfus hareketliliklerini ifade eder (Keleş, 2012: 67-74, Genç vd., 2008: 356).

Kentleşme dar anlamıyla, doğum oranları ve göçlerle beraber kent sayısının ve kentte yaşayan nüfusun artmasını ifade eden, zaman içindeki bir değişmeyi, bir süreci anlatan dinamik bir kavram olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1972: 5-6; 2012: 31, Sencer, 1972: 2). Ancak kentleşme sadece nüfus hareketleriyle açıklanabilecek bir süreç değildir. Kentleşme, sanayileşme ve modernleşme arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur (Başaran, 2008: 19, Bal, 2011: 68). Sanayileşmeyle birlikte; üretim sisteminde meydana gelen değişimler, tarımsal olmayan üretimin artması, ürünlerin denetim ve koordinasyonun yoğunlaşması (Keleş, 1972: 6, Tekeli, 2011: 20) üretim ve istihdamda ağırlığın sanayi ve hizmetler sektörüne kayması (Sencer, 1979: 2, Bal, 2011: 68) ve ekonomik yaşamda meydana gelen bu değişimlerle beraber toplumsal alanda iş bölümü, uzmanlaşma, örgütlenme, farklılaşma ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişiklikler (Keleş, 1998: 80), ‘dar mekânlı’ cemaat hayatından ‘geniş mekânlı’ cemiyet hayatına geçiş, ‘sosyal münasebetler’e ve bunun gerektirdiği ‘yeni teşkilatlanmalara giriş’ kentleşme sürecini tanımlamaktadır (Sezal, 1992: 22).

2.1.3. Kentlileşme

Kentlilik kavramı kente paralel bir seyir izlemiştir; zira kentin gerek fiziksel, demografik, ekonomik, gerekse toplumsal, kültürel nitelikleri, kentte yaşayanların yaşam tarzları üzerinde belirleyicidir (Genç vd., 2008: 67). Dolayısıyla hem statik bir yapı ve mekânı ifade eden kent hem de dinamik bir süreci ifade eden kentleşme, kentlileşmeye doğrudan referans vermektedir. Tekeli (2011: 28)’nin belirttiği gibi, İngilizcede her iki sürecin eş zamanlı yürümesinden kaynaklı, kentleşme hem nüfusun belli noktalarda yoğunlaşmasını hem de kentli bir kültürün yayılmasını ifade ettiği için farklı bir kavramsallaştırılmaya ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak Türkiye’de bu iki süreç beraber ilerleyemediğinden kavramsal açıdan bir farklılaşma oluşmuş ve kentleşme kavramının yanı sıra kentlileşme kavramı da literatüre girmiştir. Bu anlamda kentlileşme kentleşmeden farklı olmakla beraber, kentlileşme sonucunda meydana gelen toplumsal değişmeler davranış, ilişki, değer yargıları, tinsel ve özdeksel yaşam biçimleri üzerinde önemli değişiklikler yaratmıştır (Keleş, 1998: 80).

Tabi ki bu tanımın yapılması için öncelikle kavramın kökünde yer alan “kentli” olma durumu ele alınmakta ve kentleşme de bu olguya doğru bir gidişi, bir süreci, oluşumu işaret etmektedir. Erten (1999: 30), kentliyi “kentte yaşayan ve kentin kendine özgü kültürünü benimsemiş olan, kırsal yaşam biçimlerinden farklı bir yaşam biçimi sürdüren, geçimini tarım ve hayvancılık dışı faaliyetlerden kazanan kişi” olarak tanımlamaktadır. Başaran (2011: 71) ise, kentleşmeyi, “kente göç edenlerin yeniden toplumsallaşma süreci” olarak tanımlamakta ve toplumsallaşmayı bireyin içinde bulunduğu toplumun ve toplumsal grupların değerlerini, normlarını ve davranış kalıplarını içselleştirmesi olarak ifade etmektedir.

Kentleşme konusunda en genel ve temel açıklamalar ayrıntılı bir biçimde Wirth tarafından ortaya konulmuştur. Wirth (2002: 77-84)’e göre, kentleşmeyi yalnızca kentin fiziksel mekânıyla sınırlayıp kentsel tutumların keyfî yasal sınırların bittiği yerde aniden yok olduğunu düşünmek, demografik birtakım sınırlamalara gitmek ve kentleşmenin derecesini tam olarak geçerli bir biçimde kentlerde yaşayan toplam nüfusun oranıyla ölçmek son derece yanlıştır. Zira kentleşme “kentlerdeki yaşam biçiminin yapısını belirleyen nitelikler bütünü” dür ve kentlerin toplumsal yaşam üzerindeki etkileri kentli nüfus oranının etkisinden daha büyüktür. Bu sebeple onun da ifade ettiği gibi iyi bir kentleşme tanımı, kentlerin sadece genel olarak gözlenebilen ana niteliklerini göstermekle kalmamalıdır.

Bu açıdan Wirth (2002: 88) kentleşmeyi:

(1)Nüfusu, teknolojiyi ve ekolojik düzeni kapsayan fiziksel bir yapı olarak (2) özgül toplumsal yapıyı, toplumsal kurumlar dizisini ve tipik toplumsal ilişkiler kalıbını içeren bir toplumsal örgütlenme sistemi olarak (3)tutumlar ve düşünceler bütünü olarak ve tipik ortak davranış kurallarından kaynaklanan ve toplumsal denetim mekanizmasına bağlı kişiliklerin bir araya getirilmesi olarak”

bir birine bağlı karşılıklı üç farklı biçimde ele almaktadır. Bu anlamda başta toplumsal olmak üzere kültürel, ekonomik, siyasal, psikolojik boyutlarıyla kentleşmeden bahsetmek mümkündür.

İkincil ilişkilerin egemen olduğu, ailenin öneminin azaldığı, toplumsal dayanışmanın geleneksel temelini zayıfladığı, eğitim ve eğlence gibi etkinliklerin ev dışına,

uzmanlaşmış kurumlara kaydırıldığı (Wirth, 2002: 101-102) toplumsal bir örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkan kentlileşme, kentleşmeyle modernleşme arasında özdeşlik kurulması sebebiyle, modernist bir asimilasyon olarak da ifade edilmektedir. Ancak bu süreci bir asimilasyon değil, entegrasyon süreci olarak tanımlayanlar da söz konusudur. Çünkü Türkiye’de üç nesil önce şehre yerleşmiş olan gecekondü aileleri kente entegre olmuş, kentin fırsatlarından yararlanmış ve kendilerine ait belli bir kültür oluşturmuşlardır ki bu kentleşmenin yarattığı bir kültürdür (Tekeli, 2011: 5).

Ekonomik açıdan kentlileşme, kentte göç edenlerin ve orada yaşayanların işgücünün tarım dışı alanlarda, sanayi ve hizmetler sektöründe kullanılmasını (Başaran, 2008: 23-24) serbest piyasa koşullarında örgütlü olmayı, gösterişçi tüketim yerine tasarruf ve yatırıma yönelmeyi (Bal, 2011: 76) ifade eder. Ancak kentlileşmenin ekonomik yapıya, bu açıdan meydana gelen yeni gelişmelere, ekonomik hayat koşullarına, iş yapısına, çalışma koşullarına, uyarlanmayla yakından alakalı olması, “kentlileşmenin endüstriyalizm ve modern kapitalizmle karıştırılması tehlikesi” (Wirth, 2002: 84)’ni de ortaya koymaktadır.

Psikolojik açısından kentlileşme ise, akılcılığı, nesnel ölçülebilir başarı edinme amacını, boş zamanların etkin ve bilinçli kullanımını, gelişmiş bir özgüven ve empatiyi, şimdiye ve geleceğe yönelik planlılığı, hukuksal ve kentsel normlara uymayı (Bal, 2011: 76, Başaran, 2008: 24) ifade etmektedir. Bireylerin kente tam olarak eklenememesi, kentin sosyo- kültürel ve psikolojik boyutlarına uyum sağlayamaması, kültürel boşluğun ortaya çıkmasına ve nihayetinde “kentsel başkalaşma” olarak da adlandırılan , gettolaşma, şiddet, suç, mafya tarzı yapılanmalara, kültürel siteleşmelere yani “kentsel yabancılaşma”ya (Genç vd., 2008: 67) yol açtığı gibi bireysel bazda da kentsel yapıdan soyutlanma, kentli kültüre yabancılaşmanın getirdiği yalnızlaşmaya, büyük ölçekli toplumsal ve psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

Siyasal açıdan kentlileşme, siyasal toplumsallaşmayı ve yurttaşlık kimliğini ön plana çıkarmaktadır. Siyasi açıdan kentlileşme, kent yönetimine katılma konusunda daha aktif, bilinçli, hak ve sorumluluklarının, demokrasinin yerleşmesinde oy verme davranışının ve siyasal kurumların önemini bilincinde olma, yerel yönetimlerin hizmetlerinin

yükseltilmesinde sorumluluk alma ve genel toplumsal sorunlara karşı duyarlılık gösterme davranışlarını ifade etmektedir (Bal, 2011: 77, Başaran, 2008: 23-24).

Yukarıdaki tanımlamalardan hareketle kentlileşme, sadece ve tek başına fiziksel ikamet yerinin, uğraşılan ekonomik faaliyet biçiminin, kurulan toplumsal ilişkilerin vs. değişmesi, belli bir yerdeki kentli nüfusun artış göstermesi değil, bir bütün olarak toplumun her yönünü içine alan geniş bir ölçekte kentsel yaşama uyum, Williams'ın ifadesiyle “organize edilmiş sosyal hayata geçiş” ve bu organizasyonun gündelik hayata kusursuz olarak bütünlenbilmesidir (Sezal, 1992: 28).

Kısacası kentlileşme, yerleşimlerin fiziksel, ekonomik, siyasal ve kültürel özellikleri bakımından gelişmesinin yanı sıra kentte yaşayanların bu yapıya entegre olma süreçlerini ifade etmektedir.

2.2.Kent Kuramları

2.2.1. Klasik kent kuramları

Bu başlık altında kenti ayrı bir çalışma alanı olarak değil daha bütüncül bir yaklaşımla, kenti toplumsal yapının bütününden ayrıştırmadan ve kapitalizme geçiş sürecinin sonucunda ortaya çıkan bir ürün olarak değerlendirilen Marx, Engels, Weber, Simmel gibi kuramcılar ele alınmaktadır.

Marx, kentlerin feodal yapıda ve üretim yapısında mevcut olmayan farklı siyasal, kültürel ve ekonomik işlevleri bünyesinde topladığı için ilerici bir nitelik taşıdığını (Bal, 2011: 162-162), ancak kentsel yapının beraberinde birtakım sorunlara da yol açan hem gerici hem de ilerici unsurları bünyesinde barındıran diyalektik bir yapıya sahip olduğunu, bu durumun özünde devrimci potansiyeller taşıdığını ifade etmektedir (Şengül, 2001: 10). Engels ise, ekonomi politik bir yaklaşım biçimiyle kent mekânı ve kapitalist sömürüye odaklanmış, bu sömürü ve sefaletin kendini sadece üretim alanında değil yeniden üretim alanında da gösterdiğini (Şengül, 2001: 12), Marx'ın sınıfsal çelişki ve bölünmeler mekânı olarak gördüğü kentsel mekândaki mekânsal ve sosyal problemlerin kente özgü bir gerçeklikten daha çok kapitalist toplumsal yapı ve çelişkilerden kaynaklandığını (Katznelson,1993'ten aktaran Şengül, 1994: 468) belirtmektedir.

Marx ve Engels, kentleşme olgusunu, kapitalizmin gelişimi ve sermaye birikim süreçleri çerçevesinde kır- kent ayrımı üzerinden ele almaktadırlar. Kentleşmeyle birlikte kentlerde yeni bir emekçi kesim yoğunluk kazanmaktadır. Bu durum, kapitalist sınıfla arasındaki uçurumun belirginlik kazanmasına yol açmakta ve emekçi sınıfın kapitalist üretim ilişkilerine meydan okumasının mümkün kılmaktadır. Zira kentler, feodal yapıdan farklı olarak işçi sınıfını üretim alanlarında, fabrikalarda, atölyelerde mekânsal anlamda bir arada tutmaktadır. Böylelikle işçi sınıfının, bir bütün olarak hareket edebilme, örgütlenebilme ve devrimci bir gelişime yol açma potansiyelleri ortaya çıktığı, üretim ilişkilerine meydan okumasına ve sınıf bilinci oluşturmaya imkân tanıdığı için kenti köy karşısında özel bir yere yerleştirmektedirler (Şengül, 2001: 11-12).

Weber'in kent kavramlaştırması ekonomik ve siyasi örgütlenme temelindedir (Aslanoğlu, 2000: 59). Ona göre iktisadi olarak kent, ticari ilişkilerin ön planda olduğu; siyasi açıdan ise göreceli olarak özerk bir yapıya sahip olan yerleşim birimidir. Yani Weber kentin önemini, kurumsal bir meşruluk kaynağı olarak kapitalist girişimciye ve vatandaşlık haklarının doğmasına olanak tanımasına bağlamaktadır ve ona göre bir yerleşim yerinin kent olarak isimlendirilebilmesi için; pazar yeri, göreceli özerkliğe sahip bir mahkeme veya hukuk düzeni, kentte yaşayanlarca seçilen yöneticiler, savunma amaçlı bir kale (Weber, 2005: 119-120) gibi ekonomik, politik-idari, hukuki faaliyetlerin bir bütün olarak denge içerisinde bir arada bulunması gerekmektedir.

Simmel'in kent kuramı, kentli insanın kişilik, davranış ve zihinsel yapısı üzerine odaklandığı için sosyopsikolojik kent kuramı olarak değerlendirilmiştir (Martindale, 2005: 63-65). Simmel kentleri, para ve pazar ekonomisinin iç içe geçtiği, insanlar arasındaki ilişkileri anonim, gayrişahsi bir dönüşüme uğratan, her şeyin değerinin, para ekonomisinin egemen olduğu bir yapıda hesapçı bir mantığa ve insani niteliklerin ihmal edilebilir niceliklere indirildiği dolayısıyla da “bezgin tutum”ların ortaya çıktığı bir alan olarak tanımlamaktadır (Simmel, 2005: 170-173).

Ancak klasik kuramcılar, kenti kendi başına bir ürün, bir çalışma nesnesi olarak ele almamış, kenti daha çok kapitalizmle ilişkisi bağlamında ele alıp yüzeysel değerlendirmelere gitmişlerdir.

2.2.2. Chicago Okulu

Chicago kentinin yaşadığı yoğun göç, hızlı kentleşme ve bunun getirdiği birtakım problemlerin etkisiyle 1920'lerin başında Chicago Üniversitesi'ndeki bir grup sosyoloğun kenti tek başına ele almaları bu konu üzerinde sistematik bir biçimde durmaları kent sosyolojisinin bir disiplin olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sosyal ekolojik yaklaşım olarak da adlandırılan bu okulun temsilcileri olan Robert E. Park, Roderick D. McKenzie, Ernest Burgess ve Louis Wirth kentsel gelişmeyi kente özgü terimlerle ele almış, hızlı nüfus artışının kentte yarattığı kaotik yapı, yeni nüfusun istihdam ve konut problemleri, suç ve şiddet oranlarındaki artışları gibi kültürel, siyasal ve ekonomik bütünleşme sorunlarına Chicago kenti çerçevesinde çözüm aramışlardır (Şengül, 1994: 468, Yörükkan, 2006: 74).

Ekolojik yaklaşımın kurucusu olan Park, kentleşme sürecinde kentin mekânsal dokusunun gelir, ekonomik faaliyet, ırk ve aile açısından nasıl etkilendiği, bu mekânsal ve sosyal yapılar arasındaki bağların nasıl kurulduğu üzerinde durur. Park, kentteki mekânsal ilişkilerin temeline kentsel büyüme ve gelişmeyi açıklamak amacıyla kullandığı rekabet ve hâkimiyet kavramlarını yerleştirir zira her yaşam alanında bir ya da daha fazla hâkim tür vardır, insanların kentsel mekândaki dağılımını belirleyen de budur (Aslanoğlu, 2000: 27).

Evrin teorisiyle hareketle kentleşme sürecini doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi olarak gören Park, kenti kendine ait bir hayatı olan bir sosyal ormana, organizasyona benzetir. Bu anlamda bu yaşam mücadelesi ve mekânsal rekabetin sonucu olarak en güçlüünün merkezde olduğu, zayıf olanın ise arka taraflarda kaldığı; ancak kentsel rekabet hafiflediğinde insanların da bitkiler gibi kök saldı, topluluk duygusu geliştirdiği bir yerleşiklik ortaya çıkar. Ancak bu durum yeni bir istila sürecini, yeni bir

denge ve uyumu içeren bir döngüdür, zira kent merkezindeki yeni gruplar yoksul mahalleleri istila ederek, hali hazırda orada yaşayanları dışarı iterler (Aslanoğlu, 2000: 25 -29). Kısacası Park, doğal ve değişmeyen güçlerin etkisiyle oluşan kentleri biyotik (rekabet) ve kültürel (işbirliği) yapının bir arada olduğu, insan doğasının ürünü olan yerleşimler olarak ele almaktadır.

McKenzie ve Burgess sosyal ekoloji yaklaşımını kentsel büyümenin aşamaları açıklamak amacıyla kullanmışlardır. McKenzie göre kentsel gelişme dinamiğini sağlayan süreçler yoğunlaşma/temerküz, merkezileşme, ayrışma ve istila/ardıllık'tır (Aslanoğlu, 2000: 28, Yörük, 2006: 81, Bal, 2011: 185-192). Yoğunlaşma, bir bölgede yaşayan insanların sayısal çokluğunu, merkezileşme aynı yerde yaşayan yoğun nüfusa verilen hizmeti anlatır, ki buradaki aşırı yığılma nüfusun merkezden çevreye doğru yayılmasına, uzaklaşmasına yol açar. Ayrılma belli türden birtakım faaliyetlerin kentin belli bir kesiminden ayrılarak yeni bir yerde yapılmasını ifade eden ekolojik farklılaşma olarak da ifade edilen bir kavramdır. İstila ise, daha önce belli bir işlevi yerine getiren bölgenin yerinin yeni bir işlev tarafından alınmasını ifade eder. Yoğunlaşmayla başlayan sürecin istilaya uğramasıyla bölgeye yeni bir karakter kazandırılmasıyla döngü sağlanır, yani tamamlanma safhasına geçilmiştir. Tamamlanma döngünün bitmesini ifade eden aşamadır (Yörük, 2006: 81, Bal, 2011: 185-192).

Burgess, kentlerin rekabet, işgal ve yerini alma süreçleriyle doğal birtakım alanlara bölündüğünü, bu mekânsal bölünmenin sosyal süreçlerle de ilişkili olduğunu ifade etmiş ve kentin büyüme biçimini ortak merkezli daireler kuramı yoluyla açıklamaya gitmiştir (Aslanoğlu, 2000: 29). Chicago şehrinde yaptığı araştırmadan hareketle şehrin tek bir merkezden çevreye doğru yayılan, içten dışa doğru halkalar halinde genişleyen bir yapıya sahip olduğunu, bu halkaların şehrin mekânsal ve zamansal şekillenişini gösterdiğini ifade etmiştir (Yörük, 2006: 78-79, Bal, 2011: 193-194). Burgess'in modeli kentsel mekânı, ortak merkezi olan beş bölgeye ayırmaktadır. En içteki daire ticari, kentsel, toplumsal yaşamın en yoğun olduğu, mağazaların, otellerin, küçük endüstri tesislerinin toplandığı *merkezi iş yeridir*. Bu halkanın etrafında nitelik olarak daha kötü konutların ve daha düşük gelirli insanların bulunduğu, küçük endüstri tesislerinin yayılmakta olduğu *geçiş bölgesi* yer alır. Üçüncü bölge çalıştıkları yerlere kolayca gidebilme imkânından

dolayı *işçi sınıfının oturduğu* bölge iken, dördüncü bölge küçük iş sahipleri, serbest meslek sahiplerinin yani *orta tabakanın oturduğu* bölgedir. Şehrin *banliyö*, yörekent ya da uydu kent olarak adlandırılan en dış halkasında ise hızlı ulaşım imkânlarına sahip, merkeze kolayca gidip gelebilen üst gelir grubuna ait yerleşmeler mevcuttur. (Burgess, 1925: 47-62'den aktaran Yörükan, 2006, s. 78-79, Harris ve Ullman, 2002: 55-75, Bal, 2011: 193-194, Martindale, 2005: 51-52).

Burgess'in Ortak Merkezli Daireler Kuramı sonraki yıllarda benzer yönde yeni araştırmalara ilham vermiş ve Homer Hoyt "Çok Kesimli Şehir Tipi" olarak da geçen "Sektör Kuramı"nı, Harris ve Ullman da "Çok Merkezli Şehir Tipi" yaklaşımını geliştirmiştir (Sezal, 1992: 44-46, Harris ve Ullman, 2002: 67).

Chicago Okulunun diğer temsilcileri olan Park, McKenzie ve Burgess'in aksine Wirth kentsel büyümeyi açıklayan ekolojik süreçler üzerinde değil, kentin yarattığı yeni yaşam biçimi, kentli insan davranışı üzerinde durmaktadır. Kenti toplumsal açıdan homojen özellik göstermeyen insanların, görece geniş bir alanda, yoğun ve belirli bir süreklilik içinde yerleştiği yer olarak tanımlayan Wirth (2002: 85), kent problemini, Simmel'inkine benzer bir şekilde "*bir şahsiyet ve zihniyet problemi*" olarak görmekte ve *büyüklik, yoğunluk ve heterojenliğin* hayat tarzında meydana getirdiği değişiklikleri işlemektedir (Yörükan, 2006: 84-85). Simmel gibi kentte fiziksel ilişkilerin yakınlığına karşın toplumsal ilişkilerin uzak olmasına vurgu yapmaktadır (Bal, 2011: 203). Kentsel yaşam beraberinde kısa ömürlü, parçalı, çıkar üzerine kurulu bir ortam oluşturmakta ve bu yapı, farklılaşan ve belirli özellikler kazanan nüfusunun yaşadığı bölgelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Wirth, 2002).

2.2.3. Çağdaş kent kuramları

1970’lerin başında kenti, kentsel süreçleri kapitalist üretim süreçleriyle birlikte değerlendirerek eleştirel bir bakış açısı getiren ve Neo-Marxist olarak adlandırılan Henry Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey’in temsilcisi oldukları çağdaş kent sosyolojisi ortaya çıkmıştır. Chicago Okulunun kentsel gelişim sürecinde ortaya çıkan eşitsizlikleri doğal gören ve kentsel mekânı biyolojik analogi yoluyla açıklamaya çalışan (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 19) yaklaşımını eleştiren bu kuramcılar; kapitalizmin, kent mekânında kendi mantığını yaydığını ve eşitsizliklere yol açtığını ifade ederek kentsel gelişmeyi sermaye birikim süreçleri üzerinden işlemişler ve Marx ve Engels’ten farklı olarak kenti ayrı bir analiz nesnesi olarak incelemişlerdir.

1970’li yıllarda kentin düzensiz gelişimine dikkat çeken, eleştirel kent sosyolojisi ve kentsel ekonomi politığın öncüsü olarak kabul edilen Lefebvre (1991), kentsel gelişme süreçlerini açıklarken sermaye, rant, sınıf sömürüsü, kâr, yatırım gibi ekonomik kavramlardan hareket eder ve kentsel gelişimi de kapitalist sistemde üretilen diğer metaların gelişim süreçleri gibi açıklama yoluna gider. Sanayi mallarının üretimini “sermayenin birinci çevrimi” olarak gören Lefebvre sermayenin gayrimenkul alanında yaptığı yatırımları “sermayenin ikinci çevrimi” olarak ifadelendirmiş ve bu ikinci çevrimin kentlerin kurlsız büyümesinde belirleyici olduğunu belirtmiştir (Kurtuluş, 2010’dan aktaran Bal, 2011: 209-210).

Lefebvre, mekânın, üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin içinde bulunduğu toplumsal bir ürün olduğunu, mekânın üretim sürecinin ona bağlı toplumsal ilişkileri de yeniden ürettiğini ifade etmektedir. Lefebvre’ye göre mekân, politik, ideolojik ve ekonomik unsurlardan arındırılmış bir yapı değildir. Siyasi iktidarlar, ekonomik ve politik çıkarlar doğrultusunda kentsel mekânı, dolayısıyla da toplumsal ve sınıfsal ilişkileri biçimlendirmektedir (Lefebvre, 1991: 343- 348). Ona göre kapitalizmin halen daha varlığını sürdürmesi kentsel mekânı işgal edip, yeni mekânlar ve toplumsallıklar üretmesine borçludur (Lefebvre, 1976’dan aktaran Şengül, 2009: 16).

Lefebvre kent mekânını algılanan mekân, tasarlanan mekân ve yaşanılan mekân olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır (Lefebvre, 1991: 288- 291; Avar, 2009: 9). Algılanan (perceived) mekân, günlük yaşam pratiklerini içeren somut, görece nesnel, gözlemlenebilir bir mekânı ifade ederken, tasarlanan (conceived) mekân; mekânın fiziksel kullanım değerinin dışında, kâr ve rant sağlama amacı üzerinden ele alındığı soyut bir tasarımı ifade etmektedir. Yaşanan (lived) mekân; birbiriyle çelişen bu diyalektik yapının ayrılmaz bir parçası olarak toplumsal pratiklerin ortaya çıkardığı mekândır.

Kısacası Lefebvre’ye göre kentler “sermayenin ikinci çevriminde” kapitalizmin kendini yeniden üretme ve varlığını devam ettirmesinin yolu olarak, kapitalist süreçler tarafından yapılan müdahalelerle üretilen ve üretilen kentsel mekânların da yeni toplumsallıklar ürettiği, aynı zamanda bunlar tarafından yeniden üretildiği bir süreci ve bunun ortaya çıkardığı çelişki ve çatışmaları yaşamaktadır.

Castells, kentsel mekânın ve onun gelişimini etkileyen toplumsal yapının ekonomik, siyasal ve ideolojik olmak üzere üç temel bileşeni olduğunu ifade eder. Ona göre sosyal yapı ve mekân arasındaki ilişki siyasal ve ideolojik olarak kent mekânında kendini gerek mekânda tahakküm kurarak yönetsel gerekse işaretler ağı oluşturarak sembolik olarak gösterir, ancak asıl önemli olan ekonomik düzeyle mekân arasındaki ilişkidir (Şengül, 1994: 470; 2009: 23). Castells, mekânla ekonomik düzey arasındaki ilişkide, üretimin bölgesel ve uluslararası ölçekte, dağıtımın da kentsel ölçekte örgütlendiğini ve kapitalist kente özgünlük sağladığını düşündüğü tüketim boyutuna odaklanmıştır ve kentleri emeğin yeniden üretimi için “kollektif tüketim”in gerçekleştiği (Castells, 1997: 210-213) , işgücünün yeniden üretimi, işçilerin sonraki iş gününe hazırlanmaları için gerekli olan kollektif ihtiyaçların sağlandığı ortak mekânlar olarak tanımlamıştır (Şengül, 1994: 470).

Emeğin yeniden üretimi sürecinde konut, sağlık, eğitim gibi alanlar sermaye için yüksek kâr getirisine sahip olmadığından, bu hizmetler devlet tarafından karşılanmaya gidilmiş ve bunların her birinin kollektif olarak verilmesi de kent sorununun siyasallaşmasına, ihtiyaçların karşılanamaması ve sistemin aksaması kentsel toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şengül, 1994: 470-471). Castells’e göre, yalnızca kentsel toplumsal hareketler, toplumsal yapıyı değiştirme, kentsel anlamları dönüştürme

potansiyeline sahiptir. Kısacası Castells devleti, üretim ilişkilerinin gerektirdiği ihtiyaçları karşılayıp toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinin bir aracı olarak görmektedir (Şengül, 2009: 31, 37-39).

Lefebvre ve Castells gibi kentleşme sürecini Marxist bir yaklaşımla ekonomipolitik bir perspektiften ele alan Harvey, bu süreci ve mekân kavramını sermaye birikimi üzerinden işlemiştir. Harvey, üretim sürecinde aşırı birikim yapan ve ekonomik krize giren sermayenin bu krizden çıkmak için daha fazla kâr elde edeceğini düşünerek kentlere yatırım yaptığını özellikle de 1970’lerden itibaren içine düşülen krizin bu eğilimi güçlendirdiğini ifade etmektedir (Şengül, 1994: 471; 2009: 22).

Kentleşme süreçlerini sermaye birikimi üzerinden değerlendiren Harvey, sermayenin birinci çevriminde temel yatırımın kitlesel üretim ve tüketim üzerine olduğunu ve bu dönemdeki kentsel gelişmede kentlerin kullanım değerinin ön plana çıktığını ifade etmektedir. Ancak sermayenin birinci döngüde krize girmesi ve yatırımların yapıllı çevreye yönelmesiyle birlikte sermayenin ikinci döngüsüne girilmiş, kent mekânın özelleştirilmesi, rant ve mekânın değişim değeri ön plana çıkmıştır (Harvey, 1985: 212-216’dan aktaran Şengül, 2009, s. 22, 48).

Harvey’in yaklaşımı, sermayenin kentleşmesi, emeğin yeniden üretimi ve kentsel bilincin oluşmasında temel rol oynayan sermaye mantığı ve dolaşım süreçlerine odaklanmaktadır (Şengül, 2009: 21). Lefebvre’nin kentselliğin sanayi toplumuna egemen olduğu tezine karşı, sanayi toplumunun kentselliğe egemen olmaya devam ettiğini (Harvey, 2003: 280-281), kentsel yeniden yapılandırmaların toplumdaki egemen otorite ve güçler tarafından gerçekleştirildiği için bu egemen sınıfların ideolojisinden bağımsız düşünölemeyeceğini vurgulamaktadır. Bu anlamda Harvey, kentsel çatışmaların kaynağında aşırı birikim sorunuyla ortaya çıkan sadece sermayenin değil bu süreçte bilincin de kentleşmesinin getirdiği ve sınıf çelişkisinin yerinden oynamış bir ifadesi olan kentsel çelişkiyi görmektedir (Şengül, 2001: 20-21; 2009: 28).

Çağdaş kentleşme anlayışı çerçevesinde Giddens ve Pahl’ın konuya ilişkin görüşlerine de bakılacak olursa; Giddens kentleşmeyi “metalaşma” kavramı üzerinden açıklamaktadır.

Ona göre kapitalist kentleşme süreci her şey gibi mekânı da kâr amacıyla alınıp satılabilir, pazarlanabilir bir metaya dönüştürmüştür. Kentin gelenekselliğini çözen temel faktör ‘kırsal kentleşmesi’dir ve kapitalist iş yerinin zamanı metalaştırması gibi kapitalist kentleşme de toprağın metalaşması üzerinden mümkündür (Giddens, 2000: 162). Son olarak Marxist görüşü temsil eden kent kuramcılarının kenti ekonomik süreçlerle ilişkileri üzerinden açıklama girişiminin aksine Pahl, devletin önemini vurgulamakta, kentsel siyasal süreçlerde yerel yöneticilerin ve yerel yönetimlerin rolü üzerinde durmaktadır (Şengül, 2009: 39). Ancak, mekânsal ve toplumsal öğeleri büyük oranda ekonomik ve politik sistemden bağımsız gördüğü, maddi bir kaynak olarak kentsel mekânın sınırlı kaynaklarına kimlerin ulaştığı, bunların kime, nasıl dağıtılacağı ve buna kimin karar vereceğine değinip bu karar vericileri toplumdan ve merkezi yönetimden bağımsız olarak değerlendirdiği, onların özerkliklerini sınırlayan faktörleri göz ardı ettiği için eleştirilmektedir (Şengül, 1994: 469-470).

2.3.Kentsel Dönüşüm

2.3.1. Kentsel dönüşümün tanımı

Kentsel dönüşüm kavramı; içerisinde bulunduğu tarihsel döneme, boyutlarına, ele alınış biçimlerine, hedef ve kapsamına göre ilgili bilim çevrelerince üzerinde sıklıkla durulan, tartışılan, eleştirilen bir kavramdır. Kavram, kendisiyle beraber ve kendisi yerine kullanılan pek çok kavramla karıştırılmaktadır.

Dönüşüm, değişimden farklı olarak yapısal değişikliğe, kent ve parçalarında meydana gelen evrimsel bir oluşuma gönderme yapmaktadır (Tekeli, 2011: 271). Kavramın tanımlanmasında fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel, yönetsel olmak üzere pek çok faktör etkili olmaktadır. Bu nedenle kentsel dönüşüme ilişkin literatürde vurgulanan, vizyon, amaç, strateji ve yöntemlerine göre farklılaşan sayısız tanımlamalara rastlamak mümkündür (Akkar 2006: 29, Şişman ve Kibaroglu, 2009). Kentsel dönüşüme ilişkin en yaygın kullanılan tanım Roberts’in (2000: 17) bir alanın fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik koşullarının sürekli iyileştirilmesi çabası olarak kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem şeklindeki tanımıdır. Yine Lincfield (1992) kentsel dönüşümü, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacıyla ortaya çıkan ve gerçekleştirilecek dönüşümden elde edilecek sonuçlar üzerinde bir uzlaşma olarak tanımlarken Dannison

(1993) ise süreci; kentsel çöküntü alanlarındaki sorunları eşgüdümlü çözümleme yöntemi olarak ifade etmektedir (Akkar, 2006: 29, İlkme, 2008: 5).

Bu anlamda kentsel dönüşümü afetlere ve kentsel risklere duyarlı, çarpık ve alt yapısız (Ülger, 2010: 185), pek çok sosyal ve mekânsal sorunu bünyesinde barındıran (Genç, 2008a: 116), zamanla niteliğini kaybeden, fiziksel ve çevresel yönlerden bozulmuş ve sosyo-ekonomik açıdan dışlanmışlıkla karşı karşıya olan (Bayraktar, 2006: 235), yıpranan, sağlıksız ve yasadışı gelişen ya da potansiyel arsa değeri üst yapı değerinin üzerinde olup değerlendirilmeyi bekleyen (Özden, 2008:44) alanlarda mekânsal, çevresel, sosyal, ekonomik, yasal ve yönetsel boyutları göz önünde bulundurularak (Thomas, 2003'ten aktaran Turok, 2005, s. 25) kamu girişimi ya da yardımıyla, yapıların iyileştirilmesi, daha iyi barınma koşulları (Özden, 2008: 43-44), yoksul mahallelerde yaşayanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğal ve yıpratılmış tarihi çevrenin korunması (Kocabaş, 2006: 10), kısacası bahse konu olan kentsel alanın günün sosyo-ekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması (Özden, 2008: 44) yaşanılabilir bir hal alması amacıyla kamu- özel ve STK'lar işbirliğiyle (Keleş, 2012: 386) ortaklık temelli programları hedefleyen eylemler bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Buradan da anlaşılabacağı üzere kentsel dönüşüm, yeni kentsel alanların geliştirilmesinden daha çok mevcut kentsel alanların planlaması ve yönetimi ile ilgilidir (Akkar, 2006: 29).

Kent mekânında değişmeyi ve dönüşmeyi sürekli gündemde tutan nedenler vardır ve bunlardan en önemlisi kent nüfusunda sürekli olarak meydana gelen artıştır (Tekeli, 2011: 272-273). Kentin büyümesi sadece yeni alanlara yayılma ile dönüşüm getirmez, kentin her noktasındaki göreceli erişilebilirlikleri de değiştirir. Kentin gelişmesi, artan refah, tüketim kalıplarında meydana gelen değişimler, özel araba sahipliği, bunun doğurduğu yol ihtiyacı, alt yapı çok yönlü değişim talepleri yaratır. Bu nedenlere ek olarak Tekeli, yapıların eskimesi, performanslarının düşmesi, yangın, deprem, su baskınının yol açacağı büyük kayıpların yaşanma riski veya yaşanmış olmasını da saymaktadır. Özden (2008: 365-366) ise, kentsel dönüşüm gereksinmesini yaratan kentsel yoksunluk kriterlerinden bahsetmekte ve bunları ekonomik kriterler, sosyal kriterler ve yaşam standardı kriterleri olarak üç başlık altında toplamaktadır.

2.3.2. Kentsel dönüşümün amaçları

Literatürde yaygın olarak kentsel dönüşümün Roberts (2000) tarafından belirlenen beş temel amacı üzerinde durulmaktadır:

1. *Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmasıdır. Kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki en önemli nedenlerden birisi toplumsal çökme ya da bozulmadır. Kentsel dönüşüm projeleri, temelde toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmalı ve bu bozulmayı önleyecek önerilerde bulunmalı.*
2. *Kentsel dönüşüm; kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermelidir. Bir başka deyişle, kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre, kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlamalı.*
3. *Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymalı.*
4. *Fiziksel ve toplumsal bozulmanın yanı sıra, kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmelerinin en önemli nedenlerinden birisi, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. Kentsel dönüşüm projeleri fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamalı.*
5. *Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya konulmasıdır.*

Keleş (2012: 389) de kentsel dönüşümün amaçlarından bahsederken; yoksulluk yuvalarının temizlenmesi (slum clearance); kent özeklerinin, anakentlerin öteki kesimleri ve yörekentlerle aralarındaki ekonomik canlılık ayrımlarını gidermek üzere bu kesimlerin

yenilenmesi ve kent özeklerinin yönetiminden ve planlamasından sorumlu yerel yönetimlerinin olanaklarının artırılması üzerinde durmaktadır.

Kentsel dönüşüm yapılması planlanan alanlarda; yoksulluk, yüksek işsizlik, elverişsiz konutlar, yüksek suç oranları, uyuşturucu ve alkol kullanma oranlarının yüksekliği, yaşam kalitesinde düşüklük, çeşitli toplumsal gruplara ayrımcılık gibi problemler vardır ve bu problemler dönüşüm alanında ulaşılması planlanan hedefleri de ortaya koymaktadır. Goldini, bu hedefleri elverişli konutlar, alt yapı ve yeşil alanların artırılmasını temel alan fiziksel ve çevresel hedefler; istihdam sağlayıcı ekonomik hedefler; toplumsal sorunlara yol açan nedenleri ortadan kaldırma ve alanda yaşayanları bütünleştirmeye yönelik sosyal hedefler ve ilgili alandaki kültürel, tarihi ve doğal zenginlikleri korumaya yönelik kültürel hedefler olarak sıralamaktadır (Goldini, 2005'ten aktaran Göz, 2008, s. 9) Benzer şekilde Aaen de (1999) kentsel yenilemenin hedeflerini konut, çevre, gelir ve sosyal ilişkiler bağlamında değerlendirmiştir (Özden, 2008: 47-48).

Kısacası kentsel dönüşüm kendisini ortaya çıkaran sebeplerle bağlantılı olarak daha “yaşanılabilir planlı kentlerin yaratılması genel hedefi”ni taşımakta (Bayraktar, 2006: 235) ve aynı zamanda kentsel dönüşümün yöntemleri olarak da ifade edilen çok sayıdaki farklı uygulama biçimini bünyesinde barındırmaktadır.

2.3.3. Kentsel dönüşümün yöntemleri

2.3.3.1.Kentsel yenileme/yenilenme (urban renewal/ renovation)

Var olanın yıkılıp yeniden yapılması anlamına gelen kentsel yenileme, birinci ve en radikal dönüşümdür (Tekeli, 2011: 275). Yenileme kavramı, kentsel yenileme, yerleşme düzeni ve mevcut yapıların durumu bakımından koşullarında iyileşme olanağı bulunmayan, ekonomik ve estetik ömrünü doldurmuş alanlardaki yapıların tümünün veya bir kısmının yıkılarak yeniden inşa edilmesi sürecidir (Koçak ve Tolanlar, 2008: 406-407, Özden, 2001: 257). Dönüşüm alanındaki sürecin işleyişi bakımından yeniden geliştirme ve temizleme uygulamaları da kentsel yenileme başlığı altında alınabilir.

2.3.3.2.Yeniden geliştirme /kentsel yeniden inşa (redevelopment)

Yeniden geliştirme, ekonomik ve yapısal özellikleri iyileştirilemeyecek ölçüde yıpranmış, kötüleşmiş olan alt gelir gruplarının konutlarının yıkılıp bu bölümlerin yeniden tasarlanması (Keleş, 1998: 139, Kara ve Palabıyık, 2009: 11); yıkılan yapılardan elde edilen toprağın yeni kullanışlara ayrılması, “sınırları önceden belirtilen belli alanlarda hem yapıların hem de bölgelerin bir bütün olarak, yitirmiş bulundukları ekonomik ve toplumsal değerleriyle fiziksel ölçülerine kavuşturulması” (Keleş, 2012: 389-390) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu uygulama “uzun dönemde arazi kullanışı ve nüfus politikalarını yansıtan, kent ölçeğinde bir nazım plana uygun olarak evvelce inşa edilmiş bir alanı istimlak etme, bu alanı temizleme ve yeniden yapma, mevcut arazi kullanışını ve nüfus dağılım şeklini değiştirme ve elden geçirme” (Çetiner, 1981’den aktaran Özden, 2008, s. 177) sürecini ifade etmektedir. Bu uygulama biçimi, maliyetinin yüksekliği nedeniyle eleştirilere hedef olmakla birlikte kentsel yenilemede sıkça başvuru alan bir yöntemdir (Özden, 2008: 177).

2.3.3.3.Temizleme (clearence)

Keleş’in (1998: 118) alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerdeki konutların ve diğer yapıların sağlığa aykırı niteliklerinin giderilmesi olarak tanımladığı temizleme daha genel bir ifadeyle “çöküntüye uğrayan kentsel alan parçasındaki fiziksel dokunun tümüyle yıkılıp yeni bir doku getirilmesi olarak tanımlanabilir” (Özden, 2008: 162). Temizleme için başvuru alan yasal yöntem genellikle arazi ve yapılarda kamulaştırmaya gidilmesidir, zira kamulaştırma, satın alma bedellerinin yüksekliği, yasal güçlükler ve yerlerinden uzaklaştırılanlar için sosyal birtakım problemlere yol açması sebebiyle günümüzde çok benimsenmeyen, ancak gerekli olduğunda küçük ölçekli uygulamalarla başvuru alan bir yöntemdir (Özden, 2008: 163,166).

İngiltere’de 1850’lerden itibaren konut politikalarının önemli bir parçası olan temizleme bugün ancak rehabilitasyonun mümkün olmadığı durumlarda başvuru alan bir yöntemken, Amerika’da bu süreç 1949’daki İmar yasasıyla aşamalı olarak yürürlüğe girmiş, ancak 70’lere gelindiğinde maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle terk edilmiştir (Özden, 2008:

162-164). Türkiye’de, Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi bir yeniden geliştirme projesi olmakla birlikte dönüşümün gerçekleştirileceği Olimpiyat Köyü ve yakın çevresindeki gecekonduların tamamının temizlenerek uluslararası standartlara yanıt verebilecek şekilde ve bölgenin doğal afetlere karşı hazırlanmasını da göz önünde bulundurarak yapılmış (Sözer, ty: 29) bir çalışma olması sebebiyle aynı zamanda temizleme yönteminin uygulandığı da söylenebilir.

2.3.3.4.Yeniden canlandırma (revitalization)

Yeniden canlandırma “yapıların özgün işlevlerini yitirdikleri, yapı olarak sağlam bulunmalarına karşın, değerlerinin türlü nedenlerle azaldığı durumlarda bir gereksinme” sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Keleş, 2012: 389). Burada yeniden yıkıp yapmak yerine sosyal, kültürel, ekonomik ya da fiziksel çöküntü içerisinde olan kent parçalarının çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılarak (Özden, 2001: 257; 2008: 167) fiziksel, sosyal ve ticari bileşenlerinin iyileştirilmesi yoluyla canlılık kazandırılması söz konusudur (Şahin, 2003: 91, Özden, 2008: 167, Sözer, ty: 27).

Yeniden canlandırma uygulamalarına Avrupa ve Amerika’da sık rastlanmaktadır. Elephant & Castle Projesi bu bağlamda düşük gelir gruplarının yaşadığı alanda onların sosyo ekonomik açıdan iyileştirilmesi, yerel ekonominin canlandırılması, sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması amacıyla yerel gruplar, girişimciler, yerel yönetimler ve STK’lar ortaklığında gerçekleştirilen bir canlandırma projesi olarak görülebilir (www.kentselyenileme.org). Londra Thames Gateway projesi de, 1990’lardan bu yana üzerinde çok konuşulan, 2004’ten beri planlaması ve inşası süren, Doğu Londra’dan başlayarak Thames ırmağı boyunca uzanan 700.000 hanenin yer aldığı, sanayiden terk edilmiş, toplu taşıma, sağlıklı konut ve işsizlik sıkıntılarının yaşandığı (Sözer, ty: 28) eğitim, sağlık, konut ve çevre alanında sürdürülebilir gelişim, ekonomik canlandırma ve konut alt yapısına yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği, Londra Olimpiyatları Evi (www.kentselyenileme.org) olarak da anılan bir yeniden geliştirme projesi olarak ifade edilebilir.

Clay (1979), soylulaştırma ve kalitenin yükseltilmesini yeniden canlandırmanın iki farklı türü olarak ele alsa da (Özden, 2008: 168), bunlar bu çalışmada başlı başına uygulama biçimleri olarak değerlendirilmektedir.

2.3.3.5. Kentsel koruma (*presarvation- conservation*)

Kentsel koruma, toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerini yansıtan fiziksel dokusunun yaşanan değişimler nedeniyle yok olmasının engellenerek kentsel yapının çağdaş yaşamla bütünleştirilip kültürel varlıkların işlevsel koşullarla sağlıklılaştırılması (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63); “genellikle işlevlerini yerine getirebilmekte olan yapıların, büyük tarihsel, mimari ve kültürel değer taşıyan bölgeler içinde, onlarla birlikte korunmasını sağlamak için plansızlığın denetlenmesi ve aşırı nüfus birikiminin önlenmesidir.” (Keleş, 2012: 390). Kentbilim Terimleri Sözlüğü’nde kentsel koruma; “kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve yapıtasarıcılık değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğal güzelliklerin- kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı saldırgan dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması” (Keleş, 1998: 93) şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu müdahale biçimine örnek olarak Almanya’da Emscher Park Projesi, Çin’de Guangzhau Pearl Nehri kentsel dönüşüm projesi, Newcastle ve Grainger Town Projeleri ve Türkiye’de Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi verilebilir.

Emscher Park Projesi, sanayi tarafından kaybedilen doğayı yeniden kazanmak amacıyla ekolojik bir yaklaşımla ancak dönemin simgesi olan sanayi yapılarında da herhangi bir yıkıma yer vermeden bunları kamusal ve kültürel mekânlara dönüştürmek yoluyla gerçekleştirilmiş bir koruma projesidir (Görgülü, 2009a). Guangzhau Pearl Nehri projesinde 21.yy. endüstrisi için yeni bir merkez yaratacak, ekosistem üzerine araştırmalar yapabilecek şirketleri bölgeye çekmek, dünyanın en büyük ekokoridorunu oluşturmak ve bunu sunmak, nehir kent olgusunu pekiştirmek, tarım alanları, kültürel ve tarihi bölgeleri, turizm bölgelerini birbirine bağlayan ve halkı buraya çekecek yeşil akslar, ulaşım yolları üretmek amacıyla gerçekleştirilen bir dönüşüm projesidir (Demirsoy, 2006: 93-95). Newcastle, kent merkezi ve kıyı alanlarında koruma- eksenli, farklı konut

alanlarında emlak-eksenli ve eski endüstriyel liman bölgelerinde kültür-eksenli stratejiler izleyen bir dönüşüm projesidir (Dündar, 2010: 153). Grainger Town Projesi, sadece kent ve ülkede değil uluslararası düzeyde kentlerin koruma alanlarına nasıl yatırım yapılacağı konusunda örnek olarak gösterilen koruma-eksenli bir içerikle kurgulanmış son derece başarılı bir dönüşüm projesi olarak görülmektedir (Dündar, 2010: 155-158). Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi ise, Eskişehir'in Odunpazarı bölgesinde bulunan ve Osmanlı sivil mimari örneklerini taşıyan evlerin 2005 yılında tarihi ve kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alındığı bir projedir.

Kentsel koruma projeleri aynı zamanda rehabilitasyonun da kullandığı sürdürülebilirlik esaslı projelerdir.

2.3.3.6. Sağlıklaştırma (rehabilitation)

Eski haline getirme, esenleştirme, ıslah etme gibi kavramlarla da ifade edilen rehabilitasyon, kentin planlı olarak geliştirilen, ancak zamanla çöküntü haline gelen alanlarına tekrar değer kazandırılması (Yaman, 2011: 24), bu alanların kısmi yenilemeyle kullanıma açılması (Kara ve Palabıyık, 2009: 11) olarak tanımlanmaktadır. Ancak rehabilitasyon tanımında üzerinde durulan önemli nokta “özgün değer” bağlamındadır. Bu anlamda rehabilitasyon deformasyona uğramış, sağlıklı, nitelsiz gelişmelerin ve bozulmaların başladığı, ancak özgün değerini/ niteliğini kaybetmemiş olan kent parçalarını eski haline kavuşturmak (Özden, 2001: 258; 2008: 179-180), bu alanları daha işlevsel bir hale getirmek olarak tanımlanmaktadır.

Rio Kenti Gecekondu Sağlıklaştırma Programı, Eyüp Rehabilitasyon Projeleri, Fener-Balat Rehabilitasyon Projeleri sağlıklaştırma merkezli müdahale biçimleridir.

Brezilya'nın ikinci büyük kenti olan Rio de Janeiro'da nüfusun yaklaşık olarak üçte biri su, elektrik, kanalizasyon, çevre kirliliği, suç, çeteler, yoksulluk gibi ciddi manada sağlıklı koşullara sahip gecekondu bölgelerinde yaşamaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması; konut alanlarının iyileştirilmesi, iş ve eğitim imkanlarının ve bunlara ulaşmada gerekli olan fırsat eşitliğinin sağlanması, sosyal problemlerin giderilmesi, temel

alt yapı ve çevre kirliliği problemlerinin ortadan kaldırılarak halk meydanları, sportif faaliyet alanları, çocuk bakım alanları gibi sosyal merkezlerin inşa edilmesi amacıyla kamu ve yerel halk işbirliğinde – zaman zaman özel sektör ve yerel örgütlerin de dahil olduğu- bir rehabilitasyon projesi gerçekleştirilmiştir (www.kentselyenileme.org, Şişman ve Kibaroglu, 2009).

Türkiye ölçeğinde bakıldığında ise Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyesi, bazı özel girişimler ve yerel halk katılımıyla, tarihi sit alanı özelliğinden dolayı da Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası ve Kurulu'na bağlı olarak gerçekleştirilen bir koruma ve rehabilitasyon projesi olan Eyüp Koruma Planı ya da diğer bir adıyla Eyüp Rehabilitasyon Projesi temel olarak; “kültür varlığı olan sivil mimari yapılarının, tarihsel dokunun korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması”, bölgenin sosyal, ekonomik, mekânsal temelli problemlerinin ortadan kaldırılarak mevcut potansiyellerinin kullanılması yoluyla yaşam kalitesinin artırılmasını hedeflemiştir (Erbey, 2004: 85-88).

2003- 2008 tarihleri arasında bölgedeki binaların fiziksel durumlarının iyileştirilmesi, konutların konforlu bir yapıya büründürülmesi ve bu süreçte mahalle sakinlerinin yerinde tutulmasını, uygulamalara ve karar verme süreçlerine aktif katılımlarını ve sürekli bir etkileşimi amaçlayan Fener-Balat Rehabilitasyon Programı da bu başlık altında ele alınabilir. Bu programın üzerinde durduğu temel noktalar “katılım”, “sürdürülebilirlik” ve “yerel kapasitelerin gerçekleştirilmesi” olmakla birlikte Fener ve Balat sakinlerinin sosyal karakterleri; mahalleliyle iletişimin bilgilendirme, sürecin sakinlerce anlaşılması ve kabulüyle sınırlı kalmasına yol açmıştır (Özgüner, 2010: 370-371, 380-387). Ancak halkın katılımı ve kentsel, mekânsal, sosyal, ekonomik sürdürülebilirlik hedefleri açısından Batı'daki örneklerine en çok benzerlik gösteren projedir (Görgülü, 2009a).

2.3.3.7. Soylulaştırma (gentrification)

Literatürde üzerinde en çok durulan kentsel dönüşüm yöntemi soylulaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram; “mutenalaştırma”, “seçkinleştirme”, “burjuvalaştırma”, “nezihleştirme”, “centrifikasyon” gibi birçok kavramla da ifade edilmektedir (Özden, 2008: 169).

Soylulaştırma kavramı ilk kez 1994 yılında Ruth Glass tarafından tanımlanmıştır. Glass’a göre, Londra’da işçi sınıfına ait yerleşim yerleri orta ve üst sınıf tarafından işgal edilmiş, gösterişsiz/ müstakil konutlar lüks konutlara dönüştürülmüştür (Smith, 2006: 20, Newman, 2004: 32-33). Literatürde soylulaştırmanın nedenleri üzerine tartışmalar talep ve arz merkezli olmak üzere iki başlıkta toplanmaktadır. Talep- merkezli tartışmalar yeni bir orta sınıfın oluşumu ve bu sınıfın kent merkezini talebi üzerinde durur. David Ley (2000) soylulaştırmanın kaynağı olarak kentlerdeki sanayi yapısının değişmesi, beyaz yakalı, profesyonel bir kentsel sınıfın oluşumunu görür. Arz- merkezli tartışmalar böyle bir sınıfın varlığını reddetmemekle birlikte, soylulaştırmada asıl etken olarak talebi değil hükümetlerin arz mekanizmalarını görmektedir. Neil Smith (2002) ise, soylulaştırmanın kaynağının kent merkezlerindeki artan arazi değerleri ile azalan mülk değerleri arasındaki rant payı olduğunu ifade eder. Yani Smith’e göre kentsel arsa yeni orta sınıfın değil, arsa piyasasında sözü geçen birey ve firmaların elindedir. Ayrıca Smith ve Lees (2002) Ley’den farklı olarak soylulaştırmanın sadece gelişmiş ölkelerde değil her yerde farklı biçimlerde yaşanabileceğini ifade ederler (Dündar, 2003: 71).

Soylulaştırma genel olarak; daha önce alt sınıfın ikamet ettiği, fiziksel ve sosyal köhnemenin yaşandığı kent merkezlerinin orta ve üst gelir grubu tarafından fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal yönlerden işgal edilmesi ile eski sakinlerinin bu alanları gönüllü veya gönülsüz olarak terk etmeleri, (Uysal, 2006: 80, şen, 2005: 128-129, Özden, 2001: 257-258), mülkiyet değerlerinin el değiştirmesi, “sosyoekonomik yenileme” (Özden, 2008: 169) olarak ifade edilmektedir. Soylulaştırma, yeni orta sınıf ve işçi sınıfının karşılaşması sonucu işçi sınıfının yerinden edilmesi ile sonuçlandığı için neden ve sonuçları itibariyle politik bir alana da işaret eder, zira mekânsal ve toplumsal ayrışma yoluyla toplumsal eşitsizlik yaratıcı bir yönü vardır (şen, 2005: 128).

Ward, soylulaştırmayı birbiriyle uyumlu dört süreçte açıklamaktadır. İlk, yeniden yerleşim ve bu yerleşimlerdeki yoğunluk gibi nedenler yerleşik grubun statü bakımından daha üst gruplarca yerinden edilmesine yol açar. İkinci olarak, bu durum mevcut yapıda dönüşümleri ve yerel hizmetlerin oluşumunu gerekli kılar, üçüncü olarak soylulaştırma kültür, yaşam tarzı, sınıf ilişkileri gibi açılardan farklı kesimleri bir araya getiren bir

oluşumdur ve son olarak ise; mülkiyet değerlerinin ekonomik olarak tekrar düzenlenmesi yapı endüstrisi için ticari birtakım fırsatlar yaratır, yerel mülkiyetin sahipliği ise bu sistemin kapsamını belirler (Şen, 2005: 129).

Smith (1996) de soylulaşmanın oluşum nedenlerini ve sonuçlarını 5 maddeyle özetlemektedir:

- a. *Banliyöleşme ve rant farkının ortaya çıkması;*
- b. *İleri kapitalist ülkelerdeki sanayisizleşme ve beyaz yakalı istihdamın büyümesi;*
- c. *Mekânın merkezileşmesi ve aynı zamanda sermayenin merkezileşmesi.*
- d. *Kâr oranlarının düşüşü ve sermayenin döngüsel hareketi.*
- e. *Tüketim biçimlerindeki değişme ile demografik değişmeler* (Şen, 2005: 131).

Soylulaştırmayı “ bir alanın temel karakterinde ve ‘tadında’ değişikliğe yol açarak, düşük gelirli nüfus gruplarının yerini üst gelir gruplarının alması” şeklinde tanımlayan Kenndy ve Leonard (2001) 1950’lerden bu yana soylulaştırmanın Amerikan kentlerinin karakterini değiştirdiğini ifade eder (Özden, 2008: 171). Bu süreç özellikle kapitalistleşen batılı ülkelerde 1960’lardan başlayıp 1970’lerde hız kazanmış ve neoliberal politikaların etkisiyle de 1990’lardan itibaren Türkiye’de belirgin olarak gözlenmeye başlamıştır (Şen, 2006: 68). Zira Smith (2006: 25)’in de ifade ettiği gibi soylulaştırma küresel bir kentsel strateji olarak neoliberal şehirciliğin eksiksiz bir ifadesidir.

Soylulaştırma projelerine Türkiye’den örnek verilecek olursa; Sulukule’nin tasfiyesi en başta gelenlerdendir. Kent merkezlerinde erişilebilirliği yüksek bir alanda kendine özgü iç ve dış dinamikleri olan bir topluluğun kent merkezinden öteye taşınması, apartman hayatına mecbur bırakılması sadece yapısal değil kültürel bir tasfiyenin de ortaya çıkmasına yol açmıştır (Tekeli, 2011: 313). İslam (2006: 52-57) da İstanbul’da meydana gelen soylulaştırmanın üç dalga halinde yaşandığını ifade etmiştir. Birinci soylulaştırma dalgası Boğaz kıyısındaki üç semtte, Kuzguncuk, Arnavutköy ve Ortaköy’de, ikinci soylulaştırma dalgası, Beyoğlu (Pera) ve çevresinde (Cihangir, Asmalımescit- Tünel Bölgesi, Galata), üçüncü soylulaştırma dalgası ise Haliç’in Balat ve Fener mahallelerinde gerçekleştirilmiştir.

2.3.3.8. Kalitenin yükseltilmesi (upgrading)

Clay'e (1979) göre, bu eylem türünün temel özelliği, yaşanılan fiziksel çevrenin çevre sakinlerince iyileştirilmesinin nüfusun sosyoekonomik yapı ve statüsünde önemli dönüşümler yapmadan gerçekleşmesidir. Kalitenin yükseltilmesiyle soylulaştırma arasındaki fark, soylulaştırmada yenilemenin dıştan müdahaleyle gerçekleşmesiyle, kalitenin yükseltilmesi iç müdahalelerle yapılmasıdır (Özden, 2008: 175).

2.3.3.9. Düzenleme (improvement)

Düzenleme, kentsel yapıda ya da bir yerleşim yerinin bir bölümünde meydana gelecek olan değişme ve gelişmelere yön verip, bu alanların kendiliğinden gelişmesini engellemek ve gelişmeleri toplum yararına çevirmek amacıyla yerleşim yerinin işlevleriyle toprak kullanımı arasında ilişki kurmayı öngören, geleceğe dönük kamusal bir eylem türü olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 46).

2.3.3.10. Kentsel rönesans (urban renaissance)

Kentsel rönesans, kent merkezlerinde sosyal, çevresel ve mekânsal bakımdan bozulmaya yol açan sıkıntıların giderilerek, bu alanlardaki nüfus kaybının önlenmesi amaçlı yürütülen bir eylem türüdür. Avrupa Konseyi 1980'li yıllarda bu türden önleyici politikalar geliştirmek ve yaşam kalitesini arttırmak için Avrupa Kentsel Rönesans Kampanyaları adıyla projeler başlatmıştır (Budak, 2006: 100). Avrupa Konseyi'nin 1981 Yılında başlattığı kampanyanın adı, yıkıp yeniden yapma anlamı taşıyan Urban Renewal iken Urban Renaissance olarak değiştirilmiştir (Özden, 2008: 176). Kentsel Rönesans yaklaşımı kentsel mekânı, insanları ve kültürü birlikte ele alıp kentsel değerleri muhafazaya çalıştığından kentsel yaşam yeniden canlandırılmaktadır (Bal, 2011: 232).

İskoçya'daki Whitfield ve Fransa'daki Le Defense Kentsel Dönüşüm Projeleri kentsel Rönesans kapsamında değerlendirilebilecek projelerdir. İskoçya'nın Whitfield bölgesinde fiziksel özelliklerden kaynaklanan barınma sorunlarının, ticari faaliyetlerdeki gerilemenin, gelir düşüklüğünün, işsizliğin, ırkçılık ve suç oranlarının artmasına bağlı

olarak ortaya çıkan nüfus kaybının önlenmesi amacıyla ülkede 1988’de “New Life for Urban Scotland” isimli yeni kentsel dönüşüm politikaları kabul edilmiştir. Bu politikalar bağlamında merkezi hükümet, yerel yönetimler, özel sektör kuruluşları, gönüllü birliklerle ortaklıklar kurularak dönüştürme faaliyetlerine başlanılmış ve bölgede beş buçuk yıllık kısa bir sürede ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel sorunlar hafifletilerek bölgeden ayrılmak isteyenlerin oranında %65’lere varan bir düşüş sağlanmıştır (Göz, 2008: 10-11). Fransa’daki La Defense Kentsel Dönüşüm Projesi ise, yüksek binaların yaygınlaştırılmasını, yaya ve araç trafiğini ayırmayı, tarihi kentsel alan üzerinde ticari faaliyetlerin baskısının azaltılarak Paris’in mevcut tarihi kent merkezini kaybetmeden yeni bir merkez oluşturulmasını ve iki merkez arasında bağlantı kurulmayı amaçlayan kamu ve özel sektör aracılığıyla gerçekleştirilen bir dönüşüm projesidir (Şişman ve Kibaroglu, 2009). Bu anlamda proje, kentsel rönesans kapsamında ele alınabileceği gibi eski ve yeni kent dokularının birbiriyle uyumunu gözetmesi açısından entegrasyon yöntemi içerisinde de değerlendirilebilecek bir projedir.

2.3.3.11. Entegrasyon

Entegrasyon, kent kimliğinin korunarak mevcut yapıların yerine yenilerinin eklenmesiyle ve yerel halkın da bu süreçten dışlanmadan bölgeden ayrılmayarak dönüşüme katkı vermesiyle gerçekleştirilen bir zenginleştirme olarak tanımlanmaktadır (Yaman, 2011: 24, Sözer, ty: 27).

2.3.3.12. Yeniden üretim (regeneration)

Yeniden üretim; tümüyle yok olmuş, bozulmuş, köhnemiş, çöküntüye uğramış alanlarda yeni bir dokunun yaratılması olarak tanımlanmaktadır (Özden, 2001: 257; 2008: 177, Ertaş, 2011: 5). Ancak, ıslah edilebilecek alanların iyileştirilerek yeni bir doku kazandırılması da bu sürecin bir parçasıdır ve genel olarak kentsel dönüşüm olarak kullanılan kavram buna denk gelmektedir (Özden, 2008: 177).

Yeniden üretim tarzındaki uygulamaların ağır bastığı kentsel dönüşüm örnekleri olarak Elephant Castle, Docklands, Danbara Kenti, Potsdam Meydanı, Beyrut Tarihi Kent Merkezi Projeleri verilebilir.

Docklands Projesi; büyük kısmı kamuya ait olan Londra limanlar bölgesinde 1980’li yıllarda; kent merkezinin uluslararası ticaret merkezi haline getirilmesini, ekonomi ve iş hayatının canlandırılmasını amaçlayan, kamu-özel sektör işbirliğiyle başlatılan, ticaret, ofis alanları, kamu yatırımları ve konut alanlarını içeren, uluslararası yatırımları da kapsayan en büyük kentsel dönüşüm projesi (www.kentselyenileme.org) olarak geçmektedir. Potsdam Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi, İkinci Dünya Savaşı’yla yerle bir olan Berlin’deki Potsdam Meydanı’na kaybettiği değerin kazandırılması amacıyla, meydanın savaş öncesi dokusuna uygun olarak kentsel tasarım yarışmalarıyla çok amaçlı kullanıma açılması ve gece gündüz yaşayan bir yer olması için gerçekleştirilen çok disiplinli ve büyük ölçekteki bir projedir. Özel sektörün liderlik ettiği projeye kamu, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri de katkıda bulunmuştur (Demirsoy, 2006: 83-88). Hiroşima Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi, İkinci Dünya Savaşı sonucunda yok olma derecesine gelen Hiroşima’nın yeniden inşa edilmesi, yoksul halkın konut sorununa çözüm bulunması, bölgenin yaşamak için yeniden cazip hale getirilmesi amacıyla kamu, özel sektör ve yerel halk tarafından kurulan 21 örgütün işbirliğiyle gerçekleştirilen bir projedir (Şişman ve Kibaroglu, 2009, www.kentselyenileme.org). Son olarak, Solidere (Beyrut Tarihi Kent Merkezi) Kentsel Dönüşüm Projesi, güttüğü amaçlar ve kullandığı yöntemler bakımından hemen her kentsel dönüşüm stratejisi başlığı altında ele alınabilecek bir yapıda olmakla birlikte, yine özellikle savaş sonrasında yıkılan bir kentsel dokunun yeniden üretilmesini ifade ettiği için yeniden üretim yöntemi altında değerlendirilebilir. Savaşın etkisinin silinmesi ve Beyrut merkezinin yeniden yapılandırılması amacıyla 1994’te bölgedeki mülk sahipleri ve yatırımcılar ortaklığında SOLİDERE (The Lebanese Campany for Development and Reconstruction of the Beirut Central District s.a.l) ismiyle bir anonim şirket kurulmuştur. Bu bağlamda kentin sadece fiziki değil, hasar görmüş olan sosyal dokusunun da bütünleştirilmesine yönelik çok yönlü faaliyetlere girişilmiştir. Bu anlamda, tarihi binaların *korunması* ve *restorasyonu*, modern ve geleneksel mimarinin *entegrasyonu*, kenti yirmi dört saat canlı, yaşayan bir

yer olarak tutmak projenin önemli hedeflerindendir (Demirsoy, 2006: 123-127, Şişman ve Kibaroglu, 2009).

2.3.3.13. Boşlukları doldurarak geliştirme (infill development)

Bu yöntem, “bir bölgedeki mevcut dokuya yeni aktivite ve binaların eklenmesi” şeklinde tanımlanan bir eylem türü (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63, Kara ve Palabıyık, 2009: 11) olarak tanımlanmaktadır.

2.3.3.14. Tazeleme- parlatma (refurbishment)

Bu eylem türü ise, kentsel imaj ve karakter sağlayan önemli kent öğelerinin, kent mobilyaları ve peyzaj elemanlarının kullanılarak tarihi bölgelerin yeniden canlandırmasını hedeflemektedir (Kovancı, 1996’dan aktaran Polat ve Dostoğlu, 2007, s. 63, Kara ve Palabıyık, 2009: 11). Bu müdahale biçimine örnek olarak İngiltere’de Trafalgar Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi verilebilir. Bu proje, 1805’te yapılmış olan meydanın trafikten arındırılması ve meydana kolay erişimi sağlamak, heykel ve boş alanlarla mekânsal organizasyonu sağlayacak mekânın sosyal amaçlı aktiviteler açısından kullanılabilirliğini sağlamak, mekânı eğlenceli kılmak amacıyla gerçekleştirilmiş olan bir projedir (Şişman ve Kibaroglu, 2009).

2.4.Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm

2.4.1. Tarihsel gelişim süreci

Kentsel dönüşümün dünyadaki gelişim sürecinin anlatıldığı bu bölümde öncelikle çok fazla ayrıntıya girmeden sanayi öncesi kentler ve sanayi kentleri üzerinde durulmakta, kentleşmeye yol açan faktörler irdelenmektedir.

Kentler ilk olarak MÖ.6000 yıllarında belirmiş ve MÖ.4000 civarında da tam olarak kendini göstermiştir (Hatt ve Reiss, 2002: 29). Kentler, sanayi öncesi ve sanayi sonrası süreçte farklı yapısal özellikler göstermektedir. Ekonomik eylemlerin örgütlenme biçimi, sanayi öncesi ve sonrası kent arasındaki farklılaşmayı yaratan etkenlerdir.

Sanayileşmenin, sanayi öncesi ve sanayi kentleri arasındaki farkları ortaya koymada anahtar kavram olduğunu ifade eden Sjoberg sanayi kentlerini üretim biçimi, ussal, özekselleşmiş, evrensel kurallara bağlı istihdam biçimi, sınırları aşan bir ekonomik yapı, başarıya önem veren sınıf sistemi, kendine özgü ölçütlere yer veren bir eğitim sistemi ve kitle iletişimi açısından sanayi öncesi kentinden ayırır (Sjoberg, 2002: 41, 51-52).

Pirenne Antikçağdaki kent nüfusunun çoğunluğunun geçimlerini kent dışı alanlarındaki topraklarını ekerek sağladıklarını, kırsal ekonomi ile kentsel ekonominin bir arada bulunduğunu Ortaçağda ise kırsal ve kentsel arasındaki farklılığın ekonomi, ticaret ve toplumsal örgütlenme bağlamında olduğunu söyleyen, ekonomik temelli bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Ona göre ticari, kurumsal, hukuksal ve toplumsal açılardan örgütlü bir kentsel yapıdan 19.yya kadar söz edilemez (Pirenne, 1994: 100)

Lerner ve Levy'nin de modernleşmeden bahsederken ele aldıkları kent; sanayi devrimiyle baş gösteren, teknolojik gelişmeleri ve “akılcı ve pozitivist ruh”u bünyesinde barındıran, heterojen, yoğun ilişkilerin yaşandığı, ekonomik- sosyal ve siyasal katılımı gerektiren ve bu özellikleriyle kendinden önceki dönemlerde var olan kentlerden nitelik olarak farklılık gösteren kettir (Bal, 2011: 256-258). Kısacası kentleşme ve sanayileşme birbirlerini üreten ve geliştiren, değıştiren olgular olarak ele alınmaktadır (Keleş, 2012: 33).

20.yy'ın ayırt edici özelliklerinden olan kentleşme tüm dünya ülkelerinde önemli oranlarda gerçekleşmiş, 1980'lerde sayıları 35 olan 5 milyondan kalabalık kentlerin sayısı 21.yüzyılın başında 60'ı geçmiştir (Keleş, 2012: 33-34). Bu ölçülerde ortaya çıkan kentleşmenin birbirinden kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmayan ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyopsikolojik nedenlerinden (Keleş, 2012: 35) söz etmek mümkündür. Bunlar tarımda makineleşmeyle beraber işgücüne olan talebin azalması, toprakların parçalanması, çeşitli düzeylerde verilen siyasal kararlar, yönetim yapısının özellikleri, savaşlar, siyasal anlaşmazlıklar, köy ve kent yaşam biçimleri, teknolojik birtakım süreçler, haberleşme, ulaşım, mal ve hizmetlerin dağıtımı, bunun gerektirdiği işbölümü ve uzmanlaşma gibi itici, çekici ve iletici nedenlerdir (Keleş, 2012: 35-40, 68-71).

Dünya genelinde bakıldığında kentlerdeki dönüşüm, yürütülen politika türlerine, müdahale biçimlerine, ortaya çıkma sebeplerine, boyut ve stratejilerine göre dönemlere ayrılarak incelenme yoluna gidilmiştir. Literatürde bu dönemler modernizm ve kentsel yenileme (1910-1940), endüstriyel gelişme ve kentsel rehabilitasyon (1940-1960), postmodernizm ve kentsel yeniden canlandırma (1960-1980), endüstri sonrası gelişim ve kentsel rönesans (1980-günümüz) gibi başlıklarla ele alınmaktadır (Gürler, 2003: 115-116). Ancak dünyada kentlerin dönüşümü ve kentsel politikalar genel olarak; 19.yüzyıl ve erken sanayileşme dönemi, refah devleti dönemi ve neoliberal politikaların hakim olduğu dönemler şeklinde ele alınmaktadır.

2.4.1.1.19. yüzyıl erken sanayileşme dönemi

Kentsel dönüşüm 19.yüzyılda Avrupa’da yaşanan sanayileşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan hızlı kentleşmeyle birlikte başlamıştır. Bu dönemde kırsal kesimlerden kentlere akan nüfus, kentlerde barınma, sağlık problemleri, aşırı yoğunlaşma ve yığılmalara yol açmıştır. Bu problemlerin kentin mevcut yapısı tarafından karşılanamaması büyük Avrupa kentlerinde kamu sektörü yönetimli liderlik modeli ile gerçekleştirilen bir dönüşümü ortaya koymuştur (Şişman ve Kibaroglu, 2009, Özden, 2001: 258). Sosyo- kültürel, ekonomik ve fiziksel dönüşümlerin baş gösterdiği dönemde ortaya çıkan bu dönüşümlerin yarattığı nitelik kaybı ve çöküntü, kent merkezleri başta olmak üzere bu alanların kente yeniden kazandırılması amacıyla hükümetlerin gerçekleştirdikleri toplantılar, politikalar ve “kentsel yenileme” programlarıyla yıkıp yeniden yapma hareketleri başlamıştır (Özden, 2001: 258).

Bu dönemde gerçekleştirilen kentsel faaliyetler iki farklı temele dayanmaktadır. Bunlardan ilki 1851’de İngiltere’de çıkarılan ve kentsel politikalar üreten Konut Kanunu, ikincisi ise 1851- 1873 arasında Fransa’da Paris için Baron Haussmann öncülüğünde gerçekleştirilen operasyonlardır (Gürler, 2003: 114, Akkar, 2006: 30-31). 1800’lerin ortalarından 1945’lere kadar kentlerdeki fiziksel ve toplumsal bozulma ve endüstri devrimi sonrasında sanayi kentlerinde artan çevre kirliliği, düzensiz yapılaşma, kalabalık ve düşük yaşam standardına sahip konut alanları, yetersiz altyapı hizmetlerine karşı temiz, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen kentsel

yenileme projeleri kamusal alanların arttırılmasını sağlamaya çalışmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısında “Park Hareketi” ile kente doğayı getirmek amaçlanmış ve bu amaçla 1844’te Liverpool’da Birkenhead Parkı, 1845’te Londra’da Victoria Parkı, 1963’te New York’ta Central Park yapılmıştır. Bu hareketi, kent merkezlerinde geniş bulvar ve caddelerin açılmasını içeren projeler takip etmiştir ki Paris’te Haussmann öncülüğünde gerçekleştirilmiş olan proje bunun örneğidir. Avrupa’daki bu gelişmelere paralel olarak Kuzey Amerika’da da “Güzel Kent Hareketi” başlamıştır (Akkar, 2006: 30-31).

20.yüzyılın ilk yarısında “Bahçe Kent Hareketi” ve “Yeni Kentler Hareketi”ne paralel olarak “Modernist Hareket” baş göstermiştir. Modern kentin temiz, güzel ve sağlıklı çevrelere sahip olması gerektiği ilkesinden hareketle Paris başta olmak üzere Avrupa’da pek çok kent yıkılmış ve modernist planlama ve tasarım ilkeleriyle tekrar geliştirilmiştir (Akkar, 2006: 31). Kısacası 19.yüzyılın ikinci yarısında sanayileşmenin getirdiği göç ve bunun getirdiği problemleri iyileştirme amaçlı başlayan, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yıkıma da bu amaçla yaklaşan kentsel dönüşüm, bu yönü ile birçok olumluluğu bünyesinde barındıran bir uygulama biçimi ve kavram olarak karşımıza çıkmıştır (Görgülü, 2009b: 769).

Batı Avrupa’da, özellikle İngiltere’de 19.yüzyılın ortalarına kadar konut açığını gidermeye yönelik çalışmalar, 1930’larda kentlerin çepere doğru yayılmasını önlemeye yönelik çabalar görülmüşse de kentlere müdahalenin belirgin olarak ortaya çıkışı İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelmektedir (Özdemir, 2010: 1).

2.4.1.2.İkinci Dünya Savaşı sonrası: refah devleti döneminde kentsel dönüşüm

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Avrupa kentlerinin büyük kısmı yüksek derecede hasar görmüş, hastaneler, okullar, tarihi alanlar büyük oranda yıkılmıştır (Kurtuluş, 2008: 29, Özden, 2008: 51-52). 1950 ve 60’lı yıllar boyunca savaşın izlerini ortadan kaldırmak, nüfus artışının yol açtığı konut açığını gidermek ve yaşam koşullarını iyileştirerek yaşanan mekânsal ve toplumsal yıkımları aşabilmek için yerel ölçeklerde birtakım politikalar geliştirilmiştir (Bayraktar, 2006: 236, Özden, 2008: 51-52, Özdemir, 2010: 2).

Bu dönemde bir master plan çerçevesinde merkezi ve yerel yönetimler öncülüğünde özel sektörün kısmi, kamu sektörünün ağırlıklı olarak kaynak aktarımında bulunduğu projeler ön plana çıkmıştır (Özdemir, 2010: 2). Bu anlamda ilk kentsel yenileme eylemleri 1950'lerde sefalet yuvaları olarak adlandırılan slum'ların temizlenmesiyle başlamış (Andersen, 1999a'dan aktaran Özden, 2008, s. 52), ABD'de 1949 Konut Yasası'yla sosyal konut politikaları ve kalıcı bir kentsel dönüşüm programı geliştirme hedeflenmiştir (Akkar, 2006: 31). Yıkıp yeni bir kent dokusu inşa etmeye programlı bu politika 1960'larda tarihi dokuların korunması düşüncesiyle terk edilmiş ve 1950'lerdeki sosyal devlet uygulamalarının yaygınlaştığı ve rehabilitasyon çalışmalarının devam ettiği bir döneme girilmiştir (Özden, 2008: 52, Özdemir, 2010: 2).

1960'ların sonlarına gelindiğinde sefalet yuvalarının temizlenmesi politikalarına karşı bir tutumun halk ve kamu tarafından benimsenmesiyle 1970'lerde kentsel yenileme politikaları uygulamalarında aşamalı bir değişim başlamış ve kentsel yenileme ve koruma uygulamalarına ilk anlamlı düzeyde katılım bu yıllarda görülmüştür (Özden, 2008: 52). Özellikle de 1965-1979 arasında İngiltere'de Kentsel Program (Urban Programme), Yerel Toplulukların Gelişimi (Community Development Projects) ve Merkez Alanlara Yönelik Çalışmalar (Inner Area Studies) olmak üzere üç temel politika göze çarpmaktadır. Bu durum kent merkezindeki sosyal içerikli sorunları çözme amacıyla özel sektörün yerel yönetimlerle işbirliği içinde çalıştığını göstermektedir (Özdemir, 2010: 2-3).

Keynesyen Refah Devleti modeli çerçevesinde uygulanan merkezi planlama döneminde ekonomik büyüme ve reformlar etkisini göstermiş, sağlık ve barınma imkânlarının gelişmesiyle ortaya çıkan nüfus artışı ve özel araba sahipliğiyle ulaşımın kolaylaşmıştır. Bu durum, şehirlerin dışı doğru yayılmalarına, banliyöleşmeye, özel mülkiyetin önem kazanmasına ve yoksul mahallelerin temizlenip yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Bu süreçte yatırım kent içi alanlardan çekilmiş, işçi sınıfı ve orta sınıfa daha konforlu bir yaşam alanı olarak banliyöler sunulmuş, kent içi alanlar, göçmen ve yoksul mahallelerine dönüşmüştür (Thorns, 2004: 18-21, Şen, 2005: 131-132). Bu dönemde Avrupa ve Amerika'da dönüşüm için büyük kamusal harcamalar yapılmasına karşın, geç sanayileşen ülkelerde kentsel dönüşüm daha farklı süreçlerce yönlendirilmiştir. Amerika, Ortadoğu

ve Asya'daki pek çok ülkede bu durum ülke içindeki büyük kentlere ya da dışarıya göçe yol açmıştır (Kurtuluş, 2008: 29).

Özetle, gelişmiş kapitalist ülkelerde, planlama sistemi 1980'lerin başına kadar sosyal demokrasi modeli, gelişmekte olan ülkelerde ise ithal ikameci model etrafında şekillenmiştir. Sosyal demokrasi modeli piyasaların yönetilmesi, kontrolü, tam istihdam, adil ücret ve eşitliğin sağlanmasında devleti sorumlu kılan, devletin rolünü geliştiren, aynı zamanda özel mülkiyet, özel girişim ve serbest yarışmacı piyasaları da temel alan bir sistem sunmuştur. Bu dönemdeki kalkınma ve planlama stratejilerinde devlet merkezi bir konumdadır ve kamu yararı kapsamlılık, rasyonellik ve uzun vadelilikle ifade edilen karma ekonomi stratejisine dayandırılmıştır (Öktem, 2007: 83). Ancak Şen (2008: 35-36)'in de ifade ettiği gibi Keynesyen politikalar, sosyal politika yaklaşımına yakın olsa da kentsel sorunlara tam bir çözüm bulamamış, sınıfsal ayrışma ve sefaletin sürdürülemez olması, yaygın kentsel hizmetleri ve mekânın yeniden örgütlenmesini gerektirmiştir. Ancak bu kapsamda uygulanan sosyal politikalara rağmen sistem, kentsel çelişkileri yeniden üretmekten uzak olmamıştır.

2.4.1.3.1970- 1990 dönemi: neoliberal dönemde kentsel dönüşüm

1970'lerin sonlarına gelindiğinde artık refah devleti uygulamaları terk edilmeye başlanmış, buna bağlı olarak gerek ekonomik gerek mekânsal/ fiziksel ve toplumsal anlamda birçok problemin gözlendiği, sosyal devlet anlayışının terk edilip özelleştirmelerin yaygınlaştığı bir döneme girilmiştir. Neoliberalizmin zaferini ilan etmesiyle beraber pek çok ülkede kentsel politikalar bazında geleneksel planlama yaklaşımı terk edilmiş ve bunun yerini- özellikle de kent merkezlerinde işlevlerini yitiren alanların geri kazanılması hedefiyle yapılan esnek, kısa vadeli, parçalı, piyasaya kolaylıkla entegre olabilen ve politik ve ekonomik yapısı itibarıyla ulusal gelişme hedefinden küresel bütünleşmeye yönelen- proje temelli yaklaşımlar almıştır (Öktem, 2007: 83-87, Şişman ve Kibaroglu, 2009, Tekeli, 2011: 140).

1980’lerde planlama sistemi, neoliberalizmin etkisiyle rekabeti, kamu-özel sektör birlikteliğini ve kentlerin pazarlanmasını beraberinde getiren, merkezi ve yerel yönetimlerin sermaye temelinde hizmet ettiği, kent ve bölgesel mekânların gelişmesinde alt yapı yatırımlarının ve kentsel dönüşüm projelerinin belirleyici olduğu uluslararası ticaret, finans, teknopark, fuar gibi aktiviteler için yeni alanları hedefleyen piyasa eksenli bir süreci ortaya koymuştur (Öktem, 2007: 83-87). Özellikle de İngiltere’de Thatcher’in iş başında olduğu 1980’ler boyunca sosyal konuların ikinci plana atılıp liberalleşme, özelleştirme ve deregülasyonun temel politikalar olarak benimsenmesiyle emlak eksenli ve girişimciliğin ön planda olduğu bir döneme girilmiştir. Thatcher hükümetinin benimsediği Amerika usulü özel sektör ağırlıklı kentsel gelişim modeli, merkezi- yerel yönetim ilişkilerinde merkezsizleşmeye yol açarak mali kaynak temini açısından özel sektörün sürece katılmasını kaçınılmaz kılmış, özel teşviklerle, mimari ve kentsel tasarım yarışmalarıyla özel sektörü daha da güçlü hale getirmiştir (Thornley, 1991’den aktaran Özdemir, 2010, s. 5-6). Bu durum sadece İngiltere’de değil, Avrupa ülkelerinde de Amerika’daki örneklerden esinlenerek emlak eksenli büyük projeler şeklinde uygulamaya koyulmuş (Özdemir, 2010: 6), ‘*kentsel yeniden canlandırma*’ (*urban redevelopment*) politikasıyla kıta Avrupası ve Kuzey Amerika’da ‘öncü projeler’ gerçekleştirilmiştir. Birmingham, Londra, Liverpool, Rotterdam ve New York’taki gelişmeler 1980’li yılların ‘öncü projeleri’nin örnekleridir (Akkar, 2006: 31-32).

Kapitalizmin bu küresel evresinde kentsel dönüşümün temel dayanakları kentsel mekânın yeniden üretimi ve kentsel arazi bağlarının belirlediği mekânsal ayrışmalardır. Bu ayrışmaya ve dışlanmaya yol açan faktörler emek ve sermayenin rekabet gücü, mülkiyet haklarının yeniden düzenlenmesidir (Kurtuluş, 2008: 31). Kapitalist kent bu dönemde ortaya çıkan kentsel ayrışmanın, kentlerin mekânsal ölçekte parçalanmasına yol açması Lefebvre’nin 1970’lerin başında ifade ettiği “kent hakları” sorununu anlamlı kılmaktadır (Kurtuluş, 2008: 31, Şen, 2008: 35). Bu süreçteki kentsel rantların yeniden bölüşümünü, kentsel mekândaki farklı aktör ve aktör gruplarının eşit olmayan güç ilişkilerini sermaye, devlet ve sınıflar arasında kurulan yeni kentsel arazi bağları belirlemekte ve dönüşümden alınan pay bu eşitsiz politik ilişkiler bağlamında gerçekleşmekte, sınıflar sermaye karşısında kaybeden taraflar olarak yer değiştirmek durumunda kalmaktadır (Kurtuluş, 2008: 31). Ancak 1980’lerin sonlarına gelinmesiyle beraber gerek fiziksel, çevresel ve

toplumsal birtakım dinamiklerin göz ardı edilmesi ve gerekse de arsa piyasasına, mülkiyet haklarına ilişkin ekonomik temelli bazı hoşnutsuzluklar söz konusu olmuş (Öktem, 2007: 84); bu durum birçok ülkede yenilemenin hedef odaklı değil, sürdürülebilirliği olan ve ortaya çıkmış olan sosyal fiziksel sorunları çözebilme kapasitesi taşıyan değişiklikler yapmasını gerektirmiştir (Özden, 2008: 53). Bu gereksinim yerel kalkınma, yerel halk, yerelleşme, sosyal sermaye, sosyal bütünleşme, sivil toplum, dayanışma gibi daha demokrasi yönelimli kavramların sürece dahil olmasını beraberinde getirmiştir (Öktem, 2007: 85, Özden, 2008: 154-157).

2.4.1.4.1990'dan günümüze kentsel dönüşüm

1980'lerdeki projelere ilişkin halkın katılım eksikliği, yoksul halkın fayda görememesi gibi eleştiriler, 1990 sonrasında bu projelerde yeni yaklaşımlara yönelinmesine neden olmuştur (Tallon, 2010:66'dan aktaran Özdemir, 2010, s. 10). 1980'lerde kamu ve özel sektör ortaklığıyla gerçekleştirilen projelere 1990'larda yerel halk ve gönüllü organizasyonlar da eklenerek çok aktörlü ortaklıklar oluşturulmuş; 'kentsel yenileme', 'kentsel canlandırma' olarak ifade edilen bu dönemde kentsel dönüşüm çok sektörlü ve çok aktörlü işbirliklerine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, merkezi yönetimlerin rolünün nispeten azalmasına ve yerel yönetimlerin gerçekleştirilecek projelerde etkin ve girişimci bir rol oynamalarına yol açmıştır (Akkar, 2006: 31-32, Özdemir, 2010: 10). Aynı zamanda bu dönemde bölgesel ölçekli, farklı toplumsal kesimler, örgütler ve kuruluşlarla ortaklıklar kurulmasına öncülük eden, finansal kaynaklar da sağlayan kuruluşlar ortaya çıkmıştır ki buna 'kentsel canlandırma ajansları' örnek olarak verilebilir (Akkar, 2006: 32-33). Tüm bu süreçler, dönem itibarıyla kentsel dönüşümde yönetimden yönetişime geçildiğini göstermektedir.

Bu dönemde mekânın sadece fiziksel ve ekonomik boyutları değil, toplumsal ve çevresel boyutları da önemle vurgulamış ve sürdürülebilirlik esasıyla kentsel canlandırma projeleri, kentlerin var olan tarihi ve kültürel miraslarını da ön plana çıkararak 'kentsel koruma' aracıyla da gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Akkar, 2006: 32-33). Bunlardan hareketle 1990'lar kentsel dönüşümde birden fazla uygulama aracının etkin olduğu,

sürdürülebilir projelerin gelişkin ortaklıklar çerçevesinde gerçekleştirildiği yönetim temelli bir dönemi işaretlemektedir denilebilir.

Sonuç olarak, sürece genel anlamıyla baktığımızda bir müdahale biçimi olarak kentsel dönüşüm çözüm üretme stratejileri, kullanılan araçlar, hedeflenen amaçlar, süreçte etkili olan aktörler ve üzerinde durulan sosyal, ekonomik, fiziksel, çevresel vb. gibi boyutlarına göre farklı isimlerle adlandırılan veya farklı anahtar sözcüklerle nitelendirilen dönemlere ayrılmaktadır. Bu durum, hem ele alan kişilerin sınıflamalarında çeşitlilik yaratmakta hem de bu konuda büyük bir kavram kargaşasına yol açmaktadır. Örneğin Gürler (2003: 115-116) 1910-1940 arasını modernizm ve kentsel yenileme, 1940-1960 arasını endüstriyel gelişme ve kentsel rehabilitasyon, 1960-1980 arasını postmodernizm ve kentsel yeniden canlandırma, 1980 ve sonrasını endüstri sonrası gelişim ve kentsel Rönesans olarak dönemlemeye ve kavramlaştırmaya giderken, Görgülü vd. (2006: 18-24) 1960'lara kadar olan süreci 'devlet eliyle toptan yeniden geliştirme ve kentsel yenileme', 1960-1970 arasını çok boyutlu 'yeniden gelişim' ve 'sağlıklaştırma', 1970- 1990 arasını 'gayrimenkul eksenli kamu- özel ortaklığı dönüşümleri ve 1990'ların ikinci yarısından sonrasını da ortaklık modelleri destekli 'toplumun yeniden hatırlandığı' dönem olarak ele almıştır. Ancak en yaygın olarak yapılan kavramlaştırma 1950'leri "yeniden inşa", 1960'ları "yeniden canlandırma", 1970'leri "yenileme" ve 1980'leri "yeniden geliştirme" şeklinde ele alan yaklaşımdır (Roberts, 2000: 14, Özden, 2008: 57, Şen, 2008: 34-36).

2.5.Türkiye’de Kentsel Dönüşüm

Dünyadaki seyrine bakıldığında kentleşmenin Türkiye’de de paralel bir yapı sergilediğini görmek mümkündür. Türkiye’deki kentleşmenin gelişimiyle ilgili olarak literatürde çok çeşitli dönemlemelere gidilmiştir. Ancak bu çalışmada Türkiye’deki kentleşme süreci Osmanlı’dan Cumhuriyete, Cumhuriyetten İkinci Dünya Savaşına kadar geçen dönemde kentsel dönüşüm, 1945-1980 arası ve 1980- 2000 ve 2000 sonrası dönemde kentsel dönüşüm olmak üzere 5 temel dönemde incelenmektedir.

2.5.1. Türkiye’de kentsel dönüşümün tarihsel arka planı: Osmanlı kenti

19.yy’ın başlarında Osmanlı’da Batı’ya açılma ve kapitalistleşme politikalarına paralel olarak kentsel nüfus artmaya ve kentler yapı bakımından değişiklik göstermeye başlamıştır. Endüstri devriminin getirileriyle beraber Osmanlı’da kent yönetimine dair geleneksel yapıların yetersiz kalmasıyla da 19.yy’ın ikinci yarısında önemli birtakım değişiklikler baş göstermiş, belediyeler kurulmaya başlanmıştır (Tekeli, 2011: 231-233, 267).

Osmanlı kentleri, batı kentlerinden farklı olarak özerk değil, “yarı-özerk” bir statüsü olan, etnik ilişkiler çerçevesinde şekillenen, ulaşım imkânlarının yetersizliğinden kaynaklı olarak kentlerin dış bölgelerinde otoritelerin verimli denetim ve gözetiminin mümkün olmadığı (Şengül, 2009: 106-110) bir yapı sergilemektedir.

1840’larda modernite projesinin etkisiyle piyasa ekonomisinin hâkim olması ve yönetici elitlerin yaptıkları reformlar yoluyla Osmanlı toplum yapısında da kamusal alan- özel alan, bölgesel haklar ve mülkiyet ilişkileri bağlamında farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu durum kentsel yapıda da önemli değişikliklere yol açmış, özellikle liman kentlerinde bedesten etrafındaki çarşıların yanı sıra, kapitalist ekonomiye eklemlenmeye başlamasından kaynaklanan banka, sigorta şirketleri, iş hanları ve otel gibi yapılardan oluşan yeni bir “merkezi iş alanı” da varlık göstermiştir. Bu gelişmeler, merkezde devlet dairelerinin kurulmasını, alt yapı çalışmalarını ve yaya olan kent içi ulaşımın sağlanması için gerekli olan araba, tramvay, vapur, banliyö treni gibi toplu ulaşım araçlarını da gerekli kılmıştır. Bu yeni örgütlenme biçimi, millet temelli farklılaşmaya ve sınıfsal farklılaşmalara yol açmış, ulaşımdaki gelişmelerle beraber ortaya çıkan banliyöleşme yeni yaşam kalıplarını da beraberinde getirmiştir (Tekeli, 1998: 2; 2009: 107-108).

19.yy’ın ikinci yarısından sonra imparatorluğun küçülmeye başlaması ve kaybedilen topraklardan göç alması kentlerin büyümesine ve çevrelerinde göçmen mahallelerin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum Osmanlı’yı bu sorunu çözmede Avrupa’daki kurumsal yapılarla benzerlik arz eden yapılar geliştirmelerine yöneltmiştir. Kadının yönetiminde olan ve vakıf hizmetleriyle düzenlenen kentsel yaşamın yerini ‘şehremaneti’ yani

belediye yönetimi almıştır. 1855'te kurulan şehremanetini 1857'de Altıncı Daire-i Belediye takip etmiş, 1. Meşrutiyet döneminde de (1877) Dersaadet ve diğer iller için çıkarılan belediye kanunları yaygınlaştırılmıştır. Bu süreç beraberinde kent planlama anlayışını da getirmiş ve ilk planlama çalışmaları 1836-37'de İstanbul'da başlamıştır. 1839'da ilk imar talimatnamesi niteliğindeki “ilmü haber” yayımlanmış, 1848'de İstanbul için Ebniye Nizamnamesi çıkarılmış, bu 1864'te tüm imparatorluk için geçerli olacak şekilde Ebniye ve Turuk Nizamnamesi olarak çıkartılmış, 1882'de de Ebniye Kanunu yürürlüğe konmuştur. Yani kent planlaması 1850'lerden sonra İstanbul dışındaki kentler için de kullanılmıştır. Bu gelişme sürecinde az da olsa kentsel yapıda bir dönüşüm sağlanmış, belediye kurumu ortaya çıkmış ve “mevzi planlar düzeyinde de olsa” kent planlaması uygulamaya konmuştur (Tekeli, 1998: 2-3; 2009: 107-110).

2.5.2. Cumhuriyetin kuruluşundan İkinci Dünya Savaşına kadar geçen dönem (1923-1945)

Cumhuriyetin kurulması, modernleşme projesiyle birlikte niteliksel birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. İmparatorluğun çözülmesiyle beraber parçalanan ulus bilincinin yeniden inşası tek partili bir siyasi rejim içerisinde gerçekleştirilmiş, bu misyon yerine getirilirken mekânsal düzenleme stratejileri önemli bir yer tutmuş, kentsel gelişim modernist bir meşruiyet alanı yaratılarak yürütülmeye çalışılmıştır (Tekeli, 1998: 1-2; 2009: 107-110). “Cumhuriyetçi imaj yönelimli kentsel yenileme olarak (Sözer, ty: 28) değerlendirilen bu dönem hem tarihten bir kopuş hem de bir süreklilik olarak değerlendirilmektedir (Şengül, 2009:103, Tekeli,1998:1-2; 2009: 107).

Bu dönemde önemli olayların başında; Ankara'nın başkent seçilmesi ve imarı, memurların konut sorunlarını çözmeye yönelik politikalar ve başkent in geliştirilmesi amacıyla özel bir yasayla o zamanki Şehremaneti'ne çok büyük oranlarda kamulaştırma yetkisi verilmesi (Bayraktar, 2006: 110, Keleş, 2012: 460), Trakya'dan gelen soydaşları Anadolu'ya yerleştirme çabası ve kaynaklanan konut edindirme çalışmaları (Keleş, 2012: 460) gelmektedir. Yine bu dönemde, hem iç pazarı bütünleştirmesi açısından hem de başkent in tüm ülke üzerindeki denetimini güçlendirmesi açısından önem arz eden Ankara merkezli bir demiryolu şebekesinin kurulması (Tekeli, 2011: 233), 1929 krizinin

getirdiği devletçilik politikalarıyla uygulanacak olan sanayi planlarında, ulaşım ağının geliştirilmesiyle de birlikte, fabrikaların küçük Anadolu kentlerine kurulması, yine modernite projesinin ülke geneline yayılması amacıyla halk evlerinin açılması (Tekeli, 1998: 5; 2009: 111-112) önemli gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu dönemde Ankara dışındaki kentlerde de planlı bir değişim yaratılması amacıyla 1930-1935 yılları arasında çıkarılan Belediyeler Kanunu, Yapı ve Yollar Kanunu, Belediyeler Bankası ve Belediyeler İmar Heyetleriyle ilgili düzenlemelerle 1980’ler hatta sonrasına kadar kent planlaması ve kent yönetimi belli ölçüde belirlenmiştir (Tekeli, 1998: 4-12; 2009: 110-115; 2011: 239).

Şengül (2009: 111-112), bu dönemde “Kemalist projeyi modernite ve ulus- devlet projesine ‘çevre’ den bir geçiş olarak” ifade eder ve ona göre Kemalizm, orta sınıfın öncülüğünde ulus-devlet oluşturma görevini üstlenen modernist projenin bir parçası olan bir burjuva devrimidir. Ancak modernite projesine “çevre”den giriş, sınırlı kaynakları olan bir ülkede önemli sıkıntılar yaratmış ve bu sıkıntılar “Kemalist projenin yeni bir sosyo- mekânsal katman yaratarak, Osmanlı katmanının üzerini örtme çabalarına da önemli ölçüde ket vurmuştur.” (Şengül, 2009: 121). Ancak Kemalist projenin modern mekânsal yapılar üretme çabasını temel olarak boşa çıkaran şey İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra köylülüğün çözülmesiyle kırdan kente hızlı ve kitleler halinde yapılan göç olmuştur. Bu hızlı kentleşme ve bunun getirdiği yeni talepler karşısında zorlanan devlet ikinci plana çekilmiş ve “radikal modernite projesi” yerini “emek gücünün kentleşmesi”ne bırakmıştır (Şengül, 2009: 121-122, Tekeli, 2009: 95).

2.5.3. 1945’ten 1980’e kadar geçen süreçte kentsel dönüşüm

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde başlayan kentleşme İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, özellikle 1950’lerde kırdan kente doğru gerçekleşen hızlı ve yoğun göçlerle ve bunların ortaya çıkardığı sorunlarla beraber gerçek varlığını göstermiştir. Bu dönemde kır ve kente ilişkin birtakım faktörlere bağlı olarak gerçekleşen göçler kentlerde sağlıklı yapılaşma biçimlerinin ortaya çıkmasına ve önlenemez bir biçimde yaygınlık göstermesine yol açmıştır. Bu anlamda ortaya çıkan göçlere neden olan pek çok sebep sıralamak

mümkündür. Bunlar literatürde en genelden özele doğru; “dış etmenler” ve “iç etmenler” (Özer, 2004: 49, Sencer, 1979: 148-162); itici, çekici ve iletilici /aracı güçler (Sencer, 1979: 62-66, Keleş, 2012: 67-74, Özer, 2004: 57-59); ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenler (Özer, 2004: 51-61) olarak belirtilmektedir.

Bu dönemde Marshall yardımlarıyla sanayi ve ticarete yabancı sermayenin girmesiyle makineleşmenin artması, bu süreçte Türkiye’nin tek partili siyasi rejimden çok partili bir rejime geçmesi ve buna bağlı olarak “modernite projesinin popülist eğilimlere duyarlı” hale gelmesi, liberalleşme söylemiyle özel sektörün ön plana çıkarılması, yerelden ulusal ve uluslararası pazara açılma (Tekeli, 1998: 12-14; 2009: 117-119) Türkiye’yi hızlı bir kentleşme sürecine sokmuştur. Bu süreçte kır nüfusu özellikle de iş bulmak için büyük sanayi kentlerine doğru göç etmiş, ekonomik güçsüzlükler ve konut yetersizliği barınma sorununu ortaya çıkarmıştır. “Sanayileşmenin yavaş, kentleşmenin hızlı” olması barınma sorununun büyük kentlerde gecekondulaşma sorunu yaratmasına yol açmış (Bayraktar, 2006: 117) ve bu durum zamanla “kenar-semt yerleşme şekli olmaktan çıkmış, Türk kalkınma meselesinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.” (Sezal, 1992: 57,59).

Literatürde pek çok tanımı olan gecekondu, ilk kez yasal boyutuyla 1966 tarih ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu’nda “kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar” şeklinde tanımlanmıştır. Bu dönemde, siyasi yönetim birtakım kurumsal düzenlemelere gitmiş, 1954’te Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 1958’de İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur (Tekeli, 1998: 12-14; 2009: 116-119, Keleş, 2012: 460-462). 1966’ya kadar ismen yer almamakla birlikte, çıkarılan pek çok yasa gecekonduyu yasaklamaya, önlemeye ve konut politikası üretmeye yönelik olmuştur (Keleş, 2012: 460-462). 1945- 1950 arasında dağınık bir görüntüsü sergileyen ve 1960’lara kadar çoğunlukla yoksul ailelerin kendi imkânlarıyla inşa ettikleri bu yapılara karşı gerek yöneticiler, basın gerekse halk olumsuz bir tutum takınmış ve gecekondulular kente herhangi bir faydası olmayan, kenti bozan elemanlar olarak görülmüş, nitekim gidenleri geri döndürme çabalarına girişilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte (1950- 1960) gecekondu kesiminin hem işgücü açısından hem de politik açıdan öneminin fark edilmesiyle yeni bir döneme girilmiş, seçmen olarak pazarlık güçleri de arttığı için gecekondu mahallelerine yapılan yatırımlar bu alanları kalıcı kılmaya,

başlangıçta “masum” yapılar olarak nitelendirilebilecek bu alanların mahallelere dönüşmesine yol açmıştır. Artık bu dönemde, gecekonduların kiralanması, bir ailenin ikinci, üçüncü gecekondusunun olması, dolayısıyla bu yeni gruptaki gelir artışları dikkati çekmeye başlamış, gecekonduları ticari bir boyuta bürünmüş, “gecekondular firmaları” türemiştir (Şenyapılı, 2004: 185-188, Keleş, 2012: 518, Bayraktar, 2006: 117-119, 140, Tekeli, 1998: 12-14; 2009: 116-119, Özden, 2008: 280).

Sınıfların mekânda ‘kendiliğinden’ yerleşebilmelerinin göçmenlerin ve genişleyen kentli orta sınıfların mekândaki çatışma potansiyelini ve sınıfsal gerilimini azalttığını ve aynı zamanda bunun yol açtığı kentsel arsa üretimiyle genişletilen yeniden üretim sayesinde sermaye birikim krizinin belli ölçüde ötelendiğini savunanlar (Kurtuluş, 2008: 30) söz konusudur. Ancak, göçmenlerin kendi yerleşim ve iş olanaklarını kendilerinin gerçekleştirmişine rağmen gecekonduların kent içi alanlarda çoğalmaya, yayılmaya başlamasının devlet, orta sınıf ve gecekondular arasında bir gerilim yarattığını ve sınırlı olanaklarla yapılan, düzensiz bir çevre oluşturan bu yapıların hem “özel mülkiyetin koruyucusu siyasal otoriteyi” hem de “birinci dönemde kentlerde belirleyici konumda olan orta sınıfların hegemonyasını” tehdit ettiğini ileri sürenler de vardır (Şengül, 2009: 122- 125).

1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesiyle politikalar alanında önemli değişiklikler gözlenmiş, refah devleti ilkesinden hareketle yoksul ve dar gelirli vatandaşların konut gibi sosyal gereksinimlerinin karşılanabilmesi için planlı kalkınma ilkesi benimsenmiş ve bu amaçla Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur (Tekeli, 1998: 15-19; 2009: 121-127, Keleş, 2012: 562, Bayraktar, 2006: 139). Ancak Tekeli (1998: 15-19; 2009: 121-127)’ye göre, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra konut sorununu çözmeye yönelik gerek gecekondular gerek yapsat gerekse konut kooperatifleri şeklindeki sunum biçimleri nitelikli sonuçlar doğurmamış, kentlerin büyüme biçimleri sürekli olarak yaşam kalitesini düşürmüş ve kentler 1970’lerin ortalarına kadar “yağ lekesi” şeklinde büyüme göstermiştir. 1960’larla gelen planlamayla kooperatifçilik yapsatçılığa alternatif olarak çıkmışsa da yaygınlaşamamıştır. Bu dönemde çıkarılan en önemli yasa, “gecekondular” kavramının ilk kez kullanıldığı, kentlerdeki ikili yapıların varlığı kabul edildiği ve durumla ilgili ortaya çıkacak sorunları çözme sorumluluk ve gücünün merkezi yönetimlere verilerek yerel

yönetimlerin işlev ve güç kaybına uğratıldığı 775 sayılı Gecekondu Yasası'dır (Tekeli, 1998: 15-19; 2009: 121-127; 2011: 241, Bayraktar, 2006: 141).

1970'lerden sonra ise Türkiye'de özel araba sahipliğinin hız kazanması daha yüksek gelirli grupların kent merkezlerinden ayrılıp kent dışındaki alanlara yerleşmelerine olanak tanımış ve alt kentler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum sanayi kuruluşları içinde aynı süreci başlatmış, özellikle büyük sanayi kuruluşları merkezden kopma imkânı bulmuşlardır (Tekeli, 1998: 15-19; 2009: 121-127; 2011: 99, 248). 1950'lerde başlayıp 1960'larda sürekli büyüyen ve kent merkezlerinde yoğun baskı oluşturup merkezlerin yıkılıp yapılmasını, planlama standartlarına aykırı hale gelmesini doğuran kentleşme süreçlerinde 1970'lerin ikinci yarısıyla birlikte yapısal değişiklikler oluşmuş, kentlerin desantralizasyonunu mümkün kılacak kurumsal yapı ve süreçler ortaya çıkmış, konut yapımı parça parça yapımdan ya da yapsatçı süreçten toplu konut sürecine girmiştir (Tekeli, 2011: 247-248).

Kısacası, 1945'te başlayan kentleşme sürecinde kırsal kesimden göç edenler yaşamlarını idame ettirebilmek için kentin çeperlerinde kendisine ait olmayan arsaları istila ederek gecekondu yapıp, bunun için bizzat devletle karşı ve sahip olduğu alt kültürden dolayı da kentteki yerleşik düzene karşı mücadele etmiş ve yaşayabilecekleri "doğal alanlar" oluşturmuşlardır. Ancak 1960'lardan sonra sanayi alanında ucuz iş gücüne duyulan ihtiyaç ve burada yaşayanların taşıdığı oy potansiyeli gecekondu alanlarına birtakım altyapı hizmetlerinin getirilmesinde etkili olduğu için buradaki mahalleleşmeyi "doğal" bir süreç olarak değil ekonomipolitik bir yaklaşımın ürünü olarak görmek mümkündür. İlk grup gecekonducuların sadece yaşamak için tamamen doğal ihtiyaçları karşılama ekseninde oluşturdukları alanlar zamanla ekonomik ve siyasal bir yatırım olarak görülüp gerek altyapı hizmetleri, gerek aflar ve kat izinleriyle gecekondu mekânları meşrulaştırılmıştır. Ayrıca bu dönemdeki kentsel büyüme iş merkezlerinin, alt ve orta sınıfın merkezde daha zayıf olanların ise daha dışta ve arka tarafta olduğu dışa doğru bir büyüme şeklinde ortaya çıkmıştır.

2.5.4. 1980'den 2000'e kadar geçen süreçte kentsel dönüşüm

Bu dönemi Tekeli (2009: 107), modernite projesinin aşınmaya başladığı, kentleşme hızının yavaşladığı, Türkiye ve dünyada küreselleşmenin etkisinin görüldüğü ve bunun kent planlamasının işlevlerini de değiştirdiği bir dönem olarak ifade etmektedir. Kurtuluş (2006: 9) da yine bu dönemdeki mekânsal dönüşümün neoliberal politikalarla beraber devlet ve sermaye arasında ilişkinin yeniden biçimlenmesi, kentsel alandaki hak sahipliğinin yükselen sınıflar lehine değişmesi, kentsel alanların tamamen metalaştırılmasıyla kentin kamusal mekânsal varlığının aşındırılması üzerinden gerçekleştiğini belirtmektedir.

Bu yeni dönemle birlikte piyasa merkezli politikalar ön plana çıkmış, neoliberal politikalar devletin kentsel hizmetlerden çekilmesine yol açmış, sanayi yatırımlarından büyük oranda vazgeçilmiş, bunun yerini daha çok kentsel rantların paylaşılmasına yönelik politikalar izlemiş; yani “emek gücünün kentleşmesi”nden “sermayenin kentleşmesi” olarak ifade edilen, sermayeyi merkeze alan bir döneme geçilmiştir (Şengül, 2009: 138-139). 1980 öncesinde kentsel rantın paylaşılmasına ilişkin politikaların terk edilmesi ve kentlerin finansmanına yönelik konular, kentsel farklılaşma ve ayrılmaya, kentsel mekânların gelir gruplarına göre farklılaşmasına yol açmıştır (Yılmaz, 2004: 258-260, Şengül, 2008: 61-62). Bu dönemin neoliberal politikalarını uygulayan yerel ve merkezi otoriteler, yabancı sermayeyi teşvik etmiş ve bu durum kentsel toprakların kullanım ve mülkiyet hakkının alt sınıflardan üst sınıflara, kamusaldan özel mülkiyete doğru evrilmesine yol açmıştır. Bunun meşruiyet çerçevesi de gecekondular alanları ve eski kent merkezlerindeki çöküntü alanları üzerinden kurulmaya çalışılmıştır (Kurtuluş, 2006: 9). Şengül (2009: 105-140)'ün de ifade etmiş olduğu gibi sermaye önceki dönemler boyunca da kentleşmiştir, ancak son 20 yıl içerisinde büyük miktarlardaki kaynakların alt yapı, ulaşım, konut gibi ithal ikame döneminde göz ardı edilen yatırımlara yönlendirilmesi kentleri sadece küçük değil orta ve büyük ölçekli sermaye gruplarına da açmıştır ki bu özellikle 1990'larda belirginlik göstermektedir. Bu dönemde kentlere yapılan yatırımların çoğu özel sektöre verilen ihaleler yoluyla gerçekleştirilmiştir.

1980 sonrasında Türkiye’de kentleşme ve kentsel planlama bağlamında ortaya çıkan önemli gelişmeler; toplu konut yasalarının kurumsallaştırılması yolunda kurulan Toplu Konut İdaresi, kentleşme politikalarını yönlendirmek üzere 1958’de kurulmuş olan İmar ve İskân Bakanlığı’nın kaldırılması ve 1983 ve 1984’te çıkarılan yasalarla imar planlarıyla ilgili yetkilerin büyük ölçüde belediyelere verilmesi, merkezi yönetimin denetiminin bir ölçüde azaltılması şeklindedir (Tekeli, 1998: 20; 2009: 128-129).

Bu süreçle beraber gecekonduların niteliği değişmiş, çıkarılan ıslah imar planları ve aflarla beraber gecekonduların apartmanlaşmasının yolu açılmış ve gecekonducuların kentsel ranttan pay alması durumu söz konusu olmuştur. 1983, 1984, 1986 ve 1987’de çıkarılan aflarla - özellikle de 1984’te çıkarılan 2981 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun başlıklı af yasasıyla- gecekondu alanlarına yasal statü kazandırılması, kentin gecekondu bölgeleri için meşruiyet çerçevesi oluşturulması, bu bölgelerin apartmanlaşması ve kentlerin imarlı bölgelerindeki kaçak yapıların da affedilmesi amaçlanmış, böylelikle de kentlerdeki imar planlaması büyük ölçüde anlamını yitirmiştir (Tekeli, 2009: 96-97, 128-133, Yılmaz ve Bozkurt, 2008: 11). Üst üste çıkarılan afların meşrulaştırdığı kaçak yapı stoku sorunları çözmemiş, onları güvenilir, sağlıklı ve yaşanabilir kılmadığı gibi bu yapıların iskân ruhsatı verilebilecek durumda olmadığını da göstermiştir (Bayraktar, 2006: 189).

1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu’yla yerelleşme açısından önemli gelişmeler kaydedilmiş, planlama yetkisi belediyelere aktarılmış, bu da yerel yönetimleri kentsel dönüşüm faaliyetlerinde rantın oluşumu ve yeniden dağıtım konusunda oldukça güçlü kılmıştır. Ancak 1990’lara gelindiğinde yerel yönetimlerin kendilerine ayrılan kaynakların yetersizliği ve mülkiyet sorunları gibi sebeplerle kentsel dönüşüm faaliyetlerinde başarısız oldukları gözlenmiştir (Yılmaz ve Bozkurt, 2008: 11).

Bu çerçevede Türkiye’de kentsel yenileme gereksinimi yaratan süreçleri göç, gecekondulaşma, kaçak yapılaşma, eski kent parçalarının sorunları ve afetler (Özden, 2008: 272) olarak ele almak mümkündür. Ancak ulusal ve yerel ölçekte bakılacak olursa; ilk olarak büyük kentlerin fiziksel sınırlarına dayanmasıyla ilgili büyüme sorunlarından

bahsedilmektedir. Bu durum, mevcut yapılanmış alan içindeki gecekondü alanlarını, tarihi ve doğal alanları, stratejik konumları, büyüme sorununun aşılması ve konut ihtiyacının karşılanması için potansiyel olarak görmektedir. Kentsel dönüşümü gerektiren ikinci neden ise “sermaye birikim krizinin, kentsel arsa rantları yoluyla aşılması yönündeki 1980 sonrası ekonomik ve politik tercihlerdir” (Göksu ve Bal, 2010: 257-258). Yine Şengül (2008: 62) de kentsel rant ilişkileri ve küresel sermaye taleplerinin kentsel dönüşüm yaklaşım ve uygulama türü üzerinde etkili olduğunu, bu amaçla kente yönelik problemlerin çözümünde bir müdahale biçimi olarak kentsel dönüşüm projelerinin ortaya çıktığını ifade etmiştir.

2.5.5. 2000 sonrası süreçte kentsel dönüşüm

2000 sonrası süreçteki en temel gelişme kentsel dönüşümün yasalarda yer bulmasıdır. Bu süreç, kentsel dönüşümde ve kentsel planlamalarda katılımcı yaklaşımı, çok aktörlü karar alma süreçlerini ve bu yöndeki stratejileri gündeme getirmiştir. (Ataöv ve Osmay, 2007: 68).

Kentsel dönüşümün Türkiye’deki yasal süreci 2004’teki “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu” ile başlamış (Şen, 2008: 38, Özden, 2008: 373), 2005’te yürürlüğe giren 5393 sayılı “Belediye Yasası”nın 73.maddesiyle ve daha sonraki yıllarda bazı özel yasal düzenlemelerle kullanılmaya devam edilmiştir (Türkün ve Yapıcı, 2008: 51). Bu düzenlemelerden bazıları, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nu (2004), 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005), Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı (2006)’dır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kentsel dönüşüm daha çok kent içinde bulunan sanayi yapılarının konut ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak yenilemesi veya mevcut tarihi yapıların korunması şeklinde gelişir, ancak özellikle Türkiye’de 1999 depremi sonrasında riskli yapıların dönüştürülmesine yönelik bir sürece girilmiştir (Yılmaz ve Bozkurt, 2008: 10-11). Bu durum 2011’de yaşanan Van depremiyle daha da pekişmiş ve neredeyse ülke genelindeki bütün riskli yapıları yıkmaya yönelik olarak yeni bir yasa tasarısı çalışmasına gidilmiş ve 31 Mayıs 2012 tarihinde 28309 sayılı resmi gazetede 6306 sayılı Afet Yasası

kabul edilmiştir. Bu süreçle birlikte ülkemizde “kentsel dönüşüm” daha çok afet, özellikle de deprem odaklı bir kavram olarak afet yasasıyla bütünleşmiş bir şekilde popülerlik kazanmıştır.

2000’li yıllarda demokratikleşme, katılım ve yerelleşme gibi kavramlara daha fazla vurgu yapıldığı halde, merkezi yönetimin baskısı, yapılan yasal düzenlemelerle daha hissedilir bir hal almış ve merkez sürecin yönetiminde oldukça etkin bir rol oynamıştır (Özden, 2010: 209).

Proje temelli kentsel dönüşüm çalışmalarının ön planda olduğu bu süreçte, TOKİ dönüşüm çalışmalarının temel aygıtı olarak ortaya çıkmıştır.

2.5.5.1. Düünden bugüne TOKİ

1945 sonrası dönemde Türkiye’nin yaşadığı hızlı nüfus artışı ve kentleşme çok yüksek oranlarda konut talebinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu talebi karşılamak amacıyla 1984 yılında Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı kurulmuş ve bu tarihte yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu’yla özerk bir fon oluşturulmuştur. Bu fonun imkânlarıyla TOKİ, 1983- 2002 yılları arasında ve kooperatif kredileri kapsamında 940 bin konuta kredi desteği sağlamış, toplam 43 bin 145 konutu bizihi kendisi üretmiştir. Ancak Toplu Konut Fonu’nun 1993’te Genel Bütçe kapsamına alınması ve 2001 tarih ve 4684 sayılı yasayla tamamen yürürlükten kaldırılmasıyla Toplu Konut İdaresinin kaynakları oldukça azalmış ve bütçe ödeneklerine bağımlı duruma gelmiştir.

TOKİ, 2003 yılında planlı kentleşme ve konut atağı başlatmış ve bu çerçevede gecekondurunu çözmek amacıyla kentsel dönüşüm projelerinde de faaliyet göstermek üzere yetkilendirilmiş ve merkezi hükümet ve yerel yönetimlerle iş birliği halinde çalışmalarına hız vermiştir. Toplu Konut İdaresi Kaynaklarının Kullanım Şekline İlişkin Yönetmelik kapsamında, “gecekondur bölgelerinin dönüştürülmesi ve iyileştirilmesi amacıyla finansman sağlama”yı da görevleri kapsamına almıştır (<http://www.toki.gov.tr/>, Bayraktar: 2007).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7.e maddesi, 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi, 2985 sayılı Toplu Konut Kanununun 4. ve Ek 7. Maddeleri, 775 sayılı Gecekondu Kanunu ve 5366 sayılı kanunun 3. Maddesi, TOKİ'nin kentsel yenileme (gecekondu dönüşüm) projelerinde etkin rol almasının yasal dayanağını oluşturmaktadır.

2003 tarih ve 4966 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle beraber Toplu Konut İdaresinin 2985 sayılı Kanunla tanımlanan görevleri ise şu şekildedir:

- a) Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek;*
- b) Ferdi ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak;*
- c) Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak;*
- d) İdareye kaynak sağlanmasını teminen kâr amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak;*
- e) Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü taktirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşaa etmek, teşvik etmek ve desteklemek (<http://www.toki.gov.tr/>).*

Dar ve orta gelirli vatandaşın konut ihtiyacını karşılamak üzere sosyal devlet anlayışıyla kurulan Toplu Konut İdaresi, günümüzde daha çok gecekondu önleme bölgesi projeleri ve afet riski altındaki alanların dönüştürülmesine ilişkin projelerle karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2011'de yaşanan depremin ardından neredeyse ülke genelindeki bütün riskli yapıları yıkmaya yönelik olarak yeni bir yasa tasarısı çalışmasına gidilmiş ve 31 Mayıs 2012 tarihinde 28309 sayılı resmi gazetede 6306 sayılı Afet Yasası kabul edilmiştir. Neredeyse “kentsel dönüşüm” kavramıyla aynı anlamda kullanılan bu yasa Türkiye genelinde büyük çaplı dönüşüm çalışmalarının başlamasında etkin rol oynamaktadır.

Kısacası 80 sonrası süreçte kentlerde ortaya çıkan dönüşüm neoliberal politikalara paralel olarak Lefebvre'nin de ifade ettiği gibi sermaye, kâr, rant, yatırım gibi ekonomik kavramlar üzerinden yürüyen piyasa merkezli bir dönüşümdür. Bu dönüşümün meşrulaştırıcıları ise, gecekondu, kaçak ve riskli yapılardır. Bu dönemde mekân somut manadaki kullanım değerinin dışında değişim değeri üzerinden ele alınan soyut, metalaşmış bir kavram haline gelmiş, özellikle de yeni dönemin büyük dönüştürücü aygıtı olan TOKİ eliyle sınıfsal ve mekânsal bir ayrışma meydana gelmiştir. Mekânın yeniden üretimiyle beraber ona bağlı toplumsal ilişkilerin de yeniden üretilmesi durumu ortaya çıkmıştır.

2.6.Kentsel Dönüşümde Ortaklıklar, Yönetişim, Katılım

2.6.1. Kentsel dönüşüm sürecinde rol alan aktörler

Kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesinde, sürecin denetlenmesinde, süreçten elde edilecek başarıda sürece etki eden, mekânın biçimlenmesinde etkili olan ve Tekeli'nin "etkileşme dokusu" ya da "aktörler antolojisi" olarak adlandırdığı merkezi ve yerel yönetimlerden oluşan kamu sektörü, özel sektör, yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili grupları ifade eden (Turok, 2005: 27), uygulanacak dönüşümün niteliğine ve hedeflerine göre farklı derecelerde etkiye bulunan aktörler söz konusudur. Şengül (2009: 55-59) ise kentsel dönüşüm projelerinin kent üstü ölçekte ve kentsel düzeyde iki grup aktörü içerdiğini ifade etmektedir. "Çok uluslu şirketlerden ulusal ve bölgesel ölçekte faaliyet gösteren sermaye gruplarına, merkezi yönetime kadar uzanan görece güçlü aktörler" ilk grupta ele alınırken ikinci grupta kentsel ölçekte faaliyette bulunan yerel yönetimler, yerel girişimciler, müteahhitler, kentsel toplumsal hareketler, örgütlenememiş kentli gibi sınırlı güce sahip aktörlerden bahsedilmektedir. Şengül'e göre yerel yöneticiler bu projeleri, değişim değerini merkeze alarak, büyüme, gelişme, girişimcilik, güvenlik kavram ve sloganları üzerinden kentsel bir hegemonya kurmayı ve kent üstü bir hegemonik projeye eklenmeyi amaçlayarak gerçekleştirirler. Hemen hemen kentsel dönüşümüne ilişkin tüm girişimler etkin bir kamu sektörü katılımı üzerinden gerçekleşmekte ve gerçekleştirilecek dönüşümün amaç ve hedefleri doğrultusunda farklı kamu kurum ve kuruluşları düzenlenip denetlemekte ve finanse edilmektedir (Turok, 2005: 27, Kara ve Palabıyık, 2009: 12).

Tekeli, yönetime ilişkin aktörler olarak ele aldığı kamu sektörünü merkezi yönetim- yerel yönetim ayırımıyla ele almış ve 1980 öncesinde yerel yönetimlerin maddi açıdan zayıf ve merkezi yönetimin vesayeti altında olduğunu, 1980’den günümüze kadar ise aşamalı bir şekilde güçlendirildiğini ifade etmiştir. Bu amaçla ilk önce zal döneminde sonraları ise AKP döneminde yerel yönetimlerin gelirlerinde artırma yoluna gidildiğini ancak bunun planlananın çok gerisinde olduğunu ifade etmiş ve her ne kadar yerel yönetimlerin güçlenmeye başlamışsa da merkezi yönetimin TOKİ’ye, evre ve Orman Bakanlığı’na, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verilen imara ilişkin yetkiler üzerinden yaptırımlarını yerel yönetimlere söyleyecek söz bırakmayacak kadar tek taraflı bir biçimde uyguladığını ve yerel yönetimlerin sadece duruma uyum göstermek durumunda kaldığını belirtmiştir (Tekeli, 2009: 212-216). Özellikle de 6 Ağustos 2003 tarih ve 4966 sayılı yasayla Toplu Konut İdaresi’ne kentsel yenileme konusunda yetki ve finansman olanaklarının verilmesi ve 2004 tarih ve 5162 sayılı yasayla İmar Bakanlığı’nın gecekonduların tasfiyesiyle ilgili yetkilerinin TOKİ’ye devredilmesi TOKİ’yi kentsel dönüşümün en güçlü aktörlerinden biri durumuna getirmiştir (Tekeli, 2011: 313).

Türkiye’de kentsel dönüşümde kamu alanında en etkili bir diğer aktör ise belediyelerdir. Büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleri karşısında yetkisi arttırılmış (Tekeli, 2009: 212-214) ve 2005’te kabul edilen 5366 sayılı yasayla belediyeler ve il özel idareleri bu konuda daha da güçlendirilmiştir (Tekeli, 2011: 313).

Kısacası, kentsel dönüşümün etkin bir aktörü olan kamu sektörünün, arazi kullanımının tedarik ve planlaması, konut, belediye ve alt yapı hizmetleri konularındaki deneyimi, özel sektörün getireceği riskleri azaltması ve özel sektör halk ve gönüllü kuruluşlar arasında iletişimin kurulması ve sürdürülmesi (Beswick, 2001:95’ten aktaran Gümüşboğa, 2009, s. 22) açısından önemli katkıları söz konusudur.

1970’lerdeki ekonomik krizin etkisiyle 1980’lerde ortaya çıkan liberal kent politikaları kentsel dönüşüm politikalarında özellikle kamunun finansman yükünün hafifletilmesi ve uzmanlık amacıyla kamunun piyasayla, özel sektörle birlikte hareket etmesi, yeni stratejiler uygulaması gereksinimlerini doğurmuştur (zden, 2008: 197, Akkar, 2006:

31). Özel sektör elemanları da yine gerçekleştirilecek projenin kapsam ve hedefleri doğrultusunda farklı derecelerde sürece etki etmekle beraber genel olarak bunlar yatırımcılar, emlak sahipleri, müteahhitler, yerel firmalar ve büyük firmalardan oluşur (Turok, 2005: 27).

Bir diğer aktör grubu ise kent yönetiminden yönetişime geçişi sağlayan sivil toplum kuruluşları (STK)'dır. Sivil toplum kuruluşları günümüzde temsili demokrasinin yarattığı demokrasi açığının *katılımcı* pratiklerle çözülmeye çalışılmasında önemli kuruluşlardır (Tekeli, 2009:212-215, Başaran, 2008: 65). Bu kuruluşlar çeşitli sosyal hedefleri gerçekleştirmek üzere kurulmuş, kâr amacı taşımayan gönüllü kuruluşlar olup; yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte örgütlü bir yapıya sahiptirler (Turok, 2005: 27, Kara ve Palabıyık, 2009: 12). Kentsel dönüşüm bağlamında mimarlar, şehir plancıları, inşaat mühendisleri, harita ve çevre mühendisleri odaları “kamu yararı savunuculuğu” noktasında önemli kuruluşlardır. Türkiye'nin siyasi kararlarının kamu alanındaki tartışmalardan neredeyse hiç etkilenmemesi sebebiyle bu kuruluşlar idari yargı yoluna başvurarak faaliyetlerini gerçekleştirdikleri için Tekeli'ye göre idari yargı ülkemizde kentin biçimlenmesinde rol oynayan önemli bir diğer aktördür. “Bu anlamda yargı kanalı, kullanılmayan katılımcılık kanalının, zahmetli ve çok zaman tüketen bir ikamesi haline gelmektedir” (Tekeli, 2009: 212-215).

STK'yla yerel yönetimlerin gerçekleştirecekleri işbirliği, halkın katılımı taleplerinin örgütlenmesinde, kentsel hizmetlerin etkili, verimli, kaliteli bir biçimde sunumunda, yönetimin daha saydam, katılımlı ve demokratik bir yapıya bürünmesinde (Başaran,2008: 63) toplumun farklı katmanlarının sürece dair aidiyet duygusunun geliştirilmesinde, merkezi yönetimle halk kesimleri arasında iletişim kurulmasında önemli bir paya sahiptir. Bu anlamda kentle ilgili kararların alınması ve kent yönetimine katılımın sağlanmasında yerel yönetim ve STK'ların gerçekleştirdikleri en önemli faaliyetlerin başında, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesiyle belediyelere verilen kent konseyi kurma yetkisidir gelmektedir. STK'lar, kentin yönetimine halkın katılımının sağlanması, kente dair problemlerin çözülmesi, sağlıklı, yaşanabilir kentler oluşturulması amacıyla Kent Konseyleri'ni aracı olarak kullanabilmektedir (Başaran, 2008: 68). Dolayısıyla Kent Konseyleri, yönetim yapısının yönetişime evrildiği, kentsel yönetimin çok aktörlü ve

katılımlı bir sürece doğru yöneldiği bir yapıya gönderme yapan ve kentsel dönüşüm projelerinin aktörlerinden oluşan STK'ların etkinlik kazandığı kuruluşlardır.

Kentsel dönüşüm sürecinde ele alınacak son aktör ise yerel halk, yani kentin kullanıcıları, orada yaşayanlar, gerçekleştirilecek projelerden direkt olarak etkilenenlerdir. Bir kentsel dönüşüm projesinin başarılı olarak ifade edilebilmesi ve sürdürülebilir olmasında öncelikle projenin gerçekleştirileceği alanın sakinlerinin taleplerinin göz önünde bulundurulması, alanla ilgili olarak yapılacak çalışmalarda yeterince bilgiyle donatılmaları son derece önemlidir. Dönüşüm çalışmalarının halkın istek ve bilgisi dahilinde gerçekleştirilmesi onların projeyi sahiplenmesine, projeye yerel bilgi ve aidiyet katmalarına, çalışmalara meşruiyet kazandırmalarına imkan tanır (Turok, 2005: 27, Kara ve Palabıyık, 2009: 12).

Kısacası Özden (2001: 5)'inde ifade ettiği gibi kentsel dönüşüm projelerinin oluşumunda; dönüşümün gerçekleştirileceği alanın sakinlerinden oluşan bir komite; şehir plancıları, mimar, sosyolog, ekolog ve hukukçulardan oluşan teknik danışman niteliğinde bir komite, planların uygulanması ve kontrolünden sorumlu yerel yönetim temsilcileri, merkezi yönetim temsilcileri ve son olarak dernekler, vakıflar ve birliklerin katılımıyla meydana gelen çok aktörlü, çoğulcu bir yapı öngörülebilir.

2.6.2. Kentsel dönüşümde ortaklık ve modeller

Kentsel dönüşüm projelerinin özelliklerinden biri değişik politika ve yaklaşımları entegre eden, çok sektörlü ortaklıklara dayanan bir yapıya sahip olmalarıdır (Roberts, 2000: 16-17). Kentsel dönüşüm uygulamalarının başarılı olarak yürütülebilmesi ve sürdürülebilir kılınması, çalışmaların ortaklıklar temelinde gerçekleştirilmesine ve bu ortaklıkların etkin kılınmasına bağlıdır. Ortaklık kavramının ilk olarak İngiltere'de politik çıkarlar etrafında varılan bir uzlaşmaya bağlı olarak ortaya çıkmış, kentsel dönüşüm stratejilerinin gerçekleştirilmesi, kamu- özel sektör ve yerel halk arasında doğrudan bir bağlantıyı gerekli kılmıştır. Bu ortaklıklar, özellikle de yerel otoritelerin kaynak sıkıntısının giderilmesi konusunda gerekli hale gelmiştir (Charty, 2005: 99). Jacobs ve Dutton (2000)'a göre ortaklıklar, "toplumsal temelli bir dönüşümün ve toplumsal teşvikin

örgütsel araçları” (Özden, 2008: 82) olarak, daha çok sosyal bir dönüşümde izlenebilecek bir stratejidir.

Avrupa’da 1970’lere kadar uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin sadece kamu tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, 1970’lerdeki ekonomik bunalım ve benimsenen neoliberal politikalar ve küreselleşme kentsel yapıda bir dizi sosyo- ekonomik ve fiziksel problemi de beraberinde getirdiği için bu projelerin organizasyon ve finansmanında ortaklık temelli bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmuş ve çok sektörlü bir yapılaşmaya gidilmiştir (Roberts, 2000: 15, 29-30). 1980’lerden itibaren devlet, özel sektör ve sivil toplum ortaklıkları önem kazanmaya başlamıştır. 1980’lerde özel sektörün ortak olarak devreye girmesiyle başlayan süreç 1990 ve 2000’lerle birlikte gönüllü gruplar ve yerel halkın da dönüşüm projelerinde yer almasıyla çok sektörlü bir yapıya dönüşmüştür (Atkinson, 2007’den aktaran Gümüşboğa, 2009, s. 26).

Kent merkezlerindeki çeşitli sosyal, ekonomik ve fiziksel problemlerde çözüm yolu olarak ortaklıkların görülmesinin nedenleri; çok sayıda fon akışına erişimi sağlaması, yenileme sürecinin bütüncül, entegre, kapsamlı ve eşgüdümlü olabilmesi için tüm aktörleri sürece dahil edebilecek yapısı, özel sektörün finansman desteğinin sağlanması ve bu yöndeki engellerin giderilmesi (Charty, 2005: 99); politik gündemin bu tarz bir çalışmayı gerekli kılması, kentsel problemlerin çok boyutlu ve karmaşık yapısının çözümünün çok yönlü stratejileri gerektirmesi ve kentsel dönüşüm alanında gerçekleştirilen faaliyetlerde gücün merkezileşmiş olmasından doğan problemlerin giderilmesi (Carter, 2000 ve Beswick, 2001’den aktaran Gümüşboğa, 2009, s.27) olarak sıralanmaktadır. Bu anlamda, ortaklıklarda bulunması gereken ilke ve özellikler; değişen koşullara tepki verebilme kapasitesi anlamında *esneklik*, uygun gözlem ve değerlendirme mekanizmalarını temel alarak deneyim yoluyla öğrenme kapasitesi anlamında *düşünümsellik*, karşılıklı destek ve fayda paylaşımına olanak tanınması açısından *karşılıklılık*, dikey ve yatay düzlemde, ilişki ve bağlantıları sağlaması açısından *örgütsel bütünleşme* ve ortaklığın bütün üyelerinin amaç ve düşüncelerini yansıtabilme kapasitesi açısından da *kapsamlılıktır*. Ancak bu, uzun vadede gerçekleştirilebilecek bir yaklaşımdır (Charty, 2005: 101, Özden, 2008: 200-201).

Ortaklıklarda sürecin gerektiği gibi işlemesi için doğru bileşenlerin doğru alanlarda bir araya getirilmesi önemlidir. Bunun içinde ortaklıklarda belli bazı modellerden bahsetmek mümkündür. Mackintosh (1992), ortaklıklarla ilgili olarak sinerji modeli, bütçe geliştirme modeli ve transformasyon modeli olmak üzere üç temel model üzerinde durmaktadır. Sinerji modelinde, bilgi ve kaynakların katma değer elde etmek amacıyla bir araya getirilmesi; bütçe artırımı modelinde güç birliğiyle kaynaklara erişimin kolaylaşması ve transformasyon da ise, iletişim ve yeni fikirlerle buluşma yoluyla meydana gelen yeni bir oluşum ve değişim söz konusudur. Genellikle ortaklık uygulamaları bütçe artırımı temelinde ve bunun için “sinerji”nin kullanılması üzerinden şekillenmektedir (Charty, 2005: 99).

Ortaklıkların sinerji, transformasyon ve bütçe artırımı işlevlerine vurgu yapan Atkinson (2005: 88), ortaklıkların 1980’lerin piyasa temelli dönüşüm karşısındaki başarısızlıklarının engellenmesinde, özel sektör riskinin azaltılarak yatırımın kolaylaşmasında; dönüşümü, dışlanmış grupların gereksinimleriyle ilişkilendirecek sosyal dayanışma ve uyum yaratma işlevlerini görecektir bir katılım yönetimi, sosyal girişimciliğin yaratılması ve yerel halkın yönetilmesine yönelik bir yöntem olarak görülebileceğine vurgu yapmaktadır.

2.6.2.1. Kentsel dönüşüm ortaklıklarında rol alan aktörler

Kentsel dönüşüm, dönüşümün uygulandığı kentsel alanların özellikleri, yapısı, süreçte etkili faktörler, uygulamaların amaç, hedef ve kapsamlarının çeşitliliği nedenleriyle çok aktörlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarında temelde kamu-kamu ortaklıkları, kamu- özel sektör ortaklıkları ve özel sektör- özel sektör ortaklıkları olmak üzere üç ortaklık tipi olduğunu söyleyenlerin yanı sıra (Spit, 2005: 109-110), bu üç modele ek olarak kamu sektörü- özel sektör- yerel halk ortaklıklarını ifade edenler de vardır (Hague, 2005: 178-186). Hague (2005: 182)’e göre bu dört ortaklık tipiyle eşleştirilebilecek dört ideal kombinasyon vardır:

Çizelge 1. Kentsel Dönüşümde Ortaklık Tipleri

Varlıklar (aktifler)	Yükümlülükler (pasifler)	İtici Güçler	Sınırlayıcılar	Ortaklık Tipi
Yüksek	Düşük	Özel	Düşük	Özel/özel
Yüksek	Orta	Özel	Orta	Kamu/özel
Düşük	Yüksek	Kamu	Orta	Kamu/kamu
Yüksek	Yüksek	Yerel halk	Orta	Kamu/özel/yerel halk

Kaynak: Hague, 2005: 182

2.6.2.1.1. Kamu sektörü - kamu sektörü ortaklıkları

Bu model, genellikle merkezi yönetim ve bir yerel belediye, bazen de birden fazla yerel belediye arasında kurulan işbirliğini ifade etmektedir (Spit, 2005: 109-110). Bu ortaklıklar varlıklarının düşük yükümlülüklerinse yüksek olduğu dönemlerde kurulmaktadır. Mülklerin sahibi olan kamunun; köhnemekte olan malların bakım – onarım, borç ve faiz ödemeleri, kira ödemeleri, konut iyileştirme ve yatırım yapma gibi yükümlülükleri vardır. Her ne kadar kamu, sektörün temel itici gücüysen de kamu- kamu ortaklıklarında bürokrasinin kurduğu hâkimiyet sonucunda gerçekleştirilen dönüşümün, alanında yaşayanların değil, politikacı ve bürokratların istekleri doğrultusunda gerçekleşmesi muhtemeldir (Hague, 2005: 183-185).

2.6.2.1.2. Kamu sektörü- özel sektör ortaklıkları

Kamu ile özel sektör arasında kurulan bu ortaklık biçiminde; yapım (inşaat) hakkı değişkeni ve ortak girişim değişkeni olmak üzere ekonomik riskleri azaltan ve kayıp ve kazançları paylaştıran iki önemli alt kategori vardır (Spit, 2005: 109-110). Bu ortaklıklar varlıkların yüksek ancak yükümlülüklerin de kayda değer (orta) düzeyde olduğu, zamansal bir sınırlamaya dayanan ortaklıklardır. Ve emlak piyasalarının dalgalanması

göz önüne alındığında bu tür ortaklıklarda riskin azaltılabilmesi uzun vadede bir işbirliğine bağlıdır (Hague, 2005: 183-185).

Bu tür ortaklıkların gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin 1980 öncesine göre daha etkin olmasına karşın, mali kaynaklar açısından güçsüz olması etkili olmuş ve bu ortaklıkların özel sektörü kentsel politikalarda etkili kılması kentsel girişimcilik kavramını yerelliklerin gündemine taşımıştır (Özdemir, 2004: 51). Kamu ve özel sektör ortaklığı stratejik planlamayı diğer planlama tarzlarından ayıran projelerin her aşamasında bulunması, proje uygulamacılarıyla izleyenler arasındaki uzlaşma sürecini de kapsamı gereken vazgeçilmez yapısal bir nitelik olarak tanımlanmaktadır (Castells ve Borja, 1997'den aktaran Öktem, 2007, s. 85). Ancak bu ortaklığın başarıyla gerçekleştirilmesi şeffaf, hesapverebilir bir yapıya ve eşitlikçi güç ilişkilerinin kurulmasına bağlıdır (Charty, 2005: 105).

2.6.2.1.3. *Özel sektör- özel sektör ortaklıkları*

Özel sektör –özel sektör ortaklıkları, kamunun müdahale etmeyi tercih etmeyip projeye ilişkin tüm kontrolü özel sektöre bıraktığı ya da rantın yüksek olmasıyla alakalı olarak doğrudan özel sektörün talebiyle oluşan bir uygulama imar planı ve yasal bir kamu kontrolü çerçevesinde oluşan (Spit, 2005, 109-110, Özden, 2008: 135-136,195-196) ortaklıklardır. Bu tip ortaklıklar varlıkların yüksek yükümlülüklerin düşük olduğu durumlarda gerçekleşmektedir (Hague, 2005: 183-185).

2.6.2.1.4. *Kamu sektörü- özel sektör- yerel halk ortaklıkları*

Bugün İngiltere'deki pek çok dönüşüm projesinde görülen bu modelde varlıklar da yükümlülüklerde genellikle yüksektir ve değişimin itici gücü toplumsal grupları içermesiyle gerçekleşirken finansla ilgili problemler bu ortaklık tipinin temel sınırlayıcılarıdır. Bu ortaklık tipinin gelişmesinde ve yerel halkın sürece dahil edilmesinde, toplumsal eylemlerin devreye girmesinin rol oynadığını, karşılıklı güvene dayanan bir bilgi ve birikim paylaşımının, sahip oldukları 'erk'i "birinin üzerinde erke

sahip olmak” olarak görmeyen yönetimlerin diğer aktörlerin yardımına ihtiyaç duyup onlarla bağlantıya geçmesi etkilidir (Hague, 2005: 183-185).

Ball (2004)’ın da ifade ettiği gibi, kamu- özel sektör ortaklıklarında yerel halkın etkin katılımının sağlanması, çözülmesi en zor konulardandır (Özdemir, 2007: 80). Katılımın sağlanması amacıyla yerel halkın görüşlerinin alınması ve alandaki tüm grupların ortaklık içinde temsil edilmesi sağlanmalı, alanda sunulan hizmetlerin kalitesi, alanda yaşayanların güçlendirilmesi ve bu sürecin sadece sürece dahil edilmek üzerinden yürütülmeyip konuyla ilgili öncesinde bilgilendirme üzerinde durulmalıdır (Özdemir, 2004: 56). Ancak bu ortaklık biçiminin, özel sektörün dönüşüm çalışmalarında işin piyasa dışındaki boyutuyla ilgilenmemesi, tüm toplumsal kesimlerin temsil edilip edilmemesine yönelik sorunlar, yolsuzluk ve kayırcılık gibi sonuçlara yol açabilecek, pek bir şeyin yapılmadığı ve finansmanın yetersiz kaldığı bir konuşma yığınının dönüşme riski söz konusudur (Hague, 2005: 183-185).

Hague gibi Ball (2004: 122-123) da ortaklıklarda halk katılımının olumlu ve olumsuz özellikleri üzerinde durmuş ve bunları beş madde altında sıralamıştır:

- 1. Özellikle yoksunluk içindeki bölgelerde uygulanacak dönüşüm programlarında yerel halkın dönüşüm alanına ilişkin bilgi ve değerlendirmeleri stratejilerin oluşturulması sırasında en önemli girdi olmaktadır,*
- 2. Kaynakların bir araya getirilmesi ve beraber çalışma ile oluşan sinerji çok önemli bir kazanımdır,*
- 3. Yoksunluk içindeki alanlarda beraber çalışma, müzakere ve işbirliği süreçleri gerekli bilgi ve becerilerden yoksun bireylerin gelişimine ve sosyal kapitalin oluşumuna katkı yapmaktadır,*
- 4. Topluluğun gücü, yoksunluk ve yoksulluk içindeki alanlarda kaynakların yeniden dağılımını olanaklı hale getirmektedir,*
- 5. Yerel katılım, toplumsal açıdan erişilmesi arzu edilen bir hedeftir (Özdemir, 2007: 80).*

Ortaklıklar, tek başına bir kurumdan daha ustalıkla çalışabilmesi, çeşitli sayıda kaynağı seferber etmesi, kaynak paylaşımı, maliyet ve emekte tasarruf etmesi, sorunlara daha bütünleşik ve çok yönlü bir anlayışla yaklaşarak sorunların çözümünde daha başarılı ve sürdürülebilir bir yaklaşım sergileyebilmesi, diğerlerinin gereksinimlerine saygı duyarak ortak hedefler gerçekleştirilmesi bağlamında yüz yüze görüşmeler yapmak yoluyla yaratıcılık, bilgi akışı ve karşılıklı güven sağlayarak uzun vadede kent yenilemeye, sürdürülebilirliğe önemli katkılar sağlamaktadır (Unep, 1994’ten aktaran Özden, 2008, s. 198).

Avrupa ve Amerika deneyimlerinden görülebileceği gibi, çok sektörlü yapıda kamu, özel, gönüllü ve yerel sektörleri bir araya getiren ortaklıkların henüz yeni yapılanmalar olmasından kaynaklı bir “öğrenme süreci” olması sebebiyle de zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır. Ve başarılı bir ortaklık ancak bireysel çıkarların bir kenara bırakılıp “ortak fayda” düşüncesi etrafında uygun görüşme, uzlaşma ve arabuluculuk yöntemleri çerçevesinde gerçekleştirilebilir, ki bunda ortaklığın yönetilebilir büyüklükte olması da önemlidir (Atkinson, 2005: 88). Carthy ise, ortaklıkların faydalarının özel sektör ve kamu sektörü açısından ayrı ayrı ele almaktadır. Kamu sektörü, özel sektörün risklerini planlama ve politik açıdan gerekli bilgiler yoluyla azaltırken; özel sektör kamunun hizmet sağlayamadığı yönetim, tasarım, uzlaşma ve finansman sağlayarak kamuya önemli katkılar sağlamaktadır (Charty, 2005: 99- 101). Ancak ortaklıkların başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi ve sürece olumlu katkılar yapması gerekli birtakım özellikleri bünyesinde barındırmasıyla mümkündür. Bunlar (DETR, 1999b’den aktaran Özden, 2008, s. 199-200):

- *Aşağıdaki dinamikleri içinde bulunduran bir yönetim yapısı ve sistemi,*
 - Operasyonel ve karar alıcı rehberlik,
 - Anlaşmazlıkların çözüm sürecinde etkili olma,
 - İleriye yönelik kararları gözden geçirme ve değerlendirme,
- *Ortaklığa katılımda, sürece dahil olan ortaklara uygun, esnek ve yenilikçi bir rehberlik sistemi,*
- *Görevlilerin ve üyelerin sorumluluk duygusunu doğrudan besleyen toplantılar yapılması,*

- *Sorunların iyi tanımlanmış olması,*
- *Eylem için, önceliklerin açık ve net bir şekilde ortaya konmuş olması,*
- *Her bir ortaktan beklentilerin doğru ve net olarak tanımlanmış olması,*
- *Güçlü bir liderlik yetisi ve vizyonu,*
- *Ortaklığın iyelik hakları ve eşitliği,*
- *Aktif ortakların katılımı* olarak sıralanmaktadır.

Ortaklıklar bağlamında sürecin Avrupa ve Amerika’da nasıl işlediğine bakılacak olursa; 1979- 1990 yılları arsında Thatcher’in yönetimde olduğu İngiltere yeni liberal politikaların en etkili olduğu ülke olması bakımından, ekonomik ve sosyal problemlerin çözümünde Amerika’nın kentsel gelişim modelini örnek alarak serbest piyasa ekonomisine yönelmiş, yerel yönetimlerin merkezi hükümetten aldığı kaynakların azalmasıyla yerel yönetim- özel sektör ilişkilerini geliştirmiştir (Özdemir, 2004: 52). 1990’lardan itibaren çok paydaşlı stratejik ortaklıkların ön planda olduğu dönüşüm projeleriyle özel sektör, kamu sektörü, yerel halk ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı katılım modellerini uygulamaya koyulmuştur (Ball ve Maginn, 2004’ten aktaran Özdemir, 2007, s. 79). Bu değişim kentsel dönüşüm projelerinin ana hedeflerine de yansımış ve kültür-eksenli projeler yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Özdemir, 2007: 79). 2000 yılında İngiltere’de kentsel politikalara ilişkin ‘Urban White Paper’ (Kentin Beyaz Kitabı) yayınlanmış ve ana ilke olarak insan odaklı, ‘güçlü bir liderlik yoluyla değişim için yerel halkın ortaklıklara katılımını’ amaçlayan bir yönelim politikası benimsenmiştir (DETR, 2000d’den aktaran Atkinson, 2005, s. 89). Kentsel yaşam vizyonu ve bütüncül bir çerçeve yaratmak amacı taşıyan White Paper, ortaklıklar, yerel halkın katılımı, ortaklaşa strateji ve ortaklaşa çalışma sloganları üzerinden katılım ve sosyal dışlanma sorunlarının çözümüne yönelik ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerin birlikte çalışmasını teşvik etmiştir (Atkinson, 2005: 89).

Son yıllarda İngiltere’de Mahalle Yenileştirmesi Ulusal Stratejisinin geliştirilmesi amacıyla yerel yönetim ölçeğinde faaliyet gösteren Yerel Stratejik Ortaklıklar (YSO’lar) (LSPs- Local Strategic Partnerships) gündeme gelmiştir (Atkinson, 2005: 90, Kocabaş, 2006: 37). Çok boyutlu sorunların çözülmesinde temel karar aracı olan, “yerel yönetim sınırlarını kapsayan ve yerel ölçekte kamu, özel toplum ve gönüllü sektörleri bir araya getiren tek, yasal olmayan, çok aktörlü bir kurum olarak YSO’lar İngiltere’de öncelikli

belediyeler ve öncelikli mahalleler belirleme ve özel fonları bu mahallelere yönlendirme yoluyla yoksul mahallelerin yenileştirilmesine son derece önemli destekler sağlamıştır (Kocabaş, 2006: 37-43).

Amerika’da kentsel ekonomik gelişmeyi açıklayan “kentsel büyüme motoru” (urban growth machine) yaklaşımı ve ‘büyüme koalisyonları/ işbirlikleri’ (growth coalitions) kavramı; yerel ekonomik gelişmeyi sadece ekonomik faktörlere bağlamaz, çeşitli aktörlerin bir araya gelerek oluşturdukları koalisyonların kentsel büyüme için itici bir *motor güç* olduğunu, bu aktörlerin dönüşümü başlatabilme kapasitelerinin bulunduğuna gönderme yapar. Büyüme motoru toprak/ emlak sahipleri, söz konusu alanda faaliyet gösteren iş çevreleri, emlak spekülâtorleri; yerel yönetimler; yerel medya, üniversiteler, işçi sendikaları gibi aktörlerden müteşekkil geniş tabanlı bir koalisyonla ekonomik gelişmeyi hedeflemektedir. (Özdemir, 2004: 52). Ancak ABD’de 1980’lerin ortalarından başlayarak 1990’lar boyunca kentsel büyümeyi gerçekleştiren ve kentsel büyüme motoru yaklaşımında daha kapsamlı bir çerçeve sunan ve ‘*birlikte yönetim*’ olgusuna daha fazla vurgu yapan bir diğer yaklaşım da ‘Rejim Teorisi’dir (Özdemir, 2004: 52).

Amerika’daki ortaklık kültüründe yerel iş çevreleri daha etkin bir konumda olduğu için özel sektörle yerel yönetim arasındaki ilişkiler Avrupa’dakine nazaran daha direkt yollarla, merkezi yönetimlerin devreye girmesine çok fazla gerek duyulmadan sağlamaktadır (Özdemir, 2004: 53).

2.6.3. Yönetişim

Tekeli (2000)’e göre, iyi bir yerleşme yaşanabilirlik, hakçalık ve sürdürülebilirlik gibi amaçsal birtakım niteliklere sahip olmalıdır. *Yaşanabilirlik* değişik toplumların yerleşmelerin gerçekleştirmesi gerektiği üzerinde uzlaşıya vardığı ve Kevin Lynch’in *yaşama uygunluk, anlamlı olmak, kullanım amacına uygun olmak, erişebilir olmak ve yaşayanlarca denetleme* olarak belirlediği performans ölçütlerinin bir araya gelerek tanımladıkları bir ilkedir. Yaşama uygunluk ilkesi, insanların yaşamalarına imkân verecek sağlık, güvenlik vb. birçok faaliyeti, anlamlı olmak; yerleşmelerin içinde yaşayanlarca zamansal, mekânsal ve zihinsel açıdan anlaşılır ve anlamlı bulması, kullanım amacına uygunluk ilkesi; yerleşmede kullanılan mekânların büyüklüklerinin,

işlevlerinin işlevsel düzeyde olması, erişebilir olmak; yerleşmede yaşayanların diğer hizmet, faaliyet, kaynak ve insanlara rahat ulaşabilmesi ve son olarak yaşayanlarca denetleme ilkesi ise; mekân ve faaliyetlerin yaratılması ve kullanımında kullanıcıların, yaşayan ve çalışanların söz sahibi olmasına gönderme yapmaktadır (Tekeli, 2000: 160-161). Fransız Devriminden bu yana gündemde olan *hakçalık* ilkesi, toplumdaki her bireyin, inancın, ırkın, etnik grubun, siyasi ve dini grubun- temel ihtiyaçlarının hakça karşılanması halinde ve değişik biçimlerde taşıdıkları yükümlülüklerden kurtarılarak kendilerini daha güvenli ve yapabilir olarak hissetmelerini sağlayan, “iyi bir yerleşmeden çok iyi bir toplumun özelliklerini belirle”yen bir ilke olarak tanımlanmaktadır. Kalkınma kavramına referansla ortaya çıkan sürdürülebilirlik ilkesi ise, “gelecek nesillerin yaşanabilir yerleşmelere sahip olmasına daha günümüzden olanak tanımak” olarak tanımlanmaktadır (Tekeli, 2000: 162-163).

Yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir bir yerleşme sisteminin sağlanabilmesi ise; *yurttaş bağlılığı* (civic engagement), *yapabilir kılma* (enabling) ve *yönetişim* (good governance) ilkeleriyle sağlanabilir (Tekeli, 2000: 162-163; 2011: 130). Burada üzerinde durulacak temel kavram, kentsel dönüşüm projelerine yerel halkın ve tüm diğer aktörlerin gerekli ve yeterli katılımının ve işbirliğinin sağlanması kapsamında yönetim kavramıdır.

1970’lerin siyasi yaşama getirdiği ve sivil toplumu katılım yönünden etkin kılan yönetim kavramı/ yaklaşımı, “liberal demokrasinin çoğulculuk anlayışından farklı olarak, çok daha etkileşimli bir yönetim organizasyonu olarak”, “demokrasinin etkinleştirilmesi” hedefi doğrultusunda katılımcı politikalarla kapsamlı bir konsensüs sağlayan, “katılımcılık”, “ortaklık”, “paydaşlık”, “etkililik”, “verimlilik” ve “sürdürülebilirlik” gibi değerlerle birlikte ele alınan (Uçkan, 2009: 1- 2) bir yaklaşımdır. 1980 sonrası neoliberal iktisat politikaları sonucu gündeme gelen ve yerindelik (subsidiarity) kavramı ile yerel yönetimler düzeyinde yaygın olarak kullanılan yönetim (governance) kavramı (Falay, 2008: 3-4); kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının içinde yer aldığı karışık ve etkileşimsel bir sistem, yöneticiler/ karar vericiler ve yönetilenler/ karar verilenler arasındaki iletişim kanallarının açık olduğu (Başaran, 2008: 43-44, Falay, 2008: 3-4), kamu- özel-sivil toplumun katılıp ortaklıklar kurabildiği,

demokratiklik, çoğulculuk, hesap verebilirlik, açıklık, şeffaflık, yerindelik ilkeleriyle hareket eden çok aktörlü bir bilgilendirme sürecidir (Tekeli, 2000: 164).

Türkçeye “iyi yönetim” olarak giren “good governance”;

“kamunun yakından ilgilendiği konular hakkında iktidarın nasıl kullanılması gerektiği, siyasal kararların neden ve nasıl alındığı, yurttaşların kendi seslerini duyurabilmek için neler yapmaları gerektiği ile ilgili olarak kurum, süreç ve gelenekleri de göz önüne alarak, sorumlu ve duyarlı bir biçimde güç kullanımı olarak algılanmaya başlanmıştır” (Sürdürülebilir kalkınma dünya zirvesi Türkiye ulusal raporu, 2002, taslak, s.67’den aktaran Alp, 2005, s. 91-92).

Birleşmiş Milletler, iyi bir yönetim için gerekli olan etkililik, eşitlik, katılım, halkın sürece dahil olması ve güvenlik olmak üzere beş temel etkeni ortaya koydukları bir Kentsel Yönetişim Endeksi oluştururken (Thornley, 2005: 39) yerindelik ilkesinin AB ölçeğinde içselleştirilmesi amacıyla 2001’de yayımlanan Avrupa Yönetimi Beyaz Kitabı iyi bir yönetim için şeffaflık, yerindelik, hesapverebilirlik, katılımcılık, kararların orantılılığı, bilim bazlı politika geliştirme ve bütüncül politika alanları oluşturmayı içeren yedi temel unsura vurgu yapmıştır (Toksöz vd., 2009: 28).

Bu süreçte üzerinde durulması gereken önemli bir nokta yönetişimci anlayışın uygulama araçlarından olan ve Gündem 21’in ardından ortaya çıkan kent konseyleridir (Koç, 2008: 53).

1992 yılında Rio de Jenerio’da Birleşmiş Milletler Örgütü’nce düzenlenen ve “Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı”nda alınan kararlar çerçevesinde önerilen Yerel Gündem 21, 2000’li yıllar boyunca da çevre ve ekonomi bağlamındaki tüm çalışmaları etkileyen, halkın karar alma süreçlerine katılımını ve sivil toplum kuruluşlarının ortaklığını öngören, “sürdürülebilirlik”, “çeşitlilik”, “ekolojik denge”, “çoğulcu-katılımcılık” ve “yönetişim” gibi kavramları ön plana çıkartan uluslararası bir uygulama ve eylem planıdır (Genç vd., 2008b: 43-44, Koç, 2008: 53, Doğan, 2010: 95). Temel hedefi sürdürülebilirlik olan bu programla; insanların temel gereksinimlerinin karşılandığı, yaşam standardının yükseltildiği, şimdi ve gelecekte yaşamak isteyecekleri, çevresel, ekonomik ve sosyal

boyutlarıyla birlikte gelişim gösteren kentler yaratılmak hedeflenmiştir (Kocabaş,2006: 34). Bu etkinin gelişiminin sağlanabilmesi de çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ve halkın da yönetime katılmasını gerekli kıldığı için bunları gerçekleştirebilecek mekanizmalar olarak kent konseyleri kurulmuştur.

2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76.maddesi gereğince 1996’da İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat 2 zirvesi sırasında kurulan ve 1997’den itibaren pek çok kentte yayılmaya başlayan, Yerel Gündem 21 (YG-21) sonrasında ortaya çıkan bir yapılanma olarak kent konseylerinin tüm yerel yönetimler için kurulması zorunlu hale getirilmiş (Ataöv ve Osmay, 2007: 69-70) ve Ekim 2006’da Kent Konseyleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Koç, 2008: 53). Kent konseyleri; kent hak ve hukukunun kurulması, hemşerilik bilincinin, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın, sürdürülebilir kalkınma, çevresel duyarlılık, hesap sorma, hesap verme, saydamlık, katılım ve yerinden yönetimin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla (Toksöz vd., 2009: 57) oluşturulan ve bünyesinde belediye ve il genel meclis üyelerini, meslek kuruluşlarını, sendikaları, dernekleri, vakıfları, üniversiteleri, sivil toplum örgütlerini, siyasi parti temsilcilerini, noterleri, mahalle muhtarları temsilcilerini barındıran, ancak aldığı kararlar bakımından bağlayıcı olmayan, sadece “tavsiye niteliği” taşıyan, karar alma ve planlama aşamalarında etkinlik göstermeyen (Ataöv ve Osmay, 2007: 69-70, Koç, 2008: 53, Toksöz vd., 2009: 57, Genç vd., 2008b: 44, Doğan, 2010: 96) yarı resmi yarı sivil kuruluşlardır.

Ancak Doğan (2010: 104)’a göre kent konseyleri, her ne kadar aşırı merkeziyetçi bir yönetim geleneğinde olumlu gibi gözükse de “kent hakkını sınırlı bir kesimin kullandığı bir hak haline getiren sermaye yanlısı, piyasacı, özel sektörcü, yoksullaştırıcı neoliberal siyasaların dünya çapında egemen olduğu koşullarda bizzat bu koşulları yaratanlarca gündeme getirilmiş” bir yapıdır ve bu konseylerin devletten daha çok topluluk, sosyal ilişki ve ihtiyaç merkezli bir kamusalılığı merkeze almaları gerekmektedir (Doğan, 2010: 104). Zira Lefebvre (1972)’nin de ifade ettiği gibi kent hakkı sadece sağlıklı bir kentsel çevrede ya da kendine uygun niteliklerde bir konutta oturabilme hakkıyla sınırlı değildir, temel ihtiyaçlar dışındaki gündelik yaşama dair tüm bileşenlere erişebilme hakkıdır (Yücel ve Aksümer, 2011: 120). Lefebvre’nin 1968 öğrenci ayaklanmaları sırasında ortaya attığı bu kavram, halkın karar verme süreçlerine gerçek ve etkin katılımının

sağlanması, kentteki toplu tüketim gereksinimleri ve kette üretilen değerlerin eşit paylaşımı etrafında şekillenmektedir. Kent konseyleri, kent hakkının sınırlı bir kesim tarafından kullanılmasını önlemeli ve sosyal, insani, dayanışmacı bir kamu yararı gütmelidir (Doğan, 2010: 99,103). Kent hakkının etkin bir şekilde kullanılmaması, iş gücünün yeniden üretilmesi için kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanamaması kentsel toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu anlamda kent konseylerinin kentsel politikalara, kentsel dönüşüm projelerine ilgili kurum, kuruluş ve yerel halkın sadece bilgilendirme anlamında değil, fikir üretme, talep etme, görüş belirtme anlamında da katılımını sağlayabilen, yönetim görevini eksiksiz yerine getiren bağımsız bir mekanizma olarak işlev görmesi bu politika ve projelerin sürdürülebilirliği açısından son derece önem taşımaktadır.

2.6.4. Kentsel dönüşümde katılım

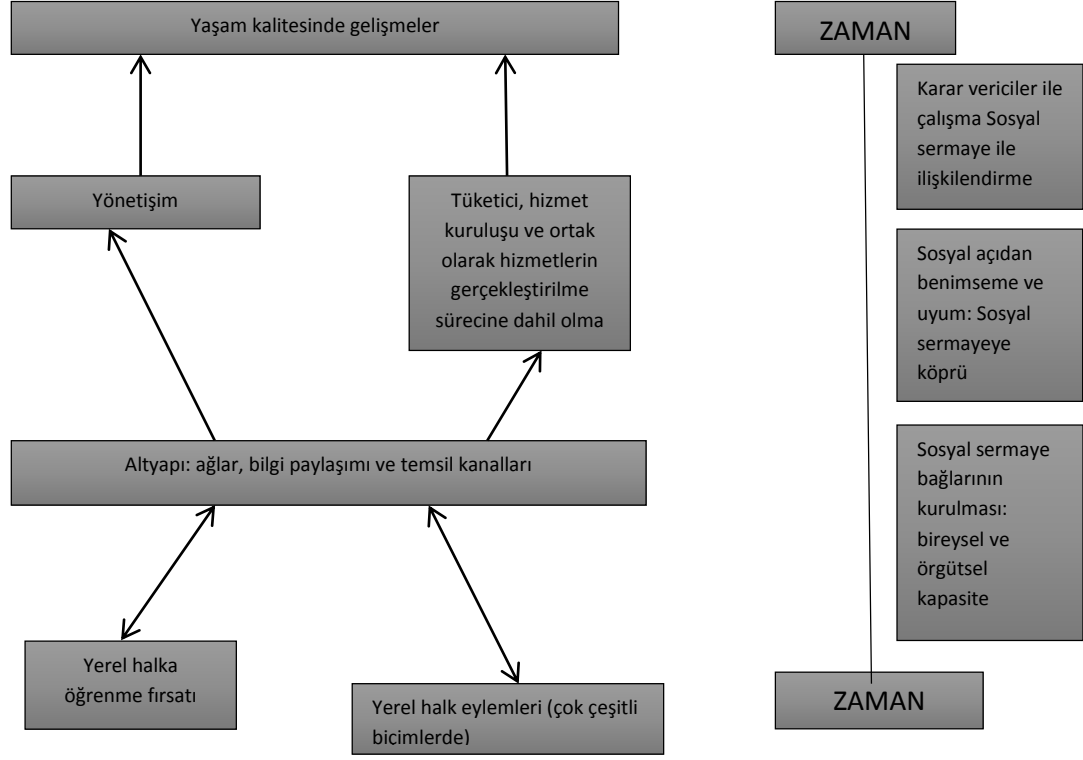
Katılım sözcüğü, “katılma işi, iştirak”, “bir süreç ya da bir durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma” (tdkterim.gov.tr), “yurttaşların yönetime daha geniş boyutta ve etkin katılımı, siyasal ve toplumsal biçimlenme” (Koç, 2008: 48) gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır. “Katılım, onu bir siyasal pratik olarak örgütleyenlerin, kendi deneyimlerini aktarırken vurguladıkları gibi aynı zamanda özerk halk iktidarını teşvik etmesiyle, devletin kaynaklarını kendilerine tahsis edip onu araçsallaştıran egemen sınıflar tarafından devletin özelleştirilmesine karşı mücadele etmek için kullanılabilecek güçlü bir araçtır.” (Aslan, 2005: 270). Tanımlardan genel olarak katılım kavramının devlet, erk, yöneten- yönetilen süreçlerinde ortaya çıkan siyasi bir yönü olduğu görülmektedir. Bu kavramda vurgulanması gereken temel şey, katılımın görüş almak değil, birlikte karar alıp yapmak olduğudur. Zira süreci görüş almak seviyesinde tutmak katılan kesimleri edilgin kılar, sadece yapılan üzerinden düşünmeye zorlar (Yapıcı, 2008: 14).

Kentsel ölçekli plan, proje ve politikalar, “katılım” sürecinin sorunsuz işlemesi ve verimli sonuçlar edinilebilmesi için önemli ve gerekli mekanizmalardır. Sürecin demokratikleştirilmesi; planlamanın etkin ve verimli kılınması, aksamaması ve işlemlerin kolaylaşmasını (Keleş, 1972: 77-78) sağladığı gibi, “yerel sorumluluk” ve “hemşehrilik” bilinçleri geliştirilerek halkın aidiyet duygusuyla yapılan çalışmalara duyarlılık

göstermesini, karar alma, uygulama, izleme ve denetim süreçlerinde yönetişimci bir yapının ortaya çıkmasını gerektirecektir (Başaran, 2008: 49). Ancak, yönetişimci/katılımcı bir anlayışta üzerinde durulması gereken önemli bir durum söz konusudur; “kimin katıldığı”. Bu sorunun cevabı katılma eyleminin niteliğinin temel belirleyicisidir, zira eşit olmayan güçlerin katılımcılık anlayışı uzlaşmadan daha çok dayatma veya zorlama ilişkisine dönüşme potansiyelini taşımaktadır (Koç, 2008: 54).

Kentsel politikalar ve dönüşüm süreçlerinde yerel gruplar katılımı sağlayacak en başat aktörlerdir. Atkinson’un Yeni Yerel Girişim Ortaklıkları (YYGO) olarak tanımladığı bu aktörler, “yerel halka yönelik” dönüşüm faaliyetlerinde girişimci bir rol üstlenmekle beraber, ortaklıklarda üstün bilgi ve kaynağa sahip diğer aktörler tarafından, özellikle de kendi çıkarlarını etkili bir şekilde ifade edebilmelerini zorlaştıran “yeni bir dil öğrenme” gereksinimi dolayısıyla dezavantajlı bir konuma düşürülürler. Bu yerel gruplarda etkin olarak çalışan az sayıda katılımcı, zaman probleminden ötürü bir “katılım yorgunluğu”yla karşı karşıya gelmektedir. Bunun giderilmesinin yolu ‘tam-zamanlı’ katılımcılarla yerel grup eylemlerinin profesyonelleşmesidir, ancak bu da ortaklık yönetim kurullarındaki yerel grup temsilcilerini hem yerel grupları temsil etmek üzere seçildikleri hem de alanın dönüşümünde sorumluluk sahibi ortaklardan oldukları için çelişkili bir pozisyonda bırakabilir. Her ne kadar bu süreç kim riskleri, olumsuzlukları taşısa da yerel grupların *kendi kendine yetme* (‘self help’), *güçlendirme* (‘empowerment’) ve *demokratik katılım kapasitelerinin geliştirilmesini* sağladığı için önemli fırsatlar sunmaktadır (Atkinson, 2005: 87-94).

Çizelge 2. Yerel Halkın Katılım Sürecine İlişkin Grafıksel Bir Genel Bakış

Kaynak: Atkinson, 2005: 92

Atkinson, Arnstein'in (1969) kentli katılımına ilişkin 8 kademedan oluşan merdivenini yeniden derlemiştir: (Atkinson, 2005: 92-94)

KENTLİ YETKİ DERECELERİ

8. Kentli denetimi('citizen control')
7. Devredilmiş yetki ('delegated power')
6. Ortaklık

SEMBOİLİK REFORM DERECELERİ ('DEGREES OF TOKENISM')

5. İkna('placation')
4. Müzakere ('consultation')
3. Bilgilendirme ('informing')

KATILIMIN OLMADIĞI DÜZLEM ('NON-PARTICIPATION')

2. Terapi
1. Manipülasyon

Arnstein (1969: 216)'e göre; "...kentli katılımı kentli erkine karşılık gelen kategorik bir terimdir. Bugün politik ve ekonomik süreçlerden dışlanmış yoksun kentlilerin ('have- not citizens') gelecekte bu süreçlerde bilinçli olarak kabul görmelerini sağlayan erkin yeniden dağılımıdır" (Atkinson, 2005: 92). Atkinson'a göre bu merdiven "kentli katılımında önemli dereceler olduğu" için yararlı bir merdivendir. Merdivenin en alt basamaklarında bulunan terapi ve manipülasyon katılımın var olmadığı, erk sahiplerinin katılımcıları "eğitmek" ve sorunlara "çare bulma" amacı güttüğü bir durumu temsil eder. Orta aşama ikna, müzakere ve bilgilendirme gibi sembolik bir katılım düzeyine gönderme yapar. Çünkü bu aşamada kentliler bilgi sahibi olsalar bile görüşlerinin gücü elinde tutanlarca dikkate alınıp alınmayacağını bilmezler. En üst aşamada yer alan kentli denetimi, devredilmiş yetki ve ortaklık ise kentli katılımının giderek artan derecede karar verme hedefini ifade eden kentli erki düzeyleridir (Atkinson, 2005: 92-94).

Burns ve diğ. (1994: 153-179) ise, Arnstein'in kentli katılım merdivenini eleştirmiştir. Bir kentlinin farklı etki, karar verme alanlarında, farklı katılım derecelerinden memnun kalabileceğini ifade etmiş ve kentli katılımının genelleştirilmiş ölçütlerini barındıran ve basamaklarının eşit aralıklı olarak düşünülmemesi gereken 12 kademeli tek bir merdiven üretmişlerdir: (Atkinson, 2005: 94)

KENTLİ DENETİMİ

12. Birbirine bağlı denetim (*'interdependent control'*)

11. Emanet edilen denetim (*'entrusted control'*)

KENTLİ KATILIM DÜZLEMİ

10. Devredilmiş denetim (*'delegated control'*)

9. Ortaklık

8.Sınırlı desantralize edilmiş karar-verme süreçleri

7.Etkin müzakere kurulları

6.Gerçek (samimiyet-temelli) müzakere (*'consultation'*)

5.Yüksek kaliteli bilgi

KENTLİ KATILIMININ OLMADIĞI DÜZLEM (*'CITIZEN NON-PARTICIPATION'*)

4. Müşteri hizmeti (*'customer care'*)

3. Az bilgi

2. Sinik (menfaate dayalı) müzakere (*'consultation'*)

1.Kentle ilgili tanıtım kampanyası (*'civic hype'*)

Kentsel yenileme sürecine katılan aktörler; yönetsel açıdan söz sahipleri (belediye örgütleri, taşra örgütleri, ulusal idare birimleri vs.), finansal- ekonomik açıdan söz sahipleri (yatırım, mimarlık ve inşaat firmaları, müteahhitler, bireysel olarak mülk sahipleri), ideolojik açıdan söz sahipleri (eylem grupları, siyasi partiler, çalışma grupları, sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları), sosyal açıdan söz sahipleri (kiracılar, kendi mülkünde oturan ev sahipleri, bölge ve semt meclisleri, sosyal kesimde çalışanlar, konut ve rekreasyon sektöründe çalışanlar vb.) ve profesyonel söz sahipleri (katılım sürecinde danışmanlık ve yardım amaçlı dışarıdan ya da dahili olarak uzmanlık hizmetinde bulunan kişi ve gruplar) olarak ifade edilmektedir (Özden, 2008: 205-206).

Proje sürecine dahil olma aşamasında projeyi alanda yaşayanlara ve çalışanlara kendi projeleri gibi hissettirmek, onların beklenti, karar ve taleplerini dikkate alarak danışmanlık büroları, bilgilendirme masaları gibi bilinçlendirici donanımlar sağlamak ve onların teşvik edilerek, cesaretlendirilerek projeye dahil edilmesini sağlamak projelerin başarıya ulaşmasında takip edilecek önemli stratejilerdir (Özden, 2008: 207-208). Özdemir'e göre Atkinson'un (2005: 89) “ kentsel dönüşümün açmazları” olarak ifade ettiği, “kentsel sorunlara ‘ortaklaşa’ yaklaşım, yerel halkın katılımı ve sosyal dışlanma” konuları Türkiye’deki uygulamalar açısından da büyük problemler yaratmıştır (Özdemir, 2010: 23). Çok paydaşlı ve sürdürülebilir bir katılım için öncülük yapması beklenen kamu sektörünün; bilgi, deneyim ve finansman bakımından bir olgunluğa erişememekle birlikte katılımı sağlayacak yerel halk ve temsilcilerinin de süreçte aktif olmalarını sağlayacak donanımda olmamaları, sosyal ve ekonomik destek sağlayacak programlara ve kentsel politikalara ihtiyaç doğurmaktadır (Özdemir, 2010: 24-25). Zira Türkiye’de son yıllarda uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde uygulamanın muhatabı olanlar projeye ilgili bilgileri “fısıltılar yoluyla öğrenmekte”, “ne olduğu, neyi öngördüğü bilinmeyen ve zamanlaması bulunmayan bir sözleşme, daha sonra açılacak davaların önünü kesmek için yurttaşların önüne konmakta, adeta onlara dayatılmaktadır.” Bu projelerde, nasıl, ne zaman yapılacağı sadece TOKİ ve belediyeler tarafından halka “tebliğ” edilmektedir (Karayalçın, 2010: 139).

Bu anlamda, Fatih Belediyesi ve TOKİ (kamu- kamu) ortaklığıyla 2006'da başlatılan Sulukule projesi; alanda yaşayanların sosyal pozisyonlarından çok fiziksel çevreyi öncelemesi, katılımın bilgilendirme toplantılarıyla sağlandığının düşünülmesi (İslam ve Enlil, 2010: 318-319), uzlaşından çok ikna mekanizmasıyla hareket edilmesi ve mülk sahiplerinin alandan uzaklaştırılarak alanın temizlenmesi (Özden, 2010: 210) şeklinde yürütüldüğü için pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Temel hedef ve amaçları olarak mahalle sakinlerinin uygulama ve karar sürecine sürekli, etkileşimli, aktif katılımlarının sağlanması, sürdürülebilirlik ve yerel kapasiteleri geliştirmeye vurgu yapan Fener-Balat Rehabilitasyon Programı ise, mahalle sakinlerinin sosyal karakterleri, düşünce yapıları, çeşitli kaygıları sebebiyle, halkın kararlara etkin katılımı anlamında sınırlı bir düzeyde kalmış, programda yapılan çalışmaların mahalle sakinlerince anlaşılması ve kabulüne odaklanılmıştır (Özgüner, 2010: 383, 387).

Batıkent ve Dikmen Vadisi Projeleri, çeşitli toplumsal kesimlerin örgütlenerek Ankara Büyükşehir Belediyesi'yle birlikte "Proje Karar Kurulları" oluşturmak suretiyle idari, mali, hukuki ve fiziki sonuçları olan her türlü kararı almaları, sorumluluk üstlenmeleri, 'kentsel rantları toplumsallaştırmaları' nedeniyle, projelerde gerekli olan saydamlık ve katılımcılığı sağladıkları için başarılı ve 'devrimci' olarak görülmektedir (Karayalçın, 2010: 140, 161). Projeleri başarıya taşıyacak olan asıl şey, mevzuattan çok projenin hinterlandında bulunan halkın proje tasarımına ve proje yönetimine katılması ve süreçte örgütlenerek projenin 'muhafızları' durumuna gelmesidir. Projenin halk tarafından sahiplenilmesiyle mümkün olan proje muhafızlığı, hem projeden elde edilen artı değer hakça paylaşımının sağlanmasında, hem proje harcamalarının zamanında ve yerinde yapılmasının denetlenmesinde ve projenin korunmasında etkin bir katılımı ifade etmektedir. Bu anlamda, Batıkent ve Dikmen Vadisi Projeleri Türkiye'de bu yapıyla gerçekleştirilen öncü projelerdir (Karayalçın, 2009: 7; 2010: 159-161). Bu iki proje 1996'da İstanbul'da toplanan Habitat Konferansında dünyaya tanıtılan "yönetişim" yaklaşımıyla büyük ölçüde örtüşmektedir (Karayalçın, 2010: 141).

Çizelge 3. Planlamaya Katılım, Aktörler ve Sorumlulukları

Planlama Süreci Adımları	Halk	Plancılar	Yerel Yönetim
1. Toplumsal Değerlerin Tayini	X	O	
2. Hedeflerin ve Amaçların Belirlenmesi	X	O	X
3. Veri Toplanması		X	
4. Kriterlerin ve Standartların Tasarımı		X	
5. Alternatif Planların Geliştirilmesi		X	
6. Bir alternatifi Seçilmesi	X	O	X
7. Uygulanacak Planın Detaylı Tasarımı		X	
8. Planın Düzeltilmesi/ Onanması	X	O	X
9. Uygulama		X	X
10. Veri Geri Dönüşü (feedback)	X	X	X

X:Baş Rol O:İmkan Sağlayıcı/ Destekleyici Rol
(Kaynak: Yiğiter, R., Yirmibeşoğlu, F., (2002) İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, Planlamaya Katılım Seçme Dersi Notları)

Katılımcılık özenle planlanıp gerçekleştirilmesi gereken, katılımın biçimine, katılanların sayısına ve yapısına göre farklı yaklaşımlar izlenmesi gereken bir süreçtir (Tekeli, 2008: 9). Dönüşüm projelerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi yerel potansiyeli geliştirecek sosyo- ekonomik strateji planları olan sosyal programlarla beslenmesine bağlıdır ki bu program kendi içinde uygulamacı/ girişimci bir katılımı, yerel halkı sürece adapte edecek danışma ve bilgilendirme hizmetlerini, girişimci katılımı sağlayacak teşvik ve örgütlenme modellerini, hedeflenen nüfus ve nüfus profilini çekecek olan konutlandırma programlarını ve sunulacak sosyal hizmetleri barındırmaktadır (Özden, 2004: 60-61). Bu projelere katılım, başarılı bir şekilde gerçekleştiği takdirde gerek uzlaşmanın, güvenilirliğin ve meşruluğun sağlanması, uygulama kolaylığı ve kararların niteliğinde artış gözlenecek, kamunun çıkar ve tutumları öngörülebilecek gerekse de uygulamalardaki maliyet ve gecikmelerin önüne geçilecektir (Sanoff, 2006'dan aktaran Gümüşboğa, 2009, s. 37). Yerel halkın karar süreçlerine katılımı; kentteki ilgi grupları aleyhine alınan kararların sonradan değişmesinden kaynaklanacak israfın engellenmesi, karar verme süreçlerini demokratikleştirmesi ve uygulamaya yönelik taahhütlerin alınmasını kolaylaştırması, farklı bilgi, beceri ve uzmanlık alanlarından kişileri bir araya getirmesinden kaynaklı bireysel ve toplumsal bir öğrenmeye yol açması açısından önemlidir (Ataöv ve Osmay, 2007: 74-75).

Son olarak bu sürecin nasıl yürütülmesi gerektiği, hangi safhalardan oluştuğu ve katılımın sağlanması açısından ne tür yöntemler izlenmesi gerektiğine dair çeşitli tespitlerde bulunmakta ve öneriler sunulmaktadır. Ataöv ve Osmay (2007: 76); katılımcı bir kentsel dönüşüm planlamasında hazırlık, planlama ve uygulama olmak üzere üç temel safhanın varlığını ifade ederek; hazırlık aşamasında “dönüşümde hak iddia edebilecek tüm aktörler” (*yaşayan halk, toplum temsilcileri, karar vericiler ve uygulayıcılar*) ve ek olarak “yerel yönetim, uygulayıcı firma ve şirketler, toprağın esas sahibi, toprağı satın alan ve yerleşen, müteahhitler, firmalar, hukukçular, plancılar, yerel esnaf ve şehir içinde yaşayan halkın ilişkide olduğu gruplar”dan oluşan ilgi grup haritasının oluşturulması ve süreçte yer alan anahtar kişilerle derinlemesine görüşmeler ve odak grup çalışmaları yapılmasını önermektedirler. Katılımlı ortaklığın öngörüldüğü bir dönüşüm sürecinde yerel örgütlenmelerin bulunmaması baskın olan katılımcıların lehine kararlar alınması gibi sorunlara yol açabileceği için “katılımcı grupların farklı güç ilişkilerini anlamak ve bu grupların karar alma süreçlerinde söz sahibi olmaları için farklı yöntemleri uygulamak gerekir. Öncelikle ilgi grupların seslerini politize edilmemiş ortamlarda duymak ve kolektif bilgi üretim süreçlerine katmak önemlidir.” (Ataöv ve Osmay, 2007: 76-77). Tabii ki bu süreç “e-posta, toplantı, mülakat, sunuş, halk forumları gibi çeşitli iletişim mekanizmaları” aracılığıyla eş zamanlı bir iletişim ve geri bildirim içinde yürütülmeli, “*her duruma uygun*” hazır çözümler yerine “*duruma uygun*” çözümlerin üretildiği *katılımcı* bir politika geliştirilmelidir (Ataöv ve Osmay, 2007: 78-79).

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme ile verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

3.1.Araştırma Modeli

Bu çalışma kentsel dönüşümün gerçekleştirileceği bir alandaki sakinlerin konuya ilişkin tanımlama biçimlerini, beklentilerini, bakış açılarını, konuya ilişkin görüşlerini ortaya koyduğu için genel olarak tanımlayıcı bir araştırma türü olmakla beraber keşif amaçlı araştırmanın kapsamına da girmektedir. Keşif amaçlı araştırmalar daha önceden yeteri kadar çalışılmamış konularda çoğunlukla nitel araştırma yöntemiyle edinilen fikir ve veriler ışığında yürütülen ve genellikle “ne” sorusu üzerinde genel olarak nicel araştırma yöntemleriyle elde edilen istatistiki verilerin analiziyle “nasıl” sorusu üzerinden yürütülen, olgular arasındaki ilişkileri ortaya koymaya çalışan bir araştırma türüdür (Böke, 2011: 13). Bu anlamda bu araştırma; kentsel dönüşümün henüz gerçekleştirilmediği bir alana yönelik olarak farklı aktörlerin kentsel dönüşüm algılarını, dönüşümden beklentilerini ortaya koyan az sayıdaki çalışmalardan biri olması bakımından keşfedici bir araştırma olmakla beraber, daha önce kentsel dönüşümle ilgili yapılmış çalışmalardan hareketle ilgili aktörlerin konuya ilişkin görüşlerini ve bu tür verilerin farklı değişkenlerle nasıl bir ilişki içinde olduğunu göstermesi açısından da tanımlayıcı bir araştırmadır diyebiliriz.

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalar genellikle araştırmanın konu, amaç ve hedeflerine de bağlı olarak farklı yöntemlerin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir. Nitel yöntemler, araştırma konusuna, anlamacı, keşfedici, derinlemesine bir yaklaşımı mümkün kılarken nicel yöntemler konuyla ilgili daha genellenebilir veriler elde etmeye olanak tanımaktadır. Bazı çalışmalarda her bir yöntem, üzerinde çalışılan konunun başka bir yönünü açıklama güç ve yeterliliğini bünyesinde taşıdığı için araştırmanın daha sağlam ve güçlü sonuçlar ortaya koymasına, sınırlılıkların en aza indirgenmesi açısından bu iki yöntemin bir arada kullanılması uygundur (Böke, 2011: 399- 402). Bu anlamda bir

önceki paragrafta da bahsedildiği üzere bu araştırmada nitel ve nicel veri toplama tekniklerinin bir arada kullanıldığı karma bir yöntem benimsenmiştir.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Eskişehir Odunpazarı Belediyesi tarafından yürütülen Karapınar Vadisi Gecekondü Önleme Bölgesi Projesinin mekânsal olarak devamında Karapınar, Alanönü, Huzur, Erenköy’de Gecekondü Önleme Bölgesi olarak ifade edilene Karapınar Vadisi 2. Etap kentsel dönüşüm projesinin kapsamında bulunan dört mahalle oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, her bir mahallenin bağımsız bölüm sayısına göre alfa (α)=%10 (Balcı, 2004) düzeyinde basit tesadüfi örnekleme ile tespit edilen alt örneklem grupları oluşturmaktadır. Huzur (3.338), Erenköy (5.949), Karapınar (1.283) ve Alanönü (3.253) olmak üzere toplamda 13.823 bağımsız bölüm, nüfus olarak ise 30122 kişi mevcuttur. Bu örnekleme seçim tekniğinden hareketle Huzur’dan 93, Erenköy’den 95, Karapınar’dan 89, Alanönü’nden 93 olmak üzere toplamda 370 kişilik bir örneklem grubu yeterlidir. Ancak çalışmada Huzur (96), Erenköy (96), Karapınar (89) ve Alanönü (90) ve 182’si kadın, 189’u erkek olmak üzere toplamda 371 kişiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir (Ek 1). Ancak elimizde mahallelerdeki bağımsız bölüm (12.823), konut (7.584) ve kişi (30.122) sayısına ilişkin veriler mahallede dönüşüm gerçekleştirilecek alanı değil, mahallenin tamamını kapsamaktadır. Dönüşüm alanına ilişkin net sayılara ulaşılmadığı için toplam sayı üzerinden örneklem tespitine gidilmiş olsa da anket ve mülakat çalışmalarının gerçekleştirildiği yer belediyeden alınan harita çerçevesinde sadece sınırlar dahilinde yapıldığı için neredeyse her hane ziyaret edilmiş, evrenin tamamına ulaşılmıştır denilebilir.

Bunun yanı sıra yine sırasıyla Huzur (14), Erenköy (15), Karapınar (11) ve Alanönü (10) olmak üzere 33’ü kadın, 17’si erkek olmak üzere toplamda 50 mahalle sakiniyle görüşülmüştür (Ek 2). Bunlara ek olarak, 4 mahalle muhtarıyla, Kent Konseyi ve Mimarlar Odası gibi Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileriyle, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Odunpazarı İlçe Belediyesi ve Eskişehir TOKİ irtibat bürosundan konuyla ilgili birimlerden kişilerle de derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kısacası

örneklem kapsamında toplamda 371 kişiyle yüz yüze anket çalışması ve 59 kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Fotoğraf 1. Huzur mahallesinden bir görünüm

Fotoğraf 2. Erenköy mahallesinden bir görünüm

Fotoğraf 3. Karapınar mahallesinden bir görünüm

Fotoğraf 4. Alanönü mahallesinden bir görünüm

3.3.Verilerin Toplanması

Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanmasında en etkili faktörlerin başında kullanılan yöntem ve teknikler gelmektedir. Araştırma konusuna bağlı olarak nitel ve nicel veri toplama tekniklerinin tercihine gidilir. Ancak bazı araştırmalarda farklı veri toplama tekniklerinden yararlanılması araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması açısından daha iyi sonuçlar vermektedir. Bir şeye farklı açılardan bakmanın daha fazla doğruluk sağladığı yönündeki çoklu metot kullanımını öngören düşünce literatürde triangulation veya nirengi olarak ifade edilmektedir (Neuman, 2010: 222). Bu bağlamda ölçüm, gözlemci, kuram ve yöntem olarak dört tür nirengiden bahsedilmektedir. Bu anlamda ölçümlerde çeşitlilik sağlamak amacıyla araştırma kapsamındaki yerel halkın farklı özellikleri, içinde bulundukları farklı yapılanmalar dikkate alınarak veriler toplanmış, araştırma sürecinde çeşitlilik sağlanmak üzere konuda uzman olan hocalarla fikir alışverişinde bulunulmuş ve anket çalışmasına katkıda bulunan sosyoloji bölümü öğrencilerinden konuya ilişkin gözlemleri hakkında not tutmaları istenmiş ve dönütler alınmıştır. Kuramda çeşitliliğin sağlanması amacıyla klasik, modern ve çağdaş kent kuramları, ‘katılım’ kavramına ilişkin son kuramlar dünyada ve Türkiye’de kentleşme ve kentsel dönüşüm süreçleriyle ilişkilendirilerek işlenmiş, alanda gerçekleştirilecek olan çalışmalara ve bu çalışmalara yönelik algıya farklı kuramlar perspektifinden bakılmaya çalışılmış ve son olarak da yöntem de çeşitlilik sağlamak amacıyla anket, mülakat ve gözlem gibi farklı veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Nitel ve nicel olmak üzere iki farklı veri türünden oluşan bu araştırmada genel demografik bilgilerin, yaşanan konuta ve alana ilişkin bilgilerin ve dönüşüme ilişkin genel yaklaşımların tespiti açısından anket, çalışılan alanın genel yapısının, toplumsal ilişki ağlarının, sosyoekonomik süreçlerinin tespiti açısından gözlem ve genelde kentsel dönüşüme, özelde ise alanda gerçekleştirilecek olan dönüşüme yönelik algı, tavır ve beklentilerinin tespiti açısından derin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca süreçte çeşitli veri kaynakları olarak yerel gazeteler, internet siteleri ve fotoğraflardan da faydalanılmıştır.

Çalışmanın saha ayağı 2012 Nisan ayında büyükşehir ve ilçe belediyelerinden çalışma yapılacak olan dönüşüm çalışmasına ilişkin verilerin toplanması amacıyla görüşülmesi

ile başlamıştır. Mayıs ayı içerisinde araştırmanın yürütüleceği dört mahallenin muhtarıyla diyaloga geçilmiş ve araştırma alanının genel yapısının, sosyoekonomik ve kültürel dinamiklerinin kavranması amacıyla mahalle muhtarları tarafından davet edilen mevlit, düğün gibi organizasyonlara katılmış, Mayıs- Haziran ayları içerisinde her bir mahalleden toplamda 24 adet pilot anket uygulaması yapılmış, dönüt alınmadığı tespit edilen soruların yapısında değişikliklere gidilerek yeni bir anket formu hazırlanmış ve Ağustos ve Eylül ayları içerisinde mahalle sakinleriyle anket ve mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ekim ayı içerisinde mahalle muhtarlarıyla (Ek 3), 2013 Nisan ve Mayıs ayları içerisinde de ilçe belediyesi (Ek 4), TOKİ (Ek 5), çevre ve şehircilik il müdürlüğü (Ek 6), kent konseyi (Ek 7) ve mimarlar odasıyla (Ek 8) derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Projenin altlık işlerini yürüten, alana ilişkin SWOT analizleri, ölçüm ve değer takdirlerini yapan firma yetkilisiyle iş yoğunluğu nedeniyle yalnızca telefonda görüşülmüş, ancak şirketin TOKİ ve ilçe belediyesiyle beraber, 2012 Ağustos ayı içerisinde, alandaki hane halklarının sosyo-demografik bilgilerini ve kentsel dönüşüme ilişkin bakışlarını, taleplerini tespit amaçlı gerçekleştirilen anket çalışmasına ilgili şirketin anketörleriyle beraber katılmış, yerel halkın gerek anketörlere gerekse dönüşüm çalışmalarına yaklaşımı gözlenmeye çalışmış, konuya ilişkin notlar alınmıştır.

Yerel halkla gerçekleştirilen anket ve mülakatlar, evlerde, kapı önlerinde, kahvede, dernekte, cami çıkışlarında, gayet sıcak bir konuşma ortamında gerçekleştirilmiş, görüşmelerde toplanma mekânlarındaki temel kişiler olmaları ve mahallelinin nabzını tutmaları açısından cami imamlarının ve kahvehane sahiplerinin konuya ilişkin görüşleri önemsenmiştir. Görüşme yapılan kişilerle birlikte kimi zaman sofralar kurulmuş, yemekler yenilmiş, Ramazan'da mahalleli tarafından iftar davetlerinde bulunulmuştur. Bu ilişkiler mahalle sakinleriyle gerçekleştirilen anket ve mülakatlar bittikten sonra da devam etmiş, mahallede ve halkın konu hakkındaki düşüncelerinde ne gibi değişimler olduğunun az çok gözlemlenebilmesi amacıyla mahallelerde daha önceden diyalog kurulan birkaç eve, esnafa ve mahalle kahvesine ziyaretlerde bulunulmuştur. Ayrıca bu süreç içerisinde de mahalle muhtarlarıyla irtibat kesilmemiştir.

Anket, görüşme ve gözlemden oluşan veri toplama teknikleri bağlamında yapılmış olan çalışmalara bakmak yerinde olacaktır:

Anket: Dönüşüm alanındaki yerel halka uygulanan anket soruları büyük ölçüde Türkün vd. (2010: 593-630)'nin 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirdikleri projeden alınmakla beraber konuya ilişkin literatüre ve pilot çalışmadan elde edilen verilere göre yeni sorular da oluşturulmuştur. Alanda uygulanan anket sekiz bölümden oluşmaktadır, ancak bu bölümler analiz yapılırken demografik özellikler, konuta ilişkin özellikler, göç ve kent içi hareketlilik, dini, etnik ve siyasi olarak kendilerini tanımlama biçimleri, toplumsal ilişki ağları ve kentsel dönüşüm olmak üzere altı başlık altında incelenmiştir. Anketin kentsel dönüşüm bölümünde kentsel dönüşümde sürece katılımı ölçme amaçlı bazı sorular Likert tipi ölçek şeklinde düzenlenmiştir.

Her mahalleden 6 kişi olmak üzere toplamda 24 kişilik bir pilot çalışma gerçekleştirilmiş, cevap alınamayan sorular yeniden düzenlenmiş, uzman görüşüne sunulmuş ve anket ve ölçeğe son şekli verilmiştir. 100 sorudan oluşan 371 anket formu soruların daha iyi anlaşılabilmesi ve anket cevaplayıcısının sorulara kayıtsız kalmaması için sosyoloji bölümü son sınıf öğrencisi olan iki kişinin de yardımıyla yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizlerde ölçeğe ilişkin Cronbach- Alpha değeri .890 olarak hesaplanmıştır ki buna göre ölçeğin güvenilirliği oldukça yüksektir. Ölçeğe açıklayıcı faktör analizi yapılmış ve maddelerin öz değeri 1'den büyük olan 3 faktör etrafında toplandığı görülmüştür. Bu 3 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans %64.403'tür. Maddelerle ilgili tanımlanan 3 faktörün ortak varyanslarının ise 0.527 ile 721 arasında değiştiği gözlenmektedir. Buna göre bu analizde önemli faktör olarak ortaya çıkan 3 faktörün birlikte maddelerdeki toplam varyansın ve ölçeğe ilişkin varyansın çoğunluğunu açıkladıkları görülmektedir. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın %30 ve üzerinde olması, çok faktörlü ölçeklerde ise açıklanan varyansın daha fazla olması beklenmektedir (Büyüköztürk, 2012: 124).

Görüşme: Daha önce de bahsedildiği gibi yerel halkla görüşmeler evlerde, kapı önlerinde, kahvelerde, derneklerde, cami çıkışlarında gerek konut sahipleri gerekse de kiracılarla daha önceden hazırlanmış 4 temel soru ve buna bağlı alt sorulardan oluşan yarı

yapılandırılmış bir görüşme formu etrafında ve tamamı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Yerel halk bağlamında 50 kişi ile gerçekleştirilen görüşmelerden 4 tanesinde görüşülenin isteği üzerine ses kayıt cihazı kullanılmamış ve seri bir şekilde not alınmıştır. Görüşmeler ortalama 45 -90 dakika kadar sürmüştür.

Dönüşüm projesini yürüten ilçe belediyesinden ilgili kişiyle alan araştırmasına başlanmadan önce ve süreç içerisinde 3 defa görüşülmüş ve bütün görüşmeler bittikten sonra asıl mülakat gerçekleştirilmiştir. Ancak ilgili birimden iş yoğunlukları ve taşıdıkları sorumlulukları ön plana sürmeleri nedeniyle randevu alınmakta oldukça zorlanılmış, ses kayıt cihazı kullanılamamış, bölgeye ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların içeriklerine, elde edilen analiz sonuçlarına ulaşamamıştır. Ancak belediyeden görüşülen kişi projenin altlık işlerini gerçekleştiren şirketin sahibiyle telefonda bir görüşme yapmamı sağlamış ve bunun sonucunda şirketin anketörleriyle beraber sahaya inme, uyguladıkları anketin ve kullandıkları haritaların bir kopyasını alma imkânı doğmuştur.

Yerel halkla görüşmelerin tamamlanmasının ardından daha önce sürekli irtibat halinde bulunulan dört mahalle muhtarıyla da daha önceden randevu alınarak muhtarlıkta yaklaşık 90 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiş ve dönüşüm alanına ve kendi mahallelerine ilişkin resmi yazı ve haritalara ulaşılmıştır.

Yine aynı çerçevede Eskişehir TOKİ irtibat bürosundaki yetkili kişi (çok fazla bilgi sahibi olmadığı gerekçesiyle çok uzun konuşmamış ve ses kayıt cihazı kullanılmasına müsaade etmemiştir. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünden Alt Yapı ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürü, Kent Konseyi başkanı ve Mimarlar Odası yönetim kurulu başkanıyla ortalama bir saat süren görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Tüm bu görüşmeler önceden alınan randevularla kişilerin çalışma alanlarında gerçekleştirilmiştir.

Gözlem: Çalışma boyunca mahallede katılan etkinliklerde, kahvelerde, anket ve mülakat safhaları boyunca hemen her yerde mahallelerin yapısına, orada yaşayanlar arasındaki ilişki biçimlerinin anlaşılmasına yönelik olarak gözlemlerde bulunulmuş, alanın fotoğrafları çekilmiştir.

3.4.Verilerin Çözümlemesi

Derinlemesine çalışmalardan elde edilen veriler ses kayıt cihazına kaydedilen verilerin çözümülenmesi ve bunlara içerik analizi yapılması yoluyla derlenmiştir. Çözümlenen veriler belli başlıklar altında tasnif edilmiş ve bireylerin konuşmaları metin içerisinde olduğu gibi verilmiştir.

Anketlerden elde edilen veriler ise SPSS programıyla, frekans ve yüzde dağılımları, Ki-Kare, ANOVA, t-test, korelasyon analizleri alınarak çözümlenmiştir. Ölçek kısmında “kesinlikle katılmıyorum”, “katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li Likert kullanılmış ve bu soruların da kendi aralarında korelasyonuna bakılmıştır.

Anket, ölçek, görüşme ve gözlemlerden elde edilen veriler alanda çekilen fotoğraflarla ve konuya ilişkin medyadan derlenen verilerle birlikte çözümlenerek yorumlanmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde, kentsel dönüşüm kapsamında ziyaret edilen hanelerin sırasıyla demografik özellikleri, konut, göç ve kent içi hareketlilikleri, dini, etnik ve siyasi yapıları, toplumsal ilişki ağları ve kentsel dönüşüme ilişkin bilgileri analiz edilmektedir. Araştırmada toplanan veriler frekans dağılımı, Ki-kare, ANOVA, T-test ve korelasyon kullanılarak analiz edilmiştir.

Ayrıca mahalle sakinleri, sivil toplum kuruluşları ve resmi kuruluşlarla yapılan nitel görüşmeler ilgili literatür kapsamında değerlendirilecektir.

4.1. Demografik Özellikler

Bu alt bölümde nitel ve nicel görüşme yapılan kişilerin genel olarak sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

4.1.1. Nitel görüşme yapılan kişilerin sosyo- demografik özellikleri

Araştırma kapsamında Huzur (14), Erenköy (15), Karapınar (11) ve Alanönü (10) mahallerinde toplam 50 kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin 33'ü kadın, 17'si erkektir. Yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşmeler toplam sayı bakımından mahalleler bazından birbirine yakın seçilmekle beraber cinsiyete göre dağılım araştırmanın gerçekleştirildiği zaman diliminde erkeklere ulaşmanın nispeten zor olmasından kaynaklı olarak eşit değildir (Tablo 1).

Görüşmeye katılanların büyük çoğunluğu orta yaş ve üzerindeki kişilerden oluşmaktadır (Tablo 1). Görüşülenlerin büyük çoğunluğunu ev sahibidir (45) az sayıda da olsa (5) kiracılarla da görüşülmüştür. Eski yerleşim yeri olan bu mahallelerde vatandaşların çoğu kendi konutunda oturmaktadır. Kiracı olarak oturanların sayısı daha azdır. Katılımcılar ağırlıklı olarak ilkokul mezunudur (17). Lise (14) ve ortaokul mezunu olanların (10) sayısı düşüktür. Eskişehir'de doğanlar çoğunlukta olmakla birlikte (27) ilçe merkezlerinde (11), çevre illerde (4) ve İç ve Doğu Anadolu bölgelerinde doğanlar da (8) bulunmaktadır. Bu bölgelerde doğanların hepsi kendisini Kürt olarak tanımlamıştır. Görüşülenlerin büyük bir kısmı (37) evlidir ve bunu sırasıyla eşi ölmüş olanlar (9), bekar

(3) ve boşanmış olanlar (1) izlemektedir. Görüşmecilerin büyük çoğunluğunun ev kadınlarından oluştuğu görülmektedir (29). Ev kadınlarından sonra sırasıyla gelir karşılığı çalışanlar (15), emekliler (5) ve bir öğrenci gelmektedir.

Tablo 1. Nitel Görüşme Yapılan Kişilerin Sosyo-Demografik Bilgileri

Cinsiyet				Mahalleler			Alanönü	Toplam
				Huzur	Erenköy	Karapınar		
Kadın	Yaş	18-30	f	1	2	2	-	5
		31-40	f	-	1	2	2	5
		41-50	f	2	5	-	2	9
		51-60	f	1	2	-	2	5
		61 ve üstü	f	3	2	3	1	9
Erkek	Yaş	18-30	f	-	1	-	-	1
		31-40	f	4	-	1	-	5
		41-50	f	-	1	1	1	3
		51-60	f	-	1	2	-	3
		61 ve üstü	f	3	-	-	2	5
Toplam		f	14	15	11	10	50	
			Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam	
Mülkiyet durumu			f	f	f	f	f	
Ev sahibi			14	12	10	9	45	
Kıracı			-	3	1	1	5	
Toplam			14	15	11	10	50	
Eğitim durumu								
Okur-yazar			1	1	1	1	4	
İlkokul			4	5	3	5	17	
Ortaokul			3	5	-	2	10	
Lise mezunu			4	3	5	2	14	
Üniversite okuyor			-	1	-	-	1	
Ön lisans-lisans			2	-	2	-	4	
Toplam			14	15	11	10	50	
Doğum yeri								
Eskişehir			7	5	8	7	27	
İlçe			3	5	1	2	11	
İç ve Doğu Anadolu			4	3	1	-	8	
Komşu illerde			-	2	1	1	4	
Toplam			14	15	11	10	50	
Medeni Durum								
Evli			9	12	8	8	37	
Bekar			1	2	-	-	3	
Boşanmış			1	-	-	-	1	
Eşi ölmüş			3	1	3	2	9	
Toplam			14	15	11	10	50	
Çalışma durumu								
Çalışıyor			4	3	7	1	15	
Ev hanımı			7	11	4	7	29	
Emekli			3	-	-	2	5	
Öğrenci			-	1	-	-	1	
Toplam			14	15	11	10	50	

4.1.2. Nicel görüşme yapılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri

Bu çalışma kapsamında, Karapınar Vadisi 2. Etap dönüşüm projesinin gerçekleştirileceği 4 mahallede toplamda 371 anket yapılmıştır. Bu anketler Huzur (96), Erenköy (96), Karapınar (89) ve Alanönü (90) mahallelerinde uygulanmıştır (Tablo 2). Örneklemde yer alan hanelerde toplam 1057 kişi yaşamaktadır ve dört mahallenin hane halkı ortalaması 2.85'tir. Tablo 3'te görülebileceği üzere anket gerçekleştirilen kadın (%50.9) ve erkeklerin (%49.1) oranı birbirlerine yakındır. Mahalle ölçeğinde bakıldığında da bu oranların genel olarak birbirine yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Ankete katılan kişilerin büyük çoğunluğu (%45.3) 51 yaş ve üzerindeki kişilerden oluşmaktadır (Tablo 2). Bunun nedeni bu mahallelerin eski yerleşim yeri olması ve genç nüfusun zaman içerisinde başka yerlere taşınmış olmasıdır. Anketi cevaplayan 371 kişinin büyük çoğunluğu (%72.5) evlidir. Bekâr olanların (%12.1), eşi ölmüş (%11.9) ve boşanmış (%3.5) olanların oranı ise düşüktür.

Tablo 2'de de görüleceği üzere ankete katılanların çoğunluğunu ilkökul mezunudur (%39.9). Bunu sırasıyla lise (%22.4) ve ortaokul mezunları (%11.9) izlemektedir. Sadece okuryazar olanların ve yükseköğretim mezunlarının oranları ise oldukça düşüktür. İş gücüne katılım açısından bakıldığında katılımcıların sırasıyla ev kadınları (%35.8), gelir karşılığı çalışanlar (%30.7) ve emeklilerden (%24.5) oluştuğu görülmektedir. "Diğer" kategorisi (%5.4) içinde kendini yaşlı, hasta, engelli ve öğrenci olarak tanımlayanlar yer almaktadır.

Katılımcıların yarısından fazlası (%69.5) Eskişehir'de doğduğunu belirtmiştir. Mahalleler bazında bakıldığında ise Eskişehir doğumluların oranının en düşük olduğu yer Huzur mahallesi (%41.7), en yüksek olduğu yer ise Alanönü mahallesidir (%90). Huzur mahallesi, ilçe doğumluların (%41.7) ve İç ve Doğu Anadolu Bölgesinde doğduğunu söyleyenlerin oranının en yüksek olduğu yer (%10.4)'dir (Tablo 3).

Tablo 2'den de görüldüğü gibi araştırmanın gerçekleştirildiği mahalleler ekonomik açıdan daha çok alt ve alt orta gelir grubunda olanların yaşadığı yerlerdir. Görüşülenlerin yarıya yakını (%41.5) aylık gelirinin 701-1000 arasında olduğunu belirtmiştir. Görüşülenlerin yaklaşık %80'i 1500 TL ve altında bir gelire sahiptir. 2000 TL'den fazla

kazandığını söyleyenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%9.7). Ankete katılanların sağlık güvencelerine bakıldığında yarıdan fazlası SSK'lıdır (%65.5). Bunu sırasıyla Bağkur'lular(%15.6), herhangi bir sosyal güvencesi olmayanlar (%9.2) ve emekli sandığına bağlı olanlar (%8.4) izlemektedir (Tablo2).

Tablo2. Nicel Görüşme Yapılan Kişilerin Sosyo- Demografik Özellikleri

Mahalle	f	%	Çalışma Durumu	f	%
Huzur	96	25,9	Çalışıyor	114	30,7
Erenköy	96	25,9	İşsiz	13	3,5
Karapınar	89	24,0	Emekli	91	24,5
Alanönü	90	24,3	Diğer	20	5,4
<i>Toplam</i>	371	100,0	Ev hanımı	133	35,8
Yaş			<i>Toplam</i>	371	100,0
18-30	51	13,7	Doğum yeri		
31-40	54	14,6	Eskişehir	258	69,5
41-50	98	26,4	İlçeler	59	15,9
51-60	77	20,8	Çevre iller	22	5,9
61 ve üstü	91	24,5	İç ve Doğu Anadolu	27	7,3
<i>Toplam</i>	371	100,0	Karadeniz	3	,8
Medeni durum			Akdeniz	1	,3
Evli	269	72,5	Yurtdışı	1	,3
Bekâr	45	12,1	<i>Toplam</i>	371	100,0
Boşanmış	13	3,5	Aylık geliri		
Dul, eşi ölmüş	44	11,9	700 ve altı	39	10,5
<i>Toplam</i>	371	100,0	701-1000	154	41,5
Eğitim durumu			1001-1500	106	28,6
Okuma yazma yok	33	8,9	1501-2000	36	9,7
Okuryazar	18	4,9	2001 ve üstü	36	9,7
İlkokul mezunu	148	39,9	<i>Toplam</i>	371	100,0
İlköğretim mezunu	25	6,7	Sağlık güvencesi		
Ortaokul mezunu	44	11,9	Bağ Kur	58	15,6
Lisede okuyor	4	1,1	SSK	243	65,5
Lise mezunu	83	22,4	Emekli sandığı	31	8,4
Üniversitede okuyor	7	1,9	Yeşil Kart	5	1,3
Ön lisans-lisans	9	2,4	Sosyal güvencesi yok	34	9,2
<i>Toplam</i>	371	100,0	<i>Toplam</i>	371	100,0

Tablo 3. Mahallelere Göre Cinsiyet ve Doğum Yeri Bilgileri

Mahalle	Cinsiyet	f	%	Doğum yeri	f	%
Huzur	Kadın	52	54,2	Eskişehir	40	41,7
	Erkek	44	45,8	İlçeler	40	41,7
	<i>Toplam</i>	96	100,0	Civar iller	5	5,2
				İç ve Doğu Anadolu	10	10,4
				Karadeniz	1	1,0
				<i>Toplam</i>	96	100,0
Erenköy	Kadın	35	36,5	Eskişehir	69	71,9
	Erkek	61	63,5	İlçeler	2	2,1
	<i>Toplam</i>	96	100,0	Civar iller	12	12,5
				İç ve Doğu Anadolu	11	11,5
				Karadeniz	2	2,1
				<i>Toplam</i>	96	100,0
Karapınar	Kadın	55	61,8	Eskişehir	68	76,4
	Erkek	34	38,2	İlçeler	12	13,5
	<i>Toplam</i>	89	100,0	Civar iller	1	1,1
				İç ve Doğu Anadolu	6	6,7
				Akdeniz	1	1,1
				Yurtdışı	1	1,1
				<i>Toplam</i>	89	100,0
Alanönü	Kadın	40	44,4	Eskişehir	81	90,0
	Erkek	50	55,6	İlçeler	5	5,6
	<i>Toplam</i>	90	100,0	Civar iller	4	4,4
				<i>Toplam</i>	90	100,0

Tablo 2’de gösterilen gelire ilişkin verilere ek olarak, muhtarlarla ve mahalle sakinleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler mahallelerin gelir seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir:

“Ekonomik yapımız; şu an halkın çoğu emekli. İşçi veya memur, ama ağırlıklı olarak işçi emeklisi. Tabi çalışmamız da var. (*Peki kadınların çalışma oranı?*) Az. Yani %10’ları bulmaz.”(Huzur muhtarı)

“...halkın %50’ye varan kısmı emekli, bunun dışındaki %40’lık bölüm kiracı ve asgari ücretli geçim sıkıntısı çeken insanlar, %10’u da zaten yeşil kartlı, geçimini devletten sağlayan insanlar. (*Kadınlar çalışıyor mu mahallede, çalışma oranı nedir?*) Mahallede çalışma oranı erkeklere göre kadın az. Ama kadınlar günlük temizliğe giden, bu yoksul aileler genelde günlük temizliğe gidenler var. Aş evinden faydalananlar var, kaymakamlıktan faydalananlar var, belediyeden faydalananlar var. Ya bir şekilde hayat devam ediyor.” (Karapınar muhtarı)

“Ekonomik durum itibariyle mahalle kötü. Kaymakamlıktan, belediyelerden yardım alan çok. Tabi fakir aileler çoğunlukta yani. Kırsal kesim olduğu için.” (Erenköy muhtarı)

“Ekseri fakir olanlar bu mahallede ama herkesin aylığı var, yok diyen yalan söylüyor. Zaten belediye odunu veriyor, kömürü veriyor, Ramazan’da yiyeceğini veriyor, daha ne yapacak ya.”(Kadın, 80, Alanönü).
(Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 1).

Anket ve görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle araştırma kapsamındaki dört mahalle genel olarak orta alt ve alt gelir grubunda yaşayanlardan oluşmaktadır. Mahallelerde oturanların yaş ortalamaları dikkate alındığında emekli ve özellikle işçi emeklisi olanlar çoğunluktadır. Görüşülen kadınların çoğu ev kadınıdır. Çalışan kadınların hemen hepsi geçimini sağlamak için gündelikçi olarak çalışmaktadır. Mahallelerde belediye veya kaymakamlıktan aldığı yardımla geçinen birçok hane bulunmaktadır.

4.2.Konuta İlişkin Özellikler

Araştırmanın bu alt bölümünde konut türü, konutun yasal yapısı ve çevresel özellikleri, mülk sahipliği, kira giderleri, konutu ve arsayı edinme biçimi/yılı, oturlan konutu satma düşüncesi ve buna ilişkin nedenler, görüşmecilerin yaşadıkları ortamdan duydukları memnuniyet ve nedenleri ve son olarak yaşamak istedikleri konut tipine ilişkin bilgilere yer verilmiş, ortaya çıkan sonuçlar nitel görüşmeden elde edilen verilerle birlikte değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Oturulan Konut Türünün Mahallelere Göre Dağılımı

Konut türü		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Gecekondu	f	12	8	18	10	48
	%	12,5	8,3	20,2	11,1	12,9
Apartman dairesi	f	24	18	3	22	67
	%	25	18,8	3,4	24,4	18,1
Müstakil ev	f	60	70	68	58	256
	%	62,5	72,9	76,4	64,4	69
Toplam	f	96	96	89	90	371
	%	100	100	100	100	100
Ki-kare	$X^2=22,502$, $df(6)$, $p=0,001$, $\alpha=0.05$, $n=371$					

Çalışma kapsamında bilgisine başvurulanan 371 kişinin %69’u müstakil konutta, %18.1’i apartman dairesinde ve %12.9’u ise gecekonduya oturmaktadır. Mahalle ile oturlan konut türü arasında da anlamlı bir ilişki söz konusudur ($X^2_{(6)}=22,502$ $p,001<.05$).

Tablo 5. Mahallelere Göre Konutun Yasal Yapısı

Proje*mahalle			Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Evin projesi var mı?	Var	f	38	71	61	51	221
		%	42,7	74	69,3	58	61,2
	Yok	f	35	23	23	33	114
		%	39,3	24	26,1	37,5	31,6
	Bilmiyorum	f	16	2	4	4	26
		%	18	2,1	4,5	4,5	7,2
	Toplam	f	89	96	88	88	361
		%	100	100	100	100	100
Ki-kare			X ² =33,453, df(6), p=0,000, α=0.05, n=361				

İnşaat izni*mahalle			Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Evin inşaat İzni var mı?	Var	f	44	70	58	53	225
		%	49,4	72,9	65,9	60,2	62,3
	Yok	f	28	25	17	31	101
		%	31,5	26	19,3	35,2	28
	Bilmiyorum	f	17	1	13	4	35
		%	19,1	1	14,8	4,5	9,7
	Toplam	f	89	96	88	88	361
		%	100	100	100	100	100
Ki-kare			X ² =29,152, df(6), p=0,000, α=0.05, n=361				

İskân izni*mahalle			Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Evin iskân izni var mı?	Var	f	40	69	55	50	214
		%	44,9	71,9	62,5	56,8	59,3
	Yok	f	33	24	18	33	108
		%	37,1	25	20,5	37,5	29,9
	Bilmiyorum	f	16	3	15	5	39
		%	18	3,1	17	5,7	10,8
	Toplam	f	89	96	88	88	361
		%	100	100	100	100	100
Ki-kare			X ² =27,315, df(6), p=0,000, α=0.05, n=361				

Karapınar Mahallesi'nde oturanların %20,2'si oturduğu konutu gecekondü olarak tanımlarken, %3,4'ü apartman dairesi ve %76,4'ü müstakil olarak tanımlamıştır. Apartman dairesinde yaşadığını ifade edenlerin oranının en yüksek olduğu yer Huzur Mahallesi (%25)' dir. Alanönü ise müstakil ev yüzdesinin (%64,4) en düşük olduğu mahalledir.

Mahallelerdeki konutların yapısının tam olarak anlaşılması açısından oturulan konutun projesine, iskân ve inşaat izin durumlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Cevaplayıcıların yarıdan fazlası evlerinin projesinin (%61.2), inşaat izninin (%62.3) ve iskan izninin (%59.3) olduğunu belirtmiştir. Konutun proje, iskân ve inşaat izni mahalle bazında ele alındığında; mahalle ile evin proje durumu ($X^2_{(6)}=33,453$ p,000<.05), inşaat iznine sahiplik ($X^2=29,152$, df(6), p=0,000, $\alpha=0.05$, n=361) ve iskân iznine sahiplik($X^2_{(6)}=27,315$ p,000<0.05) arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 5).

Erenköy (%74), Karapınar (%69.3) ve Alanönü (%58) mahallelerinde görüşülen kişilerin yarıdan fazlası evinin projesi olduğunu ifade ederken bu oran Huzur mahallesinde daha düşüktür (%42.7). Erenköy (%72.9), Karapınar (%65.9) ve Alanönü (%60.2) mahallelerinde görüşülen kişilerin yarıdan fazlası ve Huzur mahallesinde ise yarısı (%49.4) evinin inşaat izni olduğunu ifade etmiştir.

İskan iznine sahip olduğunu söyleyenlerin oranı ise Erenköy (%71.9), Karapınar (%62.5), Alanönü (%56.8) ve Huzur (%44.9) şeklinde seyretmektedir. Ancak Erenköy’de ortaya çıkan bu sonuçlar muhtarın bu konuda söyledikleriyle çelişmektedir.

Mahallelerin yapısının ve kentsel dönüşüme yaklaşımlarının anlaşılması için evlerin proje, inşaat ve iskâna ilişkin özelliklerini tespiti yönelik sorular sorulmuştur. Ancak, burada tapu, iskân izni veya inşaat izni olmadığı halde evini müstakil olarak tanımlayanların oranı yüksektir. Bu anlamda mahalle muhtarları ve çevre ve şehircilik il müdürlüğü ile yapılan görüşmeler yapılan görüşmeler mahallelerin konut tipi hakkında daha ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.

“Mahallemiz 1962’den sonra kurulmuş bir mahalle olup gecekondü statüsüyle başlamıştır. Daha sonra gecekonduyla beraber ekonomiler düzeldikçe daha güzel evler yapmaya başlamışlar mahallemize.” (Huzur muhtarı)

“Bunlar tek katlı gecekondulaşmış evler (*Şu anda tapusu olmayan ev var mı mahallede?*) Tabi çok tapusu olmayan. Sonra mahallemizde örneğin % 90 diyelim hiçbir tanesinin iskân raporu yok, geçici olarak iskân raporu verilmiş, belediyeler bunlara zamanında çıkartmış olduğu yasalarla su, elektrik, doğalgaz ve buna benzer şeyler geçici olarak verilmiş. Ama ruhsatlı değil yani, onun için tapularda sıkıntılı olaylar yaşanıyor. Mesela bazı yerler şu anda tarla olarak gözükyor Erenköy’de. Yani tapu verilmiş ama bir alanda kaç kişi var mesela, diyelim ki 30 kişi, 30 parçaya bölmüş bu tapuyu 30 tane hissedar çıkarmış, bu şekilde. Yani doğru dürüst zamanında bir çalışma yapılmamış.” (Erenköy muhtarı)

“Şu anda yapılan bu gecekondü dönüşüm projesinin haricindeki yeni genişleme planında olan eski Karapınar merkezin tamamı, %100 tapulu. Ancak böyle derken %99.9 diyebiliriz; neden %0.1 diye sorarsanız muhtarım diye, şöyle bir şey var. Şuu dediğimiz bir olay var. Eski yapılar hep bahçeli şudur budur. (...) Neden yarın böyle bir proje geldiğinde bu şuuulluk ortadan kalkacak mutlaka. Ya %100 tapulu bu bölge. Ama gecekondü bölgesinin, şu anda dönüşüm yapılan bölgenin %80’i tapusuzdu.” (Karapınar muhtarı)

“Hisseli tapu, eski mahalle hepsi hisseli tapu. Veraseli yani, veraseli. Tapu var da veraseli.(..) Hemen hepsi veraseli. Yani tek kişi tapusu çok az. (...) Mesela bir aileye dedesinden kalmış tapu hala öyle devam ediyor. Torununun torununa.” (Alanönü muhtarı)

“Şimdi oradaki eski yapılaşmayı ben üç aşağı beş yukarı biliyorum. Oradaki yapılar mühendislik hizmeti görmemiş genel olarak, genel olarak değil tamamı öyleydi neredeyse, briket yapılar. İşte koşulları gayet kötüydü, dik yamaçlar üstüne kuruluydu önceki halinde. Ulaşım çok güçtü, bunun yanında hepsi ruhsatsızdı, çok azı gecekondüydü. Gecekondü olarak şunu kullanırsak tabi yani hazine ya da başkasının arazisi üstüne kaçak olarak yapılmış yapıyı biz gecekondü olarak değerlendiriyoruz.

“Kendi arsası üzerine yapmış olduğu mühendislik hizmeti görmemiş binalarsa kaçak yapılar olarak görüyoruz, gecekondü orada çok azdı. Neredeyse yok diyebiliriz yani hazine parseli üstüne yapılmış belki yüzde 10 falan çıkar, yüzde 10’dan bile azdır. (...) Yani oradaki bizim bildiğimiz anlamda hazine ya da başkasının arsası üzerine kaçak yapı biraz az. Ama dediğim gibi oradaki en büyük problem müsait olmayan koşullarda yapılmış binalardı. Yani çok eğimli yerlerde mühendislik hizmeti görmeden yapılmış binalar.” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

Görüşmelerden elde edilen verilerle birlikte genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; mahalle sınırları içerisindeki evler çok büyük oranda müstakil yapılardır. Anketlerden elde edilen verinin aksine gecekondünün en fazla görüldüğü yer Alanönü mahallesidir. Bu durum üzerinde Erenköy Mahallesi’nin diğer mahallelere oranla merkeze daha uzak olması ve dolayısıyla da daha çok kırsal kesimden bölgeye sonradan yerleşenlerin sayısının fazla olması etkili olmuştur. Bu dört mahalledeki evler oturanların kendi arsaları üzerine yapmış olduğu ancak çoğunlukla projersiz bir şekilde, iskân ve inşaat iznine sahip olmayan kaçak yapılardır.

Tablo 6. Konutun Çevresel Özellikleri

Konutun bahçesi var mı?	Bahçede ekim yapılıyor mu?	f	%
Var	Yapılıyor	109	48,9
	Yapılmıyor	114	51,1
	<i>Toplam</i>	223	100,0
Yok	Yapılmıyor	7	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi konutların büyük kısmı (%62) bahçelidir ve bahçesi olan bu konutların %52.6’sında bitki ve hayvan cinsinden bir şeyler yetiştirilmektedir. Genel olarak bakıldığında bahçesinde sebze meyve yetiştirenlerin oranı %59.3, çiçek-ağaç yetiştirenler %24.8 ve hayvan besleyenler %15.9 düzeyindedir. Bahçede yetiştirilen şeyin türü ve mahalle arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(6)}=31,194$ p,000<.05).

Tablo 7. Mahallelere Göre Konutun Çevre Özellikleri

Bahçede yetiştirilen ürün		f	%
Huzur	Sebze-meyve	34	79,1
	Çiçek-Ağaç	6	14,0
	Hayvan	3	7,0
	<i>Toplam</i>	43	100,0
Erenköy	Sebze-meyve	8	25,8
	Çiçek-Ağaç	10	32,3
	Hayvan	13	41,9
	<i>Toplam</i>	31	100,0
Karapınar	Sebze-meyve	12	70,6
	Çiçek-Ağaç	4	23,5
	Hayvan	1	5,9
	<i>Toplam</i>	17	100,0
Alanönü	Sebze-meyve	13	59,1
	Çiçek-Ağaç	8	36,4
	Hayvan	1	4,5
	<i>Toplam</i>	22	100,0
$X^2=31,194$, df(6), p=0,000, $\alpha=0.05$, n=113			

Huzur (%79.1) ve Karapınar (%70.6) mahallelerinde bahçede en çok sebze-meyve Erenköy’de hayvan (%41,9) yetiştirilirken Alanönü mahallesinde daha çok çiçek-ağaç (%36,4) yetiştirilmektedir (Tablo 7). Erenköy’de ise bahçede tavuk, güvercin, kedi, köpek ve az da olsa koyun beslenmektedir. Erenköy mahallesinin şehir merkezinin

dışında olması mahallede hayvan yetiştirilmesini kolaylaştırmaktadır (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 1,2 ve 3).

“Balkonda oturuyoruz yaz geldi mi, konu komşu gelir oturur, çay içeriz, yemek yeriz, bahçe ekeriz, bahçeye bakarız. (..) Bahçede soğan falan ekiyorum, üzümümüz var, gülümüz var. Kendi evin gibi var mı yavrum.” (Kadın, 58, Erenköy)

“Bizim hayvan besleme merakımız var, yoksa burayı almazdık çarşıdan daire alırdık. Bahçeli yer, seviyoruz. Eğer öyle bir bina olacak olursa teras katı benim olacak. Ben orada sarmaşığımı besleyeceğim, köpeğimi besleyeceğim, kuşlarımı besleyeceğim, akşam olunca çıkıp mangal yapacam, temiz hava alacam ben öyle 3. 5. Katın arasında yaşayamam yani. (...) Bak ben sabahları böyle çıkıp yalınayak oturuyorum bahçede. Bu zevki ben bırakıp gidemem yani, bu rahatlığı. (...) Benim bahçemde kümes var, kümesimde kalorifer var, güvercin kümesinde. Yani biz bu hayvanları beslemeyi, çiçek yetiştirmeyi, oturup falan. Biz hep müstakil bahçeli evlerde büyüdük yaşadık, bu bizim hayat tarzımıza uymuyor, uymuyor. Temizdir şudur budur. Pis olsun bizim buralar biraz, tek ben böyle yaşayayım.” (Yüksel,45, Karapınar)

Tablo 8. Mahallelere Göre Konutun Mülk Durumu

Yaşadığınız ev kimin?		f	%
Huzur	Ev sahibiyim	56	58,3
	Kiracıyım	31	32,3
	Akrabama ait	9	9,4
	<i>Toplam</i>	96	100,0
Erenköy	Ev sahibiyim	70	72,9
	Kiracıyım	23	24,0
	Akrabama ait	3	3,1
	<i>Toplam</i>	96	100,0
Karapınar	Ev sahibiyim	59	66,3
	Kiracıyım	21	23,6
	Akrabama ait	9	10,1
	<i>Toplam</i>	89	100,0
Alanönü	Ev sahibiyim	63	70,0
	Kiracıyım	19	21,1
	Akrabama ait	8	8,9
	<i>Toplam</i>	90	100,0

Çalışmanın gerçekleştirildiği alanda ev sahipliği oranı çok yüksektir ve bu durum araştırmaya da yansımıştır. Anket gerçekleştirilenlerin yarısından fazlası ev sahibi olmakla beraber (%66.8), kiracılar (%25.3) ve akrabasına ait evlerde kira ödemedi oturanlar

(%7.8) da bulunmaktadır. Oturduğu konutun mülkiyetine sahip olanların oranının en yüksek olduğu mahalle Erenköy'dür (%72). Bunu sırasıyla Alanönü (%70), Karapınar (%66.3) ve Huzur (%58.3) mahalleleri izlemektedir (Tablo 8).

Tablo 9. Aylık Kira Giderleri

Aylık ne kadar kira ödüyorsunuz?	f	%
100 TL ve altı	11	11,3
101-200 TL	32	33,0
201-400 TL	50	51,5
401-600 TL	3	3,1
601-800 TL	1	1,0
Toplam	97	100,0

Tablo 9'da görüldüğü gibi, kiracı hane sayısı toplam 97'dir. Kiracıların yarısı (%51.5) 201 TL – 400 TL arasında kira ödediklerini belirtmişlerdir. Yaklaşık her üç haneden biri 101- 200 TL arası kira ödemektedir.

Mahalleler genelinde ev sahipliği yüksek olmakla beraber kiracıların oranı da önemsenecek bir düzeydedir. Görüşülen pek çok mahalle sakini bu durumu genel olarak, ekonomik durumu düzelenlerin mahalledeki evleri kiraya verip şehir merkezinde ev almaları ve yaşlıların ölmesiyle beraber gençlerin merkezde yaşama isteğiyle evleri bırakıp gitmeleri ile açıklamışlardır. Bu anlamda aşağıda aktarılan görüşmeler mahallelerdeki kiracılık durumunu açıklamaktadır.

“.. %40'lık bölüm kiracı ve asgari ücretli geçim sıkıntısı çeken insanlar..” (Karapınar muhtarı)

“Eskişehir'in yerlileri de var ama artık yabancılar çok. Yerlileri kalmadı, kimisi köyden geldi, kiracı çok. Ev sahiplerinden çoklar. Evler eski olunca yeni ev alıp çıkıyorlar aşağılara.” (Kadın, 29, Karapınar) “Yarı yarıya. Ev sahibi de var, kiracı da var. Ya burada zaten ikinci ev imkânı olanlar var. Yani iki evi olan varsa birini zaten mutlaka ya çarşı semt bölgesine yakın orada oturuyordur, buradaki evini kiraya vermiştir öyle yani.” (Erkek, 23, Erenköy)

“Kiracı hepsi bunlar. Ev sahipleri ya ölmüş ya da eski evleri bırakıp gitmişler.” (Erkek, 85, Alanönü)

Tablo 10. Oturulan Konut ve Arsaya İlişkin Bilgiler

Konutu edinme biçimi	f	%	Arsanızı nasıl aldınız?	f	%	Arsanızı hangi yıl aldınız?	f	%
Yaptırdım	78	28,5	Hazinenindi cevirdim	16	6,1	1950den önce	3	1,2
Satın aldım	78	28,5	Özel şahsın arazisini satın aldım	122	46,6	1951-1970	27	11,0
Kendim yaptım	69	25,2	Emlakçıdan aldım	8	3,1	1971-1980	33	13,5
Diğer	49	17,9	Özel şahıs çevirmişti aldım	285	10,7	1981-1990	55	22,4
Toplam	274	100	Miras kaldı	8	22,1	1991-2000	74	30,2
			Diğer	30	11,5	2001-2012	53	21,6
			Toplam	262	100	Toplam	245	100

Tablo 10’da da görülebileceği gibi ankete katılanlardan evlerini yaptıranların (%28.5), satın alanların (%28.5) ve kendi yaptığını söyleyenlerin (%25.2) oranları birbirine yakındır. Yine arsayı edinme biçimine ilişkin soruya katılımcıların yarıya yakını (%46.6) “Özel şahsın arazisini satın aldım” cevabını, %22.1’i ise “Miras kaldı” cevabını vermiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%52.6) arsa ve evlerini 1981-2000 arasında edindiklerini söylerken bunu sırasıyla ev ve arsalarını 2000’den sonra edinenler (%21.6), 1971-1980 arası (%13.5) ve 1970’e kadar olan dönemde edinenler (%12.2) izlemektedir.

Tablolarda da görüldüğü gibi arsalar genel olarak özel şahıstan alınmıştır, ancak miras yoluyla arsa edinimi de önemli bir düzeydedir. Hazinenin arazisini çevirerek arsa edinenlerin sayısı düşüktür. Mahalleli ve muhtarlar hazine arazisi çevirerek arsa edinenlerin daha çok tamamlanmak üzere olan Karapınar Vadisi 1. Etap projesinin uygulandığı yerlerde görüldüğünü ifade etmişlerdir:

“Daha önce gelip hazinenin yerine yerleştiler, 1962-63’ten sonra başladı, ihtilalden sonra oralar. Oralar bağılıktı, kırdı oralar. 62-63ten sonra başladı onlar, eskilerin bağları mağları vardı onları şey ettiler. Bazıları 500 metre yeri vardı, 5000 metre yaptı, bilmem ne yaptı falan, hisseli tapu sattılar. Bazıları tamamen hazinenin, milli emlağın yerleri.” (Alanönü muhtarı)

“...bu gecekondlu olaylarında örneğin genellikle buralar Milli emlak ve hazinenin. Ne yapmış vatandaş kırsal kesimden gelmiş çevirmiş, 300-500-600 metrekaresel yer, burayı benimsemiş. Ha devlet de bundan yıllardır vergisini almış ama şimdi bu vatandaşlar yasal olarak sen devletin yerini işgal etmişsin, hiçbir yasal şeyin yok. Devlet isterse bu kişilerden kaç sene oturduysa 20 sene oturduysa o yirmi senelik vergisini alır, çünkü kanunda var bu .” (Erenköy muhtarı)

Ayrıca Karapınar Mahallesi’nde geçmişte belediye tarafından belli oranlarda arsa tahsis ettirilerek yaptırılan ‘belediye evleri’ ve yine göçmenler için belediyenin bizzat kendisinin yaptığı ve göçmenleri yerleştirdiği ‘göçmen evleri’ bulunmaktadır (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 4, 5).

“Belediye bu civarın arsasını toptan zabıtasına, memurlarına vermiş para karşılığında orada ev yapın diye. Buralar arsaymış, parsel parsel veriyor burayı memurlarına, toplamda 274. (...) Arsa vermiş, sen parasını öde üstüne ev yap demiş. Belediye evleri diye geçiyor zaten. Geri kalanlar da göçmen evleri, diğer geri kalanlarda taa eskilerden Osmanlı’dan kalan evler. Kurtuluş Okulu’nun oralar tamamı göçmen evleri. (...) Arsa vermemiş, devlet yapmış, otur demiş. Geriye kalan evler 50 senesinde yapılmış. (...) Diğer evlerde de genelde göçmenler vardı, ama şimdi çok kalmadılar, köylerden falan gelenler var. Yaşlanan öldü, işte parasına göre millet satın aldı.” (Kadın, 38, Karapınar)

Tablo 11. Oturulan Konutu Satma Düşüncesi ve Nedenleri

Evi satmayı düşünüyor musunuz?	f	%	Neden düşünüyorsunuz?	f	%
Evet	40	14,4	Memnunum	43	25,1
Hayır	236	84,9	Başka yerim yok	67	39,2
Bilmiyorum	2	,7	Kendi evimiz-baba yadigârı	10	5,8
Toplam	278	100,0	Çok emek harcadım	6	3,5
Neden düşünüyorsunuz?	f	%	Yeri güzel	7	4,1
Alıcı bulamadık	3	15,0	Değerlenecek	5	2,9
Sartlar daha iyi olur	11	55,0	Yenisini alamam	6	3,5
Ailevi nedenler	2	10,0	Ev ortak	3	1,8
Çok eski	2	10,0	Gereksiz	9	5,3
Değerlenir	1	5,0	Yeni yaptırdım/aldım	6	3,5
Maddi sebepler	1	5,0	Alınan şey satılmaz	1	,6
Toplam	20	100,0	Alışkanlık	4	2,3
			Çocuklara bırakacağız	4	2,3
			Toplam	171	100,0

Evinizi satmayı düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların çok büyük bir kısmı (%84.9) “Hayır” cevabını verirken %14.4’ü “Evet” ve %7’si “Bilmiyorum” cevaplarını vermişlerdir.

Evini satmayı düşünenlerin yarısından fazlası (%55) gerekçe olarak şartların daha iyi olacağını ifade ederken, satmayı düşünmeyenlerin %39’u oturacak başka yerinin olmaması ve %25’i ise şu anki durumlarından memnun olmalarını gerekçe olarak göstermişlerdir (Tablo 11).

Tablolarda da görüleceği üzere evini satıp mahalleden ayrılmayı düşünenlerin oranı oldukça düşüktür. Bu konuyla ilgili olarak aşağıda Alanönü mahalle muhtarının açıklamasına yer verilmiştir:

“Şimdi çoğu oturmayı düşünüyor. Niye düşünmesin, Eskişehir’in en güzel havası burada. En sağlam zemin burda, en sakın mahalle burası, niye oturmak istemesin, görüyorlar etrafı. Ne dedim ben sana benim mahallemde şey yok, it kopuk yok, sakın, sonra ahlak yönünden de bir numarayız. Nereye gitsek görüyorlar her tarafı, aman diyorlar muhtarım bizi bırakma diyorlar. (Alanönü muhtarı)

Çok nadir de olsa dönüşüm öncesinde evini satıp mahalleden ayrılma düşüncesinde olanlar dönüşümle beraber evlerinin de değerlendirileceği düşüncesiyle bu fikirlerinden vazgeçmişlerdir.

Mahalle sakinlerinin evlerini satmak istememe sebeplerine ilişkin “Dam satılır mı hiç.”, “Çok emek verdim”, “İleri değeri çok fazla olacak.”, “Mahalleyi, komşuları seviyorum, başka yerde rahat edemem.” şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Tablo 12. Yaşanılan Ortamdan Duyulan Memnuniyet

Yaşadığınız ortamdan memnun musunuz?	f	%
Hiç memnun olmadım	73	19,7
Proje öncesi memnunum şimdi değil	26	7,0
Memnunum	272	73,3
Toplam	371	100,0

Tablo 13. Yaşanılan Ortama İlişkin Memnuniyet Nedenleri ve Karşılaşılan Problemler

Memnuniyet nedeni	f	%	Yaşadığınız çevrenin üç temel problemi nedir?	f	%
Seviyorum/Güzel	31	15,1	Altyapı hizmetlerinin yetersizliği	84	6,8
Alışkanlık	40	19,5	Evin yapımında kullanılan malzemenin kalitesizliği	40	3,3
Sakin/huzurlu	48	23,4	Evin küçüklüğü	22	1,8
Komşuluk iyi	38	18,5	Park ve çocuk bahçesi gibi alanların yetersizliği	88	7,4
Yeri güzel	16	7,8	Çevre düzenlemesinin iyi olmaması	106	9,5
Her şeyi var	2	1,0	Kültürel faaliyetlerin eksikliği	67	6,0
Çevrem burada/herkes tandık	23	11,2	Ulaşım imkânlarının yetersizliği	107	3,3
Mecburiyetten	7	3,4	Güvenli bir çevrenin olmaması	42	4,2
<i>Toplam</i>	205	100,0	Çevre kirliliği	47	2,2
			Problem görmüyorum	28	55,6
			<i>Toplam</i>	631	100,0

“Yaşadığınız ortamdan memnun musunuz?” sorusuna katılımcıların çoğu (%73.3) “Memnunum” cevabını verirken “Hiç memnun olmadım” ve “Proje öncesi memnundum şimdi değilim” cevabını verenlerin oranı da sırasıyla %19.7 ve %7’dir (Tablo 12). Yaşanılan ortamdan memnun olma nedenlerinin başında mahallenin sakin ve huzurlu olması (%23.4), alışkanlık (%18.5), komşuluk ilişkilerinin iyi olması (%15.1) gelmektedir. Yaşanılan çevreye ilişkin herhangi bir problem görmeyenler katılımcıların yarısından fazlasını oluşturmaktadır (%55.6). İlk sıralardaki diğer problemler ise “Çevre düzenlemesinin iyi olmaması” (%9.5), “Park ve çocuk bahçesi gibi alanların yetersizliği” (%7.4) ve “Altyapı hizmetlerinin yetersizliği” (%6.8)’dir (Tablo 13).

Derin görüşme yapılan kişiler de anket sonuçlarında ifade edilen problemleri belirtmişler, ancak mahallenin konumu, havası, komşuluk ilişkileri vb. şeyler üzerinden de yaşadıkları ortama ilişkin tamamen olumsuz bir tutum içinde olmadıklarını ifade etmişlerdir:

Memnuniyete ilişkin görüşler:

- Güvene ilişkin ifadeler:

“Mahalle güvenli. On senedir kendi başıma yaşıyorum, kapımız açık kalsın çocukluğumuzdan beri bir mendilimiz çalınmış değil. Kilit dosta, düşmana ne yapsın. Bu cam, koca yaz açık yattım, Allah’a emanet. Kilitimiz Allah yavrum. O açıdan mahallemiz temiz. Dışarıda gördüler mi de sayarlar, ne yapıyorsun ne ediyorsun, ama senin bir şeye ihtiyacın var mı diyen yok. İhtiyacım yok da, insana ihtiyacım var.” (Kadın, 80, Alanönü)

“Çok güvenli bir mahalle. Bir yabancı geçse herkes bakar, kime ne geldi kim geldi hepsi bilir.” (Kadın, 36, Karapınar)

- Konuma ve altyapıya ilişkin ifadeler::

“Yerimiz çok güzel, bir de bizim manzaramız iyi. Şimdi buraya oturup yemek yemesini seviyorduk.” (Kadın, 66, Erenköy)

“On senedir doğalgazımız var, kullanıyoruz yani, kanalizasyonumuz var, hizmetimiz güzel. Yani Odunpazarı güzel çalışıyor, çöpümüz möpümüz her taraf tertemiz. Bak bir tek şey yok böcek, sinek, pire hep ilaçlarlar.” (Erkek, 58, Erenköy)

- Komşuluğa ilişkin ifadeler::

“Çok güzel bizim hepimiz köylüyüz, aynı bir yerdeyiz. Birazdan karılar minderleri yayar buraya otururlar. Biz de çayı demledik mi böyle dışarıda yalın ayak başı kabak. Çarşıya benzemez mahalle hayatı, güzel oluyor.” (Erkek, 58, Erenköy)

Mahalleden memnunuz sakın huzurlu. Tercih ediyoruz, müstakil ev daha rahat. Mahallede yaşayanlar sakın insanlar, ama iti kopuğu bazen çok oluyor. İçki falan çok satılıyor, karşımda tekel bayi var, akşamları kapının önüne çıkmakta sıkıntı yaşıyorsun bazen. Bir de kendi geldiğim yerde öyle bir şeyle karşılaşmadığım için içki miçki falan çok rahatsız oluyorduk ama belli bir zaman sonra alışılırsun.” (Kadın, 26, Karapınar)

Görüldüğü gibi oturulan mahalleden memnuniyet duyma sebebi olarak mahallelerin herkesin birbirini tanımasından kaynaklı güvenli, huzurlu, sessiz sakin yapısı, altyapı sıkıntılarının olmaması, mahallenin merkezi bir konumda olması ve özellikle de sıkı komşuluk ilişkileri öne sürülmüştür (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 6).

Bunun yanı sıra yaşanan ortama, mahallelere ilişkin birtakım temel problemlerin varlığı bu mekâna duyulan memnuniyeti düşürmektedir. Bu problemlerin başlıcaları şunlardır: *Evlerin yapısıyla ilgili problemler:*

“Ev hep kerpiç, ama çok tamir yaptırdık. Çok kötü oldu, olduğu gibi kaldırdık bir taban kaldı o kadar, 35 sene önce.” (Kadın, 80, Alanönü)

“Tuvalet yok, banyo yok, mutfak yok, yatak odası yok. Burada yiyoruz, burada içiyoruz, burada yatıyoruz. Bahçe var ama neye yarıyor ki bahçe.” (Kadın, 57, Erenköy)

“Burada 10-15 tane yeni bina var diğerleri hepsi eski, kerpiç. (Kaç yıllık binalar?) Çok eski, nereden baksan 200 yıllık filan vardır. (Tarihi eser kapsamına giriyor mu?) Yok. Derme çatma yapılan binalar bunlar. İşte öyle olunca ilk başta sit alanında tutulduydum bizim binalar, ondan sonra çıktı tarihi eser olarak, tarihi eser sınırlaması yapıldı işte sınırlaması altta tutuldu. Tabi bizim burada tarihi eser de olmadığı için öyle karar aldı belediye. İşte biz de buranın kalkınması için uğraşıyoruz. Birçoğunun değişecek yeri yoktur, yani milenyum yılında.” (Erkek, 34, Karapınar) (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 7, 8).

Ulaşım ile ilişkin problemler:

Ulaşım ile ilişkin görüşler Erenköy Mahallesi’nden alınmıştır. Bunda diğer üç mahallenin Erenköy’e nispeten merkeze yakın olması, ulaşımın yürüyerek sağlanabilmesi etkilidir.

“Ben en çok otobüslerini sevmiyordum. Bizim mahallemizin otobüsü bir saatte bir, yani ölsen gitsen. Dolmuşlarla gidecek olsan aşağıdan, öyle olunca otobüs çok sıkıntı. Kışın hiç çıkmıyor otobüs mahalleye. Kar kış oldu mu. Kepçe de gelip açmıyor yolları. Kışın biz bu sene üzerine düşerek çok şey yaptık. Çamurdan ben inanır mısınız ben ayaklarımdan çocukları okula götürürkene utanırdım yani. Çok çamur oluyor. Bu sene söyleye söyleye, gidip gele gidip gele. (Nereye söylediniz?) Odunpazarı’na söylüyoruz, muhtara söylüyoruz. Muhtar çalışmıyor, çalışıyor desem yukarıda Allah var. Herkes gülüm Belediye başkanı da olsa kendine önce yapıyor, mahallesine yapıyor, kendi sokağına yapıyor, ama o kendi sokağına da bir şey yapmadı. Hiç kimseciğe faydası olmadı. Kendine faydası olmadığı gibi bize de faydası olmadı.” (Kadın, 66, Erenköy)

Güvenlik ve huzura ilişkin problemler:

“Hırsızlık falan oluyor. (..) Öldürme bayağı oldu, kesildi mahallede. Bize daha hırsız girmedi çok şükür. Çok korkuyorum, oğlan bitişigimde ama gene bir şey duydum mu korkuyor insan masa falan dayıyorum kapıya. Bitişiginde oğlan da olsa.” (Kadın, 66, Erenköy)

“Şu köşedeki evde bir çingene ailesi oturuyor. Gürültü patırtı, yüksek sesle konuşuyorlar, sürekli birbirleriyle kavga ediyorlar sesleri hiç kesilmiyor. (...) Mahallenin sarhoşu berduşu çok. Çok içiyorlar, ama kimseye zarar vermezler. Buranın insanı hepsi.” (Erkek, 57, Karapınar)

Gündelik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik problemler:

“Buralarda ne market oldu ne bir şey oldu 35 seneden beri bir şey gelmedi buraya. Muhtar yapacağım yapacağım diyor hiçbir iş yapmıyor, kendi mahallemizden (sokak) seçtik bir iş yapar diye bir şeye faydası olmadı, hiçbir yerde kazık dikmedi ne bileyim ben.” (Kadın, 76, Erenköy)

“Sosyal alanımız pek yok şu anda. Neden dersin bir jimnastik aletleri koydurduk çocuk oyuncak grubunun olduğu yerlere, küçük çocuk oyun grupları var çeşitli küçük parklarımızda. Bunların dışında toplantı yapabileceğimiz bir sosyal alanımız yok, kültürel faaliyetler gösterebileceğimiz bir sosyal alanımız yok, halkı toplayıp hitap edebileceğimiz bir sosyal alanımız yok. Nereye topluyoruz, Kurtuluş okulunun müsamere salonuna topluyoruz. Veyahut da bir toplu destek emniyet konuşması olduğu zaman oraya topluyoruz veya okulun bahçesine topluyoruz. Bu konuda çok büyük sıkıntılarımız var, ama bundan sonra olacak etapta özellikle parklar konusunu söyleyeyim; bütün çeşmelerin olduğu alanları projede yeşil alan istiyorum ben.” (Karapınar muhtarı)

Görüldüğü gibi mahallelerde memnuniyetsizliğe sebep olan problemler evlerin yapısı, sağlıklı yaşam koşulları, ulaşım imkânlarının, vakit geçirecek yeşil alanların ve gündelik ihtiyaçların karşılanması bağlamında market, kasap vs. alanların yetersiz olması gibi üst ve alt yapıya ilişkin problemlerdir (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 9).

Tablo 14. Yaşanmak İstenen Konut Türünün Mahallelere Göre Dağılımı

Yaşanılmak istenen konut türü		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Müstakil ve bahçeli	f	70	78	55	80	283
	%	73,7	83	62,5	88,9	77,1
Apartman dairesi	f	24	11	30	9	74
	%	25,3	11,7	34,1	10	20,2
Büyük	f	1	5	3	1	10
	%	1,1	5,3	3,4	1,1	2,7
Toplam	f	95	94	88	90	367
	%	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=26,567$, $df(6)$, $p=0,000$, $\alpha=0.05$, $n=367$				

Ankete katılanlara nasıl bir konutta yaşamak istediklerine dair yöneltilen soruya katılımcıların %77.1’i “Müstakil ve bahçeli”, %20.2’si “Apartman dairesi”, %2.7’si ise “Büyük” cevabını vermişlerdir. Yaşanmak istenen konut türü ile mahalle arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(6)}=26,567$ $p,000<.05$). Alanönü’nde yaşayanların büyük bir kısmı (%88,9) müstakil ve bahçeli bir evde yaşamak istediğini söylerken, Karapınar’da ise apartmanda dairesinde yaşamak isteyenlerin oranı daha yüksektir (%34.1) (Tablo 14). Alanönü mahallesinde yaşayanların bahçeli ve müstakil evleri tercih etmeleri üzerinde, nüfusunun Karapınar mahallesine göre daha yaşlı olması ve bahçeli ve müstakil ev alışkanlıklarını terk etmek istememeleri etkilidir.

Tablo 15. Yaşanmak İstenen Konut Türü ve Göç Etme Durumu

Yaşanılmak istenen konut türü		Eskişehir’e göçle mi geldiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Müstakil ve bahçeli	f	109	171	280
	%	83,8	73,7	77,3
Apartman dairesi	f	20	52	72
	%	15,4	22,4	19,9
Büyük	f	1	9	10
	%	0,8	3,9	2,8
Toplam	f	130	232	362
	%	100	100	100
Ki-kare		$X^2=6,094$, $df(2)$, $p=0,047$, $\alpha=0.05$, $n=362$		

Yaşanmak istenen konut türü ile göç arasında da anlamlı bir ilişki söz konusudur ($X^2_{(2)}=6,094$ $p,047<.05$). Başka bir yerden Eskişehir’e göç edenlerin %83,8’i müstakil ve bahçeli bire evde yaşamak isterken göçle gelmemiş olanların %22,4’ü apartman dairesinde yaşamak istemektedir (Tablo 15). Göç ile geldiğini söyleyenler genellikle köy ve ilçe gibi daha kırsal alanlardan gelmişlerdir. Dolayısıyla da bahçede sebze ve hayvan yetiştirecekleri, ekmek yapacakları müstakil bir hayatı tercih etmek istemektedirler.

4.3.Göç ve Kent İçi Hareketlilik

Bu başlık altında, anket çalışmasına katılanların göç durumları, göçün gerçekleştiği zaman dilimi, göçü ortaya çıkaran nedenler, göç edilen mekânın seçilmesinde etkili olan faktörler, olanakları olsa nerde yaşamak istedikleri ve şu an oturulan mahalleye taşınma nedenlerine ilişkin bilgilere yer verilmekte, bu bilgiler nitel görüşmelerden elde edilen veriler ışığında açıklanmaktadır.

Tablo 16’da da görüldüğü gibi ankete katılanların yarıdan fazlası (%64.5) “Eskişehir’e göç ile mi geldiniz?” sorusuna “Hayır” cevabını verirken %35.5’i “Evet” cevabını vermiştir. Mahalleler bazında bakıldığında ise göçle geldiğini belirtenlerin en fazla olduğu yer Huzur (%72.5), en az olduğu yer ise Alanönü (%18.9) mahallesidir. Göçle geldiğini ifade edenlerin %43.1’i 1981-2000 yılları arasında, %41.5’i ise 1950-1980 yılları arasında göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 16. Göç ve Kent İçi Hareketliliğe İlişkin Bilgiler

Mahalle		f	%	Göç yılı	f	%
Huzur	Evet	66	72,5	1950 den önce	4	3,3
	Hayır	25	27,5	1950-1980	51	41,5
	Toplam	91	100,0	1981-1990	31	25,2
				1991-2000	22	17,9
Erenköy	Evet	20	20,8	2000-2012	15	12,2
	Hayır	76	79,2	Toplam	123	100,0
	Toplam	96	100,0			
Karapınar	Evet	27	30,3	Göç nedeni	f	%
	Hayır	62	69,7	İş	93	75,6
	Toplam	89	100,0	Evlilik	11	8,9
				Okul	8	6,5
Alanönü	Evet	17	18,9	Yaşam koşulları	6	4,9
	Hayır	73	81,1	Sağlık sorunları	1	,8
	Toplam	90	100,0	Aile- akraba etkisi	4	3,3
				Toplam	123	100,0

Yine Tablo 16’da görüldüğü gibi cevaplayıcıların yarısından fazlası (%75.6) göç nedeni olarak “İş”i belirtirken bunu sırasıyla “Evlilik” (%8.9), “Okul” (%6.5) ve “Yaşam koşulları” (%4.9) izlemektedir. Göç edenlerin çok büyük bir oranı göç sebebi olarak iş imkânlarının yetersizliğini öne sürmüştür. Bu kişiler, geldikleri yerlerdeki meşguliyetleri sorulduğunda tarım, hayvancılık, çiftçilik, işçilik, esnafılık ve babadan geçinme cevaplarını vermişlerdir.

Yukarıda da belirtildiği gibi göçle geldiğini söyleyenlerin en yoğun olduğu yer Huzur mahallesidir, ki burada kent içi bir hareketlilik söz konusudur. Mahallenin neredeyse yüzde 70’i Eskişehir’in Seyitgazi ilçesinin Bardakçı Köyünden göç etmiştir. Bu anlamda Huzur Mahallesi Eskişehir’deki Bardakçılıların en yoğun yaşadığı mahalledir ve

mahalledeki hemen herkes, akraba ve tanıdıktır. Hemşehrilik bağlarının güçlü olduğu bu mahallede Bardakçı Köylüleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği de mevcuttur. Dolayısıyla Huzur mahallesindeki göç esasen ilçeden şehre bir göç olmakla beraber, mahallede çok uzun yıllar önce (30-40 yıl gibi) Konya'nın Yunak ilçesinden gelen Kürt aileler başta olmak üzere, Ağrı ve Erzurum gibi Doğu Anadolu'dan gelenler ve son birkaç yıl içinde Hatay'dan gelip mahalleye yerleşen az sayıda Arap ve yine birkaç Afgan ailesi yaşamaktadır. Konuya ilişkin olarak nitel görüşmelerden elde edilen veriler şöyledir:

(Mahallede daha çok hangi kesimden gelenler yaşıyor? Eskişehir'in yerlileri mi?) “Mahallemizde yok, Seyitgazi, Çifteler, Eskişehir'in ilçeleri diyeyim onlar var. Konyalı komşularımız var. (...) 50 hane falan diyelim, Konyalı var. (...) Mesela Emirdağlılarımız ağırlıkta burada. Emirdağ Afyon'un ilçesi mesela mahallemizde.” (Huzur Muhtarı) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 2.1)

Erenköy mahallesinde göç edenlerin yüzdelik dilimi Huzur'daki kadar yüksek çıkmamış olsa da bu durum üzerinde Eskişehir'in merkez köylerinden gelenlerin kendilerini göç etmiş kabul etmeyip, Eskişehir'in yerlisi olarak ifade etmeleri etkili olmuştur:

“Erenköy Mahallesi bundan 25-30 sene önce gerçekten bazı yerli insanların oturduğu bir yerdi. Tabi bu insanların zamanla gelir düzeyi yükseldikçe bu mahalleyi terk ettiler gittiler. Onun için burada kimler kaldı; dar gelirli insanlar, emekliler buna benzer kişiler kaldı, yani kırsal kesimden gelen kişiler.” (Erenköy Muhtarı)

“Eskiden ne Emirdağlı vardı, ne Kürt vardı. Benim geldiğimde bizim buralarda hiç Emirdağlı yoktu, şimdi her yer Emirdağlı her yer Kürt. Şu aşağılar hep Emirdağlı bizim buralarda hiç Emirdağlı yoktu. (Yeni mi taşındılar?) Yeni değil, 15- 20 yıllık da var. (Eskiden Eskişehir'in yerlisi mi oturuyordu?) Yok Eskişehir'in yerlisi de olmasa da, yine buralar her yer Eskişehir ya, yine buralar köylerden gelme. Değil mi kenarlar hep köylerden gelme. Muhaciri de, Kürt'ü de, Türk'ü de hep kenarlarda. Görebildiğin yer Eskişehir. Maaş yüzünden köylerde kimse kalmadı, gençlerden hele kimse kalmadı.” (Kadın, 66, Erenköy) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 2.2).

Karapınar, tıpkı Alanönü gibi eski bir yerleşim olması itibariyle şehrin asıl sakinlerinin yoğun olarak yaşadığı bir mahalledir. Bu mahalle aynı zamanda 1952'de Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yoğun olarak yerleştirildiği bir mahalledir. Son yıllarda ise özellikle ev sahiplerinin evlerini kiraya vermesiyle mahalle, çevre köy, ilçe ve illerden göç almakla birlikte mahalleye Ağrı'dan göç etmiş olan ailelerin sayısı da göze çarpmaktadır. Yine bu

mahallede çeşitli ülkelerden iltica eden aileler de yaşamaktadır. Mahallelerdeki göç yapısının ve orada yaşayan farklı unsurların tespiti açısından aşağıda muhtarların ve yerel halkın ifadelerine yer verilmiştir.

“... şu andaki konumu itibariyle %20 eski kökenli yerli halk, %80’ni de dışarıdan göç almış vaziyette olan, kiracılar ve yeni ev sahipleri. Karapınar’ın konumu bu. (*Dışarıdan derken nerelerden?*) Genelde Eskişehir’in ilçelerinden. %90’ı Eskişehir’in ilçelerinden %10’u da dış şehirlerden gelen göçle var. Diyelim ki Ankara Polatlı yahut da diyelim ki Afyon Emirdağ, şudur budur yani oralardan gelenler var. Bunlar çok fazla kapsamda değil. Eskişehir’in ilçeleri kadar değil.” (Karapınar Muhtarı) (*Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 2.3*).

Alanönü mahallesi Eskişehir’in ilk yerleşim yeri olması itibariyle ‘yerli’lerin/ ‘manav’ların yoğun olarak oturduğu bir mahalledir. Mahallede genelde ev sahipleri oturmaktadır. Az da olsa Alanönü Mahallesi de özellikle Karapınar Mahallesiyle birleştiği sınırlarda dışarıdan gelenlerin yerleştiği bir yerdir:

“Alanönü buranın eski yerlileriydi, tee köklü yerlileriydi. (...) Yerlilerdi, şimdi karıştı. Şimdi çok az kaldık. (...) Şimdi her taraftan var. (...) Muhacir var, mesela bizim şurada 195 haneydi eski muhacirler. Onlar 1951’de, 1952nin ilkbaharında taşındılar. Bulgar muhacirleri.” (Alanönü Muhtarı) (*Devamı için Bkz. Ek 12. Kutu 2.4*).

Tablo 17. Göç Edilen Mekânın Seçilmesine Etki Eden Faktörler

Neden buraya göç ettiniz?	f	%
Akrabalar burada	43	35,2
İş olanakları fazla	55	45,1
Güvenli olduğu için	1	,8
Buradaki yaşam standartlarının çekiciliği	7	5,7
Diğer	16	13,1
<i>Toplam</i>	122	100,0

Eskişehir’e göç etme nedeni olarak da yine en önde gelen neden iş olanaklarının fazla olması(%45.1) iken akrabalarının Eskişehir’de yaşıyor olması da göç etme davranışında büyük oranda etkili olmuştur (%35.2) (Tablo 17). Göç etmek için Eskişehir’in seçilmesinde etkili olan bir diğer faktör göç edenlerin daha çok yakın çevredeki il ve ilçelerden geliyor olmasıdır.

Tablo 18. Oturulan Mahalleye Taşınma Nedenleri

Bu mahalleye taşınma nedeniniz nedir?	f	%
Ev/arsa alımı	84	24,7
İş	27	7,9
Akrabalar/ tandık	83	24,4
Mahallenin konumu	26	7,6
Kiralar/arsa/yasam ucuz olması	49	14,4
Evlilik	29	8,5
Doğup büyüdüğü yer	22	6,5
Komşuluk ilişkileri	5	1,5
Devlet /belediye yerleştirdi	2	,6
Okula yakın	6	1,8
Sakin huzurlu	7	2,1
<i>Toplam</i>	340	100,0

Mahalleye taşınma nedenlerine bakıldığında ev/ arsa alımıyla akraba/ tanıdık faktörleri başa baş gitmektedir. Daha çok kırsal kesimlerden göç alan bu mahallelerde göç mekanizması her gidenin, yanına zamanla akrabalarını getirmesi, ilk yerleşenin etrafında tanıdıklarının yerleşmesi, köyden gelene iş bulma, ev ayarlama tarzında işlemiştir. Bu anlamda mahalleye taşınma sebepleri olarak “akrabalar”, “tanıdıklar”, “köylüler”, “hemşeriler”, “Bardakçılar” sıralanmıştır: *“Huzurluyuz. Köyden geldik. Herkes köylü herkes tanıdık.”*

Bunun yanı sıra “imkânlar, “bütçe”, “ucuz”, “yoksulluk”, “sakin”, “doğal çevre”, “havadar”, “merkezi” kelimeleri de mahalleye taşınma sebebi olarak sorulan açık uçlu soruya verilen yaygın cevaplardır.

Tablo 19. Yaşamak İstedikleri Yer

İmkânınız olsa nerede yaşamak istersiniz?	f	%
Bu mahallede	71	19,5
Bu şehirde	148	40,7
Memleketimde	9	2,5
Bir tatil yöresinde	48	13,2
Köyde	25	6,9
Yurtdışında	7	1,9
İstanbul	30	8,2
Diğer	26	7,1
<i>Toplam</i>	364	100,0

Mahalle sakinlerine yöneltilen “İmkânınız olsaydı nerede yaşamak isterdiniz?” sorusuna cevaplayıcıların çoğu (%40.7)’ “Bu şehirde”, %19.5’i “Bu mahallede”, %13.2’si “Bir tatil yöresinde” cevabını vermiştir. Mahalle bazında bakıldığında ise Karapınar mahallesi hariç (%40.4’le “Bu mahallede”) diğer mahallelerde yine Eskişehir’de yaşamak isteği birinci sıradadır. Mahalleye taşınma nedeni olarak da cevaplayıcıların %24.7’si ev/ arsa alımını, %24.4’ü akraba/ tanıdık faktörünü, %14.4’ü yaşamın ucuz olmasını ileri sürmüşlerdir (Tablo 19).

4.4.Toplumsal İlişki Ağları

Bu alt bölümde ankete katılan kişilerin Eskişehir’deki akraba ve hemşerileriyle görüşme sıklığı, komşularıyla tanışma durumları ve görüşme yerlerine ilişkin bilgiler nitel görüşmelerden elde edilen verilerle birlikte değerlendirilmektedir.

Tablo 20. Toplumsal İlişki Ağları

Akraba ve hemşerilerle görüşme sıklığı	f	%	Komşularla görüşme yeri	f	%	Komşularınız içinde hiç tanımadıklarını z var mı?	f	%
Hemen her gün	31	8,4	Evlerde	66	17,8	Var	135	36,4
Haftada bir iki kez	101	27,2	Dernekte	3	,8	Yok	236	63,6
Ayda bir iki kez	111	29,9	Kahvede	35	9,4	Toplam	371	100
2-3 ayda bir	30	8,1	Camide	6	1,6			
Yılda birden az	18	4,9	Cem evinde	1	,3			
Yalnızca bayram	55	14,8	Sokakta, kapı önlerinde	193	52,0			
düğün cenazede			Hemen hepsi	55	14,8			
Hiç görüşmüyoruz	25	6,7	Görüşmem	12	3,2			
Toplam	371	100	Toplam	371	100			

Araştırmanın gerçekleştirildiği alandaki toplumsal ilişkilerin yapısını anlamaya yönelik olarak Eskişehir’deki akraba ve hemşerilerle görüşme sıklığını anlamak amacıyla yöneltilen soruya verilen cevaplardan, mahalle sakinlerinin genel olarak ayda bir iki kez bu görüşmeleri gerçekleştirdikleri görülmektedir (%65.5) (Tablo 20).

Yine Tablo 20’de görüleceği gibi mahalle sakinlerinin yarıdan fazlası (%63.6) komşularının tamamını tanıdığını söylerken %36.4’ü komşularının bir kısmını tanımadığını söylemiştir. Komşularla görüşme yeri olarak daha çok kapı önleri ve sokak

kullanılmakla beraber (%52), ev içi mekânlar (%17.1) ve kahvehaneler de(%9.4) bu tür etkileşimlerin gerçekleştiği yerlerdir.

Araştırmanın gerçekleştirildiği dört mahallede de komşuluk ilişkileri oldukça önemli görülmekte ve ön planda tutulmaktadır. Mahallelerde erkekler genelde kahvede vakit geçirmekle birlikte kadınlar sokağı beraberce ve daha etkin bir biçimde kullanmaktadır. Mahallelerde kapıların önünde, boş, gölgelik, çimenlik görülen hemen her alanda oturan, el işi yapan, meyve- sebze kurutan, yemeğini bahçede veya kapı önünde yapan, sokakta yününü kurutan, misafir ağırlayan, çocuklarını izleyen kadınlara rastlanmaktadır. Mahallelerdeki neredeyse bütün evlerde kapı önü için özel olarak yapılmış minderler bunun en güzel göstergesidir. Bahçeli, neredeyse bütün günün geçirildiği, yemeklerin yendiği geniş balkonlu evler, ev veya bahçe kapıları, genel olarak bu mahallelerde sokakla evi, ev içi yaşamı birbirinden ayıran bir işlev üstlenmemiştir. Açık olan kapı her an bir davetsiz misafiri kabul potansiyelini görmekle beraber, komşuluk ilişkileri ev yerine daha çok kapı önünde yürütülmektedir. Ancak mahallede daha yaşlı olanlar bu komşuluk ilişkilerini yetersiz gördüklerini de zaman zaman dile getirmişlerdir.

Mahalle yaşamını ve bu yaşam biçiminin getirdiği sıcak ve yakın kişisel ilişkileri, komşuluk ilişkilerini ve bu mekânı birlikte tüketme pratiklerini anlamak açısından görüşmelerden elde edilen alıntılar önemli olacaktır: (*Bkz. Ek 13, Fotoğraf 10*).

“Çok iyi. Ben o yüzden çıkmak istemiyorum. Ev alma komşu al demişler. Komşuluk iyi olduğundan başka tarafa çıkmak istemiyorum. Burada çocuklarımı evde bıraksam gitsem korkum yok, komşular var.” (Kadın, 46, Alanönü)

“Çok güzel bizim hepimiz köylüyüz, aynı bir yerdeyiz. Birazdan karılar minderleri yayar buraya otururlar. Biz de çayı demledik mi böyle dışarıda yalın ayak, başı kabak. Çarşıya benzemez mahalle hayatı, güzel oluyor.” (Erkek, 58, Erenköy) (*Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 3*)

Görüşmelerden de elde edilen veriler ışığında, mahalle yaşamı ve komşuluk ilişkileri Wirth’in ve benzer şekilde Simmel’in metropollerde, büyük kentlerde ortaya çıktığını ifade ettikleri parçalı, soğuk, mesafeli ilişkilerin ve kayıtsız tutumların aksine herkesin birbirinden haberdar olduğu, daha yakın, sıcak ve cemaatvari bir tarzıdır. Ve buradaki

yaşam pratikleri, iç ve dış mekânı tüketme biçimleri mekânın özellikle, Lefebvre'nin tanımıyla, "kullanım değeri"nin ön planda tutulduğunu göstermektedir.

4.5. Kentsel Dönüşüm

Bu başlık altında, kentsel dönüşüme ilişkin tanımlamalara, yaklaşım biçimlerine, dönüşüm sürecine ilişkin bilgi düzey ve kaynaklarına, proje paydaşlığı, yönetim, ortaklıklar ve katılım yapısına ilişkin verilere ve bu bağlamda yerel halkın kentsel dönüşüm sürecine dair yürüttüğü eylem ve faaliyetlere değinilecektir.

Bunun yanı sıra yerel halkın kentsel dönüşüme yönelik beklentilerine, dönüşümü gerçekleştirecek aktör tercihlerine, dönüşümün mekânın sosyoekonomik yapı üzerindeki dönüştürücü etkisine ve son olarak da Karapınar birinci etap kapsamındaki çalışmalara ve onların ikinci etap sakinleri üzerindeki etkilerine ilişkin bilgilere yer verilecektir. Elde edilen veriler nitel çalışmadan edinilen verilerle ve literatürle birlikte değerlendirilecektir.

4.5.1. Kentsel dönüşümü tanımlama biçimleri ve kentsel dönüşüme yaklaşım

4.5.1.1. Kentsel dönüşümün tanımı

Burada "Sizce kentsel dönüşüm nedir?" şeklinde yöneltilen açık uçlu anket sorularına verilen cevapların dağılımı, bu cevapların belli başlıklar altında kodlanarak mahallelere ve dönüşümden kazançlı çıkma düşüncesine göre gösterdiği farklılıklar nitel çalışmadan elde edilen verilerle birlikte yorumlanmıştır.

Katılımcıların kentsel dönüşüme ilişkin algılarını anlama amacıyla yöneltilen "Sizce kentsel dönüşüm ne demek?" sorusuna katılımcıların en çok verdikleri cevaplar sırasıyla "Yenileştirme/ İyileştirme" (%15.6), "Düzen/Güzelleştirme" (%14.2), "Yıkıp yeniden yapma" (%11.3), "Bilmiyorum" (%9), "TOKİ" (%7.5) şeklindedir (Tablo 21). Devam eden tanımlamalar ise "sağlam yapılar", "değişme/gelişme", "daha iyi bir hayat" gibi olumlu göndermeler taşımasına rağmen; "rant", "beton yığını", "saçma bir şey", "sorun/sıkıntı", "fakir yatağı", "köye dönmek" gibi olumsuz göndermeler daha ön plandadır.

Tablo 21. Kentsel Dönüşümü Tanımlama Biçimleri

Sizce kentsel dönüşüm nedir?	f	%
Yenileme/iyileştirme	54	15.6
Düzen/güzelleştirme	49	14.2
Yıkıp yeniden yapma	39	11.3
Bilmiyorum	31	9
TOKİ	26	7.5
Apartman/ çok katlı evler	22	6.4
Modernlik	22	6.4
Sağlam/depreme dayanıklı yapılar	14	4
Evinden olmak	14	4
Değişme/gelişme	13	3.8
Rant	10	2.9
Beton yığını	10	2.9
Toplu yaşam	10	2.9
Daha iyi bir hayat	10	2.9
Saçma gereksiz bir şey	8	2.3
Faydalı bir şey	6	1.7
Sorun/sıkıntı	4	1.2
Fakir yatağı	2	0.6
Sosyal tesisler	1	0.3
Köye dönmek	1	0.3
Toplam	346	100.0

Kentsel dönüşümü tanımlama biçiminde yaşanan mahallenin yapısal özellikleri, sahip olduğu imkânlar, konuya ilişkin bilgi düzeyi etkili olmaktadır. Bu açıdan mahalleler arasında kentsel dönüşümü tanımlamaya ilişkin farklılık olup olmadığı da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kentsel dönüşümüne ilişkin yapılan tanımlamalarla mahalle arasında anlamlı ilişki vardır ($X^2_{(18)} = 45,500$ p, $000 < .05$). Bütün mahallelerde üzerinde durulan tanım daha çok “Yenileme/iyileştirme” dir. İkinci sırada Huzur (%25), Erenköy (%19.4) ve Alanönü (%27.9) sakinlerin kentsel dönüşümü “çok katlı binalar/apartmanlar” olarak tanımlarken Karapınar mahallesinde ikinci sırada “Değişme/gelişme” (%17.3) tanımı gelmektedir (Tablo 22).

Tablo 22. Kentsel Dönüşüme İlişkin Tanımlamaların Mahallelere Göre Dağılımı ve Kentsel Dönüşümden Kazançlı Çıkma Düşüncesi

Kentsel dönüşüm nedir?		Mahalle					Kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağınızı düşünüyor musunuz?			
		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam	Evet	Hayır	Bilmiyorum	Toplam
Çok katlı binalar	f	23	18	3	24	68	26	29	9	64
	%	25	19,4	4	27,9	19,7	20,5	17,4	24,3	19,3
Yenileme/iyileştirme	f	24	36	22	25	107	50	47	7	104
	%	26,1	38,7	29,3	29,1	30,9	39,4	28,1	18,9	31,4
Düzen/güzelleştirme	f	16	9	6	18	49	19	24	3	46
	%	17,4	9,7	8	20,9	14,2	15	14,4	8,1	13,9
Değişme/gelişme	f	8	10	13	5	36	15	12	7	34
	%	8,7	10,8	17,3	5,8	10,4	11,8	7,2	18,9	10,3
Sorun	f	11	11	10	7	39	3	34	2	39
	%	12	11,8	13,3	8,1	11,3	2,4	20,4	5,4	11,8
Daha iyi hayat	f	4	2	8	2	16	9	5	2	16
	%	4,3	2,2	10,7	2,3	4,6	7,1	3	5,4	4,8
Bilmiyorum	f	6	7	13	5	31	5	16	7	28
	%	6,5	7,5	17,3	5,8	9	3,9	9,6	18,9	8,5
Toplam	f	92	93	75	86	346	127	167	37	331
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=45,500$, $df(18)$, $p=0,000$, $\alpha=0.05$, $n=346$					$X^2=43,320$, $df(12)$, $p=0,000$, $\alpha=0.05$, $n=331$			

Katılımcıların kentsel dönüşüm tanımı üzerinde dönüşüme ilişkin bakış açıları önemli bir etkiye sahiptir. Yaşanılan mahallenin yanı sıra kentsel dönüşüme ilişkin yapılan tanımlama ile kentsel dönüşümden kazançlı çıkmaya ilişkin düşünce arasında da anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(12)} = 43,320$ p, $0,000 < .05$). Kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünenlerin %39.4'ü kentsel dönüşümü “yenileme/iyileştirme” olarak tanımlarken kazançlı çıkacağını düşünmeyenlerin %28.1'i “yenileme/iyileştirme” olarak tanımlamaktadır. Yine kazançlı çıkacağını düşünmeyenlerin %20.4'ü kentsel dönüşümü sorunlu bir şey olarak tanımlarken kazançlı çıkacağını düşünenlerde bu oran yalnızca %2.4'tür (Tablo 22).

Tablolarda görüldüğü üzere kentsel dönüşüm kavramı “yenileme”, “düzen”, “sağlamlık” gibi kavramlar üzerinden tanımlanmıştır. Mahallelerde kentsel dönüşümü afet yasası kapsamında zannetme durumuna sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak görüşülenlerin büyük kısmında mahallelerin zemininin sağlam olduğunu fakat evlerin kendisinin çürük olduğunu vurgulama oranı yüksektir.

Bu anlamda açık uçlu anket soruları ve mülakatlardan edinilen cevaplara bakacak olursak kentsel dönüşüm:

“Çürük binaların yenilenmesi, depreme dayanıksızların sağlamlaşması.”, “Yenilik ve depreme dayanıklı binalar.”

“Evler sağlam değil. Kendin yapıyorsun, bir de beton değil... e o da ne kadar dayanıklı. Bize hem depreme dayanıklı diye yapıldığını söylediler, bir de görüntü kirliliği mi diyorlar. Ben de öyle diyorum, parça parça yapılmış .. o şekilde görüntü kirliliği. (Kadın, 44, Erenköy)

Yukarıda da belirtildiği gibi özellikle işin düzen ve temizlik boyutları ön plandadır. Ancak ekonomik ve toplumsal temelli birtakım sıkıntı ve kaygılar da azımsanamayacak derecede yüksektir:

“Kentteki yıkık dökük alanların güzelleştirilmesi”, “İnsan gibi yaşamak demek”, “Eski gitti yeni geldi. Varoşların yerine lüks daireler toplu binalar.” “Bir yandan her yerin daha güzel olması demek, bir yandan da komşuluğun bitmesi olur.”

“Çağdaş yaşama, ekonomi. Yani daha çok bize göre olan şeyler değil, biz böyle şeylere alıştığımız için onlar daha çok zengin işi, havuz falan yapılacaktı, otel falan yapılacaktı, daha çok zengin şeyleriymiş gibi geliyor. (Kadın, 26, Karapınar)

“Kodamanları getirip yüksek yerlere yerleştirip geri kalanları kötü yerlere apartman köşelerine küçücük metrekarelere sığdırıyorlar.” , “..bir tarafta mal bir tarafta esirliğin. Fakir fukara değil, zengin ev sahibi olacak. Evler pahalı olacak. Konuşmaya, hak istemeye hakkımız yok, evleri elimizden alacaklar. Mahalleliyi uyandırmadan yapıyorlar.”, “Gecekonduların yıkılıp zenginlere ev yapılması gibi bir şey., “Mahpushane demek, fakirin evini elinde alacak”, “İnsanları kümise koymak” “Buradan köye dönmek”.

Çevre ve şehircilik il müdürlüğü ve mimarlar odasının kentsel dönüşüme ilişkin tanımları da aşağıdaki gibidir:

“Olan kentsel dönüşüm; şu anda binaların yıkılıp yerine yeni binaların yapılması. Ama normalde kentsel dönüşüm özellikle bizim gibi nüfus yoğunluğunun belli bir doygunluğa geldiği toplumlarda artık insanların sosyal ve ekonomik yaşamlarını güzelleştirici, işte yaşanılacak fiziksel ortamların daha iyi yapıldığı yerlerin olması gerek. Normalde kentsel dönüşüm yani kötü yapılaşmadan iyi yapılaşmaya, kötü sosyal koşullardan iyi sosyal koşullara doğru bir kentin geliştirilmesi anlamına geliyor. *(Yani sadece fiziksel bir dönüşümden değil?)* Yani fiziksel bir dönüşüm, zaten aynısını ürettikten sonra çok bir anlam ifade etmiyor. Normalde kentsel dönüşümün mantığı bu değil. Yani kentsel dönüşüm dediğim gibi kötü koşullardan iyi koşullara doğru bir gidişatın olmasını gerektiriyor. (...) Ama şu an bazı aksaklıklar var, binalar yıkılıp yerine aynısı yapılıyor.” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

“Tabi ki bu kentsel dönüşüm konusu çok suiistimal edildi şimdiye kadar, çok esnetildi. Neredeyse kavram artık şuanda işte yeni çıkan afet riski altındaki alanlarla alakalı bir hale gelmiş oldu, ama o kanunun kapsadığı şey başka. (...) Kentsel dönüşüm, kentte çöküntüye uğramış, gecekondum demeyeyim ama yani kendi kendine kötü oluşmuş bölgelerin veya afet riski içeren bölgelerin, bu da kentsel dönüşümün içerisindeki çünkü, ya da sağlıklı yapılaşmış kentsel bir bölgenin daha iyi koşullarla sağlık ve fen kurallarına uygun binalar yapılmak kaydıyla oradaki nüfusun daha sağlıklı daha iyi bir standartta yaşamalarını sağlayabilecek bir çalışmadır. Yani bunu kısaca özetlemek gerekirse böyle bir şey. (...) Sadece fiziksel değil tabi ki, yani bu kültürel değişimi de düşünerek ona göre projelendirmek gerekir. Çünkü eğer o yani o ayaklarından bir tanesi kentsel dönüşümün, o atlanırsa başarıya ulaşmaz kentsel dönüşüm.” (Mimarlar Odası)

Gerek çevre ve şehircilik il müdürlüğü gerek mimarlar odasının kentsel dönüşüm tanımı sadece fiziki koşullarda meydana gelen değişiklikler üzerinden şekillenen bir tanım değildir. Kentsel dönüşümü sağlıklı bir yaşam için fiziksel ve sosyal şartların tümünde meydana gelmesi gereken bir iyileşme olarak tanımlamaktadırlar. Ancak mevcut kentsel dönüşüm politikalarının yeteri kadar sağlıklı işlemediği olması gerekeni yansıtmadığını da ifade etmektedirler.

4.5.1.2. Kentsel dönüşüme bakış açısı

Alanda gerçekleştirilecek olan dönüşüm projesine yaklaşım biçimi ve bunda etkili olan olumlu ve olumsuz nedenlere ilişkin veriler, yaşanan ev ve ortama ilişkin memnuniyet durumu, yaşanılmak istenen konut türü, dönüşümden kazanç sağlamaya ilişkin bakış açısı ve dönüşüme yaklaşımla demografik ve soyoekonomik veriler arasındaki ilişki bu başlık altında analiz edilecektir.

Tablo 23. Genel Olarak Kentsel Dönüşüme İlişkin Yaklaşım ve Nedenleri

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımınız	f	%	Kentsel Dönüşüme olumsuz bakma sebepleri	f	%
Olumlu	126	34,1	Yapılacaklarla ilgili fikrimiz sorulmuyor	120	21,0
Olumsuz	87	23,6			
Hem olumlu hem olumsuz	156	42,3	Yapılacaklarla ilgili bilgimiz yok/ farklı açıklamalar yapıyor	107	18,7
<i>Toplam</i>	369	100,0	Bize borç çıkarılırsa ödeyemeyiz	83	14,1
				71	14,4
Olumlu bakma sebepleri			Apartman yaşamına uyum Sağlayamayız		
Çıkarımıza olacak	11	5,9	Başka bir yere gönderilirse sosyal ilişkilerimizi kaybederiz	69	11,4
Güzel/sağlıklı ortam	52	27,7		49	8,2
Düzenli / temiz olacak	40	21,3	Mülkiyet belgelerimizin kabul edilip edilmeyeceği belli değil		
Sağlam olacak	33	17,6	Burası işyerlerimize yakın, başka bir yerde ekonomik olarak zorlanırsınız	34	5,8
Yaşanabilir mahalle	15	8,0			
Ev sahibi olacağım	7	3,7	Kiracıyım bu fiyatlarda kiralık ev bulmam zor	34	5,8
Yeni insanlar	4	2,1		4	0,6
Altyapı sorunundan kurtulma	14	7,4	<i>Toplam</i>	571	100,0
Evler değerlenecek	10	5,3			
Yeni is imkânları	2	1,1			
<i>Toplam</i>	188	100			

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımlarını cevaplayıcıların büyük kısmı (%42.3) “hem olumlu hem olumsuz” olarak değerlendirirken %34.1’i “Olumlu”, %23.6’sı ise “Olumsuz” olarak ifade etmektedir. Kentsel dönüşümü olumlu olarak değerlendirenler bunun başlıca sebeplerini “Güzel ve sağlıklı bir ortama kavuşacak” (%27.7), “Düzenli/Temiz olacak” (%21.3), “Sağlam olacak” (%17.6), “Yaşanabilir olacak” (%8), “Altyapı sorunundan kurtulacağız” (%7.4) şeklinde sıralamışlardır (Tablo 23). Dönüşüme olumsuz baktığını söyleyenler ise, yapılacaklara ilişkin fikirlerinin olmamasını (%32.3), konuya ilişkin net bir bilgi olmamasını (%28.8), ekonomik

maliyetler çerçevesinde duydukları kaygıyı (%22.4), apartman yaşamına uyum sağlama sıkıntısını (%19.1) ve mekânsal değişimin sosyal ilişki kaybına yol açacağı düşüncesini (%18.6) dile getirmişlerdir (Tablo 23).

Yani genel olarak kentsel dönüşüme olumlu bir yaklaşım söz konusudur denilebilir. Zira dönüşüme “hem olumlu hem olumsuz” yaklaştığını ifade edenler de genel itibariyle olumlu yaklaşmakta, özellikle kendilerine konuya ilişkin bilgi verilmemesini kentsel dönüşüme tam anlamıyla “olumlu” yaklaşamama sebebi olarak dile getirmektedirler. Yaşanılan mekânın alt ve üst yapıya ilişkin çeşitli fiziksel problemlerinin giderileceği yönündeki düşünce kentsel dönüşüme olumlu yaklaşılmasının temel sebebidir. Kentsel dönüşüme bakışın olumsuz görülmesinde ise temel olarak dönüşüme yönelik bilgilendirme eksikliği ve bunun sebep olduğu kaygılar gelmektedir. Dönüşümün ne zaman, ne şekilde ve hangi şartlar altında gerçekleşeceği, ne ile karşı karşıya kalacakları konusundaki kaygılar kentsel dönüşümün “olumsuz” ya da “olumlu ama...” şeklinde nitelenmesine sebep olmaktadır.

Kentsel dönüşüme yaklaşımla mahalle, cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, kendini dinsel olarak tanımlama biçimi arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 24. Kentsel Dönüşüme İlişkin Yaklaşımın Mahalle ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım		Mahalle					Cinsiyet		
		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Olumlu	f	28	30	41	27	126	52	74	126
	%	29,5	31,3	46,1	30,3	34,1	28,6	39,6	34,1
Olumsuz	f	13	27	22	25	87	41	46	87
	%	13,7	28,1	24,7	28,1	23,6	22,5	24,6	23,6
Hem olumlu hem olumsuz	f	54	39	26	37	156	89	67	156
	%	56,8	40,6	29,2	41,6	42,3	48,9	35,8	42,3
Toplam	f	95	96	89	89	369	182	187	369
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=18,961$, $df(6)$, $p=0,004$, $\alpha=0.05$, $n=369$					$X^2 = 7,165$, $df (2)$, $p=0.028$, $\alpha=0.05$, $n=369$		

Genel olarak kentsel dönüşüme yaklaşımla mahalle ($X^2_{(6)}=18,961$ p,004<.05), cinsiyet ($X^2_{(2)}= 7,165$ p, 028<.05), medeni durum ($X^2_2= 12,732$ p, 047<.05), çalışma durumu ($X^2_{(8)}= 22,971$ p, 003, $\alpha<.05$) ve kendini dinsel olarak tanımlama biçimi ($X^2_{(6)}= 22,118$ p,001<.05) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Karapınar mahallesinin %46,1'i kentsel dönüşümü olumlu olarak değerlendirirken Huzur'un %29,5'i olumlu olarak değerlendirmektedir. Huzur'un 56,8'i hem olumlu hem olumsuz olarak değerlendirirken bu oran Karapınar'da %29,2'de kalmaktadır (Tablo 24). En olumsuz yaklaşan ise Erenköy mahallesidir (%27). Anket sonuçlarına bakıldığında gecekondlu oranının en yüksek Karapınar mahallesinde (%20,2) en düşük ise Erenköy mahallesinde (%8,3) olduğu görülmektedir. Yine evlerinin projeye, inşaat ve iskân iznine sahip olduğunu en yüksek oranla belirtenler de Erenköy mahallesi sakinleridir. Bu sonuçlardan hareketle oturdukları konutları gecekondlu veya kaçak olarak tanımlamayanlar kentsel dönüşüme diğerlerinden daha olumlu yaklaşmaktadır. Ancak Erenköy mahallesinin kentsel dönüşüme olumsuz yaklaşma sebeplerinden biri de merkeze daha uzak olan bu mahallede kırsala ait olan günlük yaşam pratiklerinin çok rahat uygulanıyor olması ve mahalle sakinlerinin bu yaşam tarzından vazgeçmek istememeleridir denilebilir.

Kadınların %28,6'sı kentsel dönüşümü olumlu olarak değerlendirirken %48,9'u hem olumlu hem olumsuz olarak değerlendirmektedir. Erkeklerde ise olumlu değerlendirenlerin oranı (%39,6) hem olumlu hem olumsuz değerlendirenlerin oranından (%35,8) yüksektir (Tablo24). Görüldüğü gibi hem kadınların hem de erkeklerin kentsel dönüşümü olumsuz değerlendirme oranları nispeten düşüktür. Kadınlar dönüşümü erkeklere göre daha az olumlu olarak değerlendirmekle birlikte iki grupta da olumlu ve olumsuz yönleri birlikte değerlendirme eğilimi yüksektir. Kadınların, dönüşümü erkeklere göre daha az olumlu değerlendirmesinde süreçle ilgili kadınların daha az ve sağlıklı bilgiye sahip olmaları, birebir bilgilendirilmemeleri etkili olmakla birlikte daha önce de belirtildiği gibi kadınların yaşadıkları mekânların kullanım değerini ön planda tutmaları etkilidir. Daha sonra ilgili başlık altında tartışılacağı gibi kadınlar, her ne kadar dönüşümde özel sektörü tercih açısından erkeklerden daha önde olsalar da, kullandıkları mekânın kâr zarar hesabını ekonomik temelli bir yaklaşım yerine sosyal temelli bir yapıya

dayandırmaları ve mevcut şartların dönüşüm sonrası sağlanacağına ilişkin endişeleri nedeniyle kentsel dönüşüme daha olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Tablo 25. Medeni Duruma Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım		Evli	Bekâr	Boşanmış	Eşi ölmüş/dul	Toplam
Olumlu	f	94	16	4	12	126
	%	34,9	36,4	33,3	27,3	34,1
Olumsuz	f	52	16	5	14	87
	%	19,3	36,4	41,7	31,8	23,6
Hem olumlu hem olumsuz	f	123	12	3	18	156
	%	45,7	27,3	25	40,9	42,3
<i>Toplam</i>	f	269	44	12	44	369
	%	100	100	100	100	100
<i>Ki-kare</i>		$X^2 = 12,732$, $df (6)$, $p=0.047$, $\alpha=0.05$, $n=369$				

Bekârlarda kentsel dönüşüme olumlu ve olumsuz bakma oranları eşit olmakla beraber (%36,4) en olumlu bakan grubun bekârlar olduğunu söylemek mümkündür. Boşanmış olanların büyük çoğunluğu (%41,7) dönüşüme olumsuz bakmakta, evlilerin büyük kısmı ise (%45,7) dönüşümü hem olumlu hem olumsuz olarak değerlendirmektedir (Tablo 25).

Bölgede gerçekleştirilecek olan dönüşüme en olumlu bakan grubun bekârlar olması bölgenin hali hazırda gündelik yaşam faaliyetlerini sürdürmek için gerekli alt ve üst yapı donanımına, sosyal faaliyet alanlarına sahip olmaması ile alakalıdır. Boşanmış olanların büyük kısmının belediyeden veyahut kaymakamlıktan aldığı yardımlarla geçindiği düşünüldüğünde, dönüşüm sonrasında bu kurumların başta yakıt olmak üzere yapılan yardımları keseceği, dolayısıyla da kendilerinin büyük bir geçim sıkıntısı içine düşecekleri yönündeki düşünce kentsel dönüşüme olumsuz bakmalarında etkilidir.

Tablo 26. Çalışma Durumuna Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım		Çalışıyor	İşsiz	Emekli	Ev hanımı	Diğer	Toplam
Olumlu	f	48	6	32	30	10	126
	%	42,5	46,2	35,6	22,6	50	34,1
Olumsuz	f	23	3	25	29	7	87
	%	20,4	23,1	27,8	21,8	35	23,6
Hem olumlu hem olumsuz	f	42	4	33	74	3	156
	%	37,2	30,8	36,7	55,6	15	42,3
Toplam	f	113	13	90	133	20	369
	%	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$\chi^2 = 22,971$, df (8) , $p=0.003$, $\alpha=0.05$, $n=369$					

Çalışma durumu açısından bakıldığında “Diğer” kategorisi altında bulunan ve çeşitli engelleyici nedenlerden (askerlik, engelli olmak, öğrenci olmak vs.) dolayı çalışmadığını ifade edenlerin yarısı (%50) kentsel dönüşüme olumlu bakarken ev kadınlarında bu oran daha düşüktür (%22,6). Ancak ev kadınlarının yarıdan fazlası da (%55,6) dönüşümü hem olumlu hem olumsuz olarak değerlendirmektedir (Tablo 26). “Diğer” kategorisinde yer alanlar daha sağlıklı ve yaşanabilir bir ortama ulaşılacağı düşüncesi ile kentsel dönüşüme olumlu bakmaktadır. Görüşülen kadınların çok büyük kısmının ev kadınlarından oluştuğu düşünüldüğünde ise ev kadınlarının konuya ilişkin tutumu yukarıdaki açıklamalardan hareketle anlaşılabacaktır.

Tablo 27. Kendini Dinsel Olarak Tanımlama Biçimine Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım		Müslüman	Mezhebe göre	Laik	Dindar	Toplam
Olumlu	f	101	9	5	3	118
	%	39,6	11,8	45,5	33,3	33,6
Olumsuz	f	56	22	2	1	81
	%	22	28,9	18,2	11,1	23,1
Hem olumlu hem olumsuz	f	98	45	4	5	152
	%	38,4	59,2	36,4	55,6	43,3
Toplam	f	255	76	11	9	351
	%	100	100	100	100	100
Ki-kare		$\chi^2 = 22,118$, df (6) , $p=0.001$, $\alpha=0.05$, $n=351$				

Tablo 28. Konutun Yasal Yapısı ve Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Proje*yaklaşım			Genel olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım			Toplam
			Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	
Evin projesi var mı?	Var	f	66	55	100	221
		%	53,7	64,7	65,8	61,4
	Yok	f	50	25	38	113
		%	40,7	29,4	25	31,4
	Bilmiyorum	f	7	5	14	26
		%	5,7	5,9	9,2	7,2
	Toplam	f	123	85	152	360
		%	100	100	100	100
Ki-kare			$X^2=8,715$, $df(4)$, $p=0,069$, $\alpha=0.05$, $n=360$			
İnşaat izni*yaklaşım			Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	Toplam
Evin inşaat İzni var mı?	Var	f	70	53	102	225
		%	56,9	62,4	67,1	62,5
	Yok	f	46	21	33	100
		%	37,4	24,7	21,7	27,8
	Bilmiyorum	f	7	11	17	35
		%	5,7	12,9	11,2	9,7
	Toplam	f	123	85	152	360
		%	100	100	100	100
Ki-kare			$X^2=10,828$, $df(4)$, $p=0,029$, $\alpha=0.05$, $n=360$			
İskân izni*yaklaşım			Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	Toplam
Evin iskân izni var mı?	Var	f	71	46	97	214
		%	57,7	54,1	63,8	59,4
	Yok	f	45	25	37	107
		%	36,6	29,4	24,3	29,7
	Bilmiyorum	f	7	14	18	39
		%	5,7	16,5	11,8	10,8
	Toplam	f	123	85	152	360
		%	100	100	100	100
Ki-kare			$X^2=10,026$, $df(4)$, $p=0,040$, $\alpha=0.05$, $n=360$			

Kendini “Müslüman” olarak tanımlayanların %39,6’sı dönüşüme olumlu bakarken kendini “laik” olarak tanımlayanlarda bu oran daha da yüksektir (%45,5). Dönüşüme en olumsuz yaklaşanlar kendini mezhebine göre tanımlayanlarken (%11,8) hem olumlu hem olumsuz yaklaşanlar da %59,2’yle en yüksek oranda bu gruptadır (Tablo27).

Genel olarak kentsel dönüşüme yaklaşımla eğitim durumu ($X^2_{(16)} = 26,093$ p, 053>.05), gelir ($X^2_{(8)} = 8,008$ p, 433>.05), birinci etapta tanıdığının olması ($X^2_{(2)} = 0,402$ p, 818>.05), siyasi görüş ($X^2_{(4)} = 8,464$ p, 076>.05) ve alınan bilgiyi yeterli görüp görmeme ($X^2_{(2)} = 5,320$ p, 070>.05) arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Siyasi görüşle bölgede gerçekleştirilecek olan dönüşüme yaklaşım arasındaki örtük ilişki, daha sonraki bölümlerde dönüşümü gerçekleştirecek belediyelere yaklaşım ve kentsel dönüşüm ilişkisi içerisinde tartışılacaktır.

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla evin proje durumu ($X^2_{(4)} = 8,715$ p, 069>.05) evin inşaat iznine ($X^2_{(4)} = 10,828$ p, 029<.05) ve iskan iznine sahip olma ($X^2_{(4)} = 10,026$ p, 040<.05) durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kentsel dönüşüme olumlu yaklaşanların %37,4’ü evinin inşaat izni olduğunu söylerken, hem olumlu hem olumsuz bakanların %67,1’i ve olumsuz bakanların %62,4’ü evlerinin inşaat iznine sahip olduğunu ifade etmiştir. Kentsel dönüşüme olumlu yaklaşanların %57,7’si iskân iznine sahip olduğunu söylerken olumsuz yaklaşanların %29,4’ü iskân iznine sahip olmadığını ifade etmiştir (Tablo 28).

Kentsel dönüşüme yaklaşım üzerinde etkili olan bir diğer faktör ise yaşanan mekândan duyulan memnuniyettir ki, bu durumun cinsiyete göre herhangi bir fark teşkil edip etmediğine de bakılacaktır.

Tablo 29. Yaşanılan Ortamdan Memnuniyet ve Cinsiyet İlişkisine Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Cinsiyet					Genel olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımınız nedir?			Toplam
					Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	
Kadın	Yaşadığınız ortamdan memnunuz musunuz ?	Hiç memnun olmadın	f	23	2	10	35	
			%	44,2	4,9	11,2	19,2	
		Proje öncesi memnundum şimdi değil	f	0	6	7	13	
			%	0	14,6	7,9	7,1	
		Memnunum	f	29	33	72	134	
			%	55,8	80,5	80,9	73,6	
		Toplam	f	52	41	89	182	
	%	100	100	100	100			
Erkek	Yaşadığınız ortamdan memnunuz musunuz ?	Hiç memnun olmadın	f	26	6	5	37	
			%	35,1	13	7,5	19,8	
		Proje öncesi memnundum şimdi değil	f	1	7	5	13	
			%	1,4	15,2	7,5	7	
		Memnunum	f	47	33	57	137	
			%	63,5	71,7	85,1	73,3	
		Toplam	f	74	46	67	187	
			%	100	100	100	100	
Ki-kare		Kadın		X ² =34,404, df(4), p=0,000, α=0.05, n=182				
		Erkek		X ² =25,146, df(4), p=0,000, α=0.05, n=187				

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla yaşanan ortamdan memnuniyet arasında hem genel düzeyde ($X^2_{(4)}=56,446$ $p,000<.05$) hem de cinsiyete göre bakıldığında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Genel olarak yaşadığı ortamdan hiç memnun olmayanların büyük çoğunluğu (%68,1) kentsel dönüşüme olumlu yaklaşırken memnun olanların yalnızca %28'i olumlu bakmaktadır. Cinsiyet temelinde bakıldığında ise hem kadınlarda ($X^2_{(4)}=34,404$ $p,000<.05$) hem de erkeklerde ($X^2_{(4)}=25,146$ $p,000<.05$) kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla yaşadığı ortamdan memnuniyet durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kentsel dönüşüme olumlu bakan kadınların %44,2'si yaşadığı ortamdan “hiç memnun olmadım” cevabını verirken hem olumlu hem olumsuz bakanların büyük bir çoğunluğu (%80,9) “memnunum” cevabını vermiştir. Yine kentsel dönüşüme olumlu bakan erkeklerin %35,1'i yaşadığı ortama ilişkin olarak “hiç memnun olmadım” cevabını verirken olumsuz bakan erkeklerin %71,7'si “memnunum” cevabını vermiştir (Tablo 29).

Tablo 30. Yaşanılan Konuttan Memnuniyet ve Cinsiyet İlişkisine Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Cinsiyet					Genel olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımınız nedir?			Toplam
					Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	
Kadın	Yaşadığını z konuttan memnun musunuz?	Evet	f	34	38	74	146	
			%	65,4	92,7	83,1	80,2	
		Hayır	f	18	3	15	36	
			%	34,6	7,3	16,9	19,8	
		Toplam	f	52	41	89	182	
			%	100	100	100	100	
Erkek	Yaşadığını z konuttan memnun musunuz?	Evet	f	55	36	57	148	
			%	74,3	78,3	86,4	79,6	
		Hayır	f	19	10	9	38	
			%	25,7	21,7	13,6	20,4	
		Toplam	f	74	46	66	186	
			%	100	100	100	100	
Ki-kare		Kadın Erkek		X ² =11,706, df(2), p=0,003, α=0.05, n=182 X ² =3,175, df(2), p=0,204, α=0.05, n=186				

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla yaşanan konuttan memnuniyet arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($X^2_{(2)}=10,229$ p ,006<.05). Yaşadığı konuttan memnun olmadığını söyleyenlerin yarısı (%50) kentsel dönüşüme olumlu bakarken memnun olduğunu söyleyenlerin %44,6'sı hem olumlu hem olumsuz bakmaktadır. Cinsiyet temelinde bakıldığında ise kadınlarda kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla yaşadığı konuttan memnuniyet durumu arasında anlamlı bir ilişki varken ($X^2_{(2)}=11,706$ p,003<.05, n=182) erkeklerde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($X^2_{(2)}=3,175$ p,204>.05). Kentsel dönüşüme olumsuz bakan kadınların neredeyse tamamı (%92,7) yaşadığı konuttan memnunken olumlu bakan kadınların %65,4'ü yaşadığı konuttan memnundur (Tablo 30). Tablodan da görüldüğü gibi yaşanan konuttan duyulan memnuniyet kadınlar üzerinde kentsel dönüşüme bakış açısından anlamlıdır. Kadınlar yaşadıkları konuttan memnun oldukları ölçüde kentsel dönüşüme karşı daha az olumlu bir tavır sergilerken erkeklerde bu durum ayırt edici bir düzeyde değildir.

Tablo 31. Yaşanılmak İstenen Konut Türüne Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım		Yaşanılmak istenen konut türü			Toplam
		Müstakil ve bahçeli	Apartman dairesi	Büyük	
Olumlu	f	81	41	2	124
	%	28,7	56,2	20	34
Olumsuz	f	75	6	6	87
	%	26,6	8,2	60	23,8
Hem olumlu hem olumsuz	f	126	26	2	154
	%	44,7	35,6	20	42,2
Toplam	f	282	73	10	365
	%	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=29,631$, $df(4)$, $p=0,000$, $\alpha=0.05$, $n=365$			

Yaşanmak istenen konut türü ile kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(4)}=29,631$ $p,000<.05$). Apartman dairesinde yaşamak isteyenlerin yarından fazlası (%56,2) kentsel dönüşüme olumlu yaklaşırken müstakil ve bahçeli bir evde yaşamak isteyenlerin sadece %28,7 si olumlu bakmaktadır. Büyük bir evde yaşamak istediğini ifade edenlerin %60'ı da kentsel dönüşüme olumsuz bakmaktadır (Tablo 31). Bu durum aslında yaşanan ortamdan ve konuttan duyulan memnuniyet ve kentsel dönüşüme bakış açısı arasında görülen paralellikle aynıdır. Müstakil ve bahçeli evlerde yaşamak isteyenlerin kentsel dönüşüme olumsuz yaklaşmalarında dönüşümün bu yöndeki beklentilerini karşılamayacağı yönündeki baskın inanç ve hali hazırda öyle bir konutta yaşıyor olmaları etkili olmaktadır. Özellikle büyük bir evde yaşamak isteyenlerin kentsel dönüşüme ilişkin olumsuz tavır takınmalarında TOKİ'nin Karapınar birinci etapta gerçekleştirdiği proje kapsamındaki dairelerin, büyük avlulu, bahçeli evlerde yaşamaya alışmış olanlar tarafından çok küçük bulunması ve böyle bir evde yaşamak istememe etkili olmaktadır. Genelde kendi oturdukları evlere, dönüşüm sonrasında çok fazla borçlanmayı göze almıyorlarsa, 1+1 veya 2+1 evler denk düşmektedir. Bu durum da geniş mekânlarda yaşamaya alışmış olanlar açısından sıkıntı yaratmaktadır. Yine tablodan da görüldüğü gibi apartman dairesinde yaşamak isteyenlerin yarından fazlası da kentsel dönüşüme olumlu yaklaştığını ifade etmektedir.

Tablo 32. Cinsiyet ve Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşünce Arasındaki İlişkiye Göre Kentsel Dönüşüme Yaklaşım

Cinsiyet					Genel olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımınız nedir?			Toplam
					Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	
Kadın	Kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağınızı düşünüyor musunuz?	Evet	f	29	2	30	61	
			%	59,2	5,3	34,1	34,9	
		Hayır	f	13	34	42	89	
			%	26,5	89,5	47,7	50,9	
		Bilmiyorum	f	7	2	16	25	
			%	14,3	5,3	18,2	14,3	
		Toplam	f	49	38	88	175	
			%	100	100	100	100	
Erkek	Kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağınızı düşünüyor musunuz?	Evet	f	39	3	34	76	
			%	56,5	6,7	52,3	42,5	
		Hayır	f	24	39	25	88	
			%	34,8	86,7	38,5	49,2	
		Bilmiyorum	f	6	3	6	15	
			%	8,7	6,7	9,2	8,4	
		Toplam	f	69	45	65	179	
			%	100	100	100	100	
Ki-kare		Kadın		X ² =37,995, df(4), p=0,000, α=0.05, n=175				
		Erkek		X ² =35,790, df(4), p=0,000, α=0.05, n=179				

Hem kadınlarda ($X^2_{(4)}=37,995$ $p,000<.05$) hem de erkeklerde ($X^2_{(4)}=35,790$ $p,000<.05$) kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla kentsel dönüşümden kazançlı çıkmaya yönelik düşünce arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Kentsel dönüşüme olumlu bakan kadınların yarıdan fazlası (%59,2) kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünürken olumsuz bakanların çok büyük bir kısmı (%89,5) kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünmemektedir. Erkeklerde de durum aynı paralelde seyretmektedir (Tablo 32). Bu anlamda dönüşümden elde edilecek sonucun bilinmesi, bilgi eksiklik ve yetersizliğinin ortadan kaldırılması ve tarafların mağdur edilmemesi dönüşüme yaklaşım üzerinde doğrudan etkili olan bir faktördür.

Tablo 23'te de görüldüğü üzere kentsel dönüşüme tek taraflı bir yaklaşımdan çok dönüşümün olumlu ve olumsuz yönlerinin beraber değerlendirilmesi gibi bir durum söz konusudur. Bu anlamda yukarıdaki yüzdelere ek olarak mahallelerde yapılan görüşmelerden kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım biçimine yönelik ifadeler yer verilecektir:

Yapılacak olan dönüşüme olumlu yaklaşanların ifadeleri:

“Kendi şahsım adına ve komşuların adına, mahalle istiyorlar, bütün herkes istiyorlar imzaladılar. İmzaladı derken herkes razı oldu, ölçümleri aldılar gittiler. (...) Evlerin şu anki durumuna bakarak çamurundan yolundan memnun değiliz. Neden memnun değiliz, kırsal bölgeye giriyor. Öteki dolayısıyla kentsel bölge olunca bekçisi olacak, polisi olacak, iş hanı olacak, katı olacak, pazarı olacak. Her şey ayağında. Marketi olacak. Ben şimdi marketi bulamıyorum. Çamurda da kışın araba çıkmıyor buraya. Kışın çocukları valla hastaneye götürdük, zincir arabaları kırdık burada. Kar geliyor, kepçe geliyor gelemiyor, belediye açıyor açmıyor; TOKİ’yi istiyoruz çok iyi oluyor.(...) Çok iyi olacak, şehrin bir güzelliği olacak, şu pislik kaybolacak. Düzenli çok iyi olacak. Bizim bura dağın başı burada sinek geçmez, kuş uçmaz, kervan geçmez buradan. Yapılınca cennet gibi olacak. Okulum olacak, lisem olacak, marketim olacak. Anadolu Lisesi, ben çocuğumu Tepebaşı’na gönderiyorum, benim burada olur niye gidecek, çok güzel olacak. Sadece bir tane ilkokul var.” (Erkek, 58, Erenköy)

“Valla çok iyi bakıyorum, çok olumlu bakıyorum. Çok da istekliyiz. Böyle dedikçe de seviniyoruz yani, olacak bir şeyler buraya da diye . (...) İnşallah dedikleri gibi herkes güzel bir dairede otursun, herkes temiz bir yerde otursun. Yalnızca şu çeşme kalkmasın ona böyle evlat acısı gibi çok üzülrüm hem de. Sular kartlı şimdi Eskişehir’de, en suyu bol memleket Eskişehir en pahalı memleket yine Eskişehir su açısından. Orada halımızı yıkıyoruz, kilimimizi yıkıyoruz komşu komşuya. İnsanlar yararlanıyor. Herkese çok faydası var oranın. Hele hele bu orta kesim için. Emekli maaşı olan insanlar bunlar, fazla geliri olan insanlar değil. Kaynak suyu diyorlar, yıllardır ben bebekliğimde akardı, babamın çocukluğunda akardı orası anlatırdı çünkü. Öyle devam eden bir çeşme. Halı kilim yıkarız, fırçasını alan gelir oraya. Sen halı yıkıyorsun yardım edelim diye, güzel şeyler. (Kadın, 36, Karapınar) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 4.1).

İfadelerden de anlaşılacağı üzere olumlu bakılma sebebi olarak, genelde alt ve üst yapıya ilişkin problemler, gerekli sosyal alanların eksikliği öne sürülmektedir. Bunun yanında düzen ve temizlik vurguları da göze çarpan noktalar arasındadır.

Yapılacak olan dönüşüme olumsuz yaklaşanların ifadeleri:

Komşuluğa ilişkin vurgular:

“Ay oraya gitsen hiç komşu olmaz diyorlar. TOKİ’de katlarda kimse kimseyi görmüyor, kimse kimseye gitmiyor. Yine şuraya oturuyoruz da Ahmet’i Mehmet’i tanıyoruz, konuşuyoruz, sen şuralı ben buralı diye tanışıyoruz. Katlarda zor işte. Karşı komşunun nereli olduğunu, hiç kimse kimseye girip çıkmıyor diyorlar. Biz böyle müstakil ev iyi. İşte şuraya çıktık gelene gidene bakıyoruz, tanıdık varsa konuşurlar gelirler. Katta olsa kimse kimseyi tanımıyor zor.” (Kadın,40, Alanönü)

“Kapı kapıya bakıyor yavrum. Bir hastalık olsa bir bir şey olsa birbirimize koşuyoruz, inşallah TOKİ’de de böyle oluruz.” (Kadın, 76, Huzur) (Devamı için Bkz. Kutu 4.2.1).

Evin müstakil ve bahçeli olmasına ilişkin vurgular:

“Ben öyle oturamam 3., 5. katta. 5 tane daire verseler ne yapacağım ben. Bak ben sabahları böyle çıkıp yalınayak oturuyorum bahçede. Bu zevki ben bırakıp gidemem yani, bu rahatlığı. Yoksa buraya alınan parayla çarşıdan daire de alınıyordu. Elimize kâğıt geldiği zaman olacak diye mahkemeye vereceğim. Bütün sokak toplu mahkemeye vereceğiz. (Sokakla anlaştınız mı?) Evet, bizim istediğimiz gibi olmayacaksa işler biz mahkemeye vereceğiz. (...) Teras katı verecekler bana kuş besleyecek, çiçek besleyecek, salça yapacak, domates bir şeyler olacak yani. Ben bir dairede arada yaşayamam yani. Neresi benim? Altım alttakinin tavanı, üst taraf yukardakinin tabanı, bu duvar öbür tarafın duvarı, bu duvar da öbür tarafın. Yani neresi benim bunun. Kapımdan bir kişi girip çıksın istiyorum ben, benim kapımdan 500 kişi girip çıkmasın. Benim daire maire hiçbir şeyde gözüm yok. Şu rahatımı bozmasınlar ne yaparlarsa yapsınlar. Ama sağımızı aldılar, o tarafı aldılar, bu tarafı aldılar biz arada kaldık ne yapacağız, mecbur biz de satacağız, ben yine şehrin kenarında yine böyle bahçeli bir ev. Ben dairede oturmam. Yine alırım böyle 300-500 metre bir yer, daireyi veririz, o da paradır satılacaktır herhalde müteahhit veya TOKİ’ye kardeşim benim paramı ver ben burada oturmak istemiyorum veya bana şurdan bir yer al, bana böyle bir yer yap bu ev senin olsun, yine ben böyle bir yerde yaşamak isterim yani. Benim bahçemde kümes var, kümesimde kalorifer var, güvercin kümesinde. Yani biz bu hayvanları beslemeyi, çiçek yetiştirmeyi, oturup falan. Biz hep müstakil bahçeli evlerde büyüdük yaşadık, bu bizim hayat tarzımıza uymuyor, uymuyor. Temizdir şudur budur. Pis olsun bizim buralar biraz, tek ben böyle yaşayayım.” (Erkek, 45, Karapınar) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 4.2.2).

Vatandaşın bilgi ve isteğinin gözetilmemesine ilişkin vurgular:

“Belki buralar güzel olacak ileride, değerlendirilecek, derli toplu olacak; ama benim isteğimi sorsunlar ona göre alsınlar. Kurunun yanın da yaş da yanıyor. Herkes evini vermek zorunda değil, bir şey olursa da sonuna kadar gideceğiz, mahkemeye devam edeceğiz. Mahkemeye başvurumuzu yapacağız.” (Erkek, 23, Erenköy)

“Böyle şey yapılır mı benim orada ister büyük olsun ister küçük olsun, ister ayda 14 milyon ister 140 milyon vergi ödeyeyim, benim orada bir evim var, bir tapum var. Bana sormadan hiç beni dinlemeden bile adam geliyor, orayı şey yapıyor, itiraz edersen de sadece arsanın değerini veriyor, seni oradan çıkarıyor. Hiçbir hükmün yok. Buraya hiçbir şey yapılamıyor, 2 kat bizim buralar, 2den fazla kata izin verilmiyor. Şimdi belediye, TOKİ gelmiş oraya 10 kat yapıyor. Madem 10 kat yapılabilir, sen niye bize izin vermiyorsun? Önceden bir bilgi ver, sor burayı istiyor musunuz, istemiyor musunuz?” (Erkek, 34, Huzur)

“En kötü kuruluş belediye bence. Maliyeye gidersin dürüstçe beyanını verirsin evrakın çıktı mı gider ödersin hiç kafan ağrımaz. Emniyete gidersin varsa olayın, veyahut da araban varsa gider ödersin, ama belediye hiç. Ben buraya şimdi 18. Madde uygulamam yapılmış, arsam var, iki gün sonra bir uygulama gelir, zaten %35-40’nı aldı bir daha alır e ne kaldı bana. Beni bir de alır oradan oraya atar. Mal benden çıktı demektir. E tapunun Türkiye Cumhuriyeti’nde geçerliliği ne derece? Sana en güzel bir şey söyleyeyim. Tapu nedir? Onu bir üniversite hocalarına sormak lazım. Benim tahsilim yok, ortaokul mezunuyum ben. Bak tapu olduğu halde Türkiye’de geçersiz aslında tapu. (...) e nerede kalıyor malımız, tapulu mu işte belediye duman ediyor. Ama mesela dönüşümle devlet hepimizi atıyor.” (Erkek, 60, Karapınar) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 4.2.3).

Kiracılar da “ne olacaklarını” bilmemenin kaygısını yaşamaktadır:

“Ben kiracıyım kızım, bizi nereye yollarlar bilmiyorum.” (Kadın, 45, Erenköy)

Kentsel dönüşüme olumsuz yaklaşanlar; komşuluk ilişkilerinin eskisi gibi olmayacağına, dönüşümden sonra müstakil ve bahçeli evlerde, kapı önlerinde rahatça oturma imkânı bulamayacaklarını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra, bu sürecin kendilerinin bilgi ve isteklerine başvurulmaksızın gerçekleştirilmesi ve insanların bu duruma mecbur bırakıldıkları düşüncesi kentsel dönüşümü olumsuz olarak niteleyenlerin temel eleştirisi noktasıdır. Bu süreçte mahkeme yoluna başvuracağını söyleyenlerin, aynı zamanda maddi imkânsızlıklardan dolayı bunu da yapamayacakları için mecburen sonucu kabulleneceklerini belirtenlerin sayısı da fazladır. Yine dönüşüm sonrasında kendi yerlerinin üst gelir gruplarına verileceği ve kendilerinin daha kötü yerlere yerleştirileceği, evlerin pahalı olacağı yönündeki düşünceler de vatandaşların olumsuz tavır takınma sebepleri arasındadır.

Ancak burada özellikle dikkati çeken şey görüşülenlerin konuşurken sıklıkla kullandığı “kendi kapım” ve “kendi evim” sözcükleridir. Daha önce de belirtildiği gibi bu mahallelerde ev kapısı ya da bahçe kapısı sokakla evin içi arasında ayırıcı değil bütünleştirici bir unsurdur. Sokakla ev içi mekân arasında bir koridor görevi görmek, özel mekânı kamusal olana bağlamaktadır. Ancak apartman tarzında birden fazla kişinin yaşadığı binalarda açık bırakılan kapı, ev içi mekânını yabancıların yaşadığı kalabalık dış mekâna ve binanın içindeki öteki iç ve güvenli olmayan mekânlara da açar. Bu anlamda “benim kapımdan 500 kişi girip çıkmasın” tarzındaki ifadeler, aslında özel olan ev içi mekânı özel ve güvenli tutmaya yönelik bir tepki biçimidir denilebilir. “İnsanın kendi evi

gibi olur mu?”, “Kendi evin, istediğin gibi yaşıyorsun” gibi ifadeler de aynı tepkiyle dile getirilmiş ifadelerdendir. “Neresi benim? Altım alttakinin tavanı, üst taraf yukardakinin tabanı, bu duvar öbür tarafın duvarı, bu duvar da öbür tarafın.” ifadesi de müstakil evlerde yaşamaya alışan bu insanların yeni yaşam biçimine karşı aidiyet duygusu geliştiremeyecek olmalarına, oturdukları yerlere karşı bir sahiplik duygusu oluşturmamaya yönelik kaygıyı göstermektedir. Dolayısıyla burada yaşadığı mekânın bütününe sahip olmamaktan kaynaklanan bir mekâna yabancılaşmadan söz etmek mümkündür (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 11, 12).

Yapılacak olan dönüşüme hem olumlu hem olumsuz yaklaşıtlarını söyleyenlerin ifadeleri:

“Mahallenin ihtiyacı da var yani görüntü bakımından. Ama o manzaralar buralara yayılsa daha güzel bir görünüm olur. Görüyorsun tek katlı ev, bakımsız ev. Yani halk istiyor. İlk etaplarda ben de karşı geldim ama sonradan bir düşündüm, ya yerin değeri geliyor mesela, betonarme bina oluyor. Bu keyfiyeti bulamayız. Müstakil bina tabi bambaşka mesele. Ama yapılıncı da insan bakınca güzel binalar mesela diye taraftar oluyor mesela.” (Erkek, 63, Huzur) “Bizim mahallemiz rahat, birbirine gayet tutkun, komşuluklar ziyaretler falan gayet güzeldi, ama şimdi nasıl olur ki diyoruz, TOKİ gelince mesela kat verecek, ne şekilde nasıl bir komşuluk olacak. Mesela burada istediğin şekil davranabiliyorsun, senin, sana ait. Öyle olunca biraz azıcık düşündürüyor ama yapacak bir şey yok. Ama olması taraftarıyım. Çünkü binalar o kadar güvenilir değil deprem falan olsa yani. Ha rahat yönden müstakil ev daha çok. İsteddiği şekil çıkıp çocuklarımız rahat rahat oynayabiliyordu, ama o nasıl olur, azıcık orası şey düşündürüyor. Mesela annem üzüyor, çok emek vererek yapmış, yoklukta yapılmış yani nelerle. Fırınımız vardı, o imkanımız kalkacak mesela, taş fırın. Kendi ekmeğimizi kendimiz yapıyorduk. Yani her şey kendine ait özelindi, öbür türlü olunca girecen bir tanesine herkes evinde iyiye iyi. (Kadın, 43, Erenköy)

“Belediyenin bana teklif ettiği şeye bağlı, iyi bir şey derse ki Ali senin arsan şu kadarmış tamam bir artı biri veriyorum ona da razıyım, hiç olmazsa tertemiz bir artı birin olur. Veyahut iki artı bir verelim amma şu kadar da bana borçlandırırım, aydan aya şöyle şöyle ver ona da razı olurum. (...) Burada verilecek daireyle Şahintepesi’nde verilecek daire bir olur mu? Caddeyi biliyorsun buraya hangi arabayla da gelsen tramvayla da gelsen 5 dakikada gelirsın. Ben 10 dakikada Köprübaşına varıyorum 15 dakikada. Oradan 15 dakikada varabilir misin köprü başına veya çıkabilir misin? E bizim bir eşyamız olsa şeyimiz olsa , biraz sıkışsak her araba geçiyor, daha şeyi biraz sıkışsak 3- 5 liraya geliyor. Ama Şahintepesi’ne çık bakayım 10 liraya taksi çıkar mı? Bu yönünü de düşünmek lazım.” (Erkek, 70, Alanönü)

“Yapılsa çok güzel bir yer olur aslında. Yani gerekli, mesela karşı evler kötü, yıkılıyor, dökülüyor evler. Onlar istiyor. Senin istemenle istememenin farkı olmuyor yani görsen şu ev görsen kötü. Ama eski olanların bazıları da istemiyor, bu rahatı bulur muyuz bulamaz mıyız yer evi ya. Buranın rahatlığı başka, herkesin kendi evi çıkan da giren de kendisi. Apartmanda o rahatlığı bulamazsın. Bu yüzden kimisi istiyor, kimisi istemiyor, bakalım. Bilmiyoruz yani tam ne olacağını da hiç kimse bilmiyor. İtiraz etsen kabul ediliyor mu edilmiyor. İtiraz hakkın yokmuş, televizyonlarda da açıklaması oldu ya. (...) Yerimiz bahçeli o yüzden babam pek taraftar değil evin yıkılmasına. 2-3 katlı bahçeli bahçeli evler yapsalar daha güzel olmaz mı? (...) Biz alıştık buraya. Ben Vişnelik’te oturuyorum babam gelip oturamıyor orada, canı sıkılıyor. Köyden herhalde ev alırsız yazlık gibi, oraya gidip geliriz.” (Kadın, 29, Karapınar) *(Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 4.3).*

Yukarıda dört mahallede yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler yerel halkın, büyük oranda, gerçekleştirilecek olan dönüşümü olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte değerlendirdiğini göstermektedir. Kentsel dönüşümü değerlendirme biçiminde öne çıkan cümleler yerel halkın daha önce yaşadıkları mahalle ve konuta ilişkin değerlendirmeleriyle paralel bir seyir izlemektedir. Anket sonuçlarından sonra yapılan değerlendirmede olduğu gibi burada da kentsel dönüşüme bakışta mahalle hayatının getirdiği avantaj ve dezavantajlar ön plandadır. Mahalle hayatının, günümüzde daha çok kırsala ait olan yaşam pratiklerinin getirdiği birtakım sıkıntılar söz konusudur. Bazı kentsel hizmetlerin ulaşmamasından veyahut yetersiz kalmasından kaynaklı bir mahrumiyet durumu yaşanmaktadır. Ancak bu mahalle yaşamının getirdiği müstakil, büyük, bahçeli evlerde yaşama, sokağı kullanabilme, yakın komşuluk ilişkileri bu yapıyı muhafaza etme, en azından bunu kısmen de olsa yaşatabilme isteğini de beraberinde getirmektedir. Bu durum da kentsel dönüşüme ilişkin düşünce ve yaklaşımların karmaşık ve kısmen çelişik bir yapıya bürünmesine yol açmaktadır. Bunların dışında, sürecin mekânın yerel kullanıcıların bilgi, fikir ve isteklerinden tamamen bağımsız bir şekilde yürütülmesi kentsel dönüşüme yaklaşımdaki handikapı daha fazla büyütmektedir.

Kentsel dönüşüme ilişkin olarak muhtarlarda süreci hem olumlu hem olumsuz yönleriyle ele alıp değerlendirmişlerdir:

“En sıkıntı dezavantajımız şu, yani bunu bilerek söylüyorum ve altını çizerek söylüyorum bunu. Şimdi dokumuz biraz değişecek, dokumuz. Nasıl? Şimdi görüyorsun, gösterdiğim evi örnek al. Atıyorum orada adam tek başına oturacak, ızgarasını yapacak, bahçesini yiyecek, işte bu apartmanlaşmayla beraber bu olmayacak, ama bunun yanında çok güzel yeşil alanlar olacak, ama dokumuz değişecek. Mesela, Tuba’yla ben şimdi yan yana komşu olamayacağım, alt- üst olacağım artık. Bilmem anlatabildim mi? Bu yönde biraz dokumuz değişecek, bunun dışında dezavantaj çok düşünmüyorum yani, her şeyin daha sağlıklı olacağını, her hizmetin ayağımızda olacağını. Şimdi bu şartlarda dağınız, çok dağınız. Şimdi enteresan başka bir şey var, şimdi burada açılmış olan hiçbir kurum çalışmadı burada. Market, kasap hiçbir şey çalışmadı. Halk hep aşağı gitmeye çalışıyor yani. Şimdi bununla berber daha çok şey alacaklar, hizmet alım gücü daha fazla olacak.” (Huzur muhtarı)

“Halkın aşağı yukarı %60’ı %70’i kentsel dönüşüme evet diyor. Ha şimdi ben konunun başında bir şeyler söylemiştim; beylikler sülalesi diye mesela Cırıklar, Desaslar, Bayramlar gibi bunlardan birkaç çiftçilik yapan, geniş anlamda avlusu olan insanlar, tabi bunlar zengin adamlar, öyle diyeyim, zengin adamlar, onlar için kentsel dönüşüm olsa da olur olmasa da olur. Bahçesini kullanabilecek, bilmem nesini kullanabilecek bu tür düşünen insanlar da var, ama halkın geneli bunu istiyor.” (Karapınar muhtarı) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 5.1).

“Yüzde 90 kentsel dönüşüme okey diyor yani. (...) Kentsel dönüşüm projesinin girmiş olduğu yerler genellikle gecekondulu ağırlıklı olan yerler. Vatandaş yıllardır aynı şey altında yaşamış. Yolu yok doğru dürüst bir sosyal faaliyeti yok bilmem nesi yok yani bu vatandaş buna canı gönülden şey ediyor yani. Çünkü modern binalarda oturacaklar her şeyi, doğalgazı, suyu her türlü hizmeti ayağına kendiliğinden gelecek bir şey olduğu için tabi vatandaşın dediğim gibi %90’ı bunu okeyliyor. Tabi arasında %5’i veyahut da %10’u o şekilde şey edebilir yani. (Bu %10unun olumlamama sebebi nedir?) Olumlamama sebebi şudur; kırsal kesimden gelmiş, yıllardır o şey altında yaşamaya alışmış, köy havası vererek efendim tavuktur, hayvancılıktır buna benzer şeyler bu insanlar buna karşı çıkıyor tabi. (Erenköy muhtarı) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 5.2).

“Mahalleli istiyor canım. İstiyor. İstemeyen bilinçli kişiler yok. Bilinçsiz kişi ya bizim evimiz iyiydi diyor. Kulübede oturuyor, bizim evimiz iyiydi diyor. (...) Yani herkes apartmanı istiyor. İstiyor ama şimdi eski evler gibi samimiyet kalmıyor. Şimdi bu tek evler var ya eski mahalleler, orada herkes birbiriyle samimidir, bir sinek uça birbirinden haberi olur. Apartmanlarda öyle değil ondan korkuyorlar şimdi. Bizim samimi komşumuz kalmayacak diye korkuyorlar. (...) Bence kentsel dönüşüm Eskişehir için bulunmaz bir nimet. (...) Çöküntü kaldık, yıkık evler bilmem ne, tamir edemiyon, miraslılar, çivi çakamıyon bilmem ne falan. E mahallenin şeyini de bozuyor. Şimdi şu kentsel dönüşüm başlayıncası mahallenin değeri arttı, 70 liralık mahalle 100 lira oldu. Anladın mı? E niye istemeyeyim ben? Vatandaşın yararına bu. Ondan sonra bir tane şey var, 500 metre arsası var. İçinde bir kulübe var, yıkık dökük, öyle duruyor bura niye değeri düşmesin, kentsel dönüşüme niye girmesin?” (Alanönü muhtarı)

Yukarıdaki görüşmeleri yorumlayacak olursak; Erenköy mahallesinde dönüşüme olumsuz bakılmasını mahalle muhtarı; kırsal kesimden gelen ve bu yerleşim düzenini devam ettiren, bahçesinde ekim yapıp hayvan besleyenlerinin bu düzenlerinden vazgeçmek istememesine bağlamaktadır. Karapınar mahalle muhtarı da benzer şekilde büyük avlulu ve bahçeli evlerde oturanların, bu alanları çeşitli şekilde değerlendirdikleri için dönüşüme olumsuz yaklaştıklarını belirtmiştir. Bu iki yorum arasındaki fark, dönüşüme olumsuz yaklaşanların bulundukları gelir grubuna dayanmaktadır. Erenköy muhtarının ifade ettiği grup alt gelir grubuna karşılık gelmekteyken Karapınar’da dönüşümü olumsuz karşılayan burada uzun yıllardır yaşayan orta ve üst gelir grubunda bulunan zengin sülalelerdir.

Huzur muhtarı dönüşümün olumsuz karşılanmasında alanın kültürel, sosyal ve ekonomik yapısında meydana gelecek değişmelerin ve sosyal sermaye kaybı yaşanacağı düşüncesinin etkili olduğunu ifade ederken, Alanönü muhtarı dönüşüme olumsuz yaklaşılma sebebini ‘bilinçsizlik’ olarak açıklamaktadır. Sonuç itibariyle muhtarların kendilerinin de kentsel dönüşüme bakışı daha çok olumlu bir yapıdadır.

Kısacası; kentsel dönüşüme hem olumlu hem olumsuz baktıklarını söyleyenler genel olarak, evlerin ve kiraların pahalılaşması, borçlandırılma sorunları, komşuluk ilişkilerini ve işlerini kaybetme endişesi taşımakla birlikte; mahallenin ve evlerin alt ve üstyapı sorunlarını, temizlik ve depreme dayanıklılık faktörlerini de dile getirmişlerdir. Kentsel dönüşümün olumlu yönlerinin olduğunu vurgulayanların bir kısmı kendileri için gerekli imkânların sağlanmaması halinde mahkeme yoluna başvuracaklarını ifade ederken daha çoğunlukta olan bir kısmı da kaderci ve teslimiyetçi bir anlayışla “Devlete boynumuz kıldan incedir”, “Elle düğün bayramdır”, Herkesin geçtiği köprüden biz de geçeceğiz” gibi ifadeler kullanmışlardır.

4.5.2. Kentsel Dönüşüm ve Katılım

Kentsel dönüşümü tanımlama biçimi ve kentsel dönüşüme yönelik yaklaşımlar konuya ilişkin bilgi düzeyiyle son derece yakın ilişki içerisindedir. Süreçle ilgili herhangi bir fikir ve bilgi sahibi olmama yukarıda görüldüğü üzere olumsuz bir bakış açısı geliştirilmesinde doğrudan etkilidir. Bu anlamda yerel aktörlerin süreç hakkında bilgilendirilmesi ve doğrudan sürece katılımı kentsel dönüşüm projelerinin yerel halk tarafından benimsenmesi ve başarıya ulaşması açısından önemlidir.

Bundan hareketle bu başlık altında kentsel dönüşüme ilişkin bilgi seviyesine ve kaynaklarına, proje paydaşlığına ve bu bağlamda kurulan ortaklıklara, yönetişime ve bunların oluşturduğu katılım mekanizmasına ilişkin olarak yerel halktan, bunların yerel temsilcilerinden, resmi ve sivil kuruluşlardan edinilen verilere yer verilecektir.

4.5.2.1. Kentsel dönüşüme ilişkin bilgi düzey ve kaynakları

Bu başlık altında belediyenin, muhtarlığın, STK'ların sürece ilişkin yerel halka bilgi aktarmadaki işlevlerine, bilgi aktarımının mahallelere ve cinsiyete göre bir farklılık taşıyıp taşımadığına ilişkin veriler, nitel verilerle birlikte analiz edilecektir.

Öncelikle mahallede gerçekleştirilecek olan dönüşüme ilişkin yerel halkın bilgisinin olup olmadığına ve eğer varsa bunu nereden edindiğine ilişkin analize bakacak olursak; Mahallede yürütülecek olan kentsel dönüşüm projesini duyup duymadıkları yönündeki soruya katılımcıların %43.7'si “Bir şeyler duydum”, %38.8'i “Duydum”, %17.5'i ise “Hiç duymadım” cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi gerçekleştirilecek dönüşüm projesiyle ilgili bölgede yaşayanların büyük çoğunluğu (%82.5) az veya çok bir şeyler duyduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili bir şeyler duyduğunu söyleyenlerin yarıdan fazlası (%54.7) projeyi komşulardan ve tanıdıklardan duyduğunu ifade ederken muhtardan (%13.7), medyadan (%11.1), belediyeden (%8.8) ve hemen hepsinden (%8.8) duyduğunu belirtenlerin oranı daha düşük kalmaktadır.

Mahalle bazında bakıldığında tüm mahallelerde en büyük yüzdeliği yine komşu ve tanıdıklardan edinilen duyumlar alırken, ikinci sırayı Huzur Mahallesi'nde “Muhtardan”

(%31.2), Erenköy’de “Medyadan” (%22.4) Karapınar’da “Hemen hepsinden” (%30.6) ve Alanönü’nde yine “Medyadan” (%13.8) edinilen duyumlar almaktadır (Tablo 33).

Tablo 33. Kentsel Dönüşüme İlişkin Bilgi Düzey ve Kaynakları

Kentsel dönüşüm projesini duyduunuz mu?		f	%	Kentsel dönüşüm projesini kimden duyduunuz?		f	%
Hiç duymadım		65	17,5	Belediyeden		32	10,4
Bir şeyler duydum		162	43,7	Kaymakamlıktan		2	,7
Duydum		144	38,8	Muhtardan		42	13,7
Toplam		371	100,0	Komşudan		131	42,7
				Tanıdıklarımın		35	11,4
				Dernekten		1	,3
				Medyadan		34	11,1
				Hemen hepsinden		27	8,8
				Diğer		3	1,0
				Toplam		307	100,0
Kentsel dönüşüm projesini kimden duyduunuz?		f	%	Kentsel dönüşüm projesini kimden duyduunuz?		f	%
Karapınar	Belediyeden	8	16,3	Huzur	Belediyeden	4	4,3
	Muhtardan	3	6,1		Kaymakamlıktan	2	2,2
	Komşudan	17	34,7		Muhtardan	29	31,2
	Tanıdıklarımın	3	6,1		Komşudan	44	47,3
	Medyadan	2	4,1		Tanıdıklarımın	5	5,4
	Hemen hepsinden	15	30,6		Dernekten	1	1,1
	Diğer	1	2,0		Medyadan	2	2,2
	Toplam	49	100,0		Hemen hepsinden	5	5,4
Alanönü	Belediyeden	8	10,0	Erenköy	Belediyeden	12	14,1
	Muhtardan	5	6,3		Muhtardan	5	5,9
	Komşudan	42	52,5		Komşudan	28	32,9
	Tanıdıklarımın	8	10,0		Tanıdıklarımın	19	22,4
	Medyadan	11	13,8		Medyadan	19	22,4
	Hemen hepsinden	5	6,3		Hemen hepsinden	2	2,4
	Diğer	1	1,3		Toplam	85	100,0
	Toplam	80	100,0				

Yukarıdaki yüzdeliklerden de görüldüğü üzere mahallelerde kentsel dönüşümün gerçekleşeceğine ilişkin büyük oranda bir duyum söz konusu olmuştur. Ancak ifade edildiği gibi bu durum bir bilgilendirme değil ‘duyum’dur. Bilginin kaynağı resmi bir birim değil komşular ve tanıdıklardır. Dolayısıyla dönüşüme ilişkin sağlıklı bir bilgi söz konusu değildir. Mahalleler bazında bakıldığında da bilgiye sahip olma derecesi ve bilginin kaynağında önemli bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 34. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Mahalle Muhtarlarının Rolü

Muhtarlık gerekli bilgilendirmeyi yaptı mı?		f	%	Muhtarlık bilgilendirme yaptıysa ne dedi?	f	%
Huzur	Evet	46	48,4	TOKİ gelecek	18	52,9
	Hayır	46	48,4	Masraf yapmayın	5	14,7
	Bilmiyorum	3	3,2	Yapmış ben duymadım	8	23,5
	<i>Toplam</i>	95	100,0	Evlerinizin değeri verilecek	1	2,9
				Dönüşümle ilgili her şeyi Tarih verdi	1	2,9
				<i>Toplam</i>	34	100,0
Erenköy	Evet	14	14,6	Muhtarlığın yaptığı bilgilendirmeyi yeterli buluyor musunuz?	f	%
	Hayır	82	85,4			
	<i>Toplam</i>	96	100,0			
Karapınar	Evet	21	23,6	Evet	31	32,6
	Hayır	67	75,3			
	Bilmiyorum	1	1,1			
	<i>Toplam</i>	89	100,0			
Alanönü	Evet	12	13,3	Hayır	64	67,4
	Hayır	78	86,7			
	<i>Toplam</i>	90	100,0			
				<i>Toplam</i>	95	100,0

Sürece ilişkin muhtarlığın bilgilendirme yapıp yapmadığı yönündeki soruya katılımcıların büyük çoğunluğu (%73.8) “Hayır”, %25.1’i ise “Evet” cevabını vermiştir. Bu konuya ilişkin herhangi bir bilgisi olmayanlar az da olsa (%1.1) mevcuttur. Huzur’da muhtarın bilgilendirme yaptığını söyleyenlerle herhangi bir bilgilendirmede bulunmadığını ifade edenlerin oranı eşitken (%48.4), Alanönü (%86.7), Erenköy (%85.4) ve Karapınar (%75.3) sakinleri büyük oranda muhtarın bilgi vermediğini belirtmiştir (Tablo 34).

Muhtarın bilgi verdiğini söyleyen katılımcıların %52.9’u “TOKİ gelecek”, %23’ü “Yapmış ama ben duymadım”, %14.7’si “Masraf yapmayın”, %2.9’u “Tarih verdi”, %2.9’u ise “Dönüşümle ilgili her şeyi söyledi” cevaplarını vermişlerdir (Tablo 34).

Sonuç olarak anket gerçekleştirilenlerin yarısından fazlası (%67.4) muhtarlığın yaptığı bilgilendirmeyi yeterli bulmazken %32.6’sı bilgilendirmeyi yeterli bulduğunu belirtmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi sadece Huzur mahallesinde muhtarlığın bilgilendirme yapıp yapmadığına dair verilen evet ve hayır cevapları aynı çıkmıştır. Diğer mahallelerde bu durumun negatif yönde yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu durum üzerinde, Huzur muhtarının diğer muhtarlardan farklı olarak, her ne kadar az oranda bir katılımı olsa da, bilgilendirme amaçlı bir toplantı gerçekleştirmiş olması ve bunun mahalle genelinde duyulması etkili olmuştur (Bkz. Ek 13, Fotoğraf 13).

Tablo35. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Belediye ve STK'ların Rolü

Belediye Bilgi verdi mi?		f	%	Açıklamalar yapıldıysa nerede ve nasıl yapıldı?	f	%
Evet		87	23,6	Kahvede	8	13,6
Hayır		280	75,9	Camide	13	22,0
Bilmiyorum		2	,5	Okulda	11	18,6
Toplam		369	100,0	Lokalde	1	1,7
				Dernekte	4	6,8
				Sokakta	7	11,9
				Televizyonda	9	15,3
				Toplayıp götürdü.	2	3,4
				Muhtarlıkta	2	3,4
				Eve gelip söylediler	2	3,4
				Toplam	59	100,0
Belediye bilgi verdiyse ne dedi?		f	%	STK'lar herhangi bilgilendirdi mi?	f	%
Yapmış ben duymadım		9	36,0	Evet	5	1,4
Tarih verdiler		2	8,0	Hayır	359	97,3
Broşür dağıttılar		4	16,0	Bilmiyorum	5	1,4
Herkes evinin değerini alacak		1	4,0	Toplam	369	100,0
TOKİ geliyor		9	36,0			
Toplam		25	100,0			
Belediyenin yaptığı bilgilendirmeyi yeterli buluyor musunuz?		f	%	Açıklamalar yapıldıysa nerede ve nasıl yapıldı?	f	%
Huzur	Evet	10	50,0	Kahvede	4	15,4
	Hayır	10	50,0	Camide	2	7,7
	Toplam	20	100,0	Okulda	9	34,6
				Lokalde	1	3,8
				Dernekte	4	15,4
				Sokakta	1	3,8
Huzur				Televizyonda	2	7,7
				Toplayıp götürüp	2	7,7
				açıklama yaptılar		
				Muhtarlıkta	1	3,8
				Toplam	26	100,0

Erenköy	Evet	8	32,0	Kahvede	2	20,0
	Hayır	17	68,0	Camide	2	20,0
	<i>Toplam</i>	25	100,0	Sokakta	1	10,0
				Televizyonda	3	30,0
Karapınar	Evet	1	3,4	Muhtarlıkta	1	10,0
	Hayır	28	96,6	Eve gelip söylediler	1	10,0
	<i>Toplam</i>	29	100,0	<i>Toplam</i>	10	100,0
Alanönü	Evet	6	40,0	Camide	9	60,0
	Hayır	9	60,0	Okulda	1	6,7
	<i>Toplam</i>	15	100,0	Sokakta	4	26,7
				Eve gelip söylediler	1	6,7
				<i>Toplam</i>	15	100,0
Alanönü	Evet	6	40,0	Kahvede	2	25,0
	Hayır	9	60,0	Okulda	1	12,5
	<i>Toplam</i>	15	100,0	Sokakta	1	12,5
				Televizyonda	4	50,0
				<i>Toplam</i>	8	100,0

Belediyenin sürece ilişkin bilgi verip vermediği yönündeki soruya katılımcılar genel olarak (%75.9) herhangi bir bilgi verilmediği cevabını vermiştir. Belediyenin açıklama yaptığını ifade edenler ise sırasıyla “Yapmış, ben duymadım” (%36), “TOKİ geliyor dedi” (%36), “Broşür dağıttı” (%16), “Tarih verdiler” (%8) ve “Herkes evinin değerini alacak” (%4) cevaplarını vermişlerdir.

Bu anlamda belediyenin yaptığı bilgilendirmeyi yeterli bulup bulmamaya ilişkin soruya verilen cevaplar %71.9’ unun yeterli bulmadığını geriye kalanın ise yeterli bulduğunu ortaya koymaktadır. Bu oran Huzur’da yarı yarıyayken Karapınar (%96.6), Erenköy (%68) ve Alanönü (%60) mahallelerinde belediyenin bilgilendirmesini yetersiz bulma oranla oldukça yüksektir (Tablo 35).

Yine sivil toplum kuruluşları herhangi bir bilgilendirme yaptı mı şeklindeki soruya neredeyse katılımcıların tamamı (%97.3) “Hayır” cevabını vermiştir. Evet ve bilmiyorum cevabını verenlerin oranı ise eşittir (%1.4) (Tablo 35).

Dönüşüm sürecine ilişkin açıklamaların nerede yapıldığı sorusuna katılımcılar sırasıyla “camide” (%22), “okulun bahçesinde” (%18.6), “televizyonda” (%15.3), kahvede (%13.6), sokakta (%11.9), dernekte (%6.8) şeklinde devam eden cevaplar vermişlerdir. Mahalle bazında bakılırsa tablodan da görüldüğü üzere Karapınar’da “camide” (%60),

Huzur’da “okul bahçesinde” (%34.6), Alanönü (%50) ve Erenköy’de (%30) “Televizyonda” cevapları ön sıradadır (Tablo 35).

Tablo 36. Sürece İlişkin Bilginin Aktarımı ve Cinsiyet Faktörü

Süreçle ilgili kadınlara bilgi verildi mi?	f	%	Alınan bilgiyi yeterli bulma		Kadın	Erkek	Toplam
Evet	10	2,7	Evet	f	5	18	23
Hayır	346	93,5		%	2.8	9.6	6.3
Bilmiyorum	14	3,8	Hayır	f	174	169	343
Toplam	370	100,0		%	97.2	90.4	93.7
			Toplam	f	179	187	366
				%	100	100	100
			Ki-kare	$X^2 = 7,249, df (1), p=0.007, \alpha=0.05, n=366$			

Açıklamaların cami, kahve, dernek gibi yerlerde yapılmış olması sebebiyle kadınlara özel bir bilgi verilip verilmediği tespitine yönelik soruya katılımcıların %93.5 gibi büyük bir dilimi “Hayır”, %3.8’i “Bilmiyorum, %2.7’si ise “Evet” cevabını vermiştir. Evet cevabını verenler kadınların gidip muhtara sormaları üzerine muhtarın o sıradaki açıklamalarından ve sokakta gördüğü zaman ayaküstü verdiği bilgilerden söz etmişlerdir (Tablo 36).

Tüm bu sorulardan sonra yöneltilen “Kentsel dönüşümle ilgili aldığınız bilgi sizce genel olarak yeterli mi?” sorusuna katılımcıların %93.7’si “Hayır”, %6.3 ise “Evet” cevabını vermiştir (Tablo 37). Alınan bilgiyi yeterli görmeyle mahalle ($X^2_{(3)}=11,246 p, 010<.05$), cinsiyet ($X^2_{(1)}= 7,249 p, 007<.05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Tablo 36).

Tablo 37. Mahallelere Göre Sürece İlişkin Bilginin Yeterliliği

Alınan bilgiyi yeterli bulma		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Evet	f	9	10	0	4	23
	%	9,5	10,8	0	4,5	6,3
Hayır	f	86	83	89	85	343
	%	90,5	89,2	100,0	95,5	93,7
Toplam	f	95	93	89	89	366
	%	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=11,246, df (3), p=0.010, \alpha=0.05, n=366$				

Kentsel dönüşüme ilişkin alınan bilginin en çok yeterli görüldüğü mahalle Erenköy Mahallesi iken (%10.8) bu oranın en düşük olduğu yer Karapınar Mahallesi'dir (%0) (Tablo 37). Tabloya bakıldığında alınan bilgiyi yeterli bulma oranı tüm mahallelerde oldukça düşüktür. Erenköy mahallesi daha önceki analizde muhtarın konuya ilişkin bilgilendirme yapıp yapmadığı yönündeki soruya yaklaşık %85 'hayır' ile Alanönü'nden sonra ikinci sırada gelmektedir. Buna rağmen alınan bilgiyi yeterli görenlerin oranı daha yüksek çıkmıştır. Diğer kurumlar vasıtasıyla bilgi edinmedikleri de bilinmektedir. Bu anlamda buradaki tezatlık ancak, bu mahallede yaşayanların yaşadıkları yerin konumu ve kırsal kesimden geldikleri de göz önünde bulundurulduğunda, bilgilendirilme konusundaki talep ve beklentilerinin daha düşük olmasıyla açıklanabilir.

Yine kadınların %2,8'i, erkeklerin ise %9,6'sı aldıkları bilgiyi yeterli görmektedirler (Tablo 36). Bunda erkeklerin bilgi edinilebilecek kanallara kadınlardan daha yakın olması, camide ve kahvede gerçekleştirilen toplantılara kadınların katılamaması ve kadınlar için ayrı bir açıklama yapılmamış olması etkili olmaktadır.

Kentsel dönüşümde katılıma ilişkin teorik bölümde de değinildiği gibi katılım, kentsel dönüşümün başarıya ulaşması ve sürdürülebilir olması için gerekli olan en önemli husustur ve başarılı bir kentsel dönüşüm projesinin gütmesi gereken amaç katılımın azami düzeyde sağlanmasıdır. Bunun için de öncelikli olarak dönüşümün doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyeceği aktörlerin süreçle ilgili bilgi edinmeleri, bilgi kaynaklarına kolaylıkla ulaşabilmeleri ve nihayetinde de süreçte edilgen değil etkin aktörler olarak yer almaları, söz hakkı olmaları sağlanmalıdır.

Tablolardan da görülebileceği üzere dönüşümün gerçekleştirileceği mahallelerde yaşayanların %60'ından fazlası konuya ilişkin net bir bilgiye sahip olmadıklarını dile getirmişler ve konuya dair az çok bilgisi olduğunu söyleyenlerin %30'undan fazlası ise bu bilgileri çevreden, konu komşudan edindiklerini ifade etmişlerdir. Mahallelerde gerçekleştirilen anket, mülakat ve gözlemler sırasında hemen her küçük toplulukta, kahvede, cami çıkışlarında, kapı önü sohbetlerinde sürekli olarak konuyla ilgili yorumlara, endişelere, söylentilere rastlanılmıştır. Ancak bu konuşmalara ortam hazırlayan malumatların kaynağı olarak nadiren muhtarlık, belediye ve diğer kuruluşlara rastlanılmış, genellikle "öyle söylemişler", "komşular duymuş", "birileri açıklama

yapmış” şeklindeki bilginin bilinmeyen ötekilerden geldiğini gösteren “miş” ekinin kullanıldığı görülmüştür. Bunların yanı sıra, ilk olarak, mahalleye belediyeden gelen ölçüm uzmanlarından (“ölçümcüler”den) dönüşümün gerçekleşeceğini öğrenenlerin ve yine konuyla ilgili araştırmacıdan bilgi isteyenlerin sayısı da oldukça fazladır. Şunu da belirtmek gerekir ki konuya ilişkin bilgi sahibi olduğunu söyleyenlerin çok büyük çoğunluğu dönüşümün gerçekleştirileceği zamanın, şartların ve sürecin işleyişinin bilgisine sahip değildir.

Konuyla ilgili nitel görüşmelerden elde edilen verilerin bazıları şöyledir: “Ben daha iki yıldır badana yapmamışım bak. Bu sene de yapmıyorum. Acaba gelip bir ay sonra çık evden mi diyecek? Acaba ne yapacaklar? Ben nasıl badana yapayım, bir de boya moya ettim, bir halt işledim, ağır pahalı olacak. Ben nasıl yapayım. İşte bunun için bir bilgi istiyoruz yani Sakallı’dan. Bir bilgi gelse bize; siz şöyle şöyle olacaksınız, şu zaman çıkacaksınız, şu kadar oturacaksınız, bu kışın oturacaksınız, oturamayacaksınız bir bilgi bize verse biz çok rahat olacağız, çok memnun olacağız. (...) Yıkılır mı edilir mi daha bir bilgimiz yok. Kimse daha bir bilgi vermedi bizim tarafa. *(Muhtarlık bilgi vermedi mi?)* Duymadık, duyan varsa ben bilmiyorum. (...) İşte biz ne olacağız böyle bilmiyoruz, biz böyle bekliyoruz işte, kömür alsak nasıl olacak, almasak nasıl olacak? Kararsızız, nasıl yapacağız bilmiyoruz. Sen biliyor musun, onunla ilgili bir şey?” (Kadın, 85, Huzur)

“Söylentiler vardı, ama dediler ki bir 4-5 sene sonra. *(Kim dedi mesela? Siz muhtardan bilgi aldınız mı?)* Muhtardan bilgi almadık. Sadece söyleyenler yani. Çoğu zaten kentsel dönüşüm bürosu var Alanönü’nde, herkes bir şey söylüyor, herkesin kafasından bir şey çıkıyor, ama projeciler geldi hani 1.etap aşağısı, 2.etap burası olduğunu duyunca yani biz en yakın zamanda geleceklerini düşünüyoruz. Bir sene iki sene içinde yani. *(Sözleşmeler için tarih söylediler mi?)* Söylemediler, çünkü onunla ayrı kişiler konuşuyor. Projeciler sadece proje almaya geldi, zaten proje almaya gelenler mutlaka onlar boş yere gelmiyor yani. Evin gideceğini onlar da söyledi, en yakın zamanda gelip konuşulacak diye. Yani kısa sürede geleceklerini düşünüyorum. 5-6 ay, kışa yakın konuşmaya gelirler teker teker. Şöyle gelirler, bilgi vermek için gelirler, bir göz nizam yaparlar o tarzda yani. *(Peki ne için gelmeleri lazım? Bilgi vermek için gelirler diyorsun ya?)* Ya bence ilk önce buraya bu projeleri yollamadan önce bu insanlarla konuşmaları gerekiyordu. Aşağıdaki ev mesela oradaki devletin arazisi, buradaki evler öyle değil ki herkesin tapulu evi. Sen mesela kentsel dönüşüm projesi diye ortaya koymuşsun, ama insanların hiçbir bilgisi yok. Sen direkt geliyorsun proje diye. Yani projecileri göndermişsin ev ölçüsü alıyorsun, yani bence hiç iyi bir şey yapmadılar.” (Erkek, 23, Erenköy) Biz muhtarla hiç konuşmadık, muhtarın da hiçbir şey bildiği yok. (...) Sadece ölçü almaya geldiler, herhangi bir bilgi kimse vermedi. Sadece dedi ki TOKİ’nin 1.etaptan sonra 2.etap bölgesi burasıymış ve bu bölge de zaten yukarılar herhalde imarlı, devletin arazisi olduğu için büyük ihtimal ondan buraya giriyorlar ve şu mahallenin yüzde 50’si, yarısı giriyor yani. (...) Şimdi elimize gelen resmi bir belge bir kayıt yok ya onun için bir şey yapmıyoruz. Daha buradaki çalışma 3-4

yıla salları diyorlar. Geçen oğlanlar geldi biz TOKİ’den geliyoruz, ister misiniz diye. Daha kimse gelen yok buraya. Daha 3-4 seneyi bulur, çünkü daha yukarılar bitmedi. (*Muhtar mı dedi 3-4 sene diye?*) Muhtar da bilmiyor, konuşanlar öyle diyor. Kimin ne dediği belli değil. Ama gene millet de korkuyor yani. Daha konuşmanın gelmesi 4 seneyi bulur. Daha 4 sene sonra daha çok sürer, inşallah çok sürer, inşallah yarım kalır bir şey mani olur da. Yukarısı konuşulduğunda çocuğum 6 aylıktı, 11 yaşını doldurdu, ama başladı mı buranın çizimi bilmiyorum işte.” (Kadın, 38 Karapınar)

“Valla ne düşüneceğimi bilmiyorum. Aslı astarı var mı yok mu, olacak mı olmayacak mı bilmiyorum. Geçen TOKİ’ den gelenler vardı. Onlara dedim, TOKİ evinin yerinden ev vermiyormuş başka yerden. E ben de bu mahallede doğdum büyüdüm bu yaşıma kadar 80 yıldır, ben başka yerden istemiyorum yavrum dedim böyle bir şey olursa. Bir de sonra borca sokuyorlar dediler dedim hani evin yerine evi şey ediyor ama yarı fiyatını o alıyor yarı fiyatını sen ödüyon. Ben ne ile ödeyeyim bağkur aylığınlan. Öyle duyduk. Benim bir bildiğim yok, gayrı müteahhitler mi gelecek o mu gelecek benim aklım ermiyor.” (Kadın ,80, Alanönü) (*Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 6.1.1*).

Görüşmelerden de anlaşılacağı üzere mahalleliler en azından kısa vadede bir dönüşüm gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğine dair bir bilgiye de sahip değillerdir. Bu durum, evlerinde herhangi bir tamirat yapıp yapmama ve özellikle de yakacak alma konusunda kararsız kalmalarına yol açmıştır. Öyle ki konuya ilişkin olarak gerek “ölçümcüler”den gerekse araştırmacıdan en azından buna dair fikir edinme çabasında olmuşlardır.

Bunların yanı sıra konuya ilişkin bilgilendirilme yapıldığını, muhakkak yapılacağını ve yeterli veya kısmi bir bilgiye sahip olduğunu ifade edenler de olmuştur:

“Biz camide anons yaptık, şu saatte şu yerde kentsel dönüşümle ilgili bilgi verilecek diye. Kahvede toplanıldı, havuzlu kahve var aşağıda, orada. Vali geldi, bütün daire başkanları geldi, kentsel dönüşümle ilgili açıklama yaptı. Gelen geldi, gelmeyen niye gelmedi? Yani gerekli bilgilendirmeler yapıldı.” (Erkek, 39, Huzur) “TOKİ’den çocuklar geldiler soru sordular, Eskişehir televizyonundan geldiler, kameraya çektiler, yan evle karşı evle konuştular.”(Erkek, 57, Karapınar)

“Azıcık daha hiç olmazsa bir şu millet ölçüm biçim bitsin biçtikten sonra bunlar reklam yapacaklar, panolara asacaklar, planları gösterecekler, ondan sonra bak sen gayrı çekişmeye itişmeye, dağıtmaya esas. Şimdi buranın projesi sade Ankara’da. Daha gelmedi, çizilip gelip asılacak aynı bura gibi yolun üstüne ondan sonra bak milletin tadına. Çok güzel olacaktı, 200’e kadar çıkacaktı. Yani en az 200 kişiye, daireler de 200 milyara kadar çıkacaktı.” (Erkek, 58, Erenköy) (Devamı için Bkz. Eke 12, Kutu 6.1.2).

Mahalle sakinlerinin sürece ilişkin yorumlarına baktıktan sonra mahalle muhtarlarının bu konudaki görüşlerini ifade etmek gerekmektedir. Burada sadece muhtarların mahalle sakinlerine gerekli bilgileri verip vermemelerine değil, aynı zaman da onların da belediye tarafından yeterince bilgilendirilip bilgilendirilmediğine, sürece ne kadar dahil edildiklerine bakılmıştır. Ancak aşağıda da aktarılacağı üzere 2. etaba ilişkin tam anlamıyla bir bilgilendirmeden bahsedilmemiş, muhtarlar süreci 1.etabın devamı olarak ele alıp bunun üzerinden açıklama yapmışlardır. Sırasıyla mahalle muhtarlarının bilgi edinme ve bu edindikleri bilgiyi aktarma yollarına bakacak olursak:

- *Huzur Mahallesi:*

Muhtarın bilgilendirilme süreci

“İki yıl önce işte bizzat TOKİ’yle görüşerek dâhil olduk. Toplantılara çağrıldık. Belediyede TOKİ yetkilileri vardı, orada dahil oldum. Bir gün buradan komşuları götürdüm, halkımı götürdüm, TOKİ’yle yüz yüze görüştürmeye. İlk toplantıya, öyle dahil oldum direkt.” (Nerede yapıldı bu toplantı?) Belediyede, Odunpazarı Belediyesi’nde. (Yani planlama aşamasında veya öncesinde bilginiz var mıydı?) Ha yok öyle bir şey, ama Karapınar Vadi projesi içinde olacağını biliyorduk sadece işte. Biz de basından öğrendik onlarla. Ama ondan sonra çağırdılar, Belediyede toplantı yapıldı yani. Şimdi yeni burası da var diye çağırdılar bizi mahalle sınırları düzenlendi. Yeni derken işte Nisan ayında felan haberimiz oldu, Mart veya Nisan’da haberimiz oldu. (Geçen Nisan?) Yok yok bu sene. Dolayısıyla geldi, biz de bildirdik. İkinci etap olacağını buranın gördük. Programlanmış zaten o da. Yani muhtarlardan yukarıya tekrardan şu an için belediyenin mühendisi Emel Hanım bu ay içinde beş- on gün içerisinde olabilir herhalde toplantı yapıp halkı bilgilendirecek, Kasımda da vatandaşları çağırarak, Kasıma kadar da. Birebir, yüz yüze pazarlık için, anlaşma için yani. Ama bu beş-on gün içinde de ilk ön bilgilendirme için toplantı olabilir. (Peki toplantı nerede olacak?) Mahallemizde. Çünkü en çok yıkılacak ev bizde bu sefer, geçen defa Karapınar’daydı.”

Mahalle sakinlerinin bilgilendirilmesi

“İkinci etapta hiç (*bilgilendirme*) olmadı daha. Ora için hiçbir şey olmadı daha. İşte diyorum bilgilendirecek. Ama ben kendim halka TOKİ’nin geleceğini, böyle bir şey olduğunu, kentsel dönüşüm projesinin meclisten geçirildiğini, imza atıldığını komşulara söyledim. Hepsini topladım söyledim burada. Burada söyledim dernekte.” (Huzur Muhtarı) (*Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 6.2.1*).

Huzur mahalle muhtarı dernekte bir toplantı yapmış ve bu toplantıya da yerel basın çağırmıştır. Muhtarın dernekte yaptığı toplantı, medyayı çağırıp konuşması ve anketlerin sonuçlarında da etkisini göstermiş, daha önce de belirtildiği üzere konuyla ilgili bilgi sahibi olduğunu söyleyenler ve yine bu bilgiyi muhtardan aldığını söyleyenler en yüksek oranla Huzur mahallesinde gözlemlenmiştir. Huzur mahallesinde anket sonuçlarında edinilen bilginin yeterli bulunma oranı üzerinde Odunpazarı belediye başkanının ve meclis üyelerinin Karapınar birinci etap projesi kapsamında bu mahalleyi ziyaretleri etkili olmuştur (*Bkz. Ek 13, Fotoğraf 14*).

Huzur mahalle muhtarının sosyal medyada paylaştığı resimler üzerinden toplantının dernekte (ki kahveyle dernek iç içe) yapıldığı ve tüm katılımcıların erkek olduğu gözlenmiştir. Kadınlara bilgi verilip verilmediği yönündeki soruya, muhtar aşağıdaki şekilde cevap vermiştir:

“Şu an itibariyle bu ikinci etap için yolda birebir veya bulunduğu yerlerde kadınlarla kendim de görüştüm. Muhtarlığa çağırdım burada da görüştüm 5- 10 kadın, 5-10 kadın. Yani biz işte tam bilemiyoruz bir de senin ağzından duyalım diye. Şimdi benim ağzımdan duyulmamış bir şey doğru bilgi değildir. Ben doğru bilgi vereceğim için tek tek haber verdim söyledim kadınlara da.” (Huzur muhtarı)

Yukarıda da belirttiğim gibi belediyeden veya muhtarlıktan bilgi edinmeye çalışan kadınların yanı sıra kadınların bir kısmı da bu süreçte kendini “kadın” olduğu için geri planda tutmakta ve bilgi edinme konusunda bir çaba harcaması gerektiğini düşünmemektedir.

“Valla genelde eşler biliyor yani daha doğrusu, açıklama yaparsak. Çünkü eşler gittiği için hani onlar daha iyi biliyor, biz kadınlar pek bizle bir şey yok. Sadece biz oturacağız, edeceğiz. (Niye kadınlar bilmiyor da erkekler biliyor?) Erkekler gidiyor ya belediyeye. Erkeklerimiz konuştuğu için hani orayla birebir onlar konuştuğu için onlar ne konuştu ne etti onları biz bilmiyoruz. Biz sadece eve oturmuş bilmem nesi, ne zaman teslim olur. Biz eşyaları nasıl yapacağız, aynen biz onları biliyoruz.” (Kadın, 45, Erenköy) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 6.2.1.1).

Yine anketlerde bu soruya verilen cevaplar arasında yaygın olarak: “Biz duymadık, kadınlar hiç duymamıştır” şeklindeki ifadeler rastlanmaktadır.

- *Erenköy Mahallesi:*

Muhtarın bilgilendirilme süreci

“Aşağı yukarı bu 2. etabın çalışmaları 1. etaptan 1 sene sonra başladı. Bunlar da Karapınar, Huzur belirli noktalardan muhtarları çağırarak imar müdürüyle falan belirli noktaları belirlediler. Belirli noktalarda caddeler açılacak yeni. Erenköy hudutları, Huzur hudutları, Karapınar hudutları olarak bunlar belediye meclisinden geçti, yani onaylandı.”

Mahalle sakinlerinin bilgilendirilmesi

“Biz belediyelerden almış olduğumuz bilgileri halka aktardık, halkla diyalog içine girdik, ha bu şekilde bu şekilde yaparsanız böyle daha iyi olur falan diye halkı bazı konularda bilgilendirdik ama dediğim gibi tabi bizim halkımız bazı konuları kulak ardı yapıyor, kulak ardı yaptığı zaman da iş gerçeğe dönüştüğü zaman da meydana çıkıyor. (Siz toplantı mı yaptınız burada bilgilendirme için?) Yok muhtarlıkta değil, sokaklarda, mahallede vatandaş gördüğümüz yerlerde, vatandaşın kalabalık olduğu yerlerde ailelerin oturduğu yerlere giderek bu şekilde bir çalışmalar yapıldı yani. Vatandaşa bilgi verildi o konularda yani.” (Erenköy muhtarı)

- *Karapınar Mahallesi:*

Muhtarın bilgilendirilme süreci

“Şimdi bizim bilgilendirme imkânımız şu konuda oldu; yani burada bir gecekondu dönüşüm projesi olurken mutlaka bu ayakta kaç kalem hesaplarsak o kadar olsun, benim düşüncemde, 1. ayağı belediye başkanının TOKİ’yle olan irtibatı, yani ilk kazmayı vuran belediye başkanıyla TOKİ. 2. ayağı Odunpazarı Belediyesi’nde ve TOKİ’de bulunan memurların iş birliğiyle buranın, gecekondu dönüşüm projesinin geliştirilmesi. Bunu yaparken 3. ayaktaki halkla iç içe olan bir muhtar var; bunu muhtar bilmek zorunda, muhtar bilgilendirilmek zorunda. Muhtarı bilgilendirmeselerdi, halktan belki yanlış düşünen olacaktı, muhtar da zaten halkın yanında olacağı için bazı sıkıntılar gündeme gelebilecekti. Hal öyle olunca 3. ayakta biz varız, 4. ayakta da halkın kendisi var, yani aslında öncelikli halk ama resmi olarak başlangıç yaptığımızda Belediye başkanı ve TOKİ işbirliği, belediye memurları ve TOKİ memurları işbirliği, muhtar ve halk.”

Mahalle sakinlerinin bilgilendirilmesi

(2. Etap için halka bilgilendirme toplantısı yapıldı mı?) “Yapıldı yapıldı. Şimdi biliyorsunuz artık bizim mahallemizde değil, Odunpazarı ilçesi içerisinde Belediye başkanımızın da bulunduğu siyasi parti nedeniyle Cuma toplantıları yapılır. Bunu her Cuma yaparlar. Tamam, insanlarla birleşmek, insanları bilgilendirmek güzel. Bir Cuma toplantısı da burada gerçekleştirildi Karapınar Camisinde. O toplantıda TOKİ’yle ilgili bazı açıklamalar, kentsel dönüşümle ilgili bazı açıklamaların gündeme geleceği, milletvekillerinin de katılacağı, belediye başkanının katılacağı bir Cuma toplantısı yapıldı, çok da güzel oldu, bana göre. Çünkü halk bilinçlensin anlamında güzel oldu bana göre. (...) Eskişehir milletvekillerinden bir tanesi buradaydı. Salih Koca buradaydı. E tabi il ilçe başkanları vardı, belediye başkanımız vardı. Herkes toplandı, Cuma namazı kılındı işte halka bir ikram yapıldı, bu ikram verilirken de halkın soruları gündeme geldi. Nasıl olacak şudur budur. Aynen benim anlattığım gibi belediye başkanı açıklamalar yaptı. Yani halk öncelikle bu geçen sene aşağı yukarı 6-7 ay oldu geçen sene demeyeyim de tam yaza girerken (Bu birinci etap için mi yapılan 2. Etap için mi?) Bura için, 2. Etap için, halk bilgilendirildi yani o konuda vatandaşın kafasında soru işaretleri var, acaba yukarıya gibi mi olacak. (Peki siz mahalleye bir bilgilendirme yaptınız mı?) Hayır hayır. Şimdi bu toplantı babında ben de oradaydım, benim de sorularım oldu, vatandaşın da soruları oldu. Maksat bu bilgiyi daha iyi alabilmek.” (Karapınar muhtarı) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 6.2.2).

- *Alanönü Mahallesi:*

Muhtarın bilgilendirilme süreci

“2. etabın başlayacağını, tam şeyini hatırlayamayacağım, bu ilkyazdı. (...) Toplantıya çağırdılar bizi, mahallenin hudutlarını belirlemek için. Hangi muhtarlar giriyor, 4 muhtar girer bu 2. etaba. Şimdi belediyeden çağırdılar bizi. Biz orda konuşuruz, mahallenin hudutları nerden nereye nerden nereye. Senin huduttan alacağız şuraya vereceğiz, seninkinden alacağız buraya vereceğiz falan. Biz şimdi razı olursak hudutları değiştirirler razı olmazsak değiştiremezler. Şimdi her neyse bize bilgi verdiler, ondan sonra biz de hudutları belirledik geldik. Ondan sonra şey geldi, yazılar geldi bize resimlerle beraber.”

Muhtarın bilgilendirmesi

“(Peki mahalleliye bu konuda bilgi verildi mi, 2. Etaptaki?) Mahalleli bize geliyor, senin geldiğin gibi bize geliyor. (Siz toplantı yaptınız mı mahalleliye?) Niye? Yoo geliyorlar buraya soruyorlar ben de diyorum şöyle şöyle, burada, gidin anlatın. Anlamayanlar geliyor bana. Daha şey olursa gidin belediyeye diyorum, gidin belediyeye.” (Alanönü muhtarı)

Kısacası, görüşmelerden elde edilen bilgiler göstermektedir ki Karapınar 2. Etap projesini gerçekleştirecek olan başat aktörler mahalle muhtarları ile de yoğun bir bilgi alışverişi içinde değillerdir. Projenin gerçekleştirilmesi amacıyla bu dört mahallenin sınırlarında değişiklik yapılması gereği muhtarları konudan haberdar etmiştir. Mahalle hudutlarının değiştirilmesi amacıyla 2012’nin ilk aylarında dört mahalle muhtarı toplantıya çağırılmış ve bu alanda bir proje gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgiye sahip olmadıkları için muhtarlar da halkı ya hiç bilgilendirmemiş ya da yüzeysel bir bilgi aktarımı söz konusu olmuştur.

Yerel halka, gerçekleştirilecek olan çalışmayla ilgili bir bilgi verilip verilmediğine ilişkin belediyede görüşülen yetkiliden alınan cevap mahallenin bu konuda neden bilgi eksikliği ve karmaşası yaşadığını açıklamaktadır:

“ Zaman gelince siyasiler basın açıklaması yapar herkesin haberi olur. Ayrı bir bilgilendirilme yok. Halk zaten anketlerden, ölçümlerden olayı biliyor. Halka açıklanması birkaç ayı bulur.” (Odunpazarı Belediyesi)

Belediyede görüşülen yetkili kişi, hemen öncesinde de projenin tasarım aşamasının tamamlanmak üzere olduğunu, stok tespitlerinin ve kıymet takdirlerinin yapıldığını ifade etmiştir. Bu anlamda belediyenin gerçek manada bir bilgilendirme yapacağı zaman

projeyle ilgili neredeyse tüm ayrıntıların tamamlanmış olacağı sonucuna varılabilir. Ancak burada belediyeden ilgili yetkilinin ifade etmiş olduğu anket uygulamasını da göz ardı etmemek gerekir. Belediyenin altlık işlerini yaptırdığı firma 2012 Ağustos ayında, dönüşümün gerçekleştirileceği bölgede toplamda 500 kişiyle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirmiştir. Anket formu; hane halkının demografik bilgilerini, konuta, çevreye, sosyal yaşantılarına ilişkin bilgileri, genel olarak kentsel dönüşüm projeleri ve özel olarak Karapınar birinci etaba ilişkin bilgi düzey ve kaynaklarını, dönüşüm istenip istenmediğini ve bu konudaki beklentilerini sorgulayan sorulardan oluşmaktadır. Toplamda 17 sorudan oluşan ve sadece “hak sahibi” olarak ifade edilen ev sahiplerinin bilgisine başvuru ankette ayrıca “Kentsel dönüşümle ilişkin görüş ya da önerileriniz var mı? Varsa nelerdir?” tarzında açık uçlu bir soru mevcuttur. İlgili mühendislik firması elde ettiği verilere dayanarak SWOT Analizi gerçekleştirmiştir. Ancak analizin sonuçları paylaşılmadığı için analiz sonuçlarına ilişkin bilgi sahibi olunamamıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi konuyla ilgili görüş ve isteklerini bildirenlerin, bu konuda ciddiye alınıp alınmadığına veya alınmayacağına ilişkin bir fikre sahip olmamaları bu manadaki bir “katılım”ın temel handikaplarından biridir. Ve bu anlamdaki bir “katılım” Arnstein’in ifade ettiği gibi “sembolik” bir katılımdır.

Yine TOKİ’nin Eskişehir irtibat bürosundan alınan bilgiye göre mahalleliye ayrı bir bilgilendirme yapılmamış olmakla beraber mahalleliler- gerek birinci gerek ikinci etap sınırları içerisinde olanlar- sık sık uğrayıp süreçle ilgili bilgi edinmeye çalışmaktadır. Ayrıca burada vatandaşın gereken bilgileri isterse Eskişehir TOKİ’nin web sitesinden de öğrenebileceği belirtilmiştir.

Belediye bu konuda herhangi bir şey söylememiş olmakla beraber, gerek muhtarlar gerek yerel halk, Odunpazarı belediye başkanının Cuma toplantıları yaptığını ifade etmişlerdir. Cuma günleri namazın ardından yapılan bu toplantılarda belediye başkanının TOKİ’nin yakın zamanda geleceğini, mahalle sakinlerinin projeyle daha güzel şartlarda yaşayacağını söylediğini belirtmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının konuyla ilgili görüşlerine bakacak olursak:

Araştırma kapsamında görüşülen sivil toplum kuruluşları Eskişehir mimarlar odası ve kent konseyidir. Bir sivil toplum kuruluşu olarak Mimarlar Odası da konuyla ilgili olarak mahallelilerin nerdeyse hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını, kendilerinin de bu konuda bilgilendirilmedikleri için bölge sakinlerine yönelik herhangi bir bilgilendirmede de bulunamadıklarını ifade etmektedir:

“Yani bu konuda o bölgedeki halkta hala bilgisizlik var, yani 2 projesiyle ilgili. Hatta hala daha ne olacağını bilmiyor kimse. Yani bu konuda bir şeffaflık sağlanmış değil. Sadece her şey birtakım kapalı kapılar ardında üretiliyor, ondan sonra bakın biz size bunu ürettik diye çıkıyorlar ondan sonra ortaya, tabi bu yöntem en azından bence yanlış bir yöntem. Öncelikle birtakım verilerin toplanması gerekiyor insanlardan, çevreden, halktan, sosyologlardan, mimarlardan, mühendislerden, o veriler toplandıktan sonra tamam projeleri yine siz hazırlayacaksınız, hazırlayın ama bu verileri toplayıp bu veriler doğrultusunda hazırlayın projelerinizi diyoruz. O veriler ne kadar hazırlandı, nasıl hazırlandı bilmiyoruz. (...) Yani tabi belediyenin halkla ilişkisini ben bilemiyorum. Yani halkla nasıl görüştüler nasıl görüşmediler onu çok net biliyorum desem yanlış olur. Fakat böyle bir çalışmanın muhakkak yapılması gerekli, bu kapsamda bir proje için.” (Mimarlar Odası)

Mimarlar odası, belediyenin konuya ilişkin kendilerine ve mahalle sakinlerine bilgi vermemesinin şeffaf bir uygulama olmadığını, bu tür çalışmalarda proje alanına ilişkin farklı uzmanlık gruplarından ve çevrenin kullanıcılarından veriler toplanması gerektiğini, sürecin içine kapalı bir şekilde işleminin insanları bu konuda farklı düşüncelere ve kaygılara yöneltceğini ifade etmiştir. Bu anlamda sürecin sağlıklı işleyebilmesi açısından farklı sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil edilmesi gereğine vurgu yapılmıştır.

“Bu etapla ilgili bilgimiz net olmadığı için de şu anda bilgilendirme yapamıyoruz. Eleştiremiyorum, bir şey söyleyemiyorum. Tabi ben sadece şunu eleştiriyorum, bizim bilgisiz olmamızı eleştiriyorum, bilgisiz bırakılmamızı eleştiriyorum. Sadece söyleyeceğim o. (...) Yani imar planı çalışmasının veyahut da herhangi bir bölgede yapılacak olan kitlesel çalışmanın yani şeffaf olması gerekir. Yani ne kadar kapalı kapılar ardında yaparsanız işi o kadar da şeye biniyor, yani acabalara girmeye başlıyor. A evet şunu mu düşündü acaba, bak bu mu gitti acaba falan diye insanlar düşünmeye başlıyor doğal olarak.” (Mimarlar Odası) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 6.3.1).

Birçok sivil toplum kuruluşunu çatısı altında toplayan Eskişehir Kent Konseyi'nin konuyla ilgili görüşlerine bakacak olursak:

“Yani benim görüştüğüm, bütün bu meslek odalarının başındaki kişilerle tanışıyoruz. Hepsiyle hem şahsen tanışıyorum hem de kurumsal düzeyde bağlantılarım var. Onlara da danışılmıyor. Şöyle söyleyeyim yani proje bir şekilde hazırlanıyor, maket düzeyine getiriliyor sonra özellikle o da Odunpazarı Belediyesi burada öncü oluyor, Odunpazarı Belediyesi bunu kamuoyuyla paylaşıyor. Ya proje hazırlanmış, nasıl yapılacağına karar verilmiş, binaların kaç metrekare olacağı vesairesine kadar her şey belirlenmiş, ilgili firmalara ihale edilmiş sonra bu duyuruluyor. Yani artık bundan sonra bir geri dönüşü olmuyor. Ve bu projeler yürütülürken de bu konuda bilgi alma pek mümkün değil, yani buna da çok sıcak bakılmıyor. Yani böyle bir şey var maalesef. O kentte yaşayan aktörlerle bunu paylaşmama, kurumlarla paylaşmama gibi bir anlayış var. Ben bunun çok yanlış olduğunu düşünüyorum. Umarız bundan sonraki projelerde o iş kentte yaşayan kişilerle, ilgili kurumlarla paylaşılır. Daha çevre ve insan dostu, kentin kimliğine karakterine uyan projeler hayata geçer diye umut ediyoruz.” (Kent Konseyi) *(Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 6.3.2).*

Yine bir sivil toplum kuruluşu olan Eskişehir Kent Konseyi'nden edinilen görüşler de bu tür projelerin genelde şeffaflık göz ardı edilerek gerçekleştirilip son anda, artık müdahale edilemeyecek bir düzeyde ortaya çıkartıldığı yönünde olmuştur. Kent konseyi başkanı konuya ilişkin bir bilgi sahibi olması halinde konuyla ilgili genel olarak gerekli bilgilendirme ve açıklamaları yaptıklarını ifade etmiş ve bunu yine Eskişehir'de bir dönüşüm geçirecek olan Gündoğdu Mahallesi üzerinden örneklendirmiştir. Konuyla ilgili mahallede oluşan bilgisizlik ve kaygıyı gidermek amacıyla mahalle muhtarının talebiyle açıklamalar yaptıklarını ancak Karapınar Projesi kapsamında olan mahallelerin kent konseyi genel kurul üyesi olmamaları ve muhtarlardan da böyle bir talep gelmemesi üzerine bu bölgede herhangi bir faaliyet göstermediklerini sadece çeşitli platformlarda bu konudaki görüş ve kaygılarını dile getirdiklerini ifade etmiştir.

4.5.2.2. *Kentsel dönüşümde proje paydaşlığı ve katılım*

Daha önce de ifade edildiği gibi kentsel dönüşümde katılımın sağlanabilmesi için öncelikle gerekli bilgilerin projeye öncülük eden aktörlerce paylaşılması gereklidir. Ancak bilgilendirme tek başına bir katılım biçimi değildir. Burada daha önce de katılım başlığı altında bahsetmiş olduğumuz Arnstein'in kentli katılımına ilişkin 8 kademeli merdivenini baz alacak olursak; bilgilendirme, ikna ve müzakere ile birlikte, katılımın var olmadığı terapi ve manipülasyon aşamalarından bir sonraki aşamayı ifade eden sembolik bir katılım düzeyine işaret etmektedir. Bunun sembolik olmasında bilgi sahibi olmanın istek ve görüşlerin dikkate alınacağı yönünde bir garantiyi beraberinde getirmemesidir. Bu anlamda gerçek manada bir katılım ortaklıklar temelinde gerçekleşebilir.

Projenin gerçekleştirileceği alanda bu anlamda katılımın ne düzeyde olduğunun anlaşılması açısından yerel halkın, muhtarların, ilgili resmi ve sivil toplum kuruluşlarının katılım, proje paydaşlığı ve ortaklıklar yönündeki görüş ve düşüncelerinden faydalanılacaktır. Burada katılıma nasıl yaklaşıldığına ilişkin görüşleri alıp durumu onun üzerinden işlemek açısından sıralama olarak belediye, çevre ve şehircilik il müdürlüğü, kent konseyi, mimarlar odası, muhtarlar ve son olarak da dönüşümün gerçekleştirileceği bölge sakinlerinin/ yerel halkın ifadelerine yer verilecektir.

- *Belediyenin gözünden katılım*

“Vatandaşın direncine göre değişir. Vatandaşın katılımı olursa süreç hızlanır, 6 ay da sürebilir, 1 yıl da sürebilir, 3 ay da sürebilir. (*Peki, vatandaşın katılımı derken?*) Halkın çabuk ikna olup hızlıca sözleşmeyi imzalayıp tapusunu devretmesidir. Mecbur katılacak, katılmazlarsa kamulaştırma yapılacak.” (Odunpazarı Belediyesi)

Belediyede görüşme gerçekleştirilen yetkili yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere katılımı ev sahiplerinin ikna olup senetleri imzalamaları üzerinden ele almaktadır. Yani burada yerel halkın sürece aktif katılımı gibi bir düşünceye rastlanmamaktadır. Burada görülen o dur ki; “hak sahipleri”ne belediyenin işlerini kolaylaştıracak şekilde hareket etmek, kendilerine sunulan şeyi onaylamak gibi pasif bir rol biçilmiş ve karşılıklık, etkileşim, anlaşma temelinde yürütülmesi gereken katılıma “zorunluluk” temelinde yaklaşılmıştır. Katılımın özgür iradeye dayanan yapısı kamulaştırma tehdidiyle

zorunluluk temeline oturtulmuştur. Buradan hareketle, bu anlayışla yürütülen bir projede çok büyük oranda katılımın sağlanmasını başarılı bir kamulaştırma tehdidi ve sindirme politikasıyla açıklamak mümkün görünmektedir.

- *Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünün gözünden katılım*

“Katılım, insanların yaşama koşullarını araştırabilmektir bence şu anda, Türkiye koşullarında. Nasıl bir yaşam koşulu istiyor, kendisi nasıl bir yaşam alanı talep ediyor bunu bilebilmek, katılım bu anlamda. Çünkü dediğim gibi mevcut koşullarda kendi mekânını kendi yaratması gibi bir şey insanların söz konusu değil. En azından bu mekânın nasıl bir yer olmasını tasarladığını, nasıl bir yerde yaşamak istediğinin araştırılması gerekiyor. Ancak katılım o anlamda sağlanabilir. (...) Ki benim bildiğim kadarıyla Karapınar’da %80 civarında falan bir katılım var, yani daha doğrusu bir sözleşme imzalanması var. Bayağı ciddi bir rakam yani 80.” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 7.1).

Görüldüğü gibi çevre ve şehircilik il müdürlüğü katılımlı bir dönüşüm projesinin mümkün olmasını öncelikle dönüşümün gerçekleştirileceği alanda yaşayanların yaşam koşullarının ve bu anlamdaki taleplerinin bilinmesinden geçtiğini ifade etmektedir. Katılımı insanların kendi yaşayacağı mekânları oluşturabilmeleri temelinde ele alan müdürlük yetkilisi, bu anlamdaki bir katılımın Türkiye şartlarında gerçekleştirilmesinin çok zor olduğunu, insanların bu konudaki taleplerinin bitmeyeceğini belirtmiştir.

- *Sivil Toplum Kuruluşların gözünden katılım*

- *Kent konseyi ve katılım*

“Yani kentteki bütün paydaşların burada söz hakkı olmasını anlıyorum (katılımdan). Yani oradaki konut yani gecekonduda yaşayan insanların görüşlerinin alınmasından oradaki mahalle muhtarlarının varsa o yöredeki esnafların varsa oradaki okulun, okul yöneticilerinin, okul aile birliğindeki görevli olan insanların, oradaki varsa cami, cami imamlarından; bence birinci ayağı tabandan, önce birinci derecede muhatabı olan o bölgede yaşayan bütün kişilerin fikirlerinin alınmasıdır. Ondan sonra ikincisi, o kentte bulunan profesyonel meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının hepsinden söz etmiyoruz ama çevre derneğinden inşaat mühendisleri odasına kadar bütün mimarlar ve mühendisler odalarının ilgili olanlarından da bence görüşler alınmalı. Aynı zamanda bence çocuklardan, kadınlardan, engellilerden falan da görüşler alınarak bütün bunlar ortak akıl diyorum ben buna, o kentteki ortak akıl üzerinden bu tür projelerin hazırlanması lazım. Her birinin söyleyebileceği çok önemli şeyler olabilir.” (Kent Konseyi) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 7.2).

Görüleceği üzere kent konseyi başkanı katılımı projenin gerçekleştirileceği kentteki yerel halktan profesyonel meslek gruplarına ve sivil toplum kuruluşlarına kadar tüm

paydaşların süreç üzerinde söz hakkı olması olarak tanımlamaktadır. Bu durumun hem dönüşümün gerçekleştirileceği alanın paydaşlarca benimsenmesine, alana karşı bir aidiyet geliştirilmesine yol açacağını hem de siyasilerin halkın fikirlerine önem verdiklerini göstererek bunun üzerinden prim yapmasına olanak sağlayacağını, yani burada aslında karşılıklı bir faydanın söz konusu olabileceğini vurgulamaktadır.

- *Mimarlar Odası ve katılım*

“... çok fazla katamayabilirsiniz (*halkı*) yani bu, her insanın istediği farklıdır. Yani gecekonduda oturuyordur da saray ister sizden. Yani isteklerin sonu gelmez yani böyle bir şey değil. Projeyi onlarla beraber oluşturmak bazında şunu değerlendirmek lazım; öncelikle çok iyi tahlil etmek gerekiyor. Yani orada yaşayan nüfusu çok iyi tahlil etmek gerekiyor, mal sahiplerini çok iyi tahlil etmek gerekiyor. Kiracıları, oradaki yaşayan kültürü çok iyi tahlil etmek gerekiyor.” (Mimarlar Odası). (*Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 7.3*).

Mimarlar Odası da projenin gerçekleştirilirken farklı paydaşların sürece dahil edilmesi gereği üzerinde durmakla birlikte burada özellikle sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkarmaktadır. Yerel halkın sürece tam manada katılımını çevre ve şehircilik il müdürlüğü tarafından yapılan açıklamadaki gibi, halkın sonu gelmeyecek olan isteklerinden dolayı pek mümkün ve işlevsel görmemektedir. Bu sebeple de proje başlamadan önce alanda yaşayan nüfusun yapısının, kültürel özelliklerinin iyi analiz edilip çalışmalara öyle başlanması gerektiğini savunmaktadır.

- *Mahalle muhtarlarının gözünden katılım*

Burada sırasıyla dört mahallenin muhtarlarının katılımdan neyi anladıkları, kendi mahallesinin bu anlamda sürece ne kadar katıldıklarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

“Katılım demek mahallenin %60’ının kabullenmesidir. Yani %50’yi geçtiği zaman kentsel dönüşüm projelerinde bu yasal bazı kanunların şeyisine giriyor yani. Ama dediğim gibi %50’nin altında olduğu zaman o zaman kabullenmiyor yani.” (Erenköy muhtarı)

“Bence katılım, insanların tamamının bir olgunun yapılanmasında tamamının okey vermesi demektir, bence. Yani diyelim ki bir yere bir okul yapılacaksa, insanlar bunu %100 kabul ediyorsa o okul yapılmalıdır. Ha bu %80 olur arıza çıkarırlar işine gelmeyenler, %80’le kabul görür. Aynı kentsel dönüşüm de böyle, tamamı istemeli ki insanların bu iş gönül rahatlığıyla olsun, ama işte görüyorsun mecburen Türkiye’de depremler oluyor, ona dayalı yasalar çıkartılıyor, bir şekilde iş %60’ı geçtikten sonra veyahut %50’yi geçtikten sonra iş mecburiyet olayına giriyor. Bir yerde çok doğru bir yerde çok yanlış. İnsanların tamamının istemesi lazım burada yanlış. Nerede doğru, insanlar istememesine rağmen işine geldiği gibi hareket ettiklerinden dolayı çevrede %60’ı geçen deprem sigortasız ev bulunması. Bu da madalyonun öbür yüzü diyeyim. (...) **Gelin uzlaşalım daha güzel.** Böyle bir şey yapıyoruz gelin uzlaşalım, uzlaşıyla gidilecek yol daha doğru. **Ama zoraki yapılacak işler hakikaten insanları mağdur eder.**” (Karapınar muhtarı)

“E tabi destekliyor. **Desteklememe gibi bir şansı da yok**, neden çünkü kentsel dönüşüm projesi meclisten geçti, itiraz diye bir şansın yok. Şu andan itibariyle halkın şunu yapması lazım, görüşmeler yaparken yani verdiği yer ne olursa olsun dikilmeden yani **diklenmeden dik duracak, biraz mülayim olacak yani.** Olay bundan ibaret. (...) Diklenmesi, itiraz diye bir şansı yok. Yukarıda (1.etapta) itiraz eden oldu, 11 dönüm yere 80 bin lira yatırdılar gönderiverdiler. 6 daire verdilerdi Karapınar tarafında kabul etmedi 6 daireyi, düşün, bir de yasa çıkarmışlar. Ama ne olacak, şimdi oradakiler de nihayetinde insan, ya kardeşim benim çocuğum çocuğum var, ben de sana bak bunu verdim dese sana biri bir buçuk yapabilir, bir buçuğu iki yapar üstüne 20 milyar para ver der. Anladın mı ne demek istediğimi? (...) Benim vatandaşların katılımı Karapınar Projesinde %100 hepsi. (Katılımdan mesela ne anlıyoruz?) Katılımdan vatandaşların birebir yüzde yüz anlaşmaları, vatandaşları ne kadar dikkate aldıkları. Benim mahallem itibariyle söylüyorum bak bunu, şimdi ötekiler beni bağlamaz. Benim burada düşün 50 metre briket ev olana biz 100 metre daire aldık, borçsuz harçsız. Hak sahiplerinden ikinciye de alan oldu. Ona da 20 lira yok 30 lira verdik, ucuz fiyatlarla hak sahibi oldu şimdi. Yani katılım benim anladığım bu. Nasıl katılım? Vatandaşın memnuniyeti olacak, vatandaşın memnuniyetiyle beraber vatandaş zarara uğramamış olacak ve devlet de dikkate almış olacak yani. Benim mahallem itibariyle katılım % 100 yani.” (Huzur muhtarı)

“(Katılım nedir?) Benim mahallemde bugün şu yukarlarda yapılan yerlerde %99’u evet dedi, itiraz pek olmadı, %1 falan. Bunlar da zaten sonradan aydılar, imzayı attılar. Baktılar ki onunkisi kötü bununkisi iyi, geldiler imzayı attılar. (...) Belediyenin salonunda, vatandaşlar geldi, orda bilgilendirme yapıldı. (1.etap için) Hatta bazı akli ermeyen, şimdi ufak bir gecekondu var burda, yani bugün satsa 15 lira etmez, yani bugün satmaya kalksa. Vay işte benim yerimi bilmem ne buradan alacaklar da oraya verecekler de ben itiraz edecem. Gelin buraya dedim, bakın; ben oradan dedim sizden çok çektim, orayı Karapınar’a ben attım ama dedim çok emeğim var yine dedim kıyamıyom, size bir iyilik yapayım şeyden vaz geçin, senin dedim yerin 15 lira etmez, **sana 20 lira verir hadi çık git der, istimlak eder dedim, hava alırsın, ama öbür türlü bir daire kazanırsın. Şey etmeyin itiraz etmeyin.** Hemen TOKİ’nin şeyi, geldi diyor bizi uyaran bu diyor. Diyor muhtar ne kadar yardımcı bize. İki sefer toplandılar bu şekilde vatandaş ben ikna ettim.” (Alanönü muhtarı)

Alıntılarda dikkat çeken husus neredeyse tüm muhtarların katılım kavramına ikna, kabullenme, razı gelme, itaat etme, itiraz etmeme, diklenmeme gibi eşitlik ve karşılıklı etkileşim temelinden tamamen yoksun ve dönüşümü gerçekleştiren aktörlerin erkini, hegemonyasını ön planda tutan bir yaklaşımı söz konusudur. Burada zaten vatandaşın üzerinde bir ‘güç’ olarak gördüğü yerel ve merkezi yönetimlerin ‘rıza’sı da “kamulaştırma” ve “daha azına kanaat etmek zorunda kalma” gibi korkular üzerinden sağlanmaktadır. Tabi burada dikkati çeken diğer bir husus da neredeyse tüm mahalle sakinlerinin ve muhtarların dönüşüm projesini afet yasası kapsamında değerlendirip “zaten itiraz etme hakkına sahip olmama” durumunu vurgulamalarıdır.

Yine burada bir mahalle muhtarının değindiği ve mahalledeki görüşmeler sonucunda da ortaya çıkan bazı anlaşmazlıkların işin mahkemelik olmasıyla sonuçlanması durumu söz konusudur. Bu durum, Tekeli (2009:212-215)’nin de ifade ettiği gibi idari yargının ülkemizde kentin biçimlenmesinde, “kullanılmayan katılımcılık kanalının, zahmetli ve çok zaman tüketen bir ikamesi”ni sağlayan önemli bir aktör olmasını beraberinde getirmiştir.

- Mahalle sakinlerinin gözünden katılım

“Katılım”ın ne ifade ettiği ve sürece yeteri kadar katıldıklarını düşünüp düşünmedikleri yönündeki sorulara verilen cevaplara bacak olursak yerel halkın da genel olarak söz söylemeye yetkisi ve gücü olmadığı için konuyu verilenin kabul edilmesi üzerinden değerlendirmeleri söz konusudur. Özellikle Allah’la devleti özdeşleştirme, devletten aşağı olma şeklindeki ifadelerle devletin karşısında güçsüz olmaya yönelik vurgular henüz oturmamış bir demokrasi ve eşitlik sisteminin göstergesidir ki bu durum yukarıda gerek belediyenin, sivil toplum kuruluşlarının gerek muhtarların belirtmiş olduğu ve %80- 90 civarında diye ifade ettikleri “katılım” sonucunu beraberinde getirmektedir.

“Görüşlerinin alınmasıdır.” (Erkek, 63, Huzur)“**Allah’la devletin sözü birdir**, ne yapacaksın. Mecbur vereceksin, ben istemiyorum deyince seni mi dinleyecekler.” (Kadın, 80, Alanönü)

“Bir şey yapamayız ki, devlete ne yapılır ki? **Biz devletten aşağıyız anam. Devlete biz karşı çıksak, adam bizi buradan da atar.**” (Kadın, 46, Erenköy)

“Biz yeteri kadar katıldığımızı düşünmüyoruz. *(Bilgilendirme sizce katılım mıdır?)* Bence bilgilendirme hiç olmazsa %50 katılımıdır. Hiç olmazsa halkı bilgilendiriyorlar yani. Halk ne yapacağını biliyor, burada ne yapıldığını biliyor. Mesela şimdi biz, asıl bilgi veren kimse gelip bize şöyle demiyor ki; şöyle şöyle gelip konuşacağız diye. Biz oradan buradan laftan duyuyoruz yani. Söylüyor ki şuraya TOKİ gelecek buraya TOKİ gelecek, TOKİ her yere gelecek kentsel dönüşüm projesiyle. Ama şöyle bir yasa da çıkarabilirler hani evi deprem yasasına uygun olanlar onu yıkmayacak diyebilirler, bazı yerlerde öyle yapacaklar. Ama şimdi TOKİ oraya girdi, burayı da komple düzeltirler diye şey yapıyorlarsa bilmiyorum artık. Ama kimseyi mağdur etmeyeceğiz diyorlar, zannetmiyorum herkesin istediklerini vereceğini. *(Geriye kalan %50si nedir?)* Ya mesela belirli bir hak sahiplerine bir şey sunulur; sen ne kadar almak istersin, evini ne kadar karşılığını vermek istersin, ya da sen evini yıktırmak istiyor musun istemiyor musun? Böyle şeyler sorulabilir yani. Planlama yapılmadan, onlar kendi aralarında plan yapıp sadece burayı elde etmek istiyorlar. ***Yani devlet sonuçta, biz ne kadar olsak da şey yapamayız ama.***” (Erkek, 23, Erenköy)

Bunun yanı sıra görüşülenlerden biri, belediyenin görüşmelere vatandaşları birebir çağırmasını halkın kendi fikir ve taleplerini belirtmesi açısından caydırıcı bulmaktadır. İkna mekanizmasının birebirken daha kolay işlemesi ve sağlıksız şartlarda anlaşmaların imzalanması eşitsiz bir “katılım”ı beraberinde getirmektedir. Bu noktada, daha önce de ifade edildiği gibi “kimin katıldığı” meselesi son derece önemlidir. Zira eşit olmayan “güç”lerin katılımıyla gerçekleşen bir anlaşma, genellikle gücü elinde bulunduranın talepleri doğrultusunda gerçekleşecektir.

(Muhtar ya da belediye bilgi veriyor mu?) “Hayır hayır biz başkalarının ağzından duyuyoruz, diyorlar ki Nisan’da çıkaracaklar, bazıları diyor 4 ay sonra çıkaracaklar kışa doğru. İnsanları bilgilendirseler daha iyi olmaz mı yani. Hiçbir şey sorulmadı. (...) Ya bir de TOKİ az veriyor az. TOKİ’yle de pazarlığa oturulacak ama ***kendi dediğini yapar.*** TOKİ toplu şekilde istemiyor, tek tek çağırıyor ayağına. *(Tek tek çağırması dezavantaj mı?)* Bence avantajlı değil, şimdi kimsenin kimseden haberi olmayacak biliyor musun? Mesela diyelim senin 300 dönümlük yerin var, sana diyecek ki ben 2 tane daire veriyorum kabul edecek yani. ***Toplu çağırırsa tabi herkes itiraz edecek, o yüzden birbirleriyle tartışmasınlar*** diye şimdi her evden bir reis gidiyor işte. Evden de bir kişi gidiyor. Öyle duydum, öyle çağırılacakmış yani.” (Kadın, 50, Huzur)

4.5.2.2.1. *Kentsel dönüşümde ortaklıklar ve yönetişim*

Kentsel dönüşümde etkin bir katılımın sağlanıp başarılı sonuçlara ulaşılması için sürecin yürütülmesi ve denetlenmesinde doğrudan veya dolaylı olarak rol alan birtakım aktörler söz konusudur. Literatürde merkezi ve yerel yönetimlerden oluşan kamu sektörü, özel sektör, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve yerel halk bu projelerde yer alması gereken aktörler olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda başarılı ve sürdürülebilir bir kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi bu aktörlerin etkileşim içerisinde ortaklık temelinde çalışması ve her birinin proje paydaşı olarak kendilerine düşen rolü oynamasını gerektirmektedir.

Karapınar Vadisi Gecekondü Önleme Bölgesi Projesi birinci etapta olduğu gibi ikinci etapta da kamu-kamu ortaklığında gerçekleştirilen bir kentsel dönüşüm projesidir. Kamu – kamu ortaklıkları Spit (2005:109-110)’in de ifade etmiş olduğu gibi genellikle merkezi yönetim ve bir yerel belediye, bazen de birden fazla yerel belediye arasında kurulan işbirliğini ifade etmektedir. Bu anlamda Karapınar Vadisi’nde gerçekleştirilecek olan proje, merkezi yönetimi temsil eden TOKİ ve bir yerel yönetim birimi olan Eskişehir ili Odunpazarı İlçe Belediyesi işbirliğiyle gerçekleştirilen bir projedir. Bu proje 775 sayılı Gecekondü Kanunu çerçevesinde olup, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun kapsamında yer almadığı için çevre ve şehircilik il müdürlüğünün çalışma sınırlarının dışında yer almaktadır. Bunun yanı sıra Eskişehir Büyükşehir Belediyesi de bu projenin kapsamı içerisinde bulunmamaktadır. Özel bir kuruluş olarak Uğur Harita, İnşaat, Planlama ve Kentsel Dönüşüm Limited Şirketi’ni, bu projede yer almakla birlikte sadece ihale karşılığında, dönüşümün gerçekleştirileceği alanlardaki altlık çalışmalarını gerçekleştirdiği için dışarıdan bir hizmet alımı olarak nitelendirmek mümkündür. Zira daha sonra değinileceği üzere belediye yetkilileri de durumu böyle ifade etmişlerdir. Sivil toplumdan ise herhangi bir kuruluş, dernek veya vakıf proje sınırlarında yer almamaktadır. Son olarak bir projede yer alması gereken en temel aktör projenin gerçekleştirileceği alanın yerel halkı, yani o bölgenin kullanıcılarıdır. Odunpazarı Belediyesi’yle gerçekleştirilen görüşmede proje paydaşları olarak TOKİ, Odunpazarı Belediyesi ve vatandaşlar ifade edilmiştir. Ancak şu süreçte vatandaş henüz bilgi dahi verilmemiş olması yerel halkın proje paydaşlığını ya da katılım kelimesinin anlamını sorgulatmaktadır.

Bu bağlamda kentsel dönüşümde ortaklık ve yönetim temeline oturtulmuş bir katılımın söz konusu olup olmadığını, bu platformun nasıl kurulabileceğini, bu anlamda neler yapılabileceğini, ne tür eksikliklerin söz konusu olduğunu görmek açısından kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, mahalle muhtarları ve mahallelilerin ifadeleri son derece önemlidir.

- *Belediye ve kentsel dönüşümde ortaklıklar*

(Projenin paydaşları kimler?) “TOKİ, Odunpazarı Belediyesi, vatandaşlar. (Sivil toplum kuruluşları? Onların fikir, destek, iş birliği var mı?) İlerleyen zamanlarda belki. Yanlış bir şey yapsaydık STK’lar direnirdi zaten.”

“TOKİ onay ve finansman kısmını hallediyor. Her şeyi biz yapıyoruz, ama TOKİ onay vermezse olmaz. Özel olarak da Uğur Mühendislik var altlık işlerini yapan, ama Uğur Mühendislik eşittir belediye.” (Odunpazarı Belediyesi)

- *Uğur Mühendislik ve kentsel dönüşümde ortaklıklar*

Türkiye genelinde kentsel dönüşüm, planlama, mühendislik ve müşavirlik hizmetleri veren bu şirket, daha önce de belirtilmiş olduğu üzere Karapınar bölgesindeki altlık denen uzlaşma- araştırma, planlama ve anket çalışmalarını yürütmektedir. Şirket web sayfasında “proje alanlarında; kamulaştırma maliyetini sıfırlayan, tüm proje ortaklarının menfaatini düşünen, insan odaklı, katılımcı yöntemlerle üretilen projeler” ortaya koyduğunu belirtmiştir. Web sayfasında yer alan “Kentsel Dönüşüm Kimi Etkiliyor?” ve “Kentsel Dönüşümün Paydaşları ve Aktörleri Kimlerdir?” Başlıklarının altında herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

Temel olarak bakıldığında Uğur Mühendislik, Belediye ve TOKİ’nin, dönüşümde halkın istek ve beklentilerini, “sosyal algı ve tepkilerini ölçme”ye yönelik çalışmaları gerçekleştirme aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Uğur Mühendislik, Karapınar Projesinin 2. Etabındaki bu çalışmasını 2012 yazında dört mahallenin sınırları içerisinde belirledikleri üç temel bölgede toplamda 500 anket uygulayarak tamamlamış ve hak sahiplerinin sosyo-ekonomik ve demografik profilinin tespit ve analizinin yanı sıra proje alanının mekânsal, sosyal, çevresel ve ekonomik açılardan SWOT analizini yapılmıştır. Yine aynı dönem içerisinde mahalledeki kıymet takdirlerinin, ölçümlerin

gerçekleştirilmesi işlemlerini yürütmüşlerdir. Ancak 2013 Nisan ayı itibariyle halen muvafakat senetlerinin imzalanması aşamasına geçilmemiştir.

Basında projenin birinci etabına ilişkin çıkan haberler genel olarak bölgedeki hak sahiplerinin %95 oranında rekor bir katılım göstererek muvafakat senetlerini imzaladığını ve bir uzlaşma ortamının ortaya çıktığını yazmaktadır. Bu noktada bilgilendirme ve ikna etme süreçleri bir katılım olarak ifade edilmiştir denilebilir. Bunun yanı sıra uygulanan anketlerden halkın çeşitli istek ve taleplerinin nispeten tespit edilmiş olması bu tür projeler açısından önemli bir noktadır. Ancak burada da neredeyse Türkiye’deki bütün kentsel dönüşüm projelerinde olduğu gibi anketler sadece “hak sahibi” olarak ifade edilen ev sahiplerine uygulanmış, kiracılar ise bu yönde bir hakka sahip olmadıkları için örneklem dışında tutulmuşlardır.

-Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

“Biz müdürlük olarak o projenin hiçbir yerindeyiz. Şu anda orayı gecekondü önleme bölgesi ilan ediyorlar, o da TOKİ’nin yetkisinde. (...) Tamamen TOKİ’nin ve belediyenin tasarrufuyla işler yürütülüyor. O projeye bizim bakanlık ya da müdürlük olarak hiçbir ilişkimiz yok. TOKİ’nin hazırladığı planlar, merkezi otorite olarak onlar onaylıyor planı, belediye onaylamıyor yani yerel idarenin onayladığı bir plan değil, TOKİ’nin onayladığı bir plan. Bir tek o anlamda bir şey var, ihale filan ordan gerçekleşti. (...)”

(Peki, sizce genel olarak projelerin paydaşları kimler olmalı?) Yatırımcılar. Yani birinci olarak yatırımcılar gözetiliyor plan çizilirken. Çünkü bir alanda atıyorum 500 kişi yaşıyor, bu 500 kişi yaşarken biz burada nasıl bir yatırım modeli uygulamalıyız ki biz burada bir dönüşüm gerçekleştirebilelim. Planlamadaki aktörlerden bir tanesi yatırımcılar. İkincisi tabi ki orada yaşayanlar. Çünkü yerinde dönüşüm ilkesiyle çalışmak istiyoruz, genel olarak yerinde tutmak istiyoruz insanları bundan dolayı ikincisi de bunlar oluyor, yatırımcılardan sonra. Bunlar, başka belediyeler falan yapıyorsa zaten belediyenin kendisi yapabilir, eğer biz yapıyorsak belediye başka bir aktör oluyor, çünkü kent bütünündeki planı düşünmek zorunda onlar, işte altyapısını falan düşünür. Kendisi yapıyorsa zaten kendisi düşünür. *(Bu konuda mesela kent konseyi veya mimarlar odası, inşaatçılar odası falan genelde durumu nedir projelere dahil edilme konusunda?)* Odalar bu konuda biraz, yani bu konuda değil aslında güçsüz, odalar çok güçsüz. Yani ne yaptırım güçleri çok fazla ne proje üretme güçleri çok fazla. Bu işler genel olarak kamu kuruluşları yöntemiyle gidiyor, keşke ben çok isterim odalar öneriler getirebilseler.” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

Daha önce de ifade edildiği gibi, Karapınar’da gerçekleştirilecek olan proje 6306 sayılı yasa kapsamında olmadığı için çevre ve şehircilik il müdürlüğünün bu alandaki projenin ortaklarından biri değildir. Ancak burada gerçekleştirilen görüşmede dönüşüm

projelerinde yer alması gereken ortakların başında yatırımcıların gelmesi gerektiği vurgulanmıştır. İkinci olarak yerinden dönüşüm ilkesi esas alınarak da yaşayanların ortaklıklarda bulunması gerektiğine değinilmiştir. Görüşülen yetkili, belediyelerin dönüşümde yer alan bir diğer aktör olduğunu; odaların, sivil toplum kuruluşlarının süreçte yer alması gereken, ama yaptırım gücüne sahip olmadıkları için sürece dahil olamayan aktörler olduklarını ifade etmiştir. Bu durumun ise kamu kuruluşlarının öncülüğünde projelerin ortaya çıkmasına yol açtığını belirtmiştir.

- *Sivil Toplum Kuruluşları ve kentsel dönüşümde ortaklıklar*

Daha önce de belirtildiği gibi sivil toplum kuruluşları temsili demokrasi anlayışının ortaya koymuş olduğu demokrasi açığının katılımcı pratiklerle çözülmesinde ve kamu yararını savunma noktasında önemli kuruluşlardır (Tekeli, 2009:212-215). Bu kuruluşlar arasında mimarlar odası, şehir plancıları odası, harita ve inşaat mühendisleri odası, çeşitli çevresel kuruluşlar ve tüm bunları bünyesinde barındıran, kentin yönetimine halkın katılımının sağlanması, kente dair problemlerin çözülmesi, sağlıklı, yaşanabilir kentler oluşturulması amacıyla kurulmuş olan, diğer sivil toplum kuruluşlarının katılımını içerdiği için de yönetim anlayışının yönetişime evrildiği yer olan kent konseyleridir. Bu anlamda da bu konseyler kentsel dönüşüm projelerinin gerçek manada katılımlı ve yönetişimci bir anlayışla sürdürülebilir sonuçlar vermesinde son derece önemli kuruluşlardır.

Ancak görüşmelerden de anlaşılacağı üzere gerek mimarlar odası, gerek kent konseyi ve bünyesindeki diğer STK'lar gerçekleştirilecek olan projenin şeffaf bir yapıya sahip olmaması nedeniyle süreçle ilgili bir etkinlik yürütmenin ötesinde herhangi bir bilgiye de sahip değillerdir.

-Kent konseyi ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

“...Karapınar Mahallesi’ndeki kentsel dönüşümle ilgili projeleri önceden ayrıntıları paylaşılmadı kamuoyuyla. Yani birileri bu projeyi çizdi, yerini mekânını belirledi, ondan sonra inşaata başlandı. (...) Hiç birisiyle hiç bir şey paylaşılmadan bu projeler hazırlanıyor, bir yerlerde çiziliyor ve uygulamaya konuyor. Bunun çok ciddi sosyolojik, psikolojik sıkıntıları olduğunu düşünüyorum. Genelde şöyle bir yanlış algı var devlette, bu sadece bu dönemki hükümetle ilgili değil önceki dönemlerde de bu böyleydi, yani ya sivil toplumu işin içine katarsak iş uzar. Tartışma, şudur budur, bir türlü sonuca ulaşamayız, bu bizi yavaşlatır, çabuk hareket edemeyiz. O yüzden biz bu işi hemen masa başında projelerimizi hazırlayalım, uygulamaya koyalım gibi bir anlayış var. Bu çok yanlış bir şey. Yani burada profesyonel meslek örgütleri var. İnşaat mühendisleri odası, mimarlar odası, şehir ve bölge planlamacılar, jeoloji mühendisleri odası gibi, çevre mühendisleri odası gibi ki onlar bizim genel kurul üyemiz, kent konseyinin onlar hepsi birer üyesi. Buralardan görüş alınsa, bu işin uzmanı olan, erbabı olan kişilerden söz ediyorum, alınsa çok daha sağlıklı projeler hayata geçirilebilir. Eskişehir buna bir örnek olabilirdi ve biz derdik ki bu kentsel dönüşüm projesi Eskişehir’in projesidir, Eskişehirliilerin projesidir, devlete sadece bu süreci yürütmek, yapmak ve uygulamak kalırdı. Ama maalesef olmadı. (...)” (Kent Konseyi) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 8.1).

Burada, devletin proje ayrıntılarını paylaşmada güttüğü kaygının yol açacağı sosyolojik ve psikolojik sorunlar üzerinde durulmuştur. Projenin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesinin ve halk tarafından sahiplenilmesinin, sürecin çok ortaklı bir yapı tarafından yürütülmesiyle aşılabileceği vurgusu yapılmıştır. Talep edilmesi durumunda kent konseyinin, sosyoloji bölümü bünyesinde geniş çaplı bir anket çalışması yapıp sonuçlarını ilgili kuruluşlarla paylaşılabilirliği şeklinde bir öneri de getirilmiştir.

- Mimarlar odası ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

“Fiziki olarak, reel olarak dışındayız (sürecin). Çünkü herhangi bir katkımız olmadı o çalışmalara. Fakat sivil toplum örgütü olarak en azından Eskişehirli bir hemşeri olarak projenin içindeyiz tabi ki. Düşüncelerimiz, görüşlerimiz bu konuda elbette ki mümkün, var. Ama maalesef yerel yönetimler tarafından bu projede çok fazla bizden faydalanılmadı, öyle söyleyeyim size.”

(Siz fikirlerinizi ilettiniz mi bu konuda 1. Etapta?) “Elbette ki. Biz Süleyman Bey’e şifahi olarak bildirdik. Bize sormadılar, biz gittik özellikle anlattık. Hatta şehrimizde paneller düzenlendi bu konuda kentsel dönüşümle ilgili. Şehir planlamacıları odası Necati Bey geldi. Ben konuşmacıydım, o konuşmacıydı, belediyeler dinlediler. Yani bir iki tane panel oldu, yapıldı, düzenlendi. Akademik odalar birliği, İKKB, mimarlar odası işte bu konuda ciddi yüklenildi. Devamı da gelecek çalışmaların. Tabi Karapınar 2 Projesi hakkında da hiçbir şey bilmiyoruz, tabi yani belediye bazı şeyleri sır gibi saklıyor maalesef. Ama şöyle olumlu bir gelişme var, belediye bu konuda bize brifing vereceğini söyledi yaptıkları çalışmalar hakkında. Mayıs ayı içerisinde böyle bir tarih belirlendi ve belediye yapılacak olan çalışmalar hakkında bize bir brifing, bilgilendirme yapacak. Biz özellikle çok sevineceğiz bu konuda çünkü hep kulaktan dolma alınan bilgiler, bu konuda sıhhatli olmuyor tabi.(...) En nihayetinde isteğimiz kabul edildi ve bize bilgilendirme yapacaklar. Tabi ki bizim odamızın birtakım şeyleri var, kabiliyetleri var. Ya bunu aslında yerel yönetimler kullanmıyorlar. Biz onlara ücretsiz müşavirlik yapmak gibi, böyle bir şeyimiz var, talebimiz var. Yani bunu değerlendirmeleri, bunu kullanmaları gerekir.” (Mimarlar Odası) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 8.2).

Yukarıdaki görüşmeden de görüldüğü gibi, mimarlar odası yönetim kurulu başkanı, Karapınar birinci etapta olduğu gibi ikinci etapta da sürecin dışında tutulduklarını, odanın bilgi talebinde bulunması üzerine belediyenin Mayıs ayı içerisinde bir bilgilendirme toplantısı yapacağını belirtmiştir. Kendilerinde talepte bulunulması halinde alanda bir ön çalışma yapabileceklerini, bedava danışmanlık hizmeti verebileceklerini ifade etmiştir. Burada mimarlar odası, belediyenin projeyi kendilerinin ve farklı kesimlerinin bilgi ve desteğine açmamasını siyasi bir tutum olarak değerlendirmiş, farklı paydaşların projede yer alması durumunda belediyenin projeyi sahiplenmesinin ve bunun üzerinden siyaset yapmasının zorlaşacağını ifade etmiştir. Böyle bir yaklaşım biçimi de hesapverebilirlikten, şeffaflıktan yoksun sivil olmayan projelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

- *Mahalle muhtarları ve kentsel dönüşümde ortaklıklar*

Gerek belediye yetkilileri gerek muhtarlar bu mahallelerde iyileştirme yapılma talebinin yerel halkın kendisinden geldiğini belirtmiştir. Mahallelerin eğimli yapısından kaynaklı olarak mahalle sakinleri kışın evlerine ulaşmada, hastalarını ve cenazelerini kaldırmada zorluk yaşamaktadırlar. İçinde bulundukları şartları kendi imkânları ile düzeltememeleri mahalle sakinlerinin muhtarlığa ve belediyeye sürekli şikâyet etmeleri şeklinde yansımış ve 2009’da Karapınar Vadisi Gecekondulu Önleme Bölgesi olarak temelleri atılan proje

daha sonra sınırların genişletilmesiyle Temmuz 2012 itibariyle üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Bu anlamda muhtarlarla yapılan ilk görüşmelerde talebin mahalle sakinlerine ait olduğu belirtildiği için bu konuda daha sonra yerel halkın ve belediyenin bilgisine de başvurulmuştur. Bu yöndeki görüşmelerden özellikle Huzur ve Erenköy mahallesinin yukarı bölgelerinde yaşayanların, özellikle kış aylarında karşılaştıkları, altyapı sorunlarını muhtarlığa şikâyetler şeklinde yansıttığı görülmüştür. Öteki mahallelerde yaşayanlar ise bu şikâyetlerin yerinde olduğunu, ancak kendilerinin böyle bir sıkıntı içinde olmadığı için kendi alanlarında böyle bir dönüşüm istemediklerini belirtmişlerdir. Daha sonraki süreçte muhtarlarla yapılan derin görüşmelerde ‘mahallelinin bu konuda bir talebi olmuş muydu?’ sorusu tekrar yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara Huzur mahalle muhtarıyla yapılan görüşmeden bir örnek verecek olursak;

“Evet, evet. Yani vatandaş, şimdi aşamıyorsun zaten kat irtifanı aşamadın ne yapacaksın? Senin çözümün bu. Evet, aynen öyle oldu. ..ben devamlı dile getiriyordum. Ne diyordum ben katım yükselsin, müteahhit gelsin şeklinde taleplerim vardı. Biz her sene Şubat ayında Ocak ayında toplantı yaparız belediyede. Tüm muhtarlar sıra sıra, atıyorum buradan Yenidoğan Huzur, Erenköy gider oraya. Sunarız orada biz tekliflerimizi. Başkan yardımcısı mahiyetinde, hem de teknik başkan yardımcısı mahiyetinde yapılır toplantı. Orada sunuyordum hep.” (Huzur muhtarı)

Muhtarlar gerçekleştirilecek olan projenin plan aşamasında belediyeyle diyalog halinde olduklarını ve yapılan planlamalara önerileriyle katkıda bulunduklarını ifade etmişlerdir:

“Bunu da söyledim ben Odunpazarı’na. Emel hanım kardeşim şimdi sen burayı alıyorsun, buraları da al. Dedi ki muhtarım şimdi çok kargacık burgacık bir şey olur burayı aldık mı dedi komple bu tarafı alırsız dedi, burayı ayrı bir proje yaparız dedi. İmar müdürü Hüsnü Bey’de oradaydı. Hatta ve hatta ben buraya bin metrekaare sosyal bina aldım TOKİ’den. Evet. Bin metrekaare. *(Onlar bu planlamayı yapmışlar mıydı?)* Hayır hayır, ben sundum. *(Siz söylediniz, buraya bu kadar sosyal alan gerekir, planlamaya dahil ettiler?)* Evet, Hüsnü Bey dedi tamam abi onu koyalım projenin içine. TOKİ’ye yaptıralım dediler. Hatta onun içine güzel bir muhtarlık binası koyalım dediler. Muhtarlık binasının üst katları düğün salonu falan, sosyal proje olsun. Ya diyelim ki bir mevlit okutacağız, biliyorsun sokakta yaptık, orada yapabildik güzelce değil mi? Yani mevlit okuttuk mesela bak camideki programı burada yapabildik. *(TOKİ’ye da Belediye planlamada muhtarların önerilerini dikkate alıyor.)*Tabi tabi. *(Mesela mahallenin önde gelenleri toplandılar gittiler bizim mahallemize şu lazım, sizce bu etki eder mi?)* Hayır, edebilir, ama vatandaşın fikri varsa bize bir söylesin biz aktarırsız zaten oraya. *(Yani vatandaşın fikriyle değiştirebilirler mi sizce?)* Ya yok, çok değişmez. Zannetmiyorum şimdi onu. Çünkü neden bunlar daha evvelden programlanarak geliyor.” (Huzur muhtarı)

Daha önce yöneltilen muhtarlığa bilgi verildi mi sorusuna cevaben mahalle muhtarları; mahalle sınırlarının değişimiyle alakalı olarak dört mahalle muhtarıyla gerçekleştirilen toplantıyı örnek göstermişlerdir. Ancak daha sonra yöneltilen soruda belediyeyle bilgi alışverişi içinde olduklarını fikirlerinin dikkate alındığını ifade etmişlerdir. Muhtar, kendisinin planlamaya ilişkin önerisinin bu yönde dikkate alındığını ifade etmiş, ancak “mahalle sakinleri herhangi bir öneri sunarsa kabul görür mü?” şeklindeki soruya; bu projelerin önceden programlanarak geldiği, dolayısıyla da vatandaşın arzusuna göre değişiklik göstermeyeceği cevabını vermiştir.

Diğer mahalle muhtarlarının bu yöndeki ifadelerine bakacak olursak:

“Tabi bizim fikirlerimizi aldılar yani. İlk toplantı olarak 4 tane mahallenin muhtarını toplayıp belediye başkanı bizleri bilgilendirdi, 1. Etap için. 2. Etap için de o konularda da bilgimiz var tabi. Biz bu kentsel dönüşümle ilgili olarak belediyeyle devamlı olarak diyalog içindeyiz. Belediyeyle birlikte çalışıyoruz bu proje işini yani. (...) Biz plan projeden anlayan şeyler değiliz ki, bu işin uzmanı değiliz. Uzmanı olmadığımız için hazırlamış oldukları projelere bakıyoruz. Bakıyoruz orada güzel bir yerleşim alanı meydana gelmiş. Bu alana bakıyoruz ha gerçekten burası olsun diyoruz, bu projeye onay veriyoruz bizler yani. Kendi kafamıza göre kalkıp da bir şey çizemiyoruz.” (Erenköy muhtarı)

“Şimdi bu planlama aşamasında şu anda anket yapılıyor ya bu planlama aşamasında belki zaten artık bildiğimiz için bu kentsel dönüşümü çok ciddiye almadık ama ilk kentsel dönüşüm planlama aşamasında Ankara’da TOKİ eleman gönderdi, bizim elemanlarımızla beraber ölçümler yapılıyor, ağaçlar sayılıyor, enkaz bedelleri ölçülüyor, zemin etüdü yapılacak şudur budur bunlar bize hep bilgi olarak geldi. (...) Sosyal alanlar istiyorum, çeşmeleri yaşatma babında istiyorum. Halkım da bundan çok memnun, zaten ben kendim derken halkımın %99’unun fikrini alarak ben kendim diyorum. Çünkü insanlar çeşmelerin bir şekilde yaşatılmasını istiyor. Çeşmelerin olduğu yerlerin yeşil alan olmasını, çeşme akarken hemen kenarında bir bayanların kullanabileceği jimnastik aletlerinin olması veya çocukların güle oynaya sallanacakları bir salıncak ya da ... ebeveynlerin yeşil alanda oturarak çocuklarını seyredebileceği donanımlı oturakların olması, çeşme kenarında olması daha makbul bence. Hem çeşmeler yaşamış oluyor hem insanlar bundan faydalanmış oluyor. *(Bu öneride bulunduğunuz zaman nasıl bir tepki geldi?)* Çok da doğru bir olumlu sonuç geldi. Hatta projeyi yaparken bunu mutlaka ve mutlaka projenin içine alacaklarını teyit ettiler.” (Karapınar muhtarı)

Karapınar mahallesi çeşmelerin yoğun olarak bulunduğu bir mahalledir. Bu açıdan Karapınar mahalle muhtarı belediyeye çeşmelerin korunması yönündeki taleplerini ilettiğini ve bu talebinin gayet olumlu karşılandığını belirtmiştir *(Bkz. Ek 13, Fotoğraf 15)*.

“Yine biz istiyoruz. Muhtarın isteğine göre. Benim mahalleme diyorum ben kat irtifası istiyorum diyorum, böyle bir proje istiyorum diyorum. Şimdi onu ne yapıyorlar, orda yazıp çizip falan filan meclise getiriyorlar. Meclisten onay alırsa böyle faaliyete geçiyor, almazsa geçmiyor. (...) Şimdi bize soruyorlar, şimdi planlamaya karar verdikten sonra bizi çağırırlar, muhtarları. Hangi muhtarların hudutlarına giriyorsa, onlara sorarlar.” (Alanönü muhtarı)

Kısacası, muhtarlarla yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler, sadece Huzur ve Karapınar mahalle muhtarlarının fikir beyan etmek için belediyeye görüştüğünü ve bundan da olumlu sonuç alındığını göstermektedir. Bunun dışında belediye ne Huzur ve Karapınar ne de Erenköy ve Alanönü muhtarlarını, proje sınırlarını gösteren resmi yazılar dışında bilgilendirmemiştir. Ancak, görüşmelerden anlaşıldığı üzere, mahalle muhtarları “biz bu sürecin içindeyiz”, “bizi dikkate alıyorlar” yani bir nevi biz burada işlevsiz değiliz deme eğilimi taşımaktadırlar.

Konuyla ilgili olarak Eskişehir TOKİ irtibat bürosu da, gerek muhtarlardan gerek mahalle sakinlerine uygulana anketlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda yerel halkın isteklerinin dikkate alındığına değinmiştir.

- Mahalle sakinleri ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

Dört mahallenin geneline bakıldığında, mahalle sakinlerinin proje paydaşlığı ve katılıma yönelik algılarının çok yüzeysel olduğu gözlemlenmiştir. Mahallelilerin büyük çoğunluğu katılımdan yeteri kadar bilgi sahibi olmayı anlamaktadır. Doğrudan bilgi edinmek için bireysel çaba harcayanların oranı oldukça düşüktür. Ancak buna rağmen mahalle sakinlerinin büyük çoğunluğu ne olacağına yönelik büyük kaygılar taşımaktadır:

“Sanki böyle yangından mal kaçırır gibi hareket ediyorlar. Zaten şu anda şey bitmiş, bunlar imzalanmış her şey bitmiş, zaman aşımı süresi bitmiş iki yıllık süreleri var. Ben Mayıs’ta gittim belediyeye, geçen Mayıs’ta, gittim, henüz dedi herhangi bir planlama da yok, proje de yok daha herhangi bir çalışma yok denildi, belediyeden. Şu anda Ağustos’ta planlama bitti, proje onaya sunulmuş dendi. Ben sürekli bunu sordum, Milli Emlak’tan da.” (Erkek, 34, Huzur) (*Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 8.3*).

Çeşitli ifadelerden de görüldüğü üzere, alanda gerçekleştirilen dönüşüm projesinde bilgi paylaşımı ve karşılıklı etkileşimin olmamasından kaynaklı birtakım sıkıntılar ve kaygılar söz konusudur. Bu anlamda başarılı bir dönüşümün yürütülmesi ancak çok aktörlü bir yapıda, aktörler arası “sinerji” yaratılmak yoluyla, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin benimsenmesiyle sağlanabilir.

4.5.2.3.Kentsel dönüşüme ilişkin eylem ve faaliyetler

Burada yerel halkın kentsel dönüşüme ilişkin faaliyet yürütme durumları, söz sahibi olma istekleri ve bunun çeşitli sosyoekonomik değişkenlerle ilişkisine, mahalledeki derneklerin sürece yönelik tutumlarına ilişkin bilgilere yer verilmekte ve bunlar nitel görüşmelerden elde edilen veriler ışığında değerlendirilmektedir.

Tablo 38. Dönüşüm Projesine İlişkin Faaliyet Yürütme Durumu

Söz sahibi olmak isteği	f	%	Faaliyet yürütme durumu	f	%	Faaliyetin türü	f	%
Evet	174	47,0	Evet	18	4,9	Bilgi edinmeye çalışıyorum	16	84,2
Hayır	116	31,4	Hayır	351	95,1	Hakkımı arıyorum	2	10,5
Fikrim yok	80	21,6	Toplam	369	100,0	Mahallelilerle birlikte hareket ediyoruz	1	5,3
Toplam	370	100,0				Toplam	19	100

Yerel halkın sürece aktif olarak katılma istek ve eylemlerini tespit etmeye yönelik olarak birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu anlamda “Dönüşüm projesinde birey olarak söz sahibi olmak ister miydiniz?” sorusuna katılımcıların yarıya yakını (%47) “Evet” cevabını verirken “Hayır” (%31.4) ve “Fikrim yok” (%21.6) şeklindeki cevaplar da azımsanmayacak bir yüzdeliğe sahiptir (Tablo 38).

Mahalleliye yöneltilen, kentsel dönüşümle ilgili herhangi bir faaliyet yürütüp yürütmediği şeklindeki soruya katılımcıların neredeyse tamamı (%95.1), “Hayır” cevabını vermiştir. Herhangi bir faaliyet yürüttüklerini söyleyenlerin oranı yalnızca %4.9’dur ve bu cevabı verenlerin %84.2’si “Kendim bilgi edinmeye çalışıyorum” ifadesini kullanırken, bunu sırasıyla “Kendim hakkımı arıyorum” (%10.5), “Mahallelilerle birlikte hareket ediyoruz” (%5.3) cevapları izlemektedir (Tablo 38).

Yukarıdaki üç tabloyu beraber yorumlayacak olursak; mahallelerde toplamda %47 oranında kentsel dönüşümde birey olarak söz sahibi olmak isteme durumu söz konusu olmakla birlikte kentsel dönüşümle ilgili herhangi bir faaliyet yürütenlerin oranı oldukça

düşük bir düzeyde (%4.9) seyretmektedir. Bu oranın neredeyse tamamını da kentsel dönüşümle ilgili kendi başına bilgi edinme çabası oluşturmaktadır. Buradan iki türlü yorum yapma imkânı söz konusudur. Birincisi, dönüşümde birey olarak söz sahibi olmak istemeyenlerin ve bu isteyip istememe konusunda herhangi bir fikre sahip olmayanların büyük bir yüzdeliği (%53) oluşturmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere dönüşümün gerçekleştirileceği alan sakinleri, yerel halk, dönüşümün getireceğini düşündükleri olumsuz etkilerden şikayet etmekle birlikte bunu önlemeye yönelik bir çaba harcamayıp tüm dönüşümün kurumsal aktörler tarafından onların arzuları doğrultusunda gerçekleşmesine mahal vermektedirler. Ancak burada üzerinde durulacak ve yukarıda eleştirilen durumu bir nebze olsun açıklığa kavuşturacak nokta, dönüşümü gerçekleştiren Belediye ve TOKİ gibi başat aktörlerin katılımcı bir yapı için gerekli ortamı sağlamaması, projeye ilgili şeffaf bir tutum sergilememesi ve bir diğeri ise Atkinson (2005)’un da belirttiği gibi yerel halkın kendi çıkarlarını etkili bir şekilde ifade edebilmelerini zorlaştıran “yeni bir dil öğrenme” gereksiniminin onları dezavantajlı bir konuma düşürmesidir.

Bir dönüşüm projesinde birey olarak söz sahibi olmak istemeye ilişkin yaklaşımla mahalle ($X^2_{(6)}=25,385$ p, $0,000<0,05$), yaş ($X^2_{(8)}=18,934$ p, $0,015<0,05$), doğum yeri ($X^2_{(8)}=21,795$ p, $0,005<0,05$), çalışma durumu ($X^2_{(8)}=28,220$ p, $0,000<0,05$) ve gelir ($X^2_{(8)}=16,851$ p, $0,032<0,05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Tablo 39. Dönüşüm Projesinde Söz Sahibi Olma İsteği ile Yaşanılan Mahalle ve Yaş İlişkisi

Söz sahibi olma isteği		Mahalle					Yaş					
		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam	18-30	31-40	41-50	51-60	61 ve üstü	Toplam
Evet	f	59	46	41	28	174	29	32	52	34	27	174
	%	62,1	47,9	46,1	31,1	47	58	59,3	53,1	44,2	29,7	47
Hayır	f	21	22	33	40	116	13	13	29	24	37	116
	%	22,1	22,9	37,1	44,4	31,4	26	24,1	29,6	31,2	40,7	31,4
Fikrim yok	f	15	28	15	22	80	8	9	17	19	27	80
	%	15,8	29,2	16,9	24,4	21,6	16	16,7	17,3	24,7	29,7	21,6
Toplam	f	95	96	89	90	370	50	54	98	77	91	370
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=25,385$, df(6), p=0,000, $\alpha=0.05$, n=370					Ki-kare		$X^2=18,934$, df(8), p=0,015, $\alpha=0.05$, n=370			

Huzur Mahallesi’ndeki katılımcıların büyük oranı (%62,1), bir dönüşüm projesinde söz sahibi olmak isteyeceklerini belirtirken Alanönü Mahallesi’nde bu oran diğer mahallelere göre daha düşük bir düzeyde (%31,1)’de seyretmektedir. Bu durumun sebeplerinden bir tanesi, Huzur mahallesinin Alanönü mahallesine göre merkezden daha uzak olması ve bunun beraberinde getirdiği alt ve üst yapı problemlerinden daha fazla mustarip olmaları olarak görülebilir. Bir diğer sebep ile hemen sonraki analizin konusu olan yaş ile alakalıdır. Daha önce de bahsi geçtiği üzere Alanönü mahallesi diğer mahallelere göre yaşlı nüfusun daha fazla yaşadığı bir mahalledir. Sonraki analiz de göstermektedir ki yaş aralığı söz sahibi olma isteği üzerinde etkili olmaktadır. En yüksek oranda 31-40 yaş arasındakiler (%59,3) dönüşümde söz sahibi olmak istediğini belirtirken bunu 18-30 yaş aralığı (%58) takip etmektedir. Söz sahibi olmak istememe oranının en yüksek olduğu yaş dilimi ise 61 ve üstü (%40.7)’dür (Tablo 39).

Tablo 40. Dönüşüm Projesinde Söz Sahibi Olma İsteği ile Doğum Yeri ve Çalışma Durumu İlişkisi

Söz sahibi olma isteği		Doğum yeri						Çalışma durumu					
		Eskişehir	İlçeler	Civar iller	İç ve Doğu Anadolu	Diğer	Toplam	Çalışıyor	İşsiz	Emekli	Ev hamını	Diğer	Toplam
Evet	f	106	31	17	17	3	174	73	5	34	51	11	174
	%	41,1	53,4	77,3	63	60	47	64,6	38,5	37,4	38,3	55	47
Hayır	f	85	22	2	6	1	116	22	3	34	54	3	116
	%	32,9	37,9	9,1	22,2	20	31,4	19,5	23,1	37,4	40,6	15	31,4
Fikrim yok	f	67	5	3	4	1	80	18	5	23	28	6	80
	%	26	8,6	13,6	14,8	20	21,6	15,9	38,5	25,3	21,1	39	21,6
Toplam	f	258	58	22	27	5		113	13	91	133	20	370
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=21,795$, $df(8)$, $p=0,005$, $\alpha=0.05$, $n=370$						Ki-kare		$X^2=28,220$, $df(8)$, $p=0,000$, $\alpha=0.05$, $n=370$			

Çevre illerden gelenlerin dönüşüm projesinde söz sahibi olma isteği (%77,3) Eskişehir doğumlulardan (%41,1) daha yüksektir. İlçe doğumlu olanlar (%37,9) ise böyle bir projede söz sahibi olmak istemeyenlerin en yoğun olduğu gruptur (Tablo 40). Çevre illerden gelenlerin dönüşümde söz sahibi olmak istemelerinde ne yaşadıkları ortamın görece daha elverişsiz olması, ne de daha alt gelir grubunu oluşturmaları gibi faktörler etkili olmamıştır. Böyle olması halinde Erenköy’ün ve daha alt gelir grubunda olanların

söz sahibi olmak isteklerinin ön planda olması gerekirdi. Ancak gerek yukarıda yapılan mahalle analizinde gerekse biraz sonra gelire ilişkin verilecek analizde böyle bir durum söz konusu değildir. İlçe doğumlu olanlarında yine, göçle Eskişehir’e gelmiş olmaları açısından civar illerden gelenlerden farklı olarak dönüşümde söz sahibi olma isteğinin en az olduğu gruptur. Dolayısıyla bu durumu ancak bireysel istek ve eğilimlerle açıklayabiliriz.

Çalışma durumuna göre bakıldığında Tablo 39’da görüldüğü gibi ücret karşılığı çalışanların önemli bir kısmı (%64,6) bir dönüşüm projesinde söz sahibi olmak istediğini belirtirken bu oran en düşük emeklilerdedir (%37,4). Ev kadınları ise (%40,6) projelerde söz sahibi olmak istememede ilk sırada yer almaktadır. Bu analiz ‘normal’ bir dağılımı yansıtmaktadır diyebiliriz. Emeklilerin söz sahibi olma isteğinin en düşük olduğu grup olması, birçoğunun dünyaya ilişkin işlerle uğraşmak ve rahatını bozmak istememesinden kaynaklanmaktadır. Ev kadınları ise; bilgilendirme yoluyla bile sürece katılımının sağlanmadığı bir grup olmalarının yanı sıra daha çok ‘evin içi’ ile uğraşan, biçilmiş olan kadınlık rolleri açısından bu konularda geri planda kalması gerektiğini düşünen, bir kadının deyimiyle “kadın kişiyi araya sokmayan” bir gruptur. Bu sebeple de sürece aktif katılım açısından nispeten daha kayıtsız kalmaktadırlar.

Tablo 41. Dönüşüm Projesinde Söz Sahibi Olma İsteği ile Gelir İlişkisi

Söz sahibi olma isteği		700 TL ve altı	701-1000 TL	1001-1500 TL	1501-2000 TL	2000 TL üstü	Toplam
Evet	f	12	70	48	19	25	174
	%	30,8	45,5	45,7	52,8	69,4	47
Hayır	f	15	48	31	14	8	116
	%	38,5	31,2	29,5	38,9	22,2	31,4
Fikrim yok	f	12	36	26	3	3	80
	%	30,8	23,4	24,8	8,3	8,3	21,6
Toplam	f	39	154	105	36	36	370
	%	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=16,851, df(8), p=0,032, \alpha=0.05, n=370$					

Gelir durumuna göre bakıldığında ise, geliri 700 ve altında olanların sadece %30,8’i söz sahibi olmak istediğini belirtmektedir. Bu oran geliri 2000 ve üstünde olanlarda iki katından fazladır (%69,4). Yine bu konuda herhangi bir fikri olmama durumu da en çok geliri 700 ve altında olanlarda (%30,8) görülmektedir (Tablo 41). Geliri 700 TL ve altında

olanların daha çok kiracılardan oluşmasının yanı sıra bu konudaki herhangi bir faaliyetlerinin etkili olabileceğine, buna güç yetirebileceklerine ilişkin zayıf bir inanç taşımaları ve dolayısıyla da teslimiyetçi bir tutum göstermeleri “söz sahibi olma” isteği açısından açıklayıcıdır. Geliri 2000 TL ve üzerinde olanların bu konudaki tutumları ise tam zıddı bir mekanizma ile, evlerinin fiziki yapısı ve koşulları itibariyle kaybedecekleri veyahut da kazanabilecekleri daha fazla şeye sahip olmaları ile açıklanabilir.

Tabi burada yerel halkın ‘katılım’ dan büyük oranda “bilgilendirilme”yi anladıklarını da ifade edecek olursak; Arnstein’in kentli katılım merdivenin en alt basamağında yer verdiği bilgilendirme için Burns ve diğerlerinin yaptığı eleştiri göz önünde bulundurulmaya değerdir. Burns, bir kentlinin farklı etki, karar verme alanlarında, farklı katılım derecelerinden memnun kalabileceği (Atkinson, 2005: 94) ifade etmiştir. Ancak şunu da atlamamak gerekir ki alanda görüşülenlerden, dönüşümde kendilerine istediklerinin verilmemesi halinde mahkeme yolunu tutacaklarını, komşularıyla bu konuda ortak bir tavır geliştireceklerini söyleyenler de vardır.

Durumu özetleyecek olursak; dönüşüm projesinde yer almak isteyeceğini belirtenlerin en yüksek olduğu yer, konuyla ilgili de daha önceden değinildiği gibi, nispeten daha fazla bilgilendirildiğini ifade edenlerin bulunduğu Huzur Mahallesidir. Yaş dilimi açısından 61 ve üstü olan grup dönüşümde söz hakkı olmak istememe konusunda ilk sıradayken çalışma durumuna göre ev kadınları ilk sıradadır. Burada dikkati çeken asıl nokta asgari ücretin altında geliri olanlarla geliri 2000 TL’nin üzerinde olanlar arasında dönüşümde söz sahibi olma isteği açısından gözlenen farktır.

Tablo 42. Mahalle Derneklerinin Dönüşüm Sürecindeki Rolü

Mahallenizde herhangi bir dernek var mı?	f	%	Dernek faaliyet yürütüyor mu?	f	%
Evet	90	24,5	Evet	3	3,3
Hayır	274	74,5	Hayır	86	95,6
Bilmiyorum	4	1,1	Bilmiyorum	1	1,1
<i>Toplam</i>	368	100,0	<i>Toplam</i>	90	100,0

Yine mahalle sakinlerinin dönüşümüne ilişkin faaliyetlerinin tespiti açısından mahallede herhangi bir dernek olup olmadığı ve bu derneklerin dönüşüm sürecine ilişkin faaliyetleri

sorgulanmıştır. Bu bağlamda “Derneğiniz var mı?” sorusuna katılımcıların %74.5’i “Hayır”, %24.5’i “Evet”, %1.1’i “Bilmiyorum” cevabını vermiştir (Tablo 42). Mahallesiinde herhangi bir dernek bulunduğunu ifade edenlere yöneltilen “Dernek kentsel dönüşümle ilgili bir faaliyet yürütüyor mu?” sorusuna ise katılımcıların tamamına yakını (%95,6) “Hayır”, %3.3’ü “Evet”, %1.1’i ise “Bilmiyorum” cevabını vermiştir (Tablo 42).

Mahallelilerin verdiği bilgiler doğrultusunda Huzur Mahallesi’nde Bardakçı Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Erenköy Mahallesi’nde Göknebi Köylüleri Derneği ve Damlalıkaraağaç Köyü Dernekleri’nin varlığı tespit edilmiştir. Alanönü ve Karapınar Mahalleleri’nde ise dernek tarzı bir yapılanma mevcut değildir. Bardakçı Köyü Derneği, Seyitgazi ilçesinin Bardakçı köylülerinin çok yoğun olarak yaşadığı Huzur Mahallesi’nde bulunan ve dolayısıyla mahalledeki köylülerin hemen hepsinin üye olduğu bir dernektir. Göknebi Köylüleri Derneği de yine Seyitgazi ilçesinin Göknebi köylüleri tarafından kurulan bir dernektir. Damlalıkaraağaç Köyü Derneği ise Kütahya’nın Damlalıkaraağaç Köyü’nden gelenler tarafından kurulan bir dernektir. Bu iki dernek üyeleri genel olarak mahalledeki dönüşümün gerçekleştirileceği sınırlar dahilinde olmadığı için bu anlamda işlevsizdir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere derneklerinin kentsel dönüşüm konusunda faaliyet yürüttüğünü söyleyenlerin oranı yalnızca %3.3’tür ki bu yüzdelik de Huzur Mahallesi’nde muhtarın mekân itibarıyla toplantısını dernekte gerçekleştirmesinden kaynaklanmaktadır (*Bkz. Ek 13, Fotoğraf 16*).

4.5.3. Kentsel dönüşüme yönelik beklentiler

Çalışmanın bu kısmında başta yerel halk olmak üzere görüşme gerçekleştirilen diğer aktörlerin projeye ilişkin beklentileri değerlendirilmektedir. Bu anlamda görüşülen aktörlerin projenin merkezi, yerel, özel veya sivil aktörler eliyle gerçekleştirilmesine ilişkin tercihleri, projenin gerçekleştirileceği alanda görülen belediyeler arası çekişme ve bunun yerel halk, resmi kurum ve sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanma biçimi, dönüşüm sonrasında karşılaşılması beklenen ve karşılaşılması istenen alana ilişkin analizler yapılmaktadır.

4.5.3.1. Yerel aktörlerin, dönüşümü hangi aktörlerin gerçekleştirmesi gerektiğine ilişkin bakış açıları

Bu başlık altında projeyi gerçekleştirmesi tercih edilen aktörler ve bu tercihin mahalle, cinsiyet ve yaş ile ilişkisi konuya ilişkin nitel verilerle birlikte değerlendirilmektedir.

Tablo 43. Dönüşümü Gerçekleştirmesi Gerektiği Düşünülen Aktörler

Dönüşümü kim gerçekleştirsin?	f	%
Kamu- Devlet	144	39,3
Özel-Müteahhit	117	32,0
Üniversiteler	38	10,4
Bilmiyorum	19	5,2
Belediyeler	12	3,3
TOKİ	12	3,3
Hangisi iyi yapacaksa	11	3,0
STK'lar	5	1,4
Kamu ve özel sektör	4	1,1
Özel sektör ve üniversiteler	2	,5,3
Kamu sektörü ve üniversiteler	11	,3
Özel sektör ve STK'lar	366	100,0
Toplam		

Katılımcılara yöneltilen alanda gerçekleştirilecek olan projeyi hangi aktör veya aktörlerin yürütmesini istedikleri şeklindeki soruya en çok verilen cevaplar “Kamu-Devlet” (%39.3) ve “Özel-Müteahhit” (%32) şeklindedir. Burada “Kamu-Devlet”ten kasıt bizatihi merkezi yönetimdir. Bu dağılımdaki maddeler daha sonra ortak başlıklar altında toplanmış ve o şekilde analize dahil edilmiştir. Bu yeni başlıklar etrafında yüzdeleri verecek olursak “kamu sektörü” (%45.9), “özel sektör” (%32), “üniversite+ STK” (%11.9), “fikrim yok” (%8.2) ve “ortak” (%2.2) şeklindedir (Tablo 43).

Ankete katılanların büyük bir bölümü (%45.9) projenin kamu eliyle gerçekleştirilmesi taraftarıyken yine önemli bir bölümü (%32) özel sektör eliyle gerçekleştirilmesine taraftır. Tablodan da anlaşılacağı üzere mahalle sakinleri çok ortaklı bir kentsel dönüşüm anlayışına sahip değildir. Bunun dışında bu konuda hiçbir fikri olmayanların yanı sıra “fark etmez”, “hangisi iyi yapacaksa” gibi kayıtsızlık içeren cevaplar da söz konusudur.

Kentsel dönüşümü gerçekleştirmesi istenen aktör tercihi ile mahalle ($X^2_{(12)}=49,654$ p,000<.05), cinsiyet ($X^2_{(4)}=14,776$ p,005<.05) ve yaş ($X^2_{(16)}=29,324$ p,022<.05) arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Tablo 44. Dönüşümü Gerçekleştirmesi İstenen Aktörlerin Mahalle ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Tercih edilen aktörler		Mahalle					Cinsiyet		
		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Kamu sektörü	f	34	56	36	42	168	77	91	168
	%	37	58,3	40,9	46,7	45,9	42,5	49,2	45,9
Özel sektör	f	36	22	37	22	117	68	49	117
	%	39,1	22,9	42	24,4	32	37,6	26,5	32
Üniversite+ STK	f	7	12	3	21	43	14	29	43
	%	7,6	12,5	3,4	23,3	11,7	7,7	15,7	11,7
Ortak	f	2	5	1	0	8	2	6	8
	%	2,2	5,2	1,1	0	2,2	1,1	3,2	2,2
Fikrim yok	f	13	1	11	5	30	20	10	30
	%	14,1	1	12,5	5,6	8,2	11	5,4	8,2
<i>Toplam</i>	f	92	96	88	90	366	181	185	366
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Ki-kare</i>		$X^2=49,654$, df(12), p=0,000, $\alpha=0.05$, n=366					$X^2=14,776$, df(4), p=0,005, $\alpha=0.05$, n=366		

Erenköy (%58.3) dönüşümün kamu eliyle gerçekleştirmesini isteyenlerin oranının en yüksek olduğu mahalle iken Karapınar sakinleri (%42) dönüşümün daha çok özel sektör tarafından gerçekleştirilmesini istemektedir. Alanönü'nde diğer mahallelerden farklı olarak dönüşümü üniversite ve STK'ların yapması (%23.3) tercih edilmektedir (Tablo 44). Gerek eğitim gerekse gelir durumlarına bakıldığında Erenköy'ün diğer mahallelere göre daha geri planda kaldığı görülmüştür. Yine dönüşüme ilişkin tutum ve tavırları da daha çok teslimiyetçi bir yapıdadır. Bu anlamda özel sektörün veya diğer aktörlerin dönüşümü gerçekleştirmesi durumunda sahip olduğu konut yapısı itibarıyla de fazladan bir kazanç elde edemeyeceği düşüncesiyle ve biraz da devletten ("devlet baba"dan) biraz bir şeyler umarak dönüşümün kamu eliyle gerçekleştirilmesinin daha iyi olacağı kanaatindedirler denilebilir.

Cinsiyet bağlamında bakıldığında, hem erkekler (%49,2) hem de kadınlar (%42,5) daha çok kamuyu öncelerken, kadınlarda (%37,6) özel sektörü tercih etmekte oranı erkeklerle (%26,5) göre daha yüksektir. Konuya ilişkin olarak kadınların %11'i herhangi bir fikri olmadığını veya dönüşümü gerçekleştirecek aktörün kendisi için fark etmediğini söylerken bu oran erkeklerde daha düşüktür (%5,4) (Tablo 44). Burada cinsiyetle ilgili dikkati çeken şey, kadınların erkeklere göre iki kattan daha fazla bir oranda duruma kayıtsız kalmalarıdır. Bunda kadınların daha çok “hesap kitap işleriyle erkekler ilgileniyor bizim işimiz evin içiyle” yönündeki olayı kendi ilgi ve uğraş alanlarının dışında tutmaları gereğini düşünmeleri etkili olmuştur denilebilir. Ancak pazarlık payını ön plana sürerek, erkeklerden daha fazla bir yüzdelikle, özel sektörü öncelemeleri gerçekte görünmeye çalıştıkları kadar ilgisiz ve kayıtsız olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 45. Dönüşümü Gerçekleştirmesi İstenen Aktörlerin Yaşa Göre Dağılımları

Tercih edilen aktörler		Yaş					
		18-30	31-40	41- 50	51- 60	61 ve üstü	Toplam
Kamu sektörü	f	21	21	45	35	46	168
	%	42	40,4	45,9	46,7	50,5	45,9
Özel sektör	f	22	23	35	16	21	117
	%	44	44,2	35,7	21,3	23,1	32
Üniversite+ STK	f	3	1	9	15	15	43
	%	6	1,9	9,2	20	16,5	11,7
Ortak	f	1	3	2	2	0	8
	%	2	5,8	2	2,7	0	2,2
Fikrim yok	f	3	4	7	7	9	30
	%	6	7,7	7,1	9,3	9,9	8,2
Toplam	f	50	52	98	75	91	366
	%	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=29,324$, $df(16)$, $p=0,022$, $\alpha=0.05$, $n=366$					

Tablo 45'te görüldüğü gibi yaş dilimi yükseldikçe dönüşümü kamunun gerçekleştirmesi gerektiği yönündeki eğilim artmakta, aynı paralelde özel sektörün yapması gerektiği düşüncesi azalmaktadır. Burada dikkat çekici olan 51-60 ve 61 ve üstü yaş dilimlerinin kentsel dönüşümün üniversite ve STK eliyle gerçekleştirilmesi, gerektiği yönündeki eğilimleridir. Yaş dilimi arttıkça kamunun yapmasını tercih eğiliminin artmasını; önceki

nesillerin yeni kuşaklara göre devleti öncelemesi, dayanak olarak görmesi ve hatta kutsaması, devletin vatandaşı için en iyisini yapacağına ilişkin düşüncesi ile açıklanabilir.

Tablo 43'te de görüldüğü gibi, dönüşümü gerçekleştirecek aktörlerin tercihinin ilişkin tartışma daha çok kamu sektörü ve özel sektör üzerinden yürümektedir. Bu durum hem açık uçlu anket sorularına verilen cevaplardan hem de derinlemesine görüşmelerden elde edilen cevaplardan net bir şekilde gözlenmektedir.

Anketlere verilen cevaplarda aktör tercihleri:

“Bize kat versinler kim yaparsa yapsın. Müteahhit yaparsa yerine kat veriyormuş. TOKİ borçlandırıyor. Senin yerini sana parayla tekrar satacak.”

“Hangisi iyi yapacaksa o yapsın, ama hepsi de rant peşinde olduğu, para derdinde olduğu için fark etmez.”

“TOKİ olsa açık alan yapar, müteahhit olsa istediği yerden verir ama birbirine dayar.”

“TOKİ söz hakkı vermiyor. Her şey zengin için yapılıyor, fakir her zaman fakir. Müteahhit daha iyi, yerinden ev veriyor, değerini veriyor, istemedin mi vermezsin. TOKİ dava açar.”

“Müteahhit yapsın, pazarlık yaparsın, evinin hakkını verir. Belediye istimlak eder, değerini düşük verir, seni göçürür.”

“Özel sektör daha iyi. Belediyenin amacı rant, tek başına özel sektör yapsın. TOKİ yetkilileri mahalleliyi genel olarak bilgilendirmeli, taleplerini dikkate almalıdır. İnsanları koyun gibi güdüyor.”

“Özel sektör girse de devlet denetimi olmalı. Devlet güvenceli, müteahhitler kaçıyor, güvensiz.”

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen cevaplar:

- TOKİ'yi tercih edenlerin ifadeleri:

“TOKİ'yi tercih ederiz. Kalkıp da müteahhit buraya gelir mi çarşı varken dağın başına. Senden ne istiyor ne verecek. Senin bu arsana vereceği bir tane daire, müteahhit kalkıp, kaldı bir de bunun güvencesi yok. TOKİ'nin güvencesi var. Adam malını karısının üstüne yapıyor, müteahhitin ceketini var, ceketini gösteriyor. İnşaat da müteahhite güvenemezsin. TOKİ daha sağlam. Devlet ya, devlet teslim ediyor içine giriyorsun. Senin de olsa aynısını yaparsın, çünkü buraya malını, canını, tarlanı, evini satmış oluyorsun, arsa aldık bir sürü çalıştık. (...) Adam mağdur etmiyor, kadın katına, evin evine. Tapulu tapusuz herkes evini veriyor. Çok güzel ne güzel ya. Hayatı boyunca yoksa şu yıkılan kiremitin altından çıkamayacaksın. Ondan sonra müteahhit de gelmiyor buralara, ömür boyu eski evde oturacan.

Gelse benim buraya müteahhit bende 1000m² yer var. Buraya girse ne alacak. Bin metre yerden 2 çift cepheli daire yapacak, ikişer buçuk kat veriyor ruhsatta. İkişer buçuktan 5 kat. Beş kata vereceği 2 daire, 3 daire ona kalacak. Ama benim buraya çift cepheli dokuzardan 18 daire sığacak. E bunlar verecek bana mesela beşini, geri kalan kendine. E bir de toplu hizmet toplu şey daha güzel olacak. Okulu, lisesi, Anadolu'su, yapımı, marketi her şeyi iyi olacak. Kışın kepçe geliyor buraya mesela bir apartman, bir kat benim burayı görmese yolu sürmüyor, benim burayı görse ha benim burada aileler var. Hizmet ya daha güzel, temizcecik.” (Erkek, 58, Erenköy) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 9.1)

- *Özel sektörü tercih edenlerin ifadeleri:*

Mahallenin menfaati açısından müteahhitin girmesi. Müteahhitte istediği gibi çatır çatır pazarlık yapıp anlaşıyor, evini istediği gibi yaptırıyor. Mesela diyor ki ben ikinci kat isterim, benim evime şu olacak, benim kombimi sen koyacan diyor bilmem ne diyor. Mal sahipleri açısından müteahhitin girmesi iyi. Mal sahibi olmayanlar açısından da TOKİ'nin girmesi iyi. TOKİ çünkü bazı mesela küçük parçalar var onları şuulandırdı birbirleriyle, 18. Maddeye sokup şuulandırdı. Burada cami derneği başkanının evi var mesela, onlar TOKİ'yi istemiyor, müteahhitte adam çatır çatır pazarlık yapar istediği gibi alır. Yalnız TOKİ'nin buralara girmesi lazım. Bura müteahhit ile imar olacak bir şey değil. Kaçınıcı yüzyıldayız, bak bura şehrin göbeği şu evlere bak. Buraya TOKİ'nin girmesi lazım. Çoğunluğun görüşü zaten bu açıda. Mal sahipleri işte bazıları istemiyor.” (Erkek, 43, Huzur)

“Müteahhit girse daha avantajlı olur. Müteahhitte anlaşma fırsatın olurdu. İşine gelmezse vermezdim, TOKİ ne derse kabul edecek herkes, mecbur. Sen de uyacaksın yani. Elle düğün bayramdır derler ya, mecbur uyacaksın. Yani herkes ne yaparsa, *hani bir köye gideceksin herkes körse sen de kör* olacaksın, o anlamda söylüyoruz.” (Kadın, 50, Huzur) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 9.2)

- *Konuya ilişkin bir fikir sahibi olmayanların ifadeleri:*

“Hiçbir bilgimiz yok o konuda hiç araştırıp da hiç konuşmadık yani. Hakkımızda hangisi hayırlıysa o olsun.” (Kadın, 46, Erenköy)

“Hangisi daha iyiye o olsun, ben bilmiyorum hangisi daha iyi.” (Kadın, 85, Huzur)

Alıntılardan da görüleceği üzere tartışmalar daha çok istenen ve verilecek bedel, zorla alma, kamulaştırma, sağlamlık, pazarlık, güvence gibi kavramlar üzerinden yapılmaktadır. Bunlara ek olarak Mimarlar Odası yönetim kurulu başkanı da şöyle bir ifade de bulunmuştur:

“Dönüşümde şu anda, Eskişehir’de kendi kendine yapılacak olan dönüşümlerde bile yerel yönetimlerin müdahalesi olması gerek bence. Çünkü bizim imar planlarımızda, Türkiye’nin genelinde de aynı problem var, Eskişehir’de özellikle imar planlarındaki en büyük sıkıntılardan bir tanesi bitişik nizam diye bir şey var, nizam metodu var. Yani 1950’lerden kalma böyle sıkışık tepişik yapılmış olan, daracık sokaklara daracık caddelere mahkum edilmiş olan bir sistem bu. Madem kentsel dönüşüm çok güzel bir fırsat, yani o kadar güzel bir fırsat ki bu. Tamam şehirde kimseyi mağdur etmeden bütün ana caddelerimizi bile değiştirme şansımız var. (...)

Nasıl olacak bu, bitişik nizamlı olan tüm bölgelerde yeniden imar planı çalışması yaparak bu bölgeleri ayrık nizam haline getirmek, ayrık nizamda da oradaki yapılaşma iznini mevcuttaki bitişik nizam bina metrekaresini aynen koruyarak oraya da vermek. Hatta belki bir puan üstünü, yeni imar planı yapıyorsunuz ya, belki yoğunlaşmayı biraz daha artırabilirsiniz, artırabilirsiniz ancak rant olan bölgelerde çünkü yoğunlaşma talebi olacaktır. Veya yeniden yapılabilmesi için bir kazanç olması gerekli arada. Müteahhitin bir kazancının olması gerekli. Onu verebilirsiniz. Ama bunu verirken de yoğunluğu artırırken de tabi yoğunluğun arttığı, yoğunluk arttıkça oradaki yolları, yeşil alanları bilmem ne ona göre büyütmeniz gerekir, ona göre ayarlamanız gerekir yeni imar planı çalışmasında. Eğer bunu yapabiliyor iseniz en büyük iyiliği yaparsınız Eskişehir’e.” (Mimarlar Odası)

4.5.3.1.1. Dönüşümün belediyeler bazında değerlendirilmesi

Daha önce de belirtildiği üzere alanda gerçekleştirilecek olan proje büyükşehir belediyesi tarafından değil ilçe belediyesi tarafından yürütülecektir ve burada belediyeler arası bir çekişmenin varlığı söz konusudur. Bu minvalde yerel halka, resmi ve sivil kuruluşlara bu konudaki fikirleri sorulmuştur. Öncelikle bu konuda yerel halkın açık uçlu anket sorularına vermiş olduğu cevaplar analiz edilmekte, sonrasında ise tüm aktörlerin bu konudaki ifadelerine başvurulmaktadır.

“Projeyi Büyükşehir Belediyesinin değil ilçe belediyesinin gerçekleştirmesini nasıl karşılıyorsunuz?” sorusuna katılımcıların önemli bir kısmı (%41) “olumlu” karşıldığını söylerken bunu sırasıyla “olumsuz” (%28.1), “hem olumlu hem olumsuz” (%20.3)

karşılıdığını söyleyenler izlemekte ve en son sırada ise “fark etmez” cevabını verenler gelmektedir.

Tablo 46. Projeyi İlçe Belediyesinin Gerçekleştirmesine Yönelik Bakış Açısı ve Sebepleri

İlçe belediyesinin gerçekleştirmesine bakış	f	%	Hem olumlu hem olumsuz karşılama sebebi	f	%
Olumlu	143	41,0	İkisi beraber çalışmalı	13	72,2
Olumsuz	98	28,1	Herkes çıkarına çalışıyor	5	27,8
Hem olumlu hem olumsuz	71	20,3	<i>Toplam</i>	18	100,0
Fark etmez	37	10,6			
<i>Toplam</i>	349	100,0			
Olumlu karşılama sebebi	f	%	Olumsuz karşılama sebebi	f	%
Odunpazarı'na bağlıyız	7	11,7	Büyükşehir'in isidir	13	32,5
Kapasitesi yeterli/güveniyoruz	9	15,0	Hükûmetin çıkarına çalışıyor	6	15,0
Çalışmalarından memnunuz	23	38,3	Yetersiz	15	37,5
Büyükşehir uğraşmıyor	7	11,7	Beraber çalışmalılar	5	12,5
Hükûmet arkasında	2	3,3	Güvenmiyorum	1	2,5
Siyasi görüşünden dolayı	9	15,0	<i>Toplam</i>	40	100,0
Büyükşehir'e bağlı/aynı kapıya çıkar	3	5,0			
<i>Toplam</i>	60	100,0			

Olumlu karşıladıklarını söyleyenler arasında sebep belirtenlerden alınan cevaplar, bu duruma ilişkin olarak ilçe belediyesinin çalışmalarında memnun olma (%38.3), kapasite olarak yeteli olma (%15), siyasi görüş olarak kendisine yakın bulma (%15), bölgenin ilçe belediyesi sınırlarında bulunması (%11.7) ve büyükşehir belediyesinin bölgeyle ilgilenmemesi (%11.7) şeklindedir. Hem olumlu hem olumsuz karşılayanlar ise bunun sebebi olarak iki belediyenin birlikte hareket etmesi gereğini (%72.2) ve her ikisinin de kendi çıkarları için çalıştığını (% 27.8) ifade etmişlerdir (Tablo 46).

Proje gerçekleştirilecek alanın kullanıcılarının projeyi Odunpazarı Belediyesi'nin gerçekleştirmesine ilişkin tutumları üzerinde etkili olan faktörlerin tespiti konunun anlaşılması açısından son derece önemlidir. Bu anlamda, projeyi ilçe belediyesinin yürütecek olmasına yönelik bakış açısıyla yaşanan mahalle ($X^2_{(9)} = 42,868$ p, $000 < .05$)

ve cinsiyet ($X^2_{(3)} = 19,256$ p, $000 < .05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Katılımcıların kendilerini siyasi olarak konumlandıkları yer ile arasında beklenenin aksine anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($X^2_{(6)} = 7,266$ p, $297 > .05$).

Tablo 47. Projeyi İlçe Belediyesinin Gerçekleştirmesine Yönelik Bakışın Mahalle ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İlçe belediyesinin gerçekleştirmesine bakış		Mahalle					Cinsiyet		
		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Olumlu	f	45	41	24	33	143	58	85	143
	%	47,4	45,1	32,9	36,7	41	34,7	46,7	41
Olumsuz	f	20	28	17	33	98	40	58	98
	%	21,1	30,8	23,3	36,7	28,1	24	31,9	28,1
Hem olumlu hem olumsuz	f	19	19	11	22	71	41	30	71
	%	20	20,9	15,1	24,4	20,3	24,6	16,5	20,3
Fark etmez	f	11	3	21	2	11	28	9	37
	%	11,6	3,3	28,8	2,2	11,6	16,8	4,9	10,6
<i>Toplam</i>	f	95	91	73	90	95	167	182	349
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Ki-kare</i>		$X^2 = 42,868$, df (9) , $p=0.000$, $\alpha=0.05$, n=349					$X^2 = 19,256$, df (3) , $p=0.000$, $\alpha=0.05$, n=349		

Huzur Mahallesi'nde projeyi Odunpazarı Belediyesi'nin gerçekleştirmesine olumlu bakanların oranı (%47,4) en yüksekken Karapınar'da (%32,9) en düşüktür. Durumu en olumsuz karşılayan mahalle Alanönü'dür (%36,7). Burada en çarpıcı nokta duruma kayıtsız kalıp benim için "fark etmez" diyenlerin oranı en yüksek Karapınar'ken (%28,8) en düşük Alanönü'dür (%2,2). Bu durumun mahallelere göre farklılık göstermesini dönüşümden kazanç sağlama düşüncesi ve siyasi görüş ile açıklayamayız. Zira bu değişkenler mahalle ile anlamlı bir ilişki içerisinde çıkmamıştır. Ancak bu durumu kentsel dönüşüme ilişkin alınan bilgiyi yeterli bulma ve kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımla açıklayabiliriz. Süreçte alınan bilgiyi yeterli bulma ve kentsel dönüşüme yaklaşım biçiminin mahallelere göre gösterdiği farklılıkla projeyi ilçe belediyesinin yapmasına bakış açısı arasında neredeyse paralel giden bir ilişki söz konusudur.

Cinsiyet bağlamında bakıldığında, erkeklerin %46.7'si durumu olumlu olarak görürken kadınlarda bu oran daha düşüktür (%34,7). Burada göze çarpan önemli nokta kadınların

verdikleri “Fark etmez” (%16,8) cevabı erkeklerde (%4.9) bu yönde verilen cevabın yaklaşık dört katı olmasıdır (Tablo 47).

Tablo 48. Projeyi İlçe Belediyesinin Gerçekleştirmesine Yönelik Bakış ve Kentsel Dönüşüme İlişkin Yaklaşım Arasındaki İlişki

Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım		Projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirmesine bakış				Toplam
		Olumlu	Olumsuz	Hem olumlu hem olumsuz	Fark etmez	
Olumlu	f	61	16	22	20	119
	%	42,7%	16,5%	31,0%	55,6%	34,3%
Olumsuz	f	20	41	15	5	81
	%	14,0%	42,3%	21,1%	13,9%	23,3%
Hem olumlu hem olumsuz	f	62	40	34	11	147
	%	43,4%	41,2%	47,9%	30,6%	42,4%
<i>Toplam</i>	f	143	97	71	36	347
	%	100	100	100	100	100
<i>Ki-kare</i>		X²=40,382, df(6), p=0,000, α=0.05, n=347				

Projenin ilçe belediyesi tarafından gerçekleştirilmesine ilişkin “fark etmez” tutumunu takınanların %55.6’sı kentsel dönüşüme olumlu yaklaşmakta iken, projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirmesine olumlu bakanların %42.7’si kentsel dönüşüme olumlu yaklaşmaktadır. Projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirmesine olumsuz bakanların %16.5’i kentsel dönüşüme olumlu yaklaşırken, %42.3’ü kentsel dönüşüme olumsuz yaklaşmaktadır (Tablo 48). Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, kentsel dönüşümü ilçe Odunpazarı Belediyesi’nin gerçekleştirecek olması yürütülecek olan dönüşüm faaliyetine de olumsuz bakılmasına yol açmıştır. Projeyi ilçe belediyesinin yapmasını olumlar buna paralel olarak gerçekleştirilecek olan projenin bütününe karşı da daha olumlu bir tutum takınmalarına yol açmaktadır. Daha önceki analizde, beklenenin aksine, projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirecek olmasına yaklaşım ile siyasi görüş arasında anlamlı bir fark tespit edilmemişti. Zira siyasi yelpazenin hem sağında hem de solunda yer alanlar genel olarak kendilerini orta noktada olarak tanımlamışlardır. Ancak bu soru siyasi görüşün proje üzerindeki etkisini ortaya koyan örtük bir sorudur. Bu soruyla siyasi olarak Odunpazarı Belediyesi’nin siyasi görüşünde olanlar ve olmayanların projeye yaklaşımlarının farklılık gösterdiği görülmüştür.

Türkiye’de kentsel dönüşümde kamu alanında en etkili bir diğer aktör ise belediyeler olmuştur, bu konuda büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleri karşısında yetkisi arttırılmış (Tekeli, 2009: 212- 214) ve 2005’te kabul edilen 5366 sayılı yasayla belediyeler ve il özel idareleri bu konuda daha da güçlendirilmiştir (Tekeli, 2011: 313). Yine 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. Maddesinde yapılan değişiklikle belediye meclisi kararıyla belediyeler konut, sanayi, ticaret, kamu hizmeti alanları oluşturma, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etme, kentin tarihi ve kültürel dokusunu koruma veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulama yetkisine kavuşmuştur. Bu maddeye göre; *Büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projesi alanı ilan etmeye büyükşehir belediyeleri yetkilidir. Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilirler* (5998 sayılı kanun). Yine 11 Haziran 1985 tarih ve 18781 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan *"775 sayılı Gecekondu Kanununun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi"* Hakkındaki 247 sayılı K.H.K.’nin 1. maddesi hükmüne göre; *"775 sayılı Gecekondu kanununun belediye sınırları ile mücavir alanlardaki tatbikatı için Bayındırlık ve İskan Bakanlığına verilen hak, yetki ve görevler ilgili belediyelere devredilmiştir. Belediyeler bu hak, yetki ve görevleri yetkili organları eliyle kullanırlar. Büyük Şehirlerde bu Kanunun tatbikatı büyük şehir belediyelerince yapılır."* ifadesi de dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesinin Büyükşehir Belediyeleri’nin kontrolünde gerçekleştirilmesi yönündedir (775 Sayılı Gecekondu Kanunu).

Karapınar Vadisi’nde gerçekleştirilecek olan proje 775 sayılı Gecekondu Kanunu’nun esasları üzerinden yürümekle birlikte, bu proje kanun maddelerinde ifade edildiği gibi Büyükşehir’in denetim ve koordinatörlüğünde veya kararıyla yürütülen bir proje değildir. Odunpazarı Belediyesinin alanda proje geliştirmek için daha önce Büyükşehir Belediyesine sunduğu teklifin veto edilmesiyle projeyi gerçekleştirme yetkisi direkt Başbakanlığın onayıyla TOKİ ve ilçe belediyesine devredilmiştir. Bu anlamda Karapınar vadisi projesi Türkiye’de bir ilçe belediyesi tarafından yürütülen en büyük gecekondu dönüştürme projesidir.

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği üzere; projeyi Odunpazarı Belediyesi’nin gerçekleştirmesini olumlu bulanların oranı %41’dir, ki bunda daha çok Odunpazarı’nın

yaptığı çalışmalardan duyulan memnuniyet, proje alanının kendi sınırları içerisinde oluşu, bağlı olduğu siyasi görüş, arkasında hükümet desteğinin olması ve Büyükşehir’in bölgeye hizmet vermemesi yönündeki düşünceler etkili olmuştur. Bu durumu daha iyi ortaya koymak açısından derinlemesine görüşmelerden edinilen veriler son derece önemlidir.

Projeyi Odunpazarı Belediyesi’nin yapması yönündeki olumlu ifadeler aşağıdaki gibidir:

“Herkesin bir semti var ya, işte buraya da Odunpazarı karışır. (...) Odunpazarı yapsa daha iyi olur. Neden, Odunpazarı’nın kendi mahallesi, hizmetimizi ondan alıyoruz biz. Benim çöpümü geliyor temizliğini yapıyor, kanalizasyonunu yapıyor, her istediğimi yapıyor, her şeyimi vergimi Odunpazarı yapıyor. Odunpazarı daha iyi olur. Evlerimizi istediğimiz şekil yapıyor, istediğimiz yerden daire veriyor, istediğimiz katı veriyor. Ben toplam dizim tutmuyor 2. katı veriyor.” (Erkek, 58, Erenköy)

“Ben şimdi şunu düşünüyorum; siyasi bir ayrılık olduğu için Odunpazarı Ak Parti, Büyükşehir CHP’ye diye düşünüyorum ben. Bizim yararımıza olacağını tahmin etmiyorum, çünkü bakıyorum ben Büyükşehir hep merkezi yerlere yatırım yapıyor, kenarları sanki onun müşterisi değilmiş gibi düşünüyor, yani ticari anlamda düşünürsen öyle düşünüyorum yani. Bunlar buradan da oy çıkmadığı için haliyle burayı çıplak bıraktı. Yani burası ikinci planda bırakıldı. O yüzden Odunpazarı’nın yapmasını daha avantajlı görüyorum. Arkana bir devlet var neticede. Devlet sağ görüşlü bir devlet olduğu için, şimdi bu büyükşehir de sol parti, haliyle ayrılığa düşecekler.” (Erkek, 34, Karapınar) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 10.1).

Yine tabloda görüldüğü üzere ankete katılanların %28.1’i projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirmesine savunulan siyasi görüş, siyasi rant sağlanacağı düşüncesi, kalite ve güvensizlik gibi problemler sebebiyle olumsuz yaklaşmaktadırlar:

“Bence, benim görüşüme göre, Büyükşehir’in yapması daha uygun. Neden, küçük belediyelerin gücü yetmez, yetersiz. Bizim burada ulaşım bile çok çok kötü, bekliyon bir saat otobüs gelmez.” (Erkek, 42, Erenköy)

“Ya bununla büyük il başkanlıklarının uğraşması lazım. Belediyeye olmuyor, belediye borçlanıyor. (...) Hani mesela eninde sonunda TOKİ bir isyan çıktı bir şey oldu vatandaş vermedi yatıyor proje. Yarım kalanlar da kalıyor.” (Erkek, 18, Erenköy)

Bu duruma “hem olumlu hem olumsuz” yaklaştığını ifade edenlerle “fark etmez” diyenlerin oranı yaklaşık %40’tır. Burada iki belediyenin birlik ve beraberlik içinde

hareket etmesine gereken vurgunun yanı sıra “işimize hangisi geleceksen” tarzında işlevselci bir bakış ve “kim yaparsa yapsın” cinsinden bir kayıtsızlık da söz konusudur:

“Büyükşehir destek verse iyi olurdu. (...) Bu ikisi arasındaki çatışmayı hiç güzel bulmuyorum yani, anlaşılabilir yapılsaydı Eskişehir daha güzel bir hale gelmez mi. Desteklensin hepsi bir olsun yapsınlar, her çalışma beraber olunca birlikten kuvvet doğar yani, hem herkesin içi rahat etmiş olur.” (Kadın, 66, Erenköy)

“İkisinin birleşip yapması gerekir diye düşünüyorum.” (Kadın, 36, Karapınar)

“Hepsi aynı fark etmez ya. Çıkarları var, kim bilir kaç tane ev çıkacak kendilerine. Çıkarları olmazsa bir şeyler yaparlar mı?” (Kadın, 37, Alanönü)

Mahalle muhtarlarının konuya ilişkin görüşleri:

“Ortaklaşa yapılsaydı hepsinden güzel olurdu, çünkü az evvel Sayın Belediye Başkanımız Büyükerşen Hocamla sohbetimi anlattım yemekteki, yani en azından şu olmazdı işte ne olmazdı; ya bunlar bu binaları yapıyorlar bunların zahmetleri bize kalıyor muhabbeti olmazdı yani. Bilmem doğru ifade ettim mi? Herkes sahiplenirdi. Yani ortak çalışmadaki fayda bu diye düşünüyorum. Bunu neye dayandırıyorum; e ben hep ortak çalışmaktan kolektif çalışmaktan yanayım, devlette de böyle çalıştım hep. Mesela şimdi tek başına gidersin bir kar vardır açamayacaksın, ama oraya gitmiş olduğun iki- üç makineyle gidersin. İki tane makine girer yola, üçüncü makineye dersin ki sen bekle neden biliyor musun, orada herhangi bir makinenin batabileceğini çünkü kar çok. (...) En azından çok olan karda diyelim ki iki makine vurur, batan falan olursa en azından biri boşta ya o çeker. Bundan yanaydım yani ben. Ve iyi olurdu diye düşünüyorum sadece. Yani ortak çalışmanın faydası olur her zaman.” (Huzur muhtarı)

“Siyasi bir ortam var ama şu gerçek de var ortaklaşa çalışma büyük avantaj sağlar. Neden dersen, Büyükşehir Belediyesi, tabi gelir ve imkanlar daha fazla olduğu için. Ama burada Odunpazarı veya Büyükşehir Belediyesi karşılıklı diyalog içinde çalışsalar bütün problemler çözülür, hiçbir problem kalmaz yani.” (Erenköy muhtarı) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 10.2).

Mahalle muhtarları da iki belediye arasındaki çekişmenin projenin imkânları açısından daha dezavantajlı sonuçlara yol açabileceğini ve siyasi minvalde gerçekleşen bu çelişkinin projenin tüm kesimlerce sahiplenmesini zorlaştıracağını ifade etmişlerdir.

Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünün konuya ilişkin görüşleri:

“Yani şimdi orada siyasi bir çekişme vardı. Zaten orası da gecekondü önleme bölgesi ilan ederken aynı yeri Büyükşehir Belediyesi de kentsel dönüşüm alanı ilan etti. Daha sonra o vaz geçti. Kentsel dönüşüm alanı yaparak, ilan ederek Odunpazarı Belediyesi’nin yapmamasının tek sebebi Büyükşehir Belediyesinin onu istememesi, onun yapmasını istememesi. Aynı şekilde oto sanayide de aynı sıkıntılar oldu, Eskişehir’de. (...) Orada da bir şey oldu, yani iki belediye çatıştı bir birleriyle ben yapacam ben yapacam diye. Orası da öyle senelerce kaldı.” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

Çevre ve şehircilik il müdürlüğü de Eskişehir’deki belediyeler arası bu çekişmenin sadece Karapınar Vadisi Projesi’nde değil, oto sanayi gibi dönüştürülmesi planlanan başka alanlarda da ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu durumun bu projelerin uzun yıllar gerçekleştirilememesine, projelerde birtakım sıkıntıların ortaya çıkmasına yol açtığını belirtmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının konuya ilişkin görüşleri:

Kent Konseyinin konuya ilişkin görüşleri:

“Şimdi siyasi bir durum söz konusu. Afet yasası çıkmazdan önce hazırlandı Karapınar mahallesindeki proje. Dolayısıyla Eskişehir’deki TOKİ projelerini, özellikle Odunpazarı bölgesindeki kısımlarını, Adalet ve Kalkınma Partisi belediye başkanı Odunpazarı Belediye başkanı olduğu için onun üzerinden işlemler yürüdü. Daha önceki dönemde de Tepebaşı Belediye başkanı Adalet ve Kalkınma Partisi’ndendi. Tepebaşı bölgesindeki projelerin de yürütücüsü yine aynı siyasi partinin olduğu dönemdeki projeler Tepebaşı’nda yürütüldü. Dolayısıyla siyasi bir durum. Yani hükümet, bunu anlayabiliyorum; imarla ilgili olsun, belediyenin bürokrasisine takılmadan işi rahat yürütebilmek adına kendisinin yakın olduğu belediyeler üzerinden bu projeler hayata geçirildi. Ha orada da kuşkusuz yine paylaşılması gerekiyor halkla, o ayrı bir hikâye ama Büyükşehir belediyesinin bypass edilmesinin sebebi siyasi olduğunu düşünüyorum.” (Kent Konseyi) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 10.3).

Kent konseyi başkanı hükümetin, herhangi bir engelle takılmadan hareket etmek amacıyla, bu tür projeleri kendisine yakın olan, kendi siyasi görüşünde olan belediyelerle yürütmeyi tercih ettiğini, Odunpazarı’ndaki sürecin de bu şekilde ortaya çıktığını, bunun tamamen siyasi bir durum olduğunu belirtmiştir. Afet yasasının çıkmasıyla da iktidarın kendi belediyelerinin projelerini onaylama eğiliminin muhalefet belediyelerinin boşa çaba harcamama ve pasif kalmalarına yol açacağını ifade etmiştir. Ancak sağlıklı, ihtiyaçlara

cevap verebilecek bir dönüşümün gerçekleştirilmesi için bu projelerin siyaset üstü bir anlayışla gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Mimarlar Odası'nın *konuya ilişkin görüşleri*:

"...Karapınar bölgesini ilgilendiren gecekondü önleme bölgelerinin kentsel dönüşümüyle ilgili söylüyorsanız eğer, aslında bir noktadan çıkması bunun da büyükşehir belediyesi olması Eskişehir ölçeği için doğru. Tabi İstanbul için de doğru. Sonuçta bizim şu anda en büyük sıkıntımız, bizim çok eleştirdiğimiz bir şey bu, Büyükşehir belediyesini, Eskişehir'in bir stratejik planı yok. Yani makro ölçekli, 50 yıl sonrasını gören stratejik planı maalesef yok, Eskişehir'in. 1/25000lik planları biliyorsunuz iptal oldu Eskişehir'in yenisi yapılmıyor, öyle bir çalışma yok. Tabi böyle bir şey olmayınca da ilçe belediyeleri veyahut da ilçe belediyelerini de bırakın TOKİ veya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü istediği yerde şey yapabiliyor, öyle bir yetkisi de var artık, afet riski kanununda. Yüksek katlı bina yapıyorum diyor, bilmem ne yapıyorum diyor veya bunu yapıyorum diyor. Şehir allak bullak. Gecekondü gibi oldu, yani. Neresinde hangi bölge yüksek katlı olacak hangi bölge ticaret olacak hangi bölge konut olacak, hangi bölge park olacak, hangi bölge okullar bölgesi olacak veyahut da hangi bölge cami olacak vesaire olacak yani bunların hepsi gecekondü misali gidiyor. Yani güncel birtakım alınan spesifik kararlarla gidiyor. Ama makro ölçekli karar maalesef yok. Bizim savunduğumuz en büyük şey bu. Bunun tek elden çıkması, büyükşehir belediyesinden çıkması veyahut da onaylamasından sonra ilçe belediyesi veya başka birisinin uygulaması, önemli olan bu. Tabi bu sıkıntı yani. Bir şey düşünüyorsunuz, veyahut da teknik olarak bir hayal kurmuşsunuz 50 yıl sonrasının Eskişehir'i için ama birisi geliyor diyor ki buraya bilmem ne diyor, böyle bir mantık da planlama için söz konusu olamaz." (Mimarlar Odası)

Mimarlar Odası yönetim kurulu başkanı, bu tür projelerin özellikle Eskişehir'de tek bir elden, büyükşehir belediyesinden, çıkması gerektiğini, zira Eskişehir'in uzun soluklu bir stratejik plana sahip olmadığını ifade etmiştir. Stratejik planı olmayan bir şehirdeki imar çalışmalarının farklı kurum ve kuruluşlarca gerçekleştirilmesinin düzensiz bir şehir yapısının ortaya çıkmasına yol açacağını belirtmiştir.

Kısacası, Karapınar Vadisi Gecekondü Önleme Projesi birinci etapta olduğu gibi ikinci etapta da diğer aktörlerin aktif katılımının sağlanmadığı, yerel yöneticilerin kentsel süreçlerde tek başına faaliyet gösterdiği, daha doğrusu, ilçe belediyesinin büyükşehir belediyesinden bağımsız bir şekilde direkt merkezi yönetim iş birliği ile hareket ettiği ve Pahl'ın deyimiyle yerel halkın bağımlı değişken olarak kaldığı bir süreç işlemektedir.

4.5.3.2. Alanda gerçekleştirilecek olan dönüşüme ilişkin beklentiler

Bu başlık altında dönüşümden sonra karşılaşılabilecek düşünülen ve karşılaşılmak istenen mahalle yapısı ve bunun cinsiyete göre dağılımına, bölgede artırılması istenen fonksiyon türüne, dönüşümden kazançlı çıkmaya ilişkin bakış açısına ve bunun üzerinde etkili olan değişkenlere yer verilmekte elde edilen bulgular nitel görüşmelerle desteklenmektedir.

Tablo 49. Alanda Gerçekleştirilecek Olan Dönüşüme İlişkin Beklentiler

Nasıl bir mahalleyle karşılaşacağınızı düşünüyorsunuz?	f	%	Nasıl bir mahalle görmek istersiniz?	f	%
Güzel ev/ortam	68	22,4	Güzel ev/ortam	67	22,9
Temiz/düzenli	48	15,8	Temiz/düzenli	51	17,5
Kiralar artar	3	1,0	Gelişmiş/kültürlü	32	11,0
Yabancılar/ kalabalık	39	12,8	Huzurlu/sakin	14	4,8
Komşuluk biter	18	5,9	Yapımıza uygun	2	,7
Gelişmiş	15	4,9	Komşuluk olan	28	9,6
Is olanakları olan	3	1,0	Yeşil alanlar	24	8,2
Yeşil alanlar	3	1,0	Az katlı	14	4,8
Zenginlerin	7	2,3	Şimdiki gibi	29	9,9
kazandığı			Bilmiyorum	10	3,4
Kiracılar ortada	1	,3	Kaliteli	13	4,5
kalacak			Diğer	8	2,7
Taş yığını/ apartman	28	9,2	<i>Toplam</i>	292	100,0
Bilmiyorum	51	16,8			
Kaliteli	12	3,9			
Kotu	4	1,3			
Diğer	4	1,3			
<i>Toplam</i>	304	100,0			

Kentsel dönüşümün ardından nasıl bir mahalleyle karşılaşmayı beklediklerine ilişkin olarak yöneltilen soruya katılımcılar sırasıyla daha güzel bir ev/ortam (%22,4), bilmiyorum (%16,8), daha temiz ve düzenli bir ortama (%15,8), kalabalık ve yabancılarla dolu bir ortamla (%12,8), taş yığınları, yüksek katlı binalar (%9,2) şeklinde cevap vermişlerdir. Yine kentsel dönüşümün ardından nasıl bir mahalle görmek istediklerini tespiti ilişkin soruya katılımcılar en çok (%22,9) daha güzel bir ev/ ortamla karşılaşacakları yönünde cevap vermiştir. Bunu sırasıyla daha temiz ve düzenli bir ortama kavuşacaklarını (%17,5), daha gelişmiş ve kültür düzeyi daha yüksek bir mahallenin

ortaya çıkacağını (%11), şimdiki gibi bir mahalle görmek istediklerini (%9.9) söyleyenler izlemektedir (Tablo 49).

Tabloda görüldüğü gibi mahallelerin genelinde “düzen”, “temizlik”, “güzel” kelimelerine vurgu söz konusudur ve ankete cevap verenlerin yaklaşık %40’ı dönüşümün ardından nasıl bir mahalleyle karşılaşacaklarını düşündükleri sorusuna bu yönde cevap vermiştir. Bu sonuç nasıl bir mahalle görmek istersiniz sorusuna verilen cevaplarla da neredeyse paralel gitmektedir. Buradan mahalle sakinlerinin dönüşümle beraber bu yöndeki beklentilerinin karşılanacağı yönünde bir düşünceye sahip olduğuna ulaşılabılır.

Tablo 50. Dönüşümün Ardından Karşılaşılacak İstenen Mahalle Yapısının Cinsiyete Göre Durumu

<i>Kentsel dönüşümün ardından nasıl bir mahalleyle karşılaşmak istersiniz?</i>		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Güzel ev /ortam	f	35	32	67
	%	25,2	20,9	22,9
Temiz/ düzenli	f	33	18	51
	%	23,7	11,8	17,5
Gelişmiş/kültürlü	f	8	24	32
	%	5,8	15,7	11,0
Huzurlu	f	4	12	16
	%	2,9	7,8	5,5
Komşuluğu olan	f	16	12	28
	%	11,5	7,8	9,6
Yeşil	f	14	24	38
	%	10,1	15,7	13,0
Şimdiki gibi	f	18	11	29
	%	12,9	7,2	9,9
Diğer	f	10	11	21
	%	7,2	7,2	7,2
Bilmiyorum	f	1	9	10
	%	0,7	5,9	3,4
<i>Toplam</i>	f	139	153	292
	%	100	100	100
<i>Ki-kare</i>		$X^2=27,278$, $df(8)$, $p=0,001$, $\alpha=0.05$, $n=292$		

Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşümün ardından nasıl bir mahalle görmek istediğine ilişkin düşünceyle cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(8)}=27,278$ p ,001<.05). Daha güzel, temiz ve düzenli bir mahalleyle karşılaşma istediği kadınlarda (%48.9)

erkeklerle göre (%32.7) daha yüksektir. Yine komşuluk ilişkilerine vurgu da kadınlarda (%11.5) erkeklerden (%7.8) yüksektir (Tablo 50).

Ankete katılanlar “kentsel dönüşümle beraber nasıl bir mahalleyle karşılaşacağınızı düşünüyorsunuz?” sorusuna sınıfsal yapıyı, farklılıkları, sosyal ilişki biçimlerini ve ortaya çıkacak yeni yaşam şeklini ön plana alarak cevap vermişlerdir: “TOKİ’de kavga dövüş eksik olmuyor, üçüncü sınıf vatandaşı da birinci sınıf vatandaşı da aynı yere koymuş, Romanları falan hep aynı yere koymuş.”, “Karmakarışık bir hale gelecek. Eğitim, gelir düzeyleri farklı insanlarla bir arada olacaksınız.”, “Soğuk apartmanda ilişkiler zayıf, sınıfsal yapı değişir.”, “Güzel olmayacak, tüm mahalleyi iki apartmana tıkip diğerlerine verecekler. Mahallede gerginlik yaşanacak, yenileri gelecek.”, “Yabancı insanlarla bir araya geleceğiz. Toplama kampı gibi toplayacaklar bizi.”, “Kibrit kutusu, kümes gibi yaşam alanının olmayacağı bir yer”, “Bir yanda fakirler bir yanda zenginlerin olduğu bir mahalle”, “Daha çok zenginlere yönelik evler yapılmış bir mahalle.”, “Kıralar fırlayacak, yaşam zorlayacak.”.

Derinlemesine görüşmelerden edinilen veriler:

“Bize göre, çevre düzenli olacak onu düşünüyoruz yani. Market olacak, her şey ayağımızın altında olacak, çevremiz düzgün olacak. Şimdi buraya bir tane araba geliyor, o da istediğimiz zaman gelmiyor. Çok bekliyoruz çarşıya falan gitmek için, uzak yere gitmek için. Düzenli olacağını düşünüyoruz TOKİ gelince. Gelişecek en azından. Merkezdeki gibi olmadı bizim hayatımız hiç. Bakkala bir ekmek almaya gidiyoruz ta tepenin üstüne gidiyoruz. Yapıldı mı da mı çok güzel olacak, baktım ben daha önce proje resimlerine bilgisayardan o kadar güzel, Ankara’da bir bura iki diyorlar. Eskişehir’in en güzel mevkisi burası olacakmış. Bir de hakkını verseydi daha güzel olacaktı. Biraz haksızlıklar oldu.” (Kadın, 28, Erenköy)
(Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 11.1).

“Kentsel dönüşümün ardından nasıl bir mahalle görmek istersiniz?” şeklindeki anket sorusuna: “ Zengin fakir ayrımının olmadığı dörder beşer binalı güvenli siteler. İnsan olduklarını buradaki insanlara hissettirsinler.”, “Bizim de yaşamamıza izin verilecek bir mahalle.”, “ Her kesimden insanın yaşayabileceği bir mahalle.”, “Köydü kent olur güzel olur.”, “Aynı kalsın.”, “Hiç dokunmasınlar bizim mahallemize.” “Bizim değil onların istedikleri olacak ne de olsa.”, “Temiz olsun, birlik beraberlik olsun. Bir arada olsun tanıdık komşular.” cevapları verilmiştir.

Dört mahalleden elde edilen veriler, mahalle sakinlerinin sosyal ilişkiler açısından şimdiki mahalleleri gibi bir mahalle ile karşılaşmak istediklerini, mahallelerinden ayrılmak istemediklerini, ancak kentsel hizmetlerin daha fazla geliştiği bir yapı görmek istediklerini ortaya koymaktadır.

Diğer aktörlerin kentsel dönüşümden beklentilerini de beş alt başlık altında sınıflandırmak mümkündür.

1. Kentin tarihi ve kültürel dokusuna uygun olması gereği:

“Bence bazı yerler, özellikle burası gibi kentin tarihsel dokusuna uygun bir projelendirmeye Odunpazarı mahallesinin o bölgesinin evlerinin bir uzantısı şeklinde yapılsaydı daha iyi olurdu. Betonarme yapıların çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum, kentin dokusuna çok zarar verdiği düşüncesindeyim ama konutlar şudur. (...) Görüntü olarak hiç hoş değil, ne kadar şehre uygundur, kentin dokusuyla uygundur tartışılır. Kaldı ki o bölge de aynı zamanda Odunpazarı evlerine komşu olan bir bölgedir. Ve oranın eski Eskişehir, Osmanlı döneminden kalan bir tarafı da var. Hani en azından onunla uyumlu hale getirilebilen onunla uyumlu bir proje olsaydı, o kadar yüksek katlı olmadan, biraz daha evlerin daha aralıklı bir şekilde yapılması söz konusu olsaydı daha iyi olabilirdi ama maalesef oradaki konutlar üzerine diyelim ki 10 katlı 12 katlı yanılmıyorsam oradaki binalar, belki konut sahipleri 5 katı alacaklar diğer 5-6 katı müteahhite vereceklerdi belki.” (Kent Konseyi) *(Tamamı için Bkz, Ek 12, Kutu 12.2.).*

“Elazığ’da, işte Trabzon’da, Antalya’da, Tekirdağ’da, Kütahya’da hep aynı evi kurdular aynı projeyi uyguladılar. Yani bu işin doğasına da aykırı olan bir şey zaten. Yani normalde biz binayı yaparken, proje hazırlarken o yerin iklimine, kültürüne, doğasına, coğrafyasına göre projeler üretiriz, buna yönelik çalışmalar yaparız.” (Mimarlar Odası)

Kentsel dönüşümün gerçekleştirildiği Karapınar bölgesi Eskişehir’in tarihi Odunpazarı evlerine komşu sayılabilecek bir yerdir. Bu nedenle oranın tarihi ve turistik dokusunu bozacak tarzda, betonarme binaların yerine bu alandaki yapıya daha uygun konutların yapılması gereği öne sürülmüştür. Burada aynı zamanda kentlerin farklılıklarının ve kendine özgü yapılarının gözetilerek yapıların ona göre inşa edilmesi gereği üzerinde durulmuştur.

2. Müstakil bahçelerden yüksek apartmanlara: Kat yüksekliği sorunu

“...bunula ilgili birtakım araştırmaların yapılması gerekiyor. Yani bu bölgede yaşayan insanların mal sahibi, kiracı kaç kişi, ruhsatlı- ruhsatsız ne kadar ev var, işte kaç kişilik ailelerden oluşuyorlar, gelir düzeyleri nasıl, komşuluk ilişkileri nasıl, işte kültürel düzeyleri nasıl bu araştırma yapıldıktan sonra üretilcek projelerin çoğu, yani düşünün siz bu kültürü, bahçede yaşantı kültürünü apartmanda da yapabilirsiniz, eğer projenizi ona göre yaparsanız. Kat bahçeler oluşturabilir, aralarda ortak buluşma alanları oluşturulabilir, çamaşır serme terasları oluşturulabilir. Yani bunların hepsi o şu anda yaşayan kültürün de orada daha sıhhi bir ortamda yaşamasını sağlayacak projeler üretilabilir. (...) bu kat yüksekliği konusu, biz asla yüksek katlı binalara karşı değiliz. Yani mimar olarak böyle bir şeye karşı gelmemiz zaten mümkün değil. Bizim tek karşı olduğumuz şey şu; şimdi biliyorsunuz (...) şeker fabrikasının orada TOKİ oraya yüksek katlı yapılmasına izin veriyor Karapınar’a veriyor. Şimdi arada tek tük böyle alçak katlı yüksek katlı onu düşünün 10 sene sonrasını. Onu emsal gösterip yanındakiler de yükselmeye çalışacak. Ya şehir merkezi tamamen böyle yükselecek, etrafta hiçbir şey kalmayacak, herkes şehrin merkezinde yaşayacak. Dışarda konutlarda da kimse yaşamayacak ya da bir şey, yani şimdi işte bunun stratejik planı yok. (...)” (Mimarlar Odası) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 11.3).

Mimarlar Odası, bahçeli ve müstakil evlerde yaşama kültürünün çeşitli projelerle ve daha sağlıklı ortamlarda “kat bahçeleri” oluşturmak yoluyla yaşatılabileceğini, Türkiye’de, Avrupa’daki gibi proje yarışmalarının dolayısıyla da proje alternatiflerinin yaratılmadığını ifade etmiştir. Ancak kat yüksekliğinin kendi başına bir sorun teşkil etmediğini, her yere yüksek katlı binaların yapılmasının sadece şehrin bir stratejik planının olmamasından kaynaklı bir yapılaşma sorununu ortaya çıkaracağını belirtmiştir.

Çevre ve şehircilik il müdürlüğü de bu bölgeye yönelik en temel eleştirinin kat yüksekliği ve binaların çok yakın yapılmasına ilişkin olduğunu ifade etmiştir:

“Yani şu anda en büyük eleştiri oraya çok yüksek katlı binaların çok dip dibe yapılmış olmasından dolayı bir eleştiri var ama oranın tamamının bitmesini bir beklemek lazım. Projenin bütünü şu anda görmüyoruz. Yeşil alanların artışı olacak orda daha büyük ihtimalle daha güzel birtakım şeyler oluşacak. Şu an itibariyle çok dip dibe çok yüksek katlı binalar. Yani biraz daha ayrık olsaydı belki daha mı iyi olurdu, belki daha iyi olurdu. Ama bir proje bütünü bitişini bir görmek lazım, bakalım nasıl bitecek proje.”(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

Bölgeye birinci etapta yapılan konutların yüksek katlı olması ve ikinci etabın da yaklaşık aynı şekilde yapılacak olması yerel halkın da eleştirdiği ve özellikle kaygıyla yaklaştığı konulardan biridir. Mahalle sakinleri daha az katlı ve dip dibe olmayan, yeşil alanların olduğu bir yapılaşma istemektedirler:

“Site site yapsın, belli mesafeden sonra boşluk, sonra sosyal tesisler yapılsın. Park bahçe olsun , 8-10 kat kötü beş katlı olsun.”

“İki üç katlı evlerden oluşan çok katlı olmayan. Kule gibi bina istemiyorum. Ortada komşuların bir araya geleceği alanlar bulunsun, fiskiye olsun.”

“Binalar 10 katlı değil 3 katlı olsun, yabancılaşmasın, yaşayacak alan bıraksınlar, kapı önünde oturamayız. Herkesin kendine göre verilsin.”

“Mesela kat sayıları bunların 9-8. Mesela o Ihlamurkent’te 4 katlı. Orası daha oturaklı bina yani. 4 katlı bina her zaman için daha oturaklı daha sağlam olur değil mi? E bunların katları fazla gerçekten, ne olur bilmiyorum artık. 9-8, 9-8 hep böyle katlar.” (Erkek, 63, Huzur)

3. *Mevcut iş imkânlarının sağlanması gereği:*

Bölgede gerçekleşecek dönüşümün ardından bölge esnafının iş yerleri de değeri karşılığında alınacaktır. Ancak, bölgedeki az sayıdaki, esnaf, yaşayacakları alanın da dönüşüme uğramasıyla beraber bölgede iş yapmalarının maliyet açısından zorlayıcı olacağını, yeni iş yerlerini nerede açacakları ve hangi işi yapacakları konusunda belirsizlik ve kaygı içindedir. Kent konseyi başkanı da bu yöndeki kaygıyı şu şekilde dile getirmiştir:

“... bir gecekonduda köşe başında bakkalı var bir köşe başında bir manavı düşünün, geçimini oradan sağlıyor. Kentsel dönüşüme girdi, şimdi bu adam ne yapacak, nerden geçimini sağlayacak? Sen ona yine aynı şekilde gelir getireceği bir manavı ya da esnaflık yapabileceği bir yeri aynı cazibesi anlamında söylüyorum, bir imkanı sağlayabilecek misin? Şimdi bütün bunları, yani insanların ihtiyaçlarını karşılamak derken onların ne iş yaptığını da hesaba katmamız lazım.” (Kent Konseyi)

4. Çevre odaklı bir kentleşme:

Kentsel dönüşüm projelerinde üzerinde durulması gereken bir başka konu ise sürdürülebilirliktir. Sürdürülebilirlik kavramı çevre ve insan odaklı bir kavramdır, ancak kentsel dönüşüm projelerinin büyük kısmının bu yönü göz ardı edilmektedir. Kent konseyi başkanı da bu konuya ilişkin görüş ve önerilerini dile getirmiştir:

“... bu bin yıllık kalkınma programı diye Habitat’ın Dünya Bankası’nın kalkınma programında bir hedef var. Bin yıllık kalkınma programının bir sürü alt başlıkları var, bir tanesi şu aslında; sürdürülebilir kalkınma sürdürülebilir kentleşme kavramı. Yani biz bugün kentlerimize her ne yapıyor isek bu mutlaka gelecek kuşakların yaşayacağı ortamları olumsuz yönde etkilemeye neden olur. Yani çevreye karşı çok vahşice bir yapılaşma içinde yaklaşmamamız lazım. Şöyle söyleyelim belki; bu kentsel dönüşüm projelerinde ve toplumsal kalkınmada insan odaklı olmak belki ilk başta çok pozitif gelebilir. Ben insan odaklı bir kentleşme ve kentsel dönüşüm projelerinin çok yanlış olduğunu düşünüyorum. İnsan ve çevre odaklı olmak durumundayız. İnsan odaklı olursunuz, insanların konut sorununu çözersiniz ama çevreye zarar verirsiniz. (...) O yüzden insan ve çevre odaklı bir kentleşme projesinin hayata geçirilmesi lazım. Bu da neyi gerektiriyor; mutlaka Çevre Etki Değerlendirme raporunun iyi hazırlanması gerekiyor. (...)” (Kent Konseyi) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 11.4).

5. Sosyal devlet anlayışı: Afet riskli alanlar üzerinden bir yorum

Kent konseyi başkanı, kentsel dönüşüm projelerinde devletin alt gelir grubundaki vatandaşların çıkarlarını gözetecek şekilde, rantı yüksek yerlerden elde ettiği geliri bu yönde kullanarak sosyal devlet anlayışıyla hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra bu dönüşüm projelerinden elde edilen gelirlerin açık ve net bir şekilde beyan edilmesi, devletin bu konuda şeffaf ve hesapverebilir bir tutum sergilemesi gereği üzerinde durmuştur:

“...o insanların başını sokabilecekleri bir yer orası anlatabiliyor muyum, yani orayı kaybetmemek istiyorlar, ne olacaklarını bilmiyorlar, o insanların evini elinden alırsan diye düşünüyor yerine yenisini yapabilecek durumda değil. O zaman nasıl olacak yani. Devletin bizatihi orada bir sosyal devlet olarak devreye girip o insanların konut ihtiyacını kendisi karşılamak durumunda. Her şeyi para olarak görmemek lazım. Her şeyi rant olarak görmemek lazım. Yani orda kentsel dönüşüm projesi olacaksa bazı yerlerde devlet kendi cebine elini atması lazım. (Rantı yüksek alanlardan elde ettiği para) işte bu parayı alacaksın, kasaya koymayacaksın, kentlerdeki o gecekondular, yoksul insanların, kendi parası olmadığı için konut yaptıramayacak yöresinin de rantı düşük olduğu için müteahhitin gelmeyeceği bölgelere sen o konutları yapacaksın. Ve bütün bunların şeffaf olması lazım. Diyecek ki devlet benim kasamda bu kadar para var, ben bunun bu kadarının şu kadar lirasını buraya, bu kadar lirasını buraya. bütün bunları paylaşacak, şeffaf. Ha bizde bir şeffaflık hesap sorma, hesap verme. E bunlar kağıtta kalmaz. O zaman devlet oralardan elde ettiği tırnak içerisinde bu havadan parayı, rantı o zaman alt gelir gruplarına finanse edelim, o insanların konutlarını bedava yapsın diyelim. Sosyal devlet, devlet sosyalse bunu gösterebilir. Şefkatli yüzünü, vatandaşları koruyacak, kollayacak, onun en temel ihtiyaçlarını karşılayacaksa devlet oradan elde ettiği gelirleri buraya aktarması lazım. Bizim bütün bunların hepsini bilmemiz lazım. Hatta o paraların harcanması konusunda bile sivil toplum kuruluşlarının, meslek odalarının karar verici olması lazım.” (Kent Konseyi)

Yerel halkın gerçekleştirilecek olan dönüşüme ilişkin taleplerinden biri de bölgede artırılması istenen fonksiyon türüne ilişkindir.

Tablo 51. Bölgede Arttırılması İstenen Fonksiyon Türü

Arttırılması istenen fonksiyon	f	%
Konut fonksiyonunun devam ettirilmesi	158	43,1
Ticaret	78	21,3
Kültür-sanat	65	17,7
Turizm	5	1,4
Hepsi	41	11,2
Fikrim yok	20	5,4
<i>Toplam</i>	367	100,0

Dönüşümden sonra bölgede hangi fonksiyonun arttırılmasını istedikleri yönündeki soruya katılımcıların büyük kısmı (%43.1) konut fonksiyonunun devam ettirilmesi yönünde cevap vermişlerdir. Bunu sırasıyla “ticaret” (%21.3), “kültür-sanat” (%17.7), “hepsi” (%11.2), fikrim yok” (%5.4) ve “turizm” (%1.4) cevapları izlemiştir (Tablo 51).

Tablo 52. Bölgede Artırılması İstenen Fonksiyonun Mahallelere Göre İlişkisi

Artırılması istenen fonksiyon türü		Huzur	Erenköy	Karapınar	Alanönü	Toplam
Konut	f	42	39	41	36	158
	%	44,7	40,6	47,1	40	43,1
Ticaret	f	10	25	17	26	78
	%	10,6	26	19,5	28,9	21,3
Kültür/sanat/turizm	f	16	17	16	21	70
	%	17	17,7	18,4	23,3	19,1
Hepsi	f	17	15	4	5	41
	%	18,1	15,6	4,6	5,6	11,2
Fikrim yok	f	9	0	9	2	20
	%	9,6	0	10,3	2,2	5,4
Toplam	f	94	96	87	90	367
	%	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2=35,851$, df(12), p=0,000, $\alpha=0.05$, n=367				

Kentsel dönüşümden sonra alanda artırılması istenen fonksiyon türüyle yaşanan mahalle arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($X^2_{(12)}=35,851$ p,000<.05). Dört mahallede de konut fonksiyonu öncelenmiştir. Karapınar sakinlerinin %47,1'i bölgede konut fonksiyonunun devam ettirilmesini isterken Erenköy sakinlerinin %26'sı ticaret fonksiyonunun artırılmasını istemiştir. Huzur sakinlerinin % 18,1'i ise kültür/ sanat/ turizm fonksiyonunun gerçekleştirilmesini istemiştir (Tablo 52). Burada değişkenlerin analize alınabilmesi için Kültür-sanat ve Turizm birlikte değerlendirilmiştir.

Tablolarda görüldüğü gibi, daha çok konut fonksiyonunun devam ettirilmesi yönünde bir talep söz konusuysa mahalle sakinlerinin sıklıkla şikayet ettikleri, iş alanlarının ve kültürel etkinlik alanlarının eksik olması durumu bu yöndeki bir talebe de yol açmaktadır:

“Burası bir ticari bölge olaydı daha iyi olurdu. Ticari bölge ne demek? İş yerleri, dükkan, alış veriş. Burada bir tane alış veriş merkezi yok. Şurada bir tane bayii var (...) Eskiden bir alışveriş için taa aşağı gitmemiz gerekiyordu yani. Sırf benim için değil, bölge olarak da. Bir market yok şurada. Bakkal var mı yok, öylesine. Bakkal değil onlar bayii.” (Erkek, 60, Karapınar)

Odunpazarı Belediyesi planlama birimi ise, bölgede gerçekleştirilecek olan fonksiyonun türüne ilişkin yöneltilen soruya: “Konut ağırlıklı, depreme dayanıklı yapılar yapıyoruz. Gayri meşru alanları meşru alanlara dönüştürüyoruz.” cevabını vermiştir. Belediye ve

TOKİ'den edinilen veriler alanda büyük oranda konut fonksiyonunun devam ettirileceğini, bunun yanı sıra çeşitli sosyal aktivite alanlarında faaliyet göstereceğini ortaya koymaktadır.

Bu başlık altında son olarak kentsel dönüşümle kazançlı çıkıp çıkmayacaklarına yönelik düşünceleri ele alınmıştır.

Tablo 53.Kentsel Dönüşümden Kazançlı Çıkmaya Yönelik Düşünce

Kazançlı çıkacağınızı düşünüyor musunuz?	f	%
Evet	137	38,5
Hayır	179	50,3
Bilmiyorum	40	11,2
<i>Toplam</i>	356	100,0

“Dönüşümden kazançlı çıkacağınızı düşünüyor musunuz?” şeklindeki soruya; katılımcıların yarısı (%50.3) kazanç sağlamayacağını düşündüğünü belirtirken, %38.5’i kazanç sağlayacağını,%11.2’si ise bu konuda herhangi bir fikri olmadığını belirtmektedir (Tablo 53).

Tüm bu verilerden hareketle ve sonuç itibarıyla kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünenlerin oranı %38.5’tir, ancak bu oran dönüşümden sonra nasıl bir mahalleyle karşılaşacağınızı düşünüyorsunuz yönündeki soruya verilen olumlu cevaplar toplamından (% 48.9) düşüktür. Bu yöndeki soruya olumsuz cevap verenlerin oranı da (%32.8) yine dönüşümden kazançlı çıkmadığını düşünenlerin oranından (%50.3) düşüktür. Burada değinilmesi gereken bir diğer nokta ise dönüşümden herhangi bir kazanç sağlayıp sağlamayacağı konusunda fikre sahip olmayanların oranının görece yüksek olmasıdır.

Tablo 54. Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşüncenin Doğum Yeri ve Çalışma Durumuyla İlişkisi

Kazanç sağlama ya ilişkin düşünce		Doğum yeri						Çalışma durumu					
		Eskişehir	İlçeler	Çevre iller	İç ve D. A	Diğer	Toplam	Çalışıyor	İşsiz	Emekli	Ev hanımı	Diğer	Toplam
Evet	f	110	14	6	4	3	137	58	3	26	42	8	137
	%	44,2	25,5	28,6	15,4	60	38,5	52,3	23,1	30,6	33,1	40	38,5
Hayır	f	120	27	14	17	1	179	45	8	51	65	10	179
	%	48,2	49,1	66,7	65,4	20	50,3	40,5	61,5	60	51,2	50	50,3
Bilmiyorum	f	19	14	1	5	1	40	8	2	8	20	2	40
	%	7,6	25,5	4,8	19,2	20	11,2	7,2	15,4	9,4	15,7	10	11,2
Toplam	f	249	55	21	26	5	356	111	13	85	127	20	356
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2 = 28,091$, df (8) , $p=0.000$, $\alpha=0.05$, n=356						$X^2 = 17,048$, df (8) , $p=0.030$, $\alpha=0.05$, n=356					

Kentsel dönüşümden kazanç sağlamaya çeşitli değişkenler arasındaki ilişkilere bakılacak olursa; kentsel dönüşümden kazanç sağlamaya yönelik bakış açısıyla doğum yeri ($X^2_{(8)} = 28,091$ p ,000<.05) ve çalışma durumu ($X^2_{(8)} = 17,048$ p,030<.05) arasında anlamlı bir ilişki vardır. “Diğer” kategorisi altında bulunan Akdeniz, Karadeniz ve Yurtdışı doğumluların büyük bir bölümü (%60) ve Eskişehir doğumlu olanların yarıya yakını (%44.2) kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünürken İç ve Doğu Anadolu doğumluların (%15.4) ve Çevre illerde doğmuş olanların (%28.6) oluşturduğu kategoride bu oran oldukça düşüktür. Bu durum üzerinde İç ve Doğu Anadolu’dan ve çevre illerde doğanların ki bu durum genel olarak bu bölgelerden Eskişehir’e bir göçü ifade etmektedir, ekonomik açıdan özellikle Eskişehir doğumlulardan nispeten daha alt bir kategoride bulunmalarından kaynaklanmaktadır denilebilir. İç ve Doğu Anadolu bölgesinden ve çevre illerden göçenler arasında gerek kiracıların daha fazla olması gerekse ekonomik açıdan diğer gruplardan daha geri planda olmaları sebebiyle, ekonomik kazanç açısından fazla bir beklentileri yoktur. Bu durum Tablo 55 ile birlikte daha fazla netlik kazanmaktadır.

Herhangi bir işte çalışmayanların %23,1'i dönüşümden kazanç sağlayacağını düşünürken gelir karşılığı çalışanların %52,3'ü kazanç sağlayacağını düşünmektedir. En yüksek oranla işsizlerin %61,5'i emeklilerin ise %60'ı dönüşümden kazanç sağlamayacağını düşünmektedir (Tablo 54). Tabloda görüldüğü gibi çalışma durumuyla kazanç sağlamaya ilişkin düşünce arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. En yüksek oranda işsizler, ve sırasıyla emekliler, ev kadınları ve çeşitli sebeplerle çalışma engeli olduğunu ifade edenler kazanç sağlayacaklarını düşünmemektedirler. Bu anlamda ücret karşılığı bir işte “çalışıyor” olmak hem konuya ilişkin fikir sahibi olmada, hem de kazanca ilişkin beklentide pozitif yönde farklılıklar yaratmaktadır.

Tablo 55. Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşüncenin Gelirle İlişkisi

Kazanç sağlamaya ilişkin düşünce		700 ve altı	701-1000TL	1001-1500TL	1501-2000TL	2000 üstü	Toplam
Evet	f	11	50	44	20	12	137
	%	28,9	33,8	42,3	58,8	37,5	38,5
Hayır	f	17	84	48	13	17	179
	%	44,7	56,8	46,2	38,2	53,1	50,3
Bilmiyorum	f	10	14	12	1	3	40
	%	26,3	9,5	11,5	2,9	9,4	11,2
Toplam	f	38	148	104	34	32	356
	%	100	100	100	100	100	100
Ki-kare		$X^2 = 18,953, df (8), p=0.015, \alpha=0.05, n=356$					

Kentsel dönüşümden kazanç sağlamaya yönelik bakış açısıyla gelir ($X^2_{(8)} = 18,953$ p, $0.015 < .05$) arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Geliri asgari ücretten (700 TL) düşük olanların %28,9'u kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağına inanan en küçük dilimi temsil ederken, geliri 1500-2000 TL arasında olanların yarısından fazlası (%58,8) oranında kazançlı çıkacağını düşünmektedir (Tablo 55). Gelir yükseldikçe paralel bir biçimde dönüşümden kazanç sağlanılacağı yönündeki düşünce artmaktadır, ancak bu seyir geliri 2000 TL ve üzerinde olanlarda değişmektedir. Geliri 2000 TL'ye kadar olan kategori, içerisinde daha az sayıda kiracıyı, özellikle de çeşitli kurumların yardımıyla, kıt kanaat geçinen ev sahiplerini ve dönüşümden evinin ederinden daha fazlasını alıp daha ucuz bir yerde yaşayarak aradaki farkı değerlendirmeyi düşünen ev sahiplerini kapsamaktadır.

Ancak geliri 2000TL'nin üzerinde olanlar yaşadıkları şartlardan memnun olan, daha iyisine ulaşabilme potansiyelleri zaten var olduğu halde orada bulunmayı tercih edenlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla da dönüşümün kendilerine bir getirisi olacağını düşünmemektedirler.

Tablo 56. Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlamaya İlişkin Düşünce ve Göç İlişkisi

Kazanç sağlamaya ilişkin düşünce		Göç durumu		
		Göç edenler	Göç etmeyenler	Toplam
Evet	f	30	104	134
	%	24,6	45,4	38,2
Hayır	f	67	110	177
	%	54,9	48	50,4
Bilmiyorum	f	25	15	40
	%	20,5	6,6	11,4
Toplam	f	122	229	351
	%	100	100	100
Ki-kare		$X^2 = 23,365$, df (2) , $p=0.000$, $\alpha=0.05$, $n=351$		

Kentsel dönüşümden kazanç sağlamaya ilişkin düşünceyle göç durumu arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($X^2_{(2)} = 23,365$ p, $000 < .05$). Eskişehir merkeze göç edenlerin %24,6'sı dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünürken göç deneyimi olmayanların kazançlı çıkacağını düşünme oranı %45,4'tür (Tablo 56). Doğum yerine ilişkin tabloda da olduğu gibi (Tablo 54), dışarıdan gelmiş olma, göç deneyimi, kentin yerlisi olmama kentsel dönüşümden kazanç sağlama düşüncesi üzerinde mevcut sosyoekonomik yapı sebebiyle negatif bir etki yaratmaktadır.

Son olarak, kentsel dönüşümden kazançlı çıkmaya ilişkin yaklaşım ile evin projesinin ($X^2_{(4)}=13,570$ p, $009 < .05$), inşaat izninin ($X^2_{(4)}=20,835$ p, $000 < .05$) ve iskân izninin varlığı ($X^2_{(4)}=24,319$ p, $000 < .05$) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 57. Konutun Yasal Yapısı ve Kentsel Dönüşümden Kazanç Sağlama Düşüncesi

			Kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağımızı düşünüyor musunuz?			Toplam
			Evett	Hayır	Bilmiyorum	
Evin projesi var mı?	Var	f	94	95	23	212
		%	69,6	54,3	60,5	60,9
	Yok	f	39	61	12	112
		%	28,9	34,9	31,6	32,2
	Bilmiyorum	f	2	19	3	24
		%	1,5	10,9	7,9	6,9
	Toplam	f	135	175	38	348
		%	100	100	100	100
Ki-kare			X²=13,570, df(4), p=0,009, α=0.05, n=348			
İnşaat izni*yaklaşım			Evett	Hayır	Bilmiyorum	Toplam
Evin inşaat İzni var mı?	Var	f	96	95	25	216
		%	71,1	54,3	65,8	62,1
	Yok	f	37	52	10	99
		%	27,4	29,7	26,3	28,4
	Bilmiyorum	f	2	28	3	33
		%	1,5	16	7,9	9,5
	Toplam	f	135	175	38	348
		%	100	100	100	100
Ki-kare			X²=20,835, df(4), p=0,000, α=0.05, n=348			
İskan izni*yaklaşım			Evett	Hayır	Bilmiyorum	Toplam
Evin iskan izni var mı?	Var	f	95	86	24	205
		%	70,4	49,1	63,2	58,9
	Yok	f	37	58	11	106
		%	27,4	33,1	28,9	30,5
	Bilmiyorum	f	3	31	3	37
		%	2,2	17,7	7,9	10,6
	Toplam	f	135	175	38	348
		%	100	100	100	100
Ki-kare			X²=24,319, df(4), p=0,000, α=0.05, n=348			

Kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünenlerin %69,6'sı evinin projesinin olduğunu, %71,1'i evinin inşaat izninin olduğunu ifade etmiştir. Dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünmeyenlerin %34,9'u evlerinin projesinin olmadığı söylerken inşaat iznine sahip olmayanlarda bu oran %54,3'tür. Yine kentsel dönüşümden kazanç sağlayıp sağlamayacağını bilmeyenlerin %63,2'si iskân iznine sahip olduğunu söylerken %28,9'u iskân izinlerinin olmadığını söylemiştir (Tablo 57). Bu tablo, konutun sahip olduğu

fiziksel koşulların dönüşümden kazançlı çıkma düşüncesine etki ettiğini göstermektedir. Konutun mühendislik hizmeti görmüş olması, konut sahiplerini, evlerinin resmiyetteki değeri ve ekonomik değeri göz önünde bulundurulduğunda, dönüşümden kazanç sağlayacakları yönündeki bir düşünceye itmektedir.

Sonuç olarak kentsel dönüşüme yönelik beklentiler çerçevesinde yerel aktörlerin dönüşümü gerçekleştirecek olan aktörlere ilişkin tercihleri ve bu tercihler üzerinde anlamlı bir etki yaratan mahalle, cinsiyet ve yaş üzerinde durulmuştur. Burada diğerlerine nispeten en çok görünür fark yaratan değişken yaştır, zira yaşın artmasına paralel olarak dönüşümün kamu eliyle gerçekleştirilmesi yönündeki talepler de artış göstermiştir. Bununla bağlantılı olarak bölgede projeyi yürütecek temel aktör olan ilçe belediyesi ve büyükşehir belediyesi arasındaki gerilimden kaynaklanan sorunlara değinilmiş ve yerel ve sivil aktörlerin bu konudaki düşüncelerine yer verilmiştir. Burada dikkate alınacak önemli bir faktör yerel belediyelerin dönüşümü yönetme konusundaki durumlarına kayıtsız kalma oranının neredeyse diğer pek çok konuda olduğu gibi kadınlarda daha yüksek olmasıdır.

Yine bu başlık altında yerel halkın dönüşümün ardından karşılaşacaklarını düşündükleri ve karşılaşmak istedikleri mahalle yapısına ilişkin analizler ve bunlar üzerinde etkili olan faktörlere yer verilmiştir. Ve nihayetinde üzerinde durulan temel nokta kentsel dönüşümden kazançlı çıkıp çıkmama konusundaki düşünce ve beklentilerdir ki bu düşünce ve beklentiler üzerinde temel olarak mülkiyet durumu, evin yapısı, çalışma durumu, gelir gibi ekonomik faktörler etkili olurken doğum yeri ve göç etmiş olma da kazanç sağlama düşüncesi üzerinde etkili olmaktadır.

4.5.4. Kentsel dönüşümün mekânın sosyoekonomik yapısını dönüştürücü gücü

Bilindiği gibi dönüşüm projelerinin ardından mekânın yapısında ekonomik, toplumsal, çevresel birtakım değişiklikler gerçekleşir. Dönüşüm alanının yeni yapısı alanı yeni kullanımlara açmaktadır. Ancak dönüşüm sonrası bu yeni yapı, alanda fiyat/ değer artışlarına yol açtığı için alanın tüketilmesini ve alanda mülk edinimini zorlaştırmaktadır. Bu da mekânın eski kullanıcılarının- ki bu şekil dönüştürülen mekânların eski

kullanıcıları nispeten daha alt gelir grubu mensubu kişilerdir- bu yeni mekânda yaşamalarına ve orayı tüketmelerine çok fazla olanak sağlamamaktadır. Bunun sonucunda, mekânın eski kullanıcıları anlamında gerek mülk sahipleri, gerek kiracılar tüketebileceği yeni alanlara yönelmekte ve proje alanında tam anlamıyla bir “dönüşüm” gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu başlık altında üzerinde çalıştığımız proje alanındaki durumu ortaya koyabilmek açısından, yerel halkın dönüşümden sonra konutlarını değerlendirme biçimine ilişkin düşünceleri analiz edilmektedir. Bu konuda yerel halkla, mahalle muhtarlarıyla, sivil ve resmi aktörlerle gerçekleştirilen derin görüşmelerden elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmektedir.

Tablo 58. Dönüşüm Sonrasında Edinilen Konutu Değerlendirme Biçimlerine Yönelik Frekans Tablosu

Konutu değerlendirme biçimi	f	%
Otmaya devam edeceğim	239	69,9
Çocuklarıma vereceğim	52	15,2
Kiracıya vereceğim	28	8,2
Satacağım	22	6,4
Fikrim yok	1	,3
<i>Toplam</i>	342	100,0

Tablo 58’de görüldüğü gibi katılımcılara yöneltilen dönüşüm sonrasında edinecekleri evi nasıl değerlendireceklerine ilişkin soruya katılımcıların yarıdan fazlası (%69.9) “oturmaya devam edeceğim” cevabını verirken bunu sırasıyla “çocuklarıma vereceğim” (%15.2), “kiraya vereceğim” (%8.2), “satacağım” (%6.2) ve “fikrim yok” (%0.3) cevapları izlemektedir.

Tabloda görüldüğü ev sahiplerinin büyük bir kısmı karşılaşacağı zorluklardan bahsetmekle birlikte kendilerine verilecek olan yeni konutlarda oturacaklarını ifade etmektedir. Evlerini kiraya vermeyi ve satmayı düşünenlerin oranı oldukça düşüktür (%14.6). Ev sahiplerinin yanı sıra kiracıların dönüşümden sonra ne olacaklarına ya da ne yapmayı düşündüklerine ilişkin kiracıların kendilerinin ve diğer aktörlerin görüşleri şu şekildedir:

“Ben valla TOKİ’lere olumlu bakmıyorum çünkü çok rayiç fiyatlar, çok uçurumda. Onun için biz kiracı olduğumuz için. Şu yeni yapılanlar 150 milyardan 160 milyardan başlıyor kirası, nasıl girecem. Alıp da nasıl gireceğim. Kiracılar için çok uygun değil. Ben asgari ücretle çalışıyorum, 700- 800 milyon para. Bak maaşımız daha ödenmedi, ayın kaçı oldu. Hiçbir imkanımız da yok, başka bir yerden gelirimiz de yok. Şimdi biz yine taşınmak zorunda kalacağız ister istemez. Şimdi bize banka 6 milyar 7 milyar kredi veriyor, çok az veriyorlar. Asgari ücretten geçmiyor yani.” (Erkek, 42, Erenköy)

“TOKİ gelince kiracılar zaten gider. Ev sahipleri de evlerini satıp kendi gücüne göre bir yere yerleşir. Buradaki adam hep aylıklı, çok az zengin aile var. Belki 2000 kişinin içinde 15 kişi. Söğütönü’ne kiraya çıkanlardan 150 lira aidat, yok yakıt, aylık, kira falan almışlar, adamın eline para kalmıyor. Orada ancak zenginsen kalabilirsin, aylıklı adam nasıl kalsın, bir buçuk gelirin olursa rahat kalırsın.” (Erkek, 57, Karapınar)

“O Karapınar’ın orası hep de avukatların olacakmış diyorlar., lüks olan yerler. Orayı zenginler alacak diyorlar. Zengine bir şey olmaz da olan fukaraya olur. Zaten ev sahiplerini Erenköy tarafına mı ne atıyorlarmış, kimini Sultandere’ye. Bizim ev sahibi TOKİ buraya gelecekse bize Şahintepesi’nden verecek demiş. Evimizin olduğu yerden vermiyor demiş. Bu deredekilere hep Erenköy tarafından verilecek diyorlar.” (Kadın, 40, Alanönü) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 12.1).

Mahalle sakinlerinin ifadelerinden de anlaşılabacağı gibi kiracıların dönüşüm sonrası yeni, daha ucuz dolayısıyla daha “yukarılarda” bir yerde kiraya çıkma durumu söz konusu olacaktır. “Yukarı” olarak tabir edilen yer şehrin daha dışında olan, şehrin çeperi diyebileceğimiz alanlardır. Sadece kiracılar değil ev sahipleri bağlamında da bakılırsa ev sahiplerinin daha önce ifade edildiği gibi yaklaşık yüzde 15’lik bir kısmı da geçinebileceği, daha düşük fiyatlara yaşamını daha iyi ikame ettirebileceği alanlara taşınma düşüncesindedir. Bu durum üzerinde, genellikle asgari ücret düzeyinde çalışan ve daha önce aidat masrafı, site bakım masrafı gibi apartman hayatının getireceği muhtelif masraflara ayıracak kalemi olmayan insanların aynı zamanda taksit borcunu yetiştiremeyeceği düşüncesi etkilidir. Daha önce belediye tarafından yakacak yardımı yapılan ailelerin doğalgaz masrafları konusundaki endişeleri de burada değinilmesi gereken bir durumdur.

Yerel halk ve muhtarlar dönüşümün ardından bölgenin sosyoekonomik yapısının değişeceğini düşünmektedirler:

“Kodamanları getirip yüksek yerlere yerleştirip geri kalanları kötü yerlere apartman köşelerine küçük metrekarelere sığdırıyorlar”.

“Hani kalkıp ben burada bu evimi yapmışım, gelsin benim yerime avukat otursun, doktor otursun, beni gitsin tepeye atsin. Oldu! Kolaydı bu işler.” (Kadın,18, Huzur).

“Ancak ve ancak bu bloklar yapıldıktan sonra değişik yüzler gelecek, kim gelecek mesela o zaman Tuba Hanım gelecek bakacaksın mühendis, Ayşe Hanım gelecek bakacaksın doktor, bakacaksın eğitimci ...” (Huzur muhtarı)

Bu ifadelerden hareketle gerek mahalle sakinlerinin gerek muhtarların alanın sosyo-ekonomik yapısında değişim olacağı, daha üst gelir grubunda ve sosyal statü olarak daha yukarıda bulunanların yeni alana yerleşeceği konusundaki kaygı ve beklentilerini görmek mümkündür. Bu durum literatürde soylulaştırma, mutenalaştırma, centrikasyon, seçkinleştirme, burjuvalaştırma, nezihleştirme gibi birçok kavramla da ifade edilmektedir.

Mahalle sakinleri- özellikle Huzur ve Karapınar mahallesinde oturanlar- mahallelerinin merkezi konumu itibariyle kendi oturdukları alandan ev verilmesi talebindedirler ve mahallede bu alanlardaki konutlara zenginlerin yerleştirileceği ve kendilerinin Erenköy bölgesindeki konutlara “atılacağı” yönündeki söylenti bu konuda mahalleliler arasında kaygıya yol açmıştır. Bu kaygılar birinci etapta evleri dönüşüm çerçevesinde olanların bu yöndeki deneyim ve kaygılarından kaynaklanmaktadır.

Dönüşüm alanının birinci etabında yapılan ve tamamlanmak üzere olan daireler 75, 90, 115, 125 ve 135m²lik dairelerdir. Birinci etapta evleri dönüşüme girmiş olan ve an itibariyle kirada oturanlar evlerine, arsalarının büyüklüğüne denk gelecek büyüklükteki dairelerde oturacak şekilde anlaşmalarını imzalamışlardır. (Bkz. Ek 12, Kutu 12. 2).

Projenin birinci etabında mülk sahiplerinin yeni konutlarının yine içinde bulunduğu ada içerisinde verileceği ve başka bir bölgeye gönderilmeyeceğine dair açıklamalar yapılmıştır. Ancak tapusu olmayanlar evlerinin ederi karşılığında genellikle daha küçük konutların bulunduğu Erenköy bölgesine yerleştirilmiştir ki bu da tapusu olanlarla

olmayanların konut alanlarının tamamen olmasa da kısmen birbirinden ayrılmasına sebep olmuştur.

“...yukarıdaki alanların çoğu Milli Emlak ve Odunpazarı Belediyesi mücavir alanı olduğu için yani devlet hazinesi olduğu için %20’si tapuluydu, tapulu olanların zaten hakları verildi. Tapusuzlara da hakları verildi. Orası devlet hazinesi olduğu için istediği şekilde teras villasını şunu bunu yapıyor, yapılan inşaat alanının bedelini kurtarabilmek için bunlar bir şekilde satılacak ve devlet kâr edecek. Bu hem halkı rahatlatmak hem de ticarettir devlet bazında. (...) Burada demin dediğim gibi ada bazında bloklar oluşacak insanlar gene kendi bulunduğu adada oturacak, ha vatandaş üç ev sahibi hakkı vardır, ama kendinden başka ne kardeşi ne ailesi ne hak sahibi olacak kimse yoktur, üç daireyi ne yapacak vatandaş; ya ikisini kiraya verecek ya ikisini satacak. E bunu almaya hak kazanan bir zengin olabilir, alır kendisi oturur. Buna kimse bir şey diyemez, ama zenginler gelip de oturacak veya doktordur, hakimdir, savcıdır gelip de burayı parselleyecek diye bir kaide yok. O yukarı için geçerli, çünkü devlet arazisi, adam bastırmıştır parayı ben 3 tane teras villa alıyorum der. (Karapınar muhtarı)

Mülk sahiplerinin borçlandırılma, başka bir yere gönderilme, durumdan zararlı çıkma, kiracıların mahalleden taşınmak zorunda kalma yönündeki kaygılarına ilişkin belediye, kent konseyi ve mimarlar odasının görüşleri alınmıştır.

Belediye, mülk sahiplerine ödeme kolaylığı sağladığını, ancak kiracılara yönelik, onların dönüşümden sonra da alanda kalmalarını sağlayacak bir girişiminin olmadığını belirtmiştir.

“Kiracılar için hiçbir şey yok. Onlar gidecekler. Gecekondulular için geri ödemeler kolay. 15 yıla yayınca azalıyor, peşinat istemiyoruz. (Mahalleli borçlandırılırsak ödeyemeyiz gitmek zorunda kalırız diyor.) Bir önceki projede daha çok gecekondu vardı, ama sorun yaşamadık. Onlar için daha küçük konutlar ve peşinat ödeme kolaylığı var. Çok bir şey bilmiyorlar o yüzde öyle diyorlar.” (Odunpazarı Belediyesi)

Yine bu konuda Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kent Konseyi ve Mimarlar Odası’nın mevcut durumu değerlendiren ve olması gerekene göndermede bulundukları ifadeler şöyledir:

“İnsanlar şu koşullar altında bile çok fazla borçlanıyorlar. Çünkü maliyetler fazla. Bu maliyetleri azaltmak için birtakım orada ekstradan şeyler yaptılar, otel falan var, alışveriş merkezi falan. Gene de maliyetler biraz fazla. (...) Özellikle düşük gelirli olanlar için biraz sıkıntı yaratacak gibi görünüyor ve aynı yerde çok az sayıda da olsa kiracılar var. (Mesela böyle dönüşüm projelerinde sizce oradaki daha önceden yaşayan halkı orada tutmak veya kiracıları orda tutmak için ne gibi önlemler alınabilir?) Yani bu kaçınılmaz bir sonuç oluyor. ..yani maalesef mevcut ekonomik düzen altında, mevcut kanunlarda böyle bir şey yapma imkanı yok. İnsanlar da böyle bir şey zaten beklemiyor. İnsanlar istiyorlar ki ya buraya müteahhit gelsin, buradan işte 4 katlı bir bina yapsın, 2 daire bana versin ben birinde oturayım birini kiraya vereyim. (...)” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 12.3).

Burada, mevcut düzende mahallenin eski sakinlerini orada tutmanın güç olduğu ve yerel halkın da bu yönde bir beklenti yerine en fazla kârı nasıl sağlarını tarzında bir düşünce içerisinde olduğuna vurgu yapılmıştır.

“Bu tür projelerin bazılarının sosyal yönünün güçlü olması lazım. Her şeyi rant üzerinden düşünmemek lazım, yani müteahhite ya da işte oradan konutu yapalım, 2 kat konut yapalım oraya ve sattıklarımızla onun maliyetini karşılayalım mantığı her proje için doğru olmayabilir. (...) Orayı cazibe merkezi haline getirdiğin zaman da alt gelir gruplarının kalamayacağı, barınamayacağı bir yere dönüşür. Çünkü cazibe merkezi olan yerler kirası pahalıdır, giderleri pahalıdır, şeyi artar, yaşam maliyetleri artar. Yaşam maliyetlerinin arttığı bir yerde yoksul insanlar kalamazlar, barınamazlar. Bir de böyle bir durum söz konusu. (...) ... kentsel dönüşüm projelerinin aynı zamanda farklı sosyo ekonomik grupları bir arada tutan özelliğinin mutlaka ve mutlaka olması lazım. Yani çok tuhaf gelecek belki ama o konutların içerisinde lüks konutların da olması lazım. Zenginle yoksulu birbirinden ayırmamız lazım. Mekânsal ayrışmanın sosyal ayrışmaya neden olmaması lazım. Eğer mekânsal ayrışma olur, zenginlere ayrı toplu konut projeleri yoksullara ayrı toplu konut projeleri şeklinde bir kentsel dönüşüm olacaksa ileride zenginle yoksulun birbirinden mekânsal olarak ayrıştığı bir Türkiye sosyal yönden de ayrışır. Sosyal yönden ayrışan bir Türkiye’nin siyaseten de çok ciddi sıkıntıları olur diye düşünüyorum. O yüzden mutlaka bütün bu projelerde kentin cazibe merkezi veya kenar mahalle fark etmeksizin bütün gelir gruplarını oraya taşıması lazım, ayırtmaması lazım. (...)” (Kent konseyi) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 12.4).

Kent Konseyi başkanı, alt gelir gruplarının veya dar gelirli insanların yaşadığı yerlerde gerçekleştirilen bu tür projelerde sosyal devlet anlayışının ön planda olması ve alanın mevcut dokusuna zarar verilmemesi gereği üzerinde durmuştur. Projelerin farklı sosyo - ekonomik grupları bünyesinde barındıracak, eşitsizlik ve ayrışma üretmeyecek cinsten olması gerektiğine ve bu anlamda bu tür projelerin yöntemsel birtakım yanlışlıklar içerdiğine vurgu yapmıştır.

“Şimdi burada en önemli şey kentsel dönüşüm çalışmalarında tabi bizim amaçladığımız, bizim kriterlerimizin başında gelen şey orada daha önce yaşayan nüfusun yine aynı şekilde kentsel dönüşüm çalışması bittikten sonra da orada yaşamasını amaçlamak. Tabi ki kentsel dönüşüm uygulanacak olan bölgelerde genelde az gelirli insanlar oturuyor, az gelirli nüfus tabakasına hitap ediyor Eskişehir ölçeğinde baktığımızda. (...) Komşuluk ilişkileri çok daha farklı, kültürel faaliyetleri son derece farklı. Burada kendilerine özgü kültürleri var aslında, mahalle kültürü. Eski kültürü devam ettiriyorlar bu bölgelerde. (...) Tabi o insanların kültürü bu evlere geçince değişiyor. Yani böyle bir kültür erozyonu yaşıyorlar. Yaşamak istemeyenler gidiyorlar başka yerlere yerleşiyorlar. Bir başka sıkıntı da tabi bu yapılan sitelerde veyahut da yapılan binalarda birtakım masraflar çıkmaya başlıyor. Yani ne gibi masraflar; aidat masrafı, site bakım masrafları, güvenlik masrafları işte ne bileyim doğalgaz masrafları, işte yani eskiden başlarına hiç gelmemiş olan, hiç düşünmedikleri birtakım ciddi rakamlar çıkmaya başlıyor insanların karşısına. (...)” (Mimarlar Odası) (Tamamı için Bkz. Ek 12, Kutu 12.5).

Burada da bu projelerin mevcut kültürel dokuyu ve alışkanlıkları tamamen bozmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gereğine vurgu yapılmıştır. Özellikle de dönüşümün ardından ortaya çıkan, daha önce hiç karşılaşmadığı bir dizi masrafla karşılaşan dar gelirli insanların bir müddet sonra alanı terk edip yaşayabilecekleri standartlarda yerlere taşındıklarına değinilmiştir.

Bahsedilen tüm bu kültürel, sosyal, sınıfsal, ekonomik dönüşümler beraberinde bir nüfus değişimini, bir devinimi meydana getirmekte, kentsel dönüşümün birincil anlamı altyapıyı dönüştürürken ikincil manada da üst yapı dönüşüme uğramaktadır.

Yalnız, daha önce de değinildiği gibi kiracıların tamamı zaten alanı terk etmek durumunda kalmaktayken “hak sahipleri”nin büyük kısmı mevcut bölgede ikamet etmeye devam edeceğini ifade etmiştir. Ancak ne birinci ne de ikinci etap, henüz alana yerleşmeler başlamadığı için soylulaşmanın kesin bir şekilde gerçekleşeceği veyahut da gerçekleşmeyeceğine ilişkin net bir şey söylenememektedir.

4.5.5. Kentsel dönüşüm projelerinde yer alan/ alması gereken aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin tutumlar

Bu başlık altında dönüşüm projelerinde yer alan/ alması gereken aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin yerel halkın tutumu, bu tutumlar üzerinde etkili olan faktörler ve uygulamalara yönelik tutumlarının birbirleriyle ilişkisine değinilmektedir.

4.5.5.1.Dönüşüm projelerinde yer alan/ alması gereken aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin yerel halkın tutumu

Bu başlık altında süreci yürütebilecek aktörlerin süreçte etkinlik biçimlerine ilişkin tutumlara ve yerel halkın kendilerini sürece dahil edecek durumlara ilişkin tutumlarına yer verilmektedir.

Süreci yürütebilecek aktörlerin süreçteki etkinlik biçimlerine ilişkin yerel halkın tutumlarını ölçmek amacıyla yöneltilen soruların frekans dağılımlarına Tablo 59'dan bakılabilir.

“Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir” sorusuna katılımcılar, sırasıyla katılıyorum (%33.4), kısmen katılıyorum (%28.3) ve tamamen katılıyorum (%20.2) cevaplarını vermişlerdir. “Katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” diyenlerin oranı ise %17 düzeyindedir.

“Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir” sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu (%79.2) “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” cevabını verirken, %11.1'i kısmen katıldığını, geri kalan kısmı ise (%9.4) hiç katılmadığını ve katılmadığını belirtmişlerdir.

“Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmelidir” sorusuna tamamen katıldığını ve katıldığını ifade edenlerin oranı (%53.6) iken katılmadığını ve hiç katılmadığını ifade edelerin oranı %21.6'dır.

“Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir” sorusuna katılıyorum ve tamamen katılıyorum cevabı verenlerin oranı oldukça yüksek olmakla birlikte (%78.7), geriye kalan yüzdeliğin büyük kısmını da kısmen katıldığını ifade edenler (%14) oluşturmaktadır.

Yerel halkın kendilerini sürece dahil edecek durumlara ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla yöneltilen soruların frekans dağılımlarına da Tablo 59'den bakılabilir.

“Kentsel dönüşümde belediyeler bilgiye kolay ulaşmayı sağlayacak bir havuz oluşturmalıdır” (%94), “Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini/ fikrini almalıdır” (%94.1), “Belediyeler planlamada farklı gelir gruplarını dikkate almalıdır” (%91.7), “Mimarlar odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır” (%90.6), “Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır” (%90.8), “İlgili meslek odaları/kuruluşları halkı bilgilendirmelidir” (%89.8), “Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir” (%86) sorularına katıldığını ve tamamen katıldığını belirtenlerin oranının oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Kent konseyinin bilgilendirmesi gereğine ilişkin soruya katılımcıların bir kısmı (21 kişi) bu yapılanmaya dair herhangi bir fikre sahip olmadığı için cevap vermemiştir.

“Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır” sorusuna katılıyorum ve tamamen katılıyorum cevabını verenlerin oranı %69.2 iken katılımcıların %11.9’u soruya herhangi bir cevap vermemiş, %6.7’si ise “katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” cevaplarını vermişlerdir. Cevap vermeyen kişi sayısının (43) nispeten fazla olması bütün mahallelerde dernek olmaması ile açıklanabilir. Burada dikkat çekici olan, hemşerilerin yoğun olarak yaşadığı ve dernek üyeliğinin en yüksek olduğu Huzur mahallesinde derneğin etkinliğini desteklemeyenlerin diğer mahallelere göre daha yüksek bir düzeyde olmasıdır. Bunun sebebi olarak ise, derneğin sadece kendi üyeleri lehine çalışacağı düşüncesi öne sürülmüştür.

“Mahalleli süreçte birlik ve beraberlik içerisinde olmalıdır” (%94), “Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmeli ve araştırmalıdır” (%88.1) sorularına katılımcılar büyük oranda “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” cevabını verirken bu yüzdenin “Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir” sorusuna katılımda daha düşük olduğu gözlenmektedir (%62.3). Yerel halkın sonuçlarının lehlerine olup olmayacağına dair kesin bir fikir yürütemedikleri bir durumla karşı karşıya kalmaları yapılan uygulamaları destekleme gereği konusunda tereddütte düşmelerine sebep olmaktadır. Bu anlamda bu soruya “katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” cevabı mahallelinin sürece etkiye tutumunu ölçen diğer sorulara nispeten daha fazladır (%11).

Tablo 59. Yerel halkın Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına İlişkin Tutumlarının Frekans Dağılım Tablosu

DEĞİŞKENLER		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Cevap Vermeyenler
		f %	f %	f %	f %	f %	f %
X1	Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir.	8 2.2	55 14.8	105 28.3	124 33.4	75 20.2	4 1.1
X2	Büyükşehir ve ilçe belediyesi kentsel dönüşümde beraber hareket etmelidir.	6 1.6	29 7.8	41 11.1	187 50.4	107 28.8	1 0.3
X3	Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmelidir.	16 4.3	64 17.3	87 23.5	141 38.0	58 15.6	5 1.3
X4	Kentsel dönüşümde belediyeler ve merkezi yönetim ortaklaşa hareket etmelidir.	3 0.8	20 5.4	52 14.0	179 48.2	113 30.5	4 1.1
X5	Kentsel dönüşümde belediyeler bilgiye kolay ulaşmayı sağlayacak bir havuz oluşturmalıdır.	1 0.3	7 1.9	13 3.5	173 46.6	176 47.4	1 0.3
X6	Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini/fikrini almalıdır.	1 0.3	4 1.1	16 4.3	177 47.7	172 46.4	1 0.3
X7	Belediyeler planlamada farklı gelir gruplarını dikkate almalıdır.	-	8 2.2	21 5.7	178 48.0	162 43.7	2 0.5
X8	Mimarlar Odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır.	-	4 1.1	26 7.0	187 50.4	149 40.2	5 1.3
X9	Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır.	2 0.5	6 1.6	22 5.9	181 48.8	156 42.0	4 1.1
X10	Mahalleli süreçte birlik ve beraberlik içerisinde olmalıdır.	-	2 0.5	19 5.1	179 48.2	170 45.8	1 0.3
X11	Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmelidir ve araştırmalıdır.	-	9 2.4	34 9.2	180 48.5	147 39.6	1 0.3
X12	Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir.	9 2.4	32 8.6	96 25.9	135 36.4	96 25.9	3 0.8
X13	Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır.	3 0.8	22 5.9	45 12.1	150 40.4	107 28.8	44 11.9
X14	Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir.	-	2 0.5	28 7.5	191 51.5	128 34.5	22 5.9
X15	İlgili meslek odaları/kuruluşları halkı bilgilendirmelidir.	-	2 0.5	28 7.5	198 53.4	135 36.4	8 2.2

4.5.5.2.Yerel, sivil ve resmi aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin yerel halkın tutumu üzerinde etkili olan faktörler

Bu başlık altında yerel halkın, yerel, sivil ve resmi aktörlerin kentsel dönüşümle ilgili tutumlarına ve bunlar üzerinde etkili olan değişkenlere yer verilmiştir. Yapılan uygulamalara ilişkin yerel halkın etkinlik ve desteği, sivil ve resmi kuruluşların sürece ilişkin bilgilendirmeleri ve yerel aktörlerin dönüşüme ilişkin aktör seçimlerine ilişkin ANOVA ve t- test analizleri gerçekleştirilmiştir.

Mahallelinin yapılan uygulamaları desteklemeye katılım düzeyiyle projeyi gerçekleştirmesi gereken aktörler, dönüşümden kazanç sağlama düşüncesi, dönüşüm alanında ev sahibi olma durumu, projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirecek olması, kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım biçimi arasındaki ilişkiye bakılmış ve bunlar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Tablo 60).

Tablo 60. “Mahalleli Yapılan Uygulamaları Desteklemelidir” Tutumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalama sı	F	p	Anlamlı fark ^x
Aktörler	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	12,577 358,520 371,096	4 358 362	3,144 1,001	3,140	,015	A-C, B-C
Kazanç	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	14,184 348,349 362,533	2 350 352	7,092 ,995	7,125	,001	A-B, A-C
Ev sahipliği	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	10,240 368,257 378,497	2 365 367	5,120 1,009	5,075	,007	A-B
İlçe belediyesi	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	17,802 339,258 357,061	3 343 346	5,934 ,989	6,000	,001	A-B, C-B, D-B
Kentsel dönüşüme yaklaşım	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	20,788 355,587 376,374	2 363 365	10,394 ,980	10,611	,000	A-B, A-C

^xAnlamlı fark sütunundaki her bir harf, analize alınan değişkenin maddelerinin sırasına denk gelmektedir.

Analiz sonucunda kentsel dönüşümü gerçekleştirmesi gereken aktörlerin kim/kimler olduğu düşüncesi ile yerel halkın yapılan uygulamaları desteklemesine ilişkin katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(4-358)} = 3,140$, $p < .05$]. Bu anlamda yerel halkın uygulamalara destek vermesine ilişkin katılım düzeyi dönüşümü gerçekleştirmesi gerektiği düşünülen aktörlere göre değişmektedir. Dönüşümü kamu sektörünün ($X=3,83$) ve özel sektörün ($X= 3,85$) gerçekleştirmesi gerektiğini savunanlar, Üniversite + STK'ların gerçekleştirmesi gerektiğini savunanlara göre ($X= 3,35$) yapılan uygulamaların mahallece desteklenmesi gereğine daha fazla katılmaktadırlar.

Kentsel dönüşümden kazanç sağlama düşüncesi ile yerel halkın yapılan uygulamaları desteklemesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(2-350)} = 7,125$, $p < .01$]. Bu anlamda dönüşümden kazanç sağlayacağını düşünenler ($X=4,00$) kazanç sağlayacağını düşünmeyenlere ($X=3,64$) ve bu konuda herhangi bir fikri olmayanlara ($X=3,45$) göre yapılan uygulamaların mahallece desteklenmesi gereğine daha fazla katılmaktadırlar.

Dönüşüm alanında ev sahibi olup olmama ile mahallelinin yapılan uygulamaları desteklemesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(2-365)} = 5,075$, $p < .01$]. Bu anlamda ev sahibi olanlar ($X= 3,87$), kiracılara ($X=3,51$) göre yapılan uygulamaların mahallece desteklenmesi gereğine daha fazla katılmaktadırlar.

Alandaki dönüşümün ilçe belediyesi tarafından gerçekleştirilecek olmasına ilişkin bakış ile yerel halkın yapılan uygulamaları desteklemesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(3-343)} = 5,934$, $p < .01$]. Projeyi Odunpazarı Belediyesi'nin gerçekleştirecek olmasına olumlu bakanlar ($X=3,92$), hem olumlu hem olumsuz bakanlar ($X=3,89$) ve fark etmez diyenler ($X=4,05$) olumsuz bakanlara ($X=3,44$) göre yapılan uygulamaların mahallece desteklenmesi gereğine daha fazla katılmaktadırlar. Buradan projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirecek olmasının projenin yerel halk tarafından desteklenmesi düşüncesini artırdığı sonucu varılmaktadır.

Genel olarak kentsel dönüşüm ile ilişkin yaklaşım biçimi ile yerel halkın yapılan uygulamaları desteklemesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(2-363)} = 10,611$, $p < .01$]. Bu anlamda gerçekleştirilecek olan dönüşüm olumlu bakanlar ($X=4,06$), olumsuz bakanlara ($X=3,44$) ve hem olumlu hem olumsuz

bakanlara ($X=3,68$) göre yapılan uygulamaların mahallece desteklenmesi gereğine daha fazla katılmaktadırlar (Tablo 60).

Kendini siyasi olarak konumlandırma ile yerel halkın yapılan uygulamaları desteklemesine katılım düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır [$F_{(2-232)}=2,089$, $p>.05$]. Ancak ilçe belediyesinin projeyi gerçekleştirecek olmasına verilen destek buradaki örtük bir siyasi tutumu göstermektedir. Zira daha önce yapılan Ki-kare analizlerinde de bu yönde bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Yukarıdaki analizlerden de görüleceği üzere yerel halkın kentsel dönüşümü destekleme düşüncesi üzerinde dönüşümü hangi aktörlerin gerçekleştireceği, dönüşümden kazanç sağlayacağı düşüncesi, alanda konut sahibi olma, projeyi gerçekleştirecek belediyeye ilişkin tutumlar, kentsel dönüşüm yaklaşım biçimleri gibi avantaj ve dezavantaj durumunu ortaya koyan değişkenler etkili olmuştur.

Sivil toplum kuruluşlarının bilgi vermesi gereğine katılımın dönüşümü gerçekleştirmesi gereken aktörlere göre sonuçları aşağıdadır.

Tablo 61. “Kent Konseyi Halkı Çeşitli Yollarla Bilgilendirmelidir ” Tutumunun Dönüşümü Gerçekleştirmesi Gereken Aktörlere Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	4,064	4	1,016	2,617	,035	C-D
Gruplarıçi	131,584	339	,388			
Toplam	135,648	343				

Kentsel dönüşümü gerçekleştirmesi gereken aktörlerin kim/kimler olduğu düşüncesi ile kent konseyinin halkı çeşitli yollarla bilgilendirmesi gereğine katılım arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(4-339)}= 2,617$, $p <.05$]. Bu anlamda dönüşümün Üniversite + STK ortaklığıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünenler ($X=4,50$) konuya ilişkin bir fikri olmayanlara göre ($X=4,04$) kent konseyinin halkı bilgilendirmesi gereğini daha fazla savunmaktadır (Tablo 61).

Ancak kentsel dönüşümü gerçekleştirmesi gereken aktörlerin kim/kimler olduğu düşüncesi ile mimarlar odasının projenin ayrıntılarını halkla paylaşması [$F_{(4-356)}=1,931$,

$p>.05$], mahalledeki derneklerin bu konuda etkin olmaları [$F_{(4-317)}=3,057$, $p>.05$] ve ilgili meslek odaları/ kuruluşlarının halkı bilgilendirmeleri [$F_{(4-353)}=1,206$, $p>.05$] gereğine ilişkin katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır.

Dönüşümün yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesi üzerinden sorulan tutum sorularının, dönüşümü gerçekleştirmesi gereken aktörlerin kimler olduğu ve alandaki dönüşümü ilçe belediyesinin gerçekleştirecek olmasına yaklaşımlarına göre sonuçları şöyledir:

Tablo 62. “Kentsel Dönüşüm Sadece Belediyelerce Gerçekleştirilmelidir” Tutumunun Dönüşümü Gerçekleştirmesi Gereken Aktörlere Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	15,735	4	3,934	3,404	,009	A-B
Gruplariçi	411,351	356	1,155			
Toplam	427,086	360				

Kentsel dönüşümü gerçekleştirmesi gereken aktörlerin kim/kimler olduğu düşüncesi ile kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmesi gereğine ilişkin katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(4-356)}= 3,404$, $p <.01$]. Bu anlamda dönüşümün kamu sektörü eliyle gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünenler ($X=3,66$) özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünenlere göre ($X= 3,31$) dönüşümün sadece belediyelerce gerçekleştirilmesi gereğini daha fazla savunmaktadır (Tablo 62).

Tablo 63. “Kentsel Dönüşüm Sadece Belediyelerce Gerçekleştirilmelidir” ve “Büyükşehir ve İlçe Belediyesi Beraber Hareket Etmelidir” Tutumlarının Dönüşümü Gerçekleştirilmesi Gereken Aktörlere Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	19,921 362,990 382,910	3 341 344	6,640 1,064	6,238	,000	B-A, B-C
Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	4,849 284,220 289,069	3 344 347	1,616 ,826	1,956	,120	

Alandaki dönüşümün büyükşehir değil ilçe belediyesi tarafından gerçekleştirilecek olmasına ilişkin bakış ile “Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir” sorusuna ilişkin katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark yokken [$F_{(3-344)}=1,956$ $p>.05$] “Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir” sorusuna katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(3-341)}= 6,238$, $p <.01$]. Bu anlamda dönüşümü Odunpazarı Belediyesi’nin gerçekleştirecek olmasına olumsuz bakanlar ($X=3,88$), bu duruma olumlu bakanlara ($X=3,35$) ve hem olumlu hem olumsuz bakanlara($X=3,42$) göre kentsel dönüşüm projelerinin büyükşehir belediyeleri tarafından gerçekleştirilmesi gereğini daha fazla savunmaktadır (Tablo 63).

Kentsel dönüşümüne ilişkin bilgi edinmeye ve bu konuda etkinlik göstermeye ilişkin tutumlara katılımın mahallelere göre sonuçları ise şöyledir:

Tablo 64. Kentsel Dönüşüme İlişkin Bilgi Edinmeye ve Bu Konuda Etkinlik Göstermeye İlişkin Tutumlara Katılımın Mahallelere Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Belediyeler bilgi havuzu oluşturmalıdır	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	9,806 158,583 168,389	3 366 369	3,269 ,433	7,54 4	,000	A-D, B-D, C-D
Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmeli ve araştırmalıdır	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	8,881 183,727 192,608	3 366 369	2,960 ,502	5,89 7	,001	B-A ,B-C, D-A, D-C
Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	12,524 365,973 378,497	3 364 367	4,175 1,005	4,15 2	,007	B-A, B-C
Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	41,031 225,721 266,752	3 323 326	13,677 ,699	19,5 71	,000	B-A, C-A, D-A

Yaşanılan mahalle ile belediyelerin bilgi havuzu oluşturmaları gereğine katılım düzeyi arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(3-366)} = 7,544$, $p < .01$]. Bu anlamda, Huzur ($X=4,42$), Erenköy ($X=4,47$) ve Karapınar mahalleleri ($X=4,56$) Alanönü mahallesine ($X=4,12$) göre belediyelerin dönüşümle ilgili bilgi edinilebilecek bir havuz oluşturmaları gereğini daha fazla savunmaktadır.

Yaşanılan mahalle ile mahallelinin kendi haklarını yeterince bilmesi ve araştırması gereğine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(3-366)} = 5,897$, $p < .01$]. Bu anlamda Erenköy ($X=4,43$) ve Alanönü mahalleleri ($X=4,39$), Huzur ($X=4,09$) ve Karapınar ($X=4,11$) mahallelerine göre mahalle sakinlerinin kendi haklarını bilmesi ve araştırması gereğini daha fazla savunmaktadır.

Yaşanılan mahalle ile mahallelilerin yapılan uygulamaları desteklemesi gereğine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(3-364)} = 4,152$, $p < .01$]. Bu anlamda Erenköy sakinleri ($X=4,05$), Huzur ($X=3,57$) ve Karapınar ($X=3,65$) sakinlerine göre mahallelilerin yapılan uygulamaları desteklemesi gereğini daha fazla savunmaktadır. Bu durum üzerinde mahallelerin konuya ilişkin bilgi düzeyleri ve kentsel dönüşümden beklentileri etkili olmuştur.

Yaşanılan mahalle ile mahalledeki dernekler bu konuda etkin olması gereğine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(3-323)} = 19,571$, $p < .01$]. Bu anlamda Erenköy ($X=4,39$), Karapınar ($X=4,21$) ve Alanönü mahalleleri ($X=4,13$) Huzur Mahallesi'ne ($X=3,49$) göre mahalledeki derneklerin bu konuda etkin olması gereğini daha fazla savunmaktadır (Tablo 64). Ancak bu mahallelerde daha önce de tartışıldığı gibi kentsel dönüşüm sınırları içerisinde bulunan ve bu konuda çalışma yapan bir dernek bulunmamaktadır. Sadece Huzur mahallesinde mahallelinin katılım üyelik oranının yüksek olduğu bir dernek söz konusudur. Bunun aksine Huzur mahallesi derneğin etkin olma gereğini savunmamaktadır. Bunda, derneğin başarılı bir sonuç elde edemeyeceği ve mahalle sakinlerinin tamamı için değil sadece kendi üyeleri lehine çalışacağı yönündeki düşünce etkili olmuştur.

Tablo 65. “Mahalledeki Dernekler Bu Konuda Etkin Olmalıdır” Tutumunun Göç ve Dernek Üyeliğine Göre T- Test Sonuçları

			N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır	Göç var mı?	Evet	106	3,60	1,048	320	-6,285	,000
		Hayır	216	4,24	,731			
	Derneğe üye misiniz?	Evet	27	4,00	,784	85	1,845	,069
		Hayır	60	3,60	,995			

Bu verilerden de hareketle mahalledeki derneklerin etkin olması tutumuna katılım üzerinde etkili olan göç ve dernek üyeliği gibi faktörlere bakılabilir. “Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır” şeklindeki ölçekle Eskişehir’e göçle gelip gelmeme sorusu arasında anlamlı bir fark vardır [$t_{(320)} = -6,285$, $p < .01$]. Eskişehir’e herhangi bir yerden göçle gelmeyenler ($\bar{X}=4,24$) göçle gelenlere ($\bar{X}=3,60$) göre mahalledeki derneklerin kentsel dönüşüm konusunda etkin olması gerektiğini daha fazla savunmaktadır.

“Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır” şeklindeki ölçekle mahalledeki derneğe üye olup olmama durumları karşılaştırıldığında derneğe üye olanların ($\bar{X}=4,00$) üye olmayanlara göre ($\bar{X}=3,60$) daha yüksek düzeyde bu duruma destek verdiği görülmekle beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir [$t_{(85)}=1,845$, $p > ,05$] (Tablo 65). Bu iki sonuçtan göçle gelenlerin dernek üyesi olduğu ve derneğin bu konudaki faaliyetlerinin de kendi çıkarlarına olacağı düşüncesine sahip oldukları, dolayısıyla da derneklerin etkin olması gereğini savundukları çıkarılabilir.

Tablo 66. “Belediyeler Planlamada Farklı Gelir Gruplarını Dikkate Almalıdır ” Tutumunun Gelire ve Dönüşüm Alanında Ev Sahibi Olmaya Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gelir	Gruplararası Gruplariçi Toplam	5,594 167,062 172,656	4 364 368	1,399 ,459	3,047	,017	C- E
Ev sahibi olup olmama	Gruplararası Gruplariçi Toplam	,449 172,207 172,656	2 366 368	,225 ,471	,477	,621	

Gelir ile belediyelerin planlamada farklı gelir gruplarını dikkate alması gereğine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$F_{(4-364)} = 3,047$, $p < .05$]. Bu anlamda 1001-1500 TL kazananlar ($X= 4,47$), 2001 ve üstünde kazananlara ($X=4,06$) göre belediyenin farklı gelir gruplarını dikkate alması gereğini daha fazla savunmaktadır. Çünkü bu yönde bir davranışın daha çok alt gelir grubuna ve kendilerine fayda

sağlayacağını düşünmektedirler. Fakat dönüşüm alanında ev sahibi olup olmama ile belediyelerin planlamada farklı gelir gruplarını dikkate alması gereğine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır [$F_{(2-366)}=0,447$, $p>.05$] (Tablo 66).

4.5.5.3.Yerel halkın kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik tutumlarının birbirleriyle ilişkisi

Bu başlık altında yerel halkın; kentsel dönüşüm uygulamalarında merkezi ve yerel aktörlerin tutumlarına, bu aktörlerin yerel halkı sürece katmaya ilişkin faaliyetlerine, yerel halkın bu konuda takınması gereken tavra ilişkin verilerin korelasyon analizleri yapılmıştır.

Tablo 67. Kentsel Dönüşümü Gerçekleştirmesi Gereken Yerel Aktörlere İlişkin Soruların Korelasyonu

		Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir	Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir
Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 367	,416(**) ,000 366

** Korelasyon 0.01 seviyesinde

Araştırmada cevaplayıcıların “Kentsel dönüşümü büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir” ve “Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir” sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.416$, $p<.01$) (Tablo 67). Bu durum cevaplayıcıların her iki tutuma da katıldıklarını ve neredeyse ikisi arasında bir ayrım gözetmediklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 68. Kentsel Dönüşümü Gerçekleştirmesi Gereken Yerel ve Merkezi Aktörlere İlişkin Soruların Korelasyonu

		Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmelidir	Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir
Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmelidir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 366	,372(**) ,000 364

Aynı şekilde “Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirmelidir” ve “Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir.” sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.372$, $p<.01$) (Tablo 68).

Her iki analizde de aralarında negatif korelasyon çıkması gereken sorulardan pozitif yönde korelasyon çıkmıştır. Bu durum cevaplayıcıların seçenekleri çok bilinçli cevaplamadıkları veyahut her iki seçeneği de kafalarında farklı bir mantığa oturtmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Tablo 69. Farklı Yerel ve Merkezi Aktörlerin Dönüşüm Projelerinde Ortaklaşa Hareket Etmesine İlişkin Verilerin Korelasyonu

		Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir	Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir
Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 367	,630(**) ,000 366

Analizde cevaplayıcıların “Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir” ve “Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir” sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. ($r=0.630$, $p<.01$) (Tablo 69). Bu iki veri arasında çıkan pozitif korelasyon yerel halkın çalışmaların ortaklık çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin vurgusunu göstermektedir. Ancak

yukarıdaki analizde karşılaşılan sıkıntı bu analizde de olumlu da olsa böyle bir sonuç ortaya koymuş olabilir.

Tablo 70. Yerel Halkı Bilgilendirmeye ve Sürece Katmaya Yönelik Verilerin Korelasyonu

		Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini almalıdır	Mimarlar Odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır	Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır.
Belediyeler bilgi havuzu oluşturmalıdır.	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,643** ,000 370	,594** ,000 366	,542** ,000 367
Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini/fikrini almalıdır.	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 370	,590** ,000 366	,628** ,000 367
Mimarlar odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır.	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N		1 366	,766** ,000 365

Araştırmada cevaplayıcıların “Belediyeler bilgi havuzu oluşturmalıdır” ile “Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini fikrini almalıdır” ($r=0.643$, $p<.01$), “Mimarlar odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır” ($r=0.594$, $p<.01$) ve “Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır” ($r=0.542$, $p<.01$) sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

“Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini fikrini almalıdır” ile “Mimarlar odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır” ($r=0.590$, $p<.01$) ve “Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır” ($r=0.628$, $p<.01$) sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. “Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır” ve “Mimarlar odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır” sorularına katılımı arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.766$, $p<.01$) (Tablo 70).

Tablo 71. Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkı Bilgilendirmesi Düşüncesine Katılım Arasındaki Korelasyon

		Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir	İlgili meslek odaları halkı bilgilendirmelidir
Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,651(**) ,000 326	,678(**) ,000 326
Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 349	,844(**) ,000 349

Cevaplayıcıların “Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır” ile “Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir” ($r=0.651$, $p<.01$) ve “İlgili meslek odaları kuruluşları/ halkı bilgilendirmelidir” ($r=0.678$, $p<.01$) sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. “Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir” ve “İlgili meslek odaları kuruluşları/ halkı bilgilendirmelidir” sorularına katılımı arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.844$, $p<.01$) (Tablo 71).

Bu durum yerel halkın sürece ilişkin bilgi kaynaklarına ulaşmada gerek resmi kurumlar gerekse sivil toplum kuruluşlarınca bu yönde bir faaliyet gerçekleştirmesine ilişkin ısrarının istikrarını ortaya koyması açısından önemlidir.

Tablo 72. Yerel Halkın Kentsel Dönüşüm Sürecindeki Rolüne İlişkin Soruların Korelasyonu

		Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmeli ve araştırmalıdır	Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir
Mahalleli süreçte birlik ve beraberlik içerisinde olmalıdır	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,510(**) ,000 370	,267(**) ,000 368
Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmeli ve araştırmalıdır	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 370	,355(**) ,000 368

Cevaplayıcıların “Mahalleli süreçte birlik ve beraberlik içerisinde olmalıdır” ile “Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmeli ve araştırmalıdır” sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.510$, $p<.01$) ve “Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir” sorularına katılımı arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.267$, $p<.01$). “Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir” ve “Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmeli ve araştırmalıdır” sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.355$, $p<.01$) (Tablo 72).

Tablo 73. Farklı Aktörlerin Planlamaya Halkı Katması Sorularına İlişkin Verilerin Korelasyonu

		Belediyeler farklı gelir gruplarını dikkate almalıdır	Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır
Belediyeler planlamada farklı gelir gruplarını dikkate almalıdır	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1 369	,692(**) ,000 367

Cevaplayıcıların “Belediyeler planlamada farklı gelir gruplarını dikkate almalıdır” ve “Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır” sorularına katılımı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.692$, $p<.01$) (Tablo 73).

Araştırmada “Siyasi yelpazede kendinizi nerede görüyorsunuz?” sorusuyla “Kentsel dönüşüm projelerini Büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir” ($r= -0.043$, $p >.05$), “Büyükşehir ve ilçe belediyesi beraber hareket etmelidir” ($r= -0.116$, $p>.05$), “Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmelidir” ($r= -0.030$, $p>.05$) ve “Belediyeler ve merkezi yönetim birlikte hareket etmelidir” ($r= -0.078$, $p>.05$) soruları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Çalışmanın bu alt kısmında genel olarak kentsel dönüşüm projelerinde yer alan veya alması gereken yerel, resmi ve sivil aktörlerin olması gereken işlevlerine ilişkin görüşlere katılım düzeyleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Tablo 66 ve Tablo 67’de karşılaşılan sonuçların dışında farklı tutumlar arasında gözlemlenen korelasyon yerel aktörlerin kentsel dönüşüm süreçlerini değerlendirmelerinin ilişkisel olarak ortaya konulması açısından önem arz etmektedir.

4.5.6. Birinci etap kentsel dönüşüme ilişkin bazı veriler ve ikinci etaba bakışa etkisi

Son olarak çalışmanın bu kısmında Karapınar dönüşüm projesinin ikinci etap sınırlarında yaşayan halkın ve birinci etabın başlamasıyla ikinci etap sınırlarında kiraya çıkmış olan birinci etap sakinlerinin birinci etaba ilişkin memnuniyetlerine bakılmıştır. Bunun yanı sıra birinci etap çalışmalarının ikinci etap sınırlarındaki yerel halkın dönüşüm projelerine bakış açısı üzerinde bıraktığı etkiye bakılmıştır.

Tablo 74. Karapınar Birinci Etaba İlişkin Kazanç ve Memnuniyet Durumları I

Karapınar 1.etapta tanıdıklarınız var mı?	f	%	Projeden memnunlar mı?	f	%	Kazanç sağladıklarını düşünüyorlar mı?	f	%
Var	84	22,6	Evet	52	62,7	Evet	49	59,0
	287	77,4	Hayır	27	32,5	Hayır	29	34,9
Yok	371	100,0	Bilmiyorum	2	2,4	Bilmiyorum	5	6,0
			Kısmen	2	2,4	<i>Toplam</i>	83	100,0
<i>Toplam</i>			<i>Toplam</i>	83	100,0			

Ankete katılanların sadece küçük bir kısmı Karapınar birinci etap sınırları içerisinde tanıdığı olduğunu (%22.6) belirtmektedir. Alanda tanıdığı olduğunu ifade edenlerin yarısından fazlası (%62.7) “projeden memnunlar mı?” sorusuna “Evet” cevabını verirken, bunu sırasıyla “Hayır” (%32.5), “Kısmen” (%2.4) ve “Bilmiyorum” (%2.4) cevapları izlemektedir. Yine yaklaşık aynı paralelde yöneltlen “kazanç sağladıklarını düşünüyorlar mı?” sorusuna katılımcıların %59’u “Evet”, %34.9’u “Hayır”, %6’sı ise “Bilmiyorum” cevabını vermiştir (Tablo 74).

Birinci etap ve ikinci etap sakinlerinin birinci etaptan memnuniyete ilişkin ifadeleri şöyledir:

“Tabi memnunlar ya ne demek. Herif gecekondudan, çamurdan kurtulup kata giriyor, hayatında görmeyecek öyle yeri. Çoğu kişi istemiş, Burhan Sakallı demişti. Evleri kendileri vermişler zaten sorun falan çıkarmamışlar.” (Erkek, 58, Erenköy)

“Hiç biri memnun değil. Tanıdıklarımız vardı. Yeni ev falan yapmışlardı, hep yıkmışlar. Kimin nereye çıkacağı belli değil. Belki bodrum katı çıkacak, belki 5.kat 10. kat çıkacak. Kötü bir yer çıkacak belki. Koskoca evinden çıkarıyor, oralara sıkıştırıyor bundan memnun olur mu insan olmaz.” (Kadın, 38, Karapınar) (Devamı için Bkz. Ek 12, Kutu 13).

Tabloda görüldüğü gibi yerel halkın büyük kısmı birinci etaptaki çalışmalardan memnun olduğunu söylemiştir. Memnuniyetin sebebi olarak gecekonduda yaşamının getirdiği altyapı problemleri ve bundan kurtulma isteği öne sürülmüştür. Ancak projeden memnun olmadığını söyleyenler de vardır. Bunlar da verilecek evlerin büyüklüğüne ve yapısına ilişkin sorunları, zararlı çıkacakları yönündeki düşünceleri öne sürmüşlerdir.

Tabloda görüldüğü gibi dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünenlerin oranı (%59) yüksektir. Erenköy mahalle muhtarı, iskânı olmayan ve değeri düşük olan yapıların dönüşümle değer kazanacağını, bu sebeple de dönüşümün yerel halk için oldukça kazançlı olduğunu belirtmiştir.

(Sizin de eviniz 1.etap içinde. Sizce siz ya da mahalleli kazançlı çıkar mısınız?) “E mutlaka tabi. Çünkü neden dersen, başlangıçta şunu dedik buradaki verilen tapuların çoğu arsa tapusu, tarla olarak gözüküyor yani. Ha burada iskân olayı yok yani. Bugün sen iskânı olmayan bir bina nasıl satış yapabilirsin? (...) Ya mutlaka yani devletin biçmiş olduğu bir rayiç bedel var, o bedelin ne altına düşüyor ne de üstüne çıkabiliyor o bedelden veriyor. Ha burada kişilerin kaybı oluyor mu, hayır olmaz yani ileride dediğim gibi nasıl olur. Örneğin senin resmi bir dairen olacak, bu daireni yarın öbür gün satmaya kalktığında bunun değeri nedir 100 milyar, şu anda gecekondunu satmaya kalksan ne yaparsın 30 milyar yani, arada çok büyük rakamlar oynuyor.” (Erenköy muhtarı)

Tablo 75. Karapınar Birinci Etapa İlişkin Kazanç ve Memnuniyet Durumları II

Kiraya çıkarıldıkları yer ve koşullardan memnunlar mı?	f	%	Kiraları ödeniyor mu?	f	%
Evet	45	54,9	Evet	52	62,7
Hayır	23	28,0	Hayır	5	6,0
Bilmiyorum	14	17,1	Bir kısmı	15	18,1
Toplam	82	100,0	Bilmiyorum	11	13,3
			Toplam	83	100,0

Birinci etap sınırları içerisinde bulunup dönüşüm nedeniyle başka yerde kiraya çıkmak durumunda kalanlara ilişkin diğer soru yeni koşullarından duydukları memnuniyete ilişkindir. “Kiraya çıkarıldıkları yer ve koşullardan memnunlar mı?” sorusuna katılımcıların yarısından fazlası (%54.9) “Evet ”cevabını verirken %28’i “Hayır”, %17.1’i ise “Bilmiyorum” cevabını vermiştir. Bununla ilişkili olarak kiralarının ödenip ödenmediğine ilişkin yöneltilen soruya ise katılımcıların yarısından fazlası (%62.7) “Evet”, %18.1’i “Bir kısmı”, %13.3’ü “Bilmiyorum”, %6’sı ise “Hayır” cevabını vermiştir (Tablo 75).

Kiraya çıkarılma koşullarına ilişkin Huzur mahallesinde gerçekleştirilen görüşmelerden bir tanesi şu şekildedir:

“Benim arsam çok, 400 m² yerim var. (...) Hiç bir şey vermiyorlar, daha 50 milyar para ödeyecekmişiz. Gecekonduydu benim, 20 milyara falan saymışlar. Tapusu yoktu, ama ecri misillerin devamlı ödüyorduk, senede 500 500, 600 600. Vergi hariç, ecri misil geliyordu. (Size verilecek ev kaç m²?) Valla dediklerine göre 75 m²ymiş.. (Kiraya çıkarıldığınız yerden memnun musunuz?) Hayır. Kira 350 milyon, ödedikleri 250 milyon. Bari çabuk bitirsinler de artık ulaşımını şeyini yapsınlar millete. Çocuklar okulda rezil. Okul uzak kalıyor. Çabuk bitirseler millet evine girse de neyin ne olduğunu bilse. Zaten oğluma vereceğim o otursun. Ben kendim köye gideceğim.” (Kadın, 45, Huzur)

Birinci etap sınırlarında yaşayıp projeden dolayı kiraya çıkanlar evlerini kendileri bulup yerleşmektedirler. Dönüşümün birinci etabı tamamlanana kadar kiraya çıkan hak sahiplerine belediye tarafından 250 TL kira yardımı yapılmaktadır. Ancak bu miktara oturacak ev bulamayanlar fazladan ödedikleri para ve eski çevresel imkânlarla uzak düşmenin getirdiği maliyetler sebebiyle yeni durumdan şikayet etmektedirler.

Tablo 76. Birinci Etapta Konut Sahibi Olmayanlar ve Birinci Etap Çalışmalarının Yapılacak Projeye Bakış Üzerindeki Etkisi

Kiracı olanlar ne durumdalar?	f	%	Karapınar 1.etap yapılacak olan projeye bakışınızı etkiledi mi?	f	%	Evetse ne yönde etkiledi?	f	%
İyi durumdalar	12	14,5	Evet etkiledi	271	74,2	Olumlu	195	71,2
Taşındılar	11	13,3	Hayır etkilemedi	94	25,8	Olumsuz	76	27,7
Bilmiyorum	17	20,5	<i>Toplam</i>	365	100	Hem olumlu hem olumsuz	3	1,1
Kötü durumdalar	8	9,6				<i>Toplam</i>	274	100
Kiracı tanımıyorum	35	42,2						
<i>Toplam</i>	83	100,0						

Birinci etap sınırlarındaki “Kiracı olanlar ne durumdalar?” şeklinde yöneltilen soruya; katılımcıların büyük bir kısmı “Kiracı tanımıyorum” (%42.2), “Bilmiyorum” (%20.5), “İyi durumdalar” (%14.5) şeklinde cevaplar vermişlerdir. Soruya cevap verenlerin %13.3’ü alandaki kiracıların başka bir yere taşındığını söylerken %9.6’sı “kötü durumdalar” cevabını vermiştir (Tablo 76). Sözü edilen mahallelerin gecekondulu mahalleleri olması ve sakinlerinin ev sahibi olması dolayısıyla kiracı olup alandan çıkarılan kişi sayısı oldukça düşüktür.

“Var, komşular vardı. Kimi kiraya çıktı, kimi göçtü gitti, kimi ev aldı gitti.” (Kadın, 58, Erenköy)

Son olarak birinci etapta gerçekleştirilen projenin kendi alanlarında gerçekleştirilecek olan projeye bakış açıları üzerinde herhangi bir etki yaratıp yaratmadığına ilişkin soruya katılımcıların büyük kısmı (%74.2) “Evet, etkiledi” cevabını vermiştir. “Etkiledi” cevabını verenlerin büyük kısmı (%71.2) bu etkinin “olumlu” olduğunu ifade ederken olumsuz yönde etkilediğini söyleyenlerin oranı (%27.7) da dikkate değerdir (Tablo 74).

Belediye, TOKİ ve mahalle muhtarlarından edinilen bilgiye göre Karapınar Gecekondulu Önleme Projesi’nin gerçekleştiği birinci etaptaki mahalle sakinlerine, anlaşmalar imzalandıktan sonra taşınmaları için kiralık bir ev bulmaları söylenmiş ve aylık olarak

250 TL değerinde bir kira yardımında bulunulmuştur. Dönüşümün gerçekleştirildiği ve gerçekleştirileceği alanlarda kiraların ortalama bu aralıkta olması kira yardımına da yansımıştır. Bu durum evlerinden çıkanların ancak bu koşullarda, bu parayla kirayı karşılayabilecekleri yerlerde kiraya çıkmalarına yol açmıştır. Bunların bir kısmı mahallenin ikinci etapta dönüşüme girecek olan aşağı kısmındaki kiralık evlere çıkarken bir kısmı da yine şehrin kenarındaki kirası daha ucuz olan mahallelere taşınmışlardır. Yapılan yardım tutarında kiralık ev bulunmaması durumunda bireyler bunu kendi cebinden karşılamak durumunda kalmışlardır. Aynı zamanda farklı bir mahalleye taşınma durumunda evin işyerine, çocukların okuluna uzak düşmesi gibi birtakım sorunlar ve ulaşım maliyetleri gibi yeni bir harcama kalemi de ortaya çıkmıştır.

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

5.1.Sonuç

Bu bölümde daha önce farklı başlıklar altında, ayrıntılı ve karşılaştırmalı bir şekilde tartışılan araştırma bulguları genel çerçevede yeniden değerlendirilmektedir. Çalışmanın giriş bölümünde verilen varsayımlar da göz önünde bulundurularak elde edilen bulgular literatürdeki tartışmalarla birlikte sunulmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi araştırma kapsamında, Eskişehir ili Odunpazarı merkez ilçesi sınırlarında bulunan, yapımı 2006 yılında başlayan ve neredeyse tamamlanmış olan Karapınar Vadisi Projesi'nin devamı olarak gerçekleştirilmek amacıyla gecekondu önleme bölgesi ilan edilen dört mahalle yer almaktadır. Bu kapsamda yerel halka 371 anket uygulanmış, bunun yanı sıra 50'si yerel halktan olmak üzere, mahalle muhtarları, resmi ve sivil kuruluşların temsilcileriyle toplamda 59 görüşme gerçekleştirilmiştir. Yerel halktan anket ve görüşme gerçekleştirilen kişilerin sosyo-demografik özelliklerine, konut ve mülkiyete ilişkin durumlarına, kentsel dönüşüme yönelik algı, bilgi, faaliyet, katılım ve beklentilerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Derin görüşme gerçekleştirilen yerel halktan kişilerin 33'ü kadın 17'si erkek, geneli orta yaş ve üzeri, ağırlıklı olarak ilkokul mezunudur. Bunlar arasında ev kadınları, Eskişehir doğumlular ve ev sahipleri çoğunluktadır. Anket gerçekleştirilen kişilerin ise 182'si kadın, 189'u erkek, geneli orta yaş ve üzeri, ağırlıklı olarak ilkokul mezunudur. Burada da yine ev kadınları, Eskişehir doğumlular ve ev sahipleri çoğunlukta olmakla birlikte büyük bir çoğunluğunun aylık geliri olarak 1000 TL ve altındadır.

Araştırma kapsamında anket gerçekleştirilen kişilerin büyük çoğunluğu kendini dinsel anlamda "Müslüman" (%72.7), etnik anlamda "Manav" (%53.3), siyasi anlamda "orta noktada" (%38.7) tanımlamışlardır. Her birini sırasıyla; "Sünni" (%19.9), "Muhacir" (%15.6) ve "Sağ" (%36.9) olarak tanımlayanlar izlemektedir.

Araştırma kapsamında görüşülenlerin çoğunluğu evlerinin müstakil (%62.3) olduğunu belirtmektedir. Geriye kalanlar ise apartman dairesi (%18.1) ve gecekondu (%12.9)'dur. Yine katılımcılar, bu konutların yaklaşık %60'ının proje (%61.2), inşaat (%62.3) ve iskan (%59.3) iznine sahip olduğunu belirtmektedir. Araştırma kapsamındaki kiracıların

yarıdan fazlası (%51.5)'i aylık kira giderlerinin 201-400 TL, %33'ü ise 101-200 TL arasında olduğunu belirtmektedir.

Yaşanılan ortamdan memnuniyet durumlarına ilişkin verilere bakıldığında; katılımcıların çoğu (%73.3) yaşadığı ortamdan memnun olduğunu, %19.7'si hiç memnun olmadığını, %7'si ise proje söyleminden önce memnun olduğunu fakat şu anda memnun olmadığını ifade etmektedir.

Araştırma kapsamındaki yerel halkın kendilerine ve yaşadıkları çevreye ilişkin genel değerlendirmelerine baktıktan sonra araştırmanın esas konusu olan kentsel dönüşüm konusuna ilişkin bulgulara değinmek gerekmektedir. Bu bulgular araştırmanın varsayımları doğrultusunda genel olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımlar, bilgi düzeyi ve kentsel dönüşüme katılım çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Kentsel dönüşümü tanımlamaları istendiğinde katılımcılar sırasıyla “yenileştirme/iyileştirme” (%15.6), “düzen/güzelleştirme” (%14.2), “yıkıp yeniden yapma” (%11.3), “bilmiyorum” (%9) ve “TOKİ” (%7.5) cevaplarını vermişlerdir. Görüldüğü üzere kentsel dönüşüm daha çok (%41.2) fiziksel koşullardaki değişim üzerinden tanımlanmaktadır. Bu anlamda kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımlarına bakıldığında katılımcıların çoğu (%42.3) dönüşüme hem olumlu hem olumsuz yaklaşmaktayken, bunu sırasıyla dönüşüme olumlu (%34.1) ve olumsuz (%23.6) yaklaşanlar izlemektedir. Dönüşüme olumlu yaklaştığını ifade edenlerin çoğu (% 79.9) fiziksel ve çevresel koşullarda iyileşme olacağını, olumsuz yaklaştığını ifade edenler ise genellikle yapılacaklarla ilgili fikirlerinin sorulmadığını (%21), yapılacaklara ilişkin bilgileri olmadığını ve farklı açıklamalar yapıldığını (%18.7), borç çıkarılması durumunda ödeyemeyeceğini (%14.1), apartman yaşamına uyum sağlayamayacağını (%14. 4) ve başka bir yere gönderilmeleri durumunda sosyal ilişkilerini kaybedeceğini (%11.4) sebep olarak göstermiştir. Buradan görüleceği üzere alanda gerçekleştirilecek olan dönüşüm proje alanın fiziksel ve çevresel özelliklerindeki yetersizlikler nedeniyle büyük oranda olumlu karşılanırken, olumsuz karşılanmasında dönüşüme ilişkin bilgi eksikliği ve bundan kaynaklanan kaygılar etkili olmuştur.

Alanda gerçekleştirilecek dönüşüme ilişkin yaklaşım dönüşümün gerçekleştirileceği mahallelere, kişilerin cinsiyetlerine, medeni durumlarına, çalışma durumlarına ve

kendilerini dinsel olarak tanımlama biçimlerine göre anlamlı farklılıklar söz konusuyken kişilerin eğitim, durumu, gelirleri ve kendilerini etnik olarak tanımlama biçimleri arasında anlamlı farklılık gözlenmemektedir. Kentsel dönüşüme en büyük oranda olumlu olarak yaklaşan yer Karapınar mahallesi (%46.1) en az olumlu yaklaşan yer Huzur mahallesidir (%29.5). En olumsuz yaklaşan mahalleler ise Erenköy (%28.1) ve Alanönü (%28.1) mahalleleridir. Bu durum sürece ilişkin alınan bilgiyi yeterli bulma durumunun mahallelere göre dağılımıyla ters düşmektedir. Zira Karapınar mahallesinden hiç kimse sürece ilişkin aldığı bilgiyi yeterli bulmazken, en fazla yeterli bulanlar %10.8’le Erenköy ve %9.5’le Huzur mahallesindedir. Ancak bu durumu katılımcıların oturdukları evlerin yapısıyla açıklamak mümkündür. Dönüşüme en olumlu yaklaşan Karapınar gecekondunun oranının en yüksek olduğu (%20.2) mahalleyken en olumsuz yaklaşan Erenköy (72.9) ve Alanönü (%64.4)’nde ise müstakil yapılar çoğunluktadır.

Araştırma kapsamındaki dönüşüme, erkekler (%39.6) kadınlardan (%28.6); bekarlar (%36.4) eşi ölmüş/dul olanlardan (%27.3); kendisini hasta, engelli, yaşlı ve öğrenci olarak tanımlayan “diğer” leri (%50) başta ev kadınları (%22.6) olmak üzere çalışma durumuna ilişkin diğer tüm gruplardan ve kendini laik olarak tanımlayanlar (%45.5) başta kendilerini mezhebine göre tanımlayanlar (%11.8) olmak üzere tüm diğer tanımlama gruplarından daha olumlu yaklaşmaktadır. Ancak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım ile eğitim durumu, gelir, kendini etnik olarak tanımlama biçimi, ev sahibi veya kiracı olmak ve birinci etapdaki projeye ilişkin bilgi sahibi olmak arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır.

Kentsel dönüşüme ilişkin bilgi düzeyine bakıldığında katılımcıların %43.7’sinin “bir şeyler duydum”, %38.8’inin “duydum”, %17.5’inin ise “hiç duymadım” cevabını verdiği görülmektedir. Görüleceği üzere gerçekleştirilecek dönüşüm projesine ilişkin olarak bölgede yaşayanların çoğu (%82.5) az veya çok bir şeyler duyduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili bir şeyler duyduğunu söyleyenlerin yarısından fazlası (%54.7) projeyi komşulardan ve tanıdıklardan duyduğunu ifade ederken muhtardan (%13.7), medyadan (%11.1), belediyeden (%8.8) ve hemen hepsinden (%8.8) duyduğunu belirtenlerin oranı daha düşük kalmaktadır. Muhtarlığın bilgilendirme yaptığını ifade edenlerin yarısından fazlası (%52.9), muhtarın TOKİ’nin geleceğini söylediğini belirtmiştir. Katılımcıların %23.5’i muhtarın açıklama yaptığını başkalarından duyduğunu belirtmiş, %14.7’si ise

muhtarın masraf yapmama konusunda halkı uyardığını ifade etmiştir. Ancak katılımcıların sadece %32.6'sı muhtarın yaptığı bilgilendirmeyi yeterli bulduğunu belirtmiştir.

Belediyenin bilgi verdiğini ifade edenlerin %36'sı bunu başkalarından duyduğunu ifade ederken, yine %36'sı da belediyenin "TOKİ gelecek" şeklinde bir açıklama yaptığını belirtmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%71.9) belediyenin verdiği bilgiyi yeterli görmemektedir.

"STK'lar konuya ilişkin herhangi bir bilgi verdi mi?" şeklindeki soruya katılımcıların neredeyse tamamı (%97.3) "hayır" cevabını vermiştir. Katılımcılar açıklamaların camide (%22), okulun bahçesinde (%18.6), medyada (%15.3), kahvede (13.6), dernekte (%6.8) yapıldığını belirtmişlerdir. Tüm bu süreçte verilen bilgi katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından (%93.7) yetersiz görülmektedir.

Bilgilendirilme düzeyinin cinsiyete göre fark gösterip göstermediğine bakıldığında; açıklamaların cami, kahve, dernek gibi kadınların genel olarak bulunmadığı mekânlar olmasından kaynaklı olarak konuya ilişkin daha az bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Kadınlar için ayrıca bilgi verilip verilmediğine ilişkin soruya katılımcıların neredeyse tamamı (%93.5) bilgi verilmediği cevabını vermişti. Katılımcıların %3.8'i buna ilişkin bir bilgisinin olmadığını, %2.7'si ise bilgilendirildiklerini ifade etmişlerdir. Alanda gerçekleştirilecek olan dönüşüme ilişkin bilginin genel olarak yeterli bulma oranının kadınlarda (%2.8) erkeklere (%9.6) göre daha az olması, konuya ilişkin bilgi edinme mekânlarının dışında kalmış olmalarından kaynaklanmaktadır.

Katılımcılara, alanda gerçekleştirilecek olan projeyi hangi aktör veya aktörlerin yürütmesini istedikleri şeklinde yöneltilen soruya en çok verilen cevaplar belli başlıklar altında toplandıktan sonra "kamu sektörü" (%45.9), "özel sektör" (%32), "üniversite + STK" (%11.9), "fikrim yok" (%8.2) ve "ortak" (%2.2) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Görüleceği üzere tartışma daha çok devlet ve müteahhit karşıtlığı üzerinden yürümektedir. Bu aktörlerin tercihiyle mahalle, cinsiyet ve yaş arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ancak beklenenin aksine gelir ve mülk sahipliği ile aktör tercihi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Mahalleler bazında bakıldığında dönüşümün kamu eliyle gerçekleştirilmesi gereğini savunanların başında Erenköy mahallesi (%58.3) gelmekteyken, Karapınar (%42) ve Huzur (%39.1) dönüşümün özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi gereğini savunmaktadırlar. Hem erkekler (%49,2) hem de kadınlar (%42.5) dönüşümü gerçekleştirecek aktörler anlamında daha çok kamuyu öncelerken, kadınlarda (%37,6) özel sektörü tercih etmekte oranı erkeklerle göre (%26.5) daha yüksektir. Konuya ilişkin olarak kadınların %11'i "herhangi bir fikri olmadığını" veya kendisi için "fark etmediğini" söylerken bu oran erkeklerde daha düşüktür (%5,4). Bunda kadınların bilgi sürecinin dışında kalması ve aynı zamanda daha önceki bölümde de bahsedildiği üzere dışında kalmak isteme eğilimi etkili olmuştur denilebilir. Bunun yanı sıra yaş da dönüşümü gerçekleştirecek aktörlerin tercihi üzerinde etkili bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Yaş arttıkça dönüşümün kamu eliyle gerçekleşmesine ilişkin düşünce daha görünür hale gelmektedir. Bunda devletin güvenilir bir dayanak olarak görülmesi yönündeki düşünce etkili olmaktadır denilebilir.

Genel olarak bakıldığında katılımcıların %50'si kentsel dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünmezken kazançlı çıkacağını düşünenlerin oranı %38.5' tir. Bu durum üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri gelirdir. Geliri fazla olanların kazançlı çıkacakları düşüncesi düşük gelirliyle göre daha fazladır. Geliri asgari ücretten düşük olanların %28.9'u, 1500-2000 TL arasında olanların %58.8'i dönüşümden kazançlı çıkacağı düşüncesine sahiptir. Dönüşümden kazançlı çıkma düşüncesi ile konutun yasal yapısı arasındaki ilişki de önemlidir. Dönüşümden kazançlı çıkacağını düşünenlerin yaklaşık %70'nin evlerinin projesi, inşaat ve iskan izinlerinin mevcut olduğu görülmektedir.

Alanda gerçekleştirilecek olan proje büyükşehir belediyesi değil ilçe belediyesince ve Büyükşehir'den bağımsız olarak yürütülmektedir ki bu durum belediyeler arası bir gerilimin yaşanmasına da yol açmıştır. Bu anlamda ankete katılanlara, dönüşümü ilçe belediyesinin gerçekleştirmesine ilişkin yaklaşımları sorulmuş ve katılımcıların çoğu (%41) bu duruma "olumlu" yaklaştıklarını belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla "olumsuz" (%28.1), "hem olumlu hem olumsuz" (%20.3) yaklaşanlar ve "fark etmez" (%10. 6) cevabını verenler izlemektedir. Olumlu yaklaşanlar, büyük oranda ilçe belediyesinin çalışmalarından memnun olmayı (%38.3), ilçe belediyesinin yeterli olmasını (%15) ve siyasi görüşünü (%15) neden olarak göstermişlerdir. Olumsuz yaklaşanlar ilçe

belediyesinin yetersiz olduğunu (%37.5), bu işin büyükşehir belediyesinin işi olduğunu (%32.5) ve ilçe belediyesinin hükümetin çıkarına çalıştığını düşünmelerini (%15) sebep olarak göstermişlerdir. Hem olumlu hem olumsuz karşılayanlar ise bunun sebebi olarak iki belediyenin birlikte hareket etmesi gereğini (%72.2) ve her ikisinin de kendi çıkarları için çalıştığını (% 27.8) ifade etmişlerdir.

Burada üzerinde durulması gereken durum belediyeler arası gerilimin dönüşüme yaklaşım üzerindeki etkisidir. Bu anlamda projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirmesine olumsuz bakanların %16.5'i kentsel dönüşüme olumlu yaklaşırken, %42.3'ü kentsel dönüşüme olumsuz yaklaşmaktadır. Projeyi gerçekleştirecek belediyeye karşı kayıtsız bir tutum takınanların yarıdan fazlası (%55.6) ise kentsel dönüşüme olumlu yaklaşmaktadır.

Katılımcıların neredeyse tamamı (%95.1) kentsel dönüşüme ilişkin bir faaliyet yürütmediğini belirtmiştir. Faaliyette bulunduklarını söyleyenlerin %84.2'si bilgi edinmeye çalıştığını, %10.5'i kendi hakkını aradığını, %5.3'ü ise mahallelilerle birlikte hareket ettiğini ifade etmiştir.

Katılımcıların sadece %24.5'i mahallelerinde dernek olduğunu söylemektedir. Ancak bunların neredeyse tamamı (%95.6) derneğin dönüşüme ilişkin herhangi bir faaliyet yürütmediğini dile getirmektedir. Gerek derneklerin gerekse diğer sivil toplum kuruluşlarının alanda etkin olmaması, bireylerin etrafında birleşebilecekleri bir yapının olmaması vatandaş dönüşüm süreçlerine dahil olma açısından pasif kılmaktadır. Bu anlamda yerel halk, gerek belediyelerin, TOKİ'nin, gerek sivil toplum kuruluşlarının süreç konusunda kendilerini bilgilendirmeleri, fikirlerini dikkate almaları gereğine yaklaşık %90 oranında katılmakta ve bu konuda kendilerini de birlik ve beraberlik içerisinde olması ve haklarını araması gerektiği fikrini savunmaktadır.

Yerel halkın yapılan uygulamaları desteklemeye katılıma daha temkinli yaklaştığı görülmektedir. Daha önce de ayrıntılarıyla verildiği gibi, projeyi gerçekleştirmesi gereken aktörler, dönüşümden kazanç sağlama düşüncesi, dönüşüm alanında ev sahibi olma durumu, projeyi ilçe belediyesinin gerçekleştirecek olması ve kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşım ile bu uygulamalara destek verme arasında anlamlı farklılıklar söz konusudur. Burada asıl dikkat çekici olan, dönüşüme destek verilme üzerinde dönüşümü gerçekleştirecek belediyenin etkili olmasına rağmen siyasi görüşün etkisiz kalmasıdır. Bu

durum üzerinde ise siyasi görüşe ilişkin soruya verilmeyen net cevapların belediyeye ilişkin tutumda örtük olarak ortaya çıkması etkili olmuştur.

Mekânın sosyoekonomik yapısında bir değişme gözlenip gözlenmeyeceğini ortaya koymak amacıyla katılımcılara yöneltilen dönüşüm sonrasında edinecekleri evi nasıl değerlendireceklerine ilişkin soruya katılımcıların büyük çoğunluğu (%69.9) “oturmaya devam edeceğim” şeklinde cevap vermiştir. Bunu sırasıyla “çocuklarıma vereceğim” (%15.2), “kiraya vereceğim” (%8.2), “satacağım” (%6.2) ve “fikrim yok” (%0.3) cevapları izlemiştir. Ev sahiplerinin büyük bir kısmı dönüşüm sonrası karşılaşacağı zorluklardan bahsetmekle birlikte kendilerine verilecek olan yeni konutlarda oturacaklarını ifade etmiştir. Kiraya vermeyi ve satmayı düşünenlerin oranı oldukça düşüktür. Ancak derin görüşmeler sırasında ev sahipleri; apartman ve site hayatının getireceği yükümlülükler ve maliyetlerin kendilerini kaygılandırıldığını, mahalle hayatının rahatlığını ve komşuluk ilişkilerini orada bulamayacaklarını, ama yine de uyum sağlamaya uğraşacaklarını ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra dönüşüm sonrasında evini satıp veya kiraya verip daha ucuza yaşayabileceği ve alışkanlıklarından ödün vermek durumunda kalmayacağı mahallelere taşınmayı düşünenler de söz konusudur. Mahallede yaşayan kiracılar ise zaten “hak sahibi” olmadıkları için kentin daha “yukarısında”, kiraların daha ucuz olduğu bir yere taşınmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir.

Anketin Likert ölçeğin verildiği 15 sorudan oluşan bölümünde ise yerel, sivil ve resmi aktörlerin süreçteki işlevlerine ilişkin yerel halkın tutumuna yer verilmiştir. Analizin bütününden de çıkarılabileceği üzere dönüşüm faaliyeti sivil toplum kuruluşları ve özel sektör sürece dahil edilmeden sadece yerel belediye ve merkezi bir aktör olan TOKİ eliyle gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda bu bölümde yerel halkın, farklı aktörlerin süreçte üstlenmesi gereken işlevlere ilişkin tutumu ortaya konulmuştur. Yine yerel halkın kendisinin kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik takınması gerektiği tutumlara verdiği cevapların birbirleriyle ilişkisine ve tutarlılığına bakılmıştır.

Son olarak da projenin tamamlanmak üzere olan birinci etabından dolayı, araştırma yaptığımız mahallelerde kirada olan kişilerin ve yine birinci etapta tanıdığı olan kişilerin bu etaba ilişkin düşüncelerine ve memnuniyetlerine bakılmıştır. Burada çalışmamız açısından önemli olan, birinci etapta gerçekleştirilen çalışmaların ve yürütülen sürecin yerel halkın projenin ikinci etabına bakışı üzerindeki etkisidir. Katılımcıların çoğunluğu

(%74.2) Karapınar Projesi birinci etabının yapılacak olan projeye bakışını etkilediğini ifade etmiştir. Projeden bu anlamda etkilendiklerini söyleyenlerin %71.2'si olumlu, %27.7'si ise olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmiştir.

5.2.Tartışma

Kentsel dönüşüm projelerinde, süreçten doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen aktörlerin bu sürece ne ölçüde dahil olduklarını anlamak amacıyla Eskişehir ili kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmada kentleşmenin dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel sürecine değinilmiştir. Zira mekânın geçirdiği dönüşümler gerek mekânın kendi iç dinamiğinin gerek dönem politikalarının anlaşılması açısından önemlidir. Dünya ölçeğinde olduğu gibi Türkiye ölçeğinde de her dönemin ekonomik ve siyasi politikaları doğrudan kent planlamalarına, kentte yürütülen politikalara yansımaktadır.

Gerçekleştirilen araştırma Eskişehir'in en eski yerleşim yeri ve merkez ilçesi olan tarihi Odunpazarı sınırları kapsamındaki mahalleleri kapsamaktadır. Bu mahallelerden Alanönü ve Karapınar kuruluş itibariyle şehrin ilk mahalleleri olmaları dolayısıyla, Erenköy ve Huzur Mahalleleri ise şehrin nispeten daha kenarında olmaları ve dışarıdan göçle yerleşime açılmış olması nedeniyle gecekondü dokusunun, tek katlı bahçeli yerleşimlerin yoğun olduğu, aynı zamanda altyapı hizmetleri bakımından da yakın zamana kadar fazla ilerleme kaydedilmemiş olan mahallelerdir.

Buradaki süreç, özellikle daha kenarda olana mahalleler açısından, kırsal alandan alınan göçle hazine arazisinin çevrilip “doğal yaşam alanları” oluşturma çabasıyla başlayıp, hükümetlerin yürüttüğü politikalara paralel olarak bu alanların tanınması, çeşitli hizmetlerin götürülmesi, zaman içerisinde tapu tahsis ve tapuların verilmesiyle (bir kısmının) meşruluk kazanması şeklinde işlemiştir. Ancak içinde bulunduğumuz dönemde, çeşitli kanunlarla, pek çok alanda olduğu gibi gecekondü alanlarında da dönüşüm gerekliliği ortaya çıkmıştır. Gecekondü önleme bölgeleri kapsamında pek çok gecekondü bölgesi dönüşüm alanı ilan edilmiş, orada yaşayan vatandaşların daha sağlıklı şartlar altında yaşayabilecekleri ve alım gücüne hitap eden konutlar üretme yoluna gidilmiştir. Bu anlamda özellikle de alt gelir grubunun konut ihtiyacını karşılama amaçlı kurulmuş olan TOKİ, bu dönüşüm bölgelerinin temel aktörü olarak ortaya çıkmaktadır.

Amaç olarak her ne kadar sosyal devlet anlayışının bir ürünü olarak ortaya çıkmış olsa da neoliberal süreçte kapitalizm dikkatini kentsel alanlara yöneltmiş, gayrimenkule odaklı yatırım ve kâr politikaları ön plana çıkmıştır. Bu amaçla gecekonduların yerini 8-10 katlı büyük bloklar, mahallenin yerini de siteler almıştır. Özellikle devletin alt gelir grubu için inşa etmiş olduğu konutlar Adorno'nun da ifade ettiği gibi yeni "yaşama kutuları"dır ve artık "ev geçmişte kalmıştır" (Adorno, 2000: 40-41; aktaran Alver, 2010: 72). İçinde yaşanılan mekân ortak bir kültürü, kimliği ve toplumsal zemini yansıttığı ölçüde anlamlılık kazanır. Mekânsal aidiyeti ortaya çıkaran şey de mekâna yüklenen anlamlardır. Bu anlamda bir birinin aynı olan yapıları üreten, herhangi bir toplumsal zemini, bir kültürel değeri yansıtmaya kaygısı taşımayan, yerel dinamikleri göz ardı eden projelere karşı aidiyet duygusu da gelişmemektedir.

Aidiyet duygusunun gelişmesini önleyen diğer önemli konu ise dönüşüm projelerinin merkezi veya yerel aktörler tarafından kentin tüm diğer paydaşları ve alanın kullanıcılarının göz ardı edilerek gerçekleştirilmesidir. Bu tür çalışmaların ilgili STK'ların ve yerel halkın istek ve bilgisi dahilinde gerçekleştirilmesi projelerin sahiplenilmesine ve sürecin sorunsuz bir şekilde işlemesine yol açacaktır. Bu tür projeler tek merkezden yönetilmekten yerine, karar vericiler ve karar verilenler arasındaki diyalog yolunun açık olduğu, yerel halk, STK, özel sektör ve kamunun ortaklaşa bir şekilde gerçekleştirdiği şeffaf, çoğulcu ve katılımcı bir platformda gerçekleştirilmelidir. Ancak Türkiye'deki dönüşüm projelerinin çoğunda sadece tek taraflı bilgi aktarımına ve tapu devirleri konusunda "uzlaşma" anlayışına dayalı bir "katılımcılık" söz konusudur. Dönüşüm alanına ilişkin tüm kararlar ilgili kamu aktörlerince verildikten sonra son aşamada gelinecek durum halka bildirilmektedir. Bu bilgilendirme aşamasına kadar geçen zaman dilimi içerisinde ise ya yerel yönetim birimlerince çok kısıtlı ve net olmayan bilgiler halka aktarılmakta ya da sağdan soldan edinilen duyumlarla konu anlaşılmaya çalışılmaktadır. Çalışmaların tam olarak ne zaman ve ne şekilde gerçekleştirileceğinin bilinmemesi alanın kullanıcılarının kaygı duymalarına sebep olmaktadır.

Merkezi ve yerel yönetimler tarafından "uzlaşma" olarak adlandırılan ittifak senetlerinin imzalanması da katılımcılık anlayışının handikaplarından biridir. Bütün tapuların devredilmesinin "%100 katılım var" şeklinde yorumlanması katılım kavramının sınırlarının veyahut anlamının değiştirilmesini gerektirmektedir. Özellikle gecekondular

bölgelerindeki dönüşüm projelerinde “uzlaş”ın sağlanması kamulaştırma tehdidi altında gerçekleşmekte ve mülkiyet hakkı ihlalleri yaşanmaktadır. Uzlaşma senetlerinin imzalanması için, özellikle bu araştırmanın gerçekleştiği alan bazında, hane halkı reislerinin teker teker çağırılması bir baskı oluşturmamaları gerekçesiyle halk nezdinde de rahatsızlık yaratmaktadır. Tapu devri konusundaki görüşme ve ikna çalışmalarının birebir gerçekleştirilmesi baskı, korku ve dolayısıyla da “rıza” yaratmaktadır.

Dönüşüm projeleri katılım sorununun yanı sıra dönüşüm sonrasında sosyal dışlanma, soylulaşma gibi problemlerin ortaya çıkmasına da neden olabilmektedirler. Kentleşme süreciyle beraber kırdan kente doğru gerçekleşen çözülme bu iki farklı kültürün karşılaşmasına olanak tanımış ve kır-kent ayrımı bir nebze yumuşamıştır. Ancak kente göç edenler hem kentin önceki kullanıcıları tarafından çok kabullenilmedikleri için hem de kendi kültürel dokularını koruma çabasıyla gettolaşmışlar ve bazı kamusal alanlar dışında genelde farklı mekânları tüketmişler, kentsel mekânın içinde yeni ve kendilerine ait bir mekân üretmişlerdir. Dönüşüm projeleriyle birlikte kentsel mekân yeniden düzenlenme sürecine girmiştir. Kentsel mekânın düzenlenmesi, yeniden üretimi dönüştürülecek olan mekânın mevcut toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısını da dönüşüme uğratmaktadır. Özellikle alt gelir grubuna konut üretmek amacıyla gerçekleştirilen dönüşüm projeleri yerindelik ilkesi temelinde gerçekleşmemekte ve bölgede yaşayanlar şehrin daha dışarısındaki alanlardaki toplu konutlara yerleşmekte ve kentsel mekândan izole olmak zorunda bırakılmaktadırlar. İçinde bulunulan süreçte kentin kullanım alanlarını gösteren halkaların yerlerinin değiştiğini görmek mümkündür. Daha önceden şehrin dışındaki banliyölerde yaşayan üst gelir grubu, kentin merkezinde alt gelir grubundan alınan bölgelerin yapılaşmasıyla bu alanlara yerleşmiştir. Ya da bu merkezlerde daha çok üst gelir grubuna hizmet edecek alışveriş merkezleri, iş merkezleri kurulmaya başlanmış ve alt gelir grubu şehirden uzaklaşmaya başlamıştır.

Bütün alanlarda dönüşüm bu şekilde gerçekleştirilmemekte, bu araştırma alanının da dahil olduğu gibi bazı projelerde yerinde dönüşüm ilkesi takip edilmektedir. Ancak bu durum da çoğu zaman alanın eski kullanıcılarının alanda kalmasını sağlamamaktadır. Bu süreci genel olarak iki açıdan değerlendirmek mümkündür. İlk olarak dönüşüm bölgesinde yaşayanların alanı kendi istekleri doğrultusunda terk etmesiyle gerçekleşen bir soylulaşmadan söz edebiliriz. Burada amaç, kendi gecekondusu karşılığında elde ettiği

ve değeri daha fazla olan konutu satıp kentin daha ucuz bir bölgesinde, dönüşümden elde ettiği rantla daha rahat şartlarda yaşamaktır. İkinci olarak ise, dönüşüm sonrasında alandan ayrılmak zorunda kalanlardan bahsedilebilir. Bunların içindeki ilk grubu kiracılar oluşturmaktadır, zira dönüşüm projeleri “hak sahipleri” üzerinden anlaşmaların yapıldığı projelerdir ve kiracılar doğrudan alandan ayrılmak durumunda kalmaktadırlar. Ev sahipleri ise, gerek önceki mahalle yaşamında daha önce hiç karşılaşmadıkları, site ve apartman hayatına ait bazı maliyetleri karşılamak zorunda kalmaları gerek “yabancılar” la dolu, “kendileri gibi olmayan” bir sürü insanla yaşamak zorunluluğu ve ortak yaşam kültürüne ayak uyduramama gibi sebeplerle olayın başında veya süreç içerisinde alanı terk etmekte ve daha rahat yaşayabilecekleri alanlara yerleşmektedirler.

Aynı blokta farklı gelir gruplarından kişilere uygun olarak üretilmiş konutlar, ekonomik ve kültürel olarak farklılaşmış olan grupların birbirinden izole olmasını engellemekte ve bu gruplar için bir karşılaşma alanı, ortak bir mekânı mümkün kılmaktadır. Bu durum her grubun kendi içinde gettolaştığı alanların oluşmasının önlenmesi açısından olumludur. Ancak bunun birtakım dezavantajları da söz konusu olmaktadır. Bu farklı iki toplumsal sınıfın birbiriyle karşılaşması başlı başına bir gerilim de yaratmaktadır. Daha alt gelir grubuna mensup olanların “diğeri”nin yaşam tarzı, tüketim kalıplarıyla bu denli yakından teması çelişki ve eşitsizlik duygusunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu anlamda karşıtlıkların daha da derinleşmesi de mümkündür.

5.3.Öneriler

Bu başlık altında daha önceki bölümlerde ve tartışma bölümünde üzerinde durulan ve kentsel dönüşüm sürecinin sağlıklı bir şekilde yürümesi için dönüşümü gerçekleştirecek başat aktörlere ilişkin önerilerin yanı sıra bu yöndeki bir çalışma için daha sonra gerçekleştirilecek olan araştırmalara ilişkin önerilere yer verilecektir.

Dönüşüm projelerinin daha etkin ve verimli sonuçlar verebilmesi, sürdürülebilir olması için birtakım hususların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Dönüşüm gerçekleştirilmesi düşünülen alan tespit edildikten sonra bölge sakinlerinin bu yöndeki düşünce ve beklentilerini tespit edecek çalışmalar yapılmalı ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda alanın ve orada yaşayan halkın sosyoekonomik ve kültürel yapısına uygun

proje alternatifleri yaratılmalıdır. Proje planı çizilirken kentteki, konuyla ilgili çeşitli aktörlerin bilgi, katkı, destek ve önerileri doğrultusunda hareket edilerek alana en uygun plan tasarlanmalıdır.

Bu tür projelerin en önemli sorunlarından biri alanın kullanıcılarını alanda tutmaktır. Bu anlamda hem ev sahiplerini hem de kiracıları alanda tutacak stratejiler geliştirilmelidir. Kiracılar için alandan ayrılmalara gerek bırakmayacak uygun kiralık konutlar oluşturulmalıdır. Yerel halkı bölgede tutabilecek gelir getirici faaliyetler bölgeye çekilmeli ve bu konuda çeşitli teşvikler de verilmelidir. Yapılacak olan konutlar bölge halkının orada barınabileceği tarzda eski yaşantısından çok koparmayacak şekilde az katlı ve bahçeli olarak düzenlenmelidir.

Sürecin sürdürülebilir olması açısından kentteki tüm paydaşları içine alacak şekilde, şeffaf, çoğulcu, katılımcı bir anlayışla hareket edilmesi gerekir. Ancak bunun sadece sözde kalmaması için kentsel dönüşümle ilişkin yasalara yerel, sivil ve özel aktörlerin de dönüşümde yer almasını zorunlu kılacak maddeler eklenebilir. Dönüşümle katılması gereken aktörlerin görev ve sorumlulukları, sürecin işleyişi yasalarda açık ve net bir şekilde tanımlanmalı ve anlatılmalıdır. Dönüşüm alanındaki halkın bilinçlendirilmesi amacıyla alanda dernekler kurulmalı ve özellikle de muhtarlar halkın çıkarlarını korumak için bu süreçte aktif olarak rol almalıdır.

Bu araştırma; dönüşümün henüz gerçekleşmediği bir alanda dönüşümle ilişkin algı, beklenti, bilgi düzeyi ve planlama aşamasında sürece katılımı ortaya koymaktadır. Bu minvalde yapılacak sonraki çalışmalarda, dönüşüm çalışmalarının fiili olarak başladığı ve hatta tamamlandıktan sonraki sürecin yapısı, süreçteki ortaklıklar üzerinde durulabilir. Sürecin işleyişi ve sonrasını inceleyen böylesi bir çalışma, katılımcı pratiklere sahip olan veya olmayan projelerin sürdürülebilirliklerini tespit etme potansiyelini de barındıracaktır.

Ekler Listesi

Ek 1. Anket Formu	245
Ek 2. Yerel Halk Mülakat Soruları.....	256
Ek 3. Muhtar Mülakatları.....	257
Ek 4. Belediye Mülakat Soruları.....	259
Ek 5. TOKİ Mülakat Soruları.....	260
Ek 6. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Mülakat Soruları.....	261
Ek 7. Kent Konseyi Mülakat Soruları.....	262
Ek 8. Mimarlar Odası Mülakat Soruları.....	263
Ek 9. Karapınar Vadisi Gecekondü Önleme Bölgesi 2. Etap Sınırlarını Gösterir Harita 1	264
Ek 10. Karapınar Vadisi Gecekondü Önleme Bölgesi 2. Etap Sınırlarını Gösterir Harita 2.....	265
Ek 11. 5998 Sayılı Kanun.....	266
Ek 12. Yerel, Sivil ve Resmi Aktörlerle Yapılan Görüşmelerden Alıntılar.....	269
Ek 13. Fotoğraflar.....	299

Ek 1.

Anket Formu

HANE HALKI BİLGİLERİ

1. Evinizde kaç kişi yaşıyor? (Asker, öğrenci gibi geçici olarak ev dışında olanların bilgileri de alınacak)

Hanehalkının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, doğum yeri, çalışma durumu, bağlı olduğu Sosyal Güvenlik Kurumu ve sendika üyeliği (Anket yapılan kişiden başlayarak hane üyelerinin bilgilerini giriniz)

Sıra No	Anket yapılanla ilişkisi	Cinsiyeti	Yaşı	Medeni durumu	Eğitim durumu	Doğum yeri (İl)	Çalışma durumu	Kişisel Sigortalılık Durumu
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
16								
17								
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								
28								
29								
30								
31								
32								
33								
34								
35								
36								
37								
38								
39								
40								
41								
42								
43								
44								
45								
46								
47								
48								
49								
50								
51								
52								
53								
54								
55								
56								
57								
58								
59								
60								
61								
62								
63								
64								
65								
66								
67								
68								
69								
70								
71								
72								
73								
74								
75								
76								
77								
78								
79								
80								
81								
82								
83								
84								
85								
86								
87								
88								
89								
90								
91								
92								
93								
94								
95								
96								
97								
98								
99								
100								

KONUT

1. Oturduğunuz konutun türü nedir?

- a) Gecekondu b) Apartman dairesi c) Tarihi bina d) Baraka e) Müstakil ev f) Diğer

2. Konutunuz kaç katlı?

- a) Tek katlı b) İki katlı c) Üç katlı d) Dört katlı e) Beş kat ve üzeri

3. Konutun bahçesi var mı?

- a) Var b) Yok (5. Soruya geçin)

4.1. Bahçede ekim yapıyor mu?

- a) Yapılıyor b) Yapılmıyor (5. Soruya geçiniz)

4.1.1. Bahçede ne ekimi yapıyor?

- a) Sebze- Meyve b) Çiçek c) Diğer

4. Neyle ısıtılıyorsunuz?

- a) Elektrik b) Odun/kömür c) Doğalgaz d) Mazot /Fuel oil e) Tüpgaz f) Diğer

MÜLKİYET BİLGİLERİ

5. Yaşadığınız ev kime ait?

- a) Ev sahibiyim (8. Soruya geçiniz) b) Kiracıyım c) Akrobama ait d) Diğer

6. Ne kadar aylık kira ödüyorsunuz?

- a) 100 YTL ve altı b) 101-200 YTL c) 201-400 YTL d) 401- 600 YTL
e) 601-800 YTL f) 801 YTL ve üstü g) Kira ödemiyor h) Diğer

7. Eviniz kaç metrekare?

- a) 50 m²'nin altında b) 50-100m² c) 101-150m² d) 151-200m²
e) 201-300m² f) 301m² ve üstü

9. Evinizin arsası kaç metrekare? (ev dahil)

- a) 100m²'den az b) 100-200m² c) 201-300m² d) 301-500m² e) 501m² ve üstü

10. Konutunuz büyüklüğü sizin gibi bir hane için yeterli mi?

- a) Evet b) Hayır (ne kadar olmalı)

11. Oturduğunuz evde salon dahil kaç oda vardır?

- a) Bir oda b) İki oda c) Üç oda d) Dört oda e) Beş oda ve üstü

12. Sizin ya da eşinizin burada veya başka mahallede, ilçede, şehirde eviniz var mı?

(Köydeki ev yazılmayacak)

- a) Evet b) Hayır (13. Soruya geçiniz)

12.1. Varsa kaç tane:

12.2. Bu ev nerede ve ne amaçla kullanılıyor?

.....

(ev sahibi olmayanlar için 16. soruya geçiniz)

13. Oturduğunuz evi yaptırdınız mı, yoksa satın mı aldınız?

- a) Yaptırdım b) Satın aldım c) Kendim yaptım d) Diğer

14. Arsanızı nasıl aldınız?

- a) Hazinesindir, çevirdim b) Özel şahsın arazisini kendisinden satın aldım c) Emlakçıdan aldım
d) Özel şahıs çevirmişti, ondan aldım e) Miras kaldı f) Diğer

15. Arsanızı ve evinizi hangi yıl aldınız?/.....

16. Hangi yıl kiraya çıktınız?

17. Evin projesi, inşaat izni ve iskân izni var mı?

	Var	Yok
Projesi		
İnşaat izni		
İskân izni		

18. Bu evi satmayı düşünüyor musunuz? (Ev sahipleri için)

- a) Evet b) Hayır

19. Neden?

20. Bu evi nasıl buldunuz?(Kiracı ve ev sahipleri için)

- a) Emlakçı b) Akraba/hemşehri c) Arkadaş d) Diğer

21. Yaşadığınız konuttan memnun musunuz?

- a) Evet b) Hayır

22. (Hayır ise) Konutunuzun sorunları nelerdir?

GELİR VE YATIRIM BİLGİLERİ

23. Ailenizin aylık toplam geliri nedir?

- a) 700 altı b) 701- 1000 c) 1001- 1500 d) 1501- 2000 e) 2000 ve üstü

24. Toplam geliriniz masraflarınızı karşılamaya yetiyor mu?

- a) Evet b) Hayır

24.1. Hayır ise sizin gibi bir ailenin rahat geçimi için aylık ne kadar geliriniz olmalı?

25. Başka yerden yardım alıyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

25.1. Ahyorsanız nereden?

- a) Belediyeden b) Kaymakamlıktan c) Muhtarlıktan d) Diğer

26. Ek geliriniz var ise; açıklayınız?

- a) İkinci iş b) Mevsimlik iş c) Kira d) Diğer

KENTLERARASI VE KENTİÇİ HAREKETLİLİK

27. Eskişehir'e göç ile mi geldiniz?

- a) Evet b) Hayır (36. Soruya geçiniz)

27.1. Hangi yıl?

28. Yapılan göçte gelinen yerleri kademeli olarak sıralayınız.

29. a) Köy b) İlçe/kasaba c) İl sıralama:

30. Yaptığınız ilk göç hangi yıl gerçekleşmiştir?

31. Göç etme nedeniniz nedir?

32. Geldiğiniz yerde geçiminizi nasıl karşılıyordunuz?.....

33. Geldiğiniz yerle hangi bağlantılarınız devam etmektedir?

- a) Akrabalık ilişkileri

- b) Mülkiyet ilişkileri sürüyor ve bundan gelir elde ediliyor

- c) Herhangi bir bağlantı sürmüyor

34. Herhangi bir bağlantınız sürmüyorsa neden?

35. Göç etmek için neden Eskişehir'i seçtiniz?

- a) Akrabalar burada b) İş olanakları fazla c) Güvenli olduğu için d) Buradaki yaşam standartlarının çekiciliği e) Diğer.....

36. Eskişehir'e geldiğinizde ilk işinizi nasıl buldunuz?

- a) Akraba yardımıyla b) Hemşeri/arkadaş yardımıyla c) Gazete ilanıyla d) Komisyon aracılığıyla e) Kendi olanaklarıyla f) Diğer.....

37. İmkânınız olursa nerede yaşamak istersiniz?

38. Bu mahalleye taşınma nedeniniz nedir?

39. Oturduğunuz evde aşağıdakilerden hangileri var

	Var	Yok
Sabit telefon		
Bulaşık makinesi		
Şofben (Gazlı veya elektrikli)		

Teyp/CD çalar			
Bilgisayar			
DVD			
İnternet			
Uydu anteni			
Digitürk/D-Smart			
Klima			

40. Aşağıdaki araçlardan hangilerine sahipsiniz?

		Var	Yok
Hususi otomobil			
Minibüs			
Taksi			
Kamyon – kamyonet			
Motosiklet			

TÜKETİM

41. Hanenizin aylık masraflarını yaklaşık olarak söyler misiniz.

Mutfak		
Kira		
Yakacak, elektrik, su		
Eğitim, sağlık		
Giyim		
Eğlence/Diğer		

42. Gıda alışverişinizi nerelerden yaparsınız? Gıda bütçenizin en büyük bölümünü harcadığınız yerden başlayarak sırayla belirtir misiniz? (SIRALAMA YAPILACAK)

Bakkaldan		
Semt pazarından		
Büyük marketlerden		
Toptancıdan alıyoruz		
Diğer(belirtiniz):.....		

43. Giysi alışverişinizi çoğunlukla/genellikle nerelerden yaparsınız?(EN ÇOK 2 CEVAP ALINACAK)

İşportadan	
Pazardan	
Kendi semtinizdeki dükkanlardan	
Büyük mağazalardan	
Alışveriş merkezlerinden	
Diğer	

44. Hastalandığınızda nereye başvuruyorsunuz? (EN ÇOK 2 CEVAP ALINACAK)

Mahalledeki sağlık ocağı	
Özel poliklinik	
Devlet hastanesi	
Özel hastane	

Özel doktor	
Diğer	

45. Alışverişinizi genellikle nasıl yapıyorsunuz?

- a) Peşin b) Taksit c) Veresiye

46. Kredi kartını hangi sıklıkta kullanıyorsunuz?

- a) Kredi kartım yok b) Hiç kullanmıyorum c) Nadiren kullanıyorum d) Çok sık kullanıyorum

BORÇ DURUMU

47. Ailenizin şu anda herhangi bir borcu var mı?

	Borç miktarı (YTL)		Ne zaman alındı (Yıl)		Ödeme durumu (Kod)
Banka kredisi					
Konut kredisi					
Kredi kartı borcu					
Arkadaşa/komşuya borç					
Akrabaya borç					
Esnafa borç (bakkal, market vb)					
Taksit borcu (dükkan, satıcı vb)					
Elektrik/su/doğalgaz borcu					
Diğer (belirtiniz):					
Borcu yok	99				1) Rahat ödüyorum 2) Ödüyorum ama zorlanıyorum 3) Bazı aylar ödeyemiyorum 4) Ödeyemiyorum 5) Haciz geldi 6) Hizmetler kesildi 7) Diğer

48. Ailece boş zamanlarınızı, tatil günlerinizi nasıl geçirirsiniz? (Arada sırada yapılan değil, çoğunlukla yapılan seçeneği/seçenekleri işaretleyiniz.)

	Evet	Hayır
Akraba, dost ziyaretine gideriz		
Sinemaya gideriz		
Pikniğe, kıra gideriz		
Alışveriş merkezlerine gideriz		
Evde geçiririz		
Diğer (belirtiniz):.....		

49. Eskişehir'deki akraba ve hemşerilerinizle ne sıklıkla görüşüyorsunuz?

- a) Hemen hergün b) Haftada bir iki kez c) Ayda bir iki kez
d) 2-3 ayda bir e) Yılda birden az f) Yalnızca bayram,
düğün,
cenaze vs. vesilesiyle g) Hiç görüşmüyoruz.

50. Neden sık görüşmüyorsunuz? (En önemli iki seçeneği işaretleyiniz)

- a) Çok uzak oturuyoruz b) Çalışma saatlerimiz uymuyor c) Başka işlerden sıra gelmiyor
d)Arada anlaşmazlıklar var e) Ulaşım pahalı f) Diğer

51. Komşularınız içinde hiç tanımadıklarınız var mı?

- a) Var b) Yok

52. Komşularınızla nerelerde görüşürsünüz?

- a) Evlerde b) Dernekte c) Kahvede d) Camide e) Cemevinde
f) Toplu taşıma araçlarında g) Sokakta h)Diğer ı) Görüşmem

53. Sız kendinizi dinsel ve/veya etnik olarak nasıl tanımlıyorsunuz?

Etnik :

Dinsel:

KENTSEL DÖNÜŞÜM

54. Mahallede yürütülmesi planlanan kentsel dönüşüm projesini duydunuz mu?

- a) Hiç duymadım b) Birşeyler duydum c) Duydum

53.1.Kimden duydunuz?

- a) Belediyeden b) Kaymakamlıktan c) Muhtardan d) Komşudan e) Tanıdıklarım
f) Dernekten g) Medyadan h) Diğer.....

55. Kentsel dönüşüm ile ilgili muhtarlık gerekli bilgilendirmeyi yaptı mı?

- a) Evet
b) Hayır

54.1.Muhtarlığın yaptığı bilgilendirmeyi yeterli buluyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

56. Belediye Kentsel Dömnüşümle ilgili herhangi bir bilgilendirme yaptı mı?

- a) Evet
b) Hayır

55.1. Yapılan bilgilendirmeyi yeterli buluyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

57. STK'lar herhangi bir bilgilendirmede bir açıklamada bulundu mu?

- a) Evet
b) Hayır

58. Açıklamalar yapıldıysa nerede ve hangi yolla yapıldı?

.....

59. Genel olarak aldığınız bilgi sizce yeterli mi?

- a) Evet b) Hayır

60. Süreçle ilgili kadınlara bilgi verildi mi?

- a) Evet b) Hayır (60. Soruya geçiniz)

59.1. Kadınlara konuyla ilgili bilgi kim veya kimler tarafından verildi?

59.2. Kadınlara verilen bilgiyi yeterli buluyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

60. Sizce kentsel dönüşüm ne demek?

61. Genel olarak kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımınız nedir?

- a) Olumlu b) Olumsuz c) Hem olumlu hem olumsuz

62. (Olumlu buluyorsa) Hangi yönlerini olumlu buluyorsunuz?

63. (Olumsuz buluyorsa) Ne bakımdan olumsuz buluyorsunuz ya da hangi konularda endişe duyuyorsunuz?

Yapılacaklarla ilgili bilgimiz yok/farklı açıklamalar yapıyor	
Yapılacaklarla ilgili fikrimiz sorulmuyor	
Mülkiyet belgelerimizin kabul edilip edilmeyeceği belli değil	
Bize borç çıkarılırsa ödeyemeyiz	
Apartman yaşamına uyum sağlayamayız	
Başka bir yere gönderilirse sosyal ilişkilerimizi kaybederiz	
Burası işyerlerimize yakın/başka bir yerde ekonomik olarak zorlanırsınız	
Kiracıyım; bu fiyatlara kiralık ev bulmam zor	
Diğer (belirtiniz):	

64. Olası bir dönüşüm projesinde birey olarak söz sahibi olmak ister misiniz?

- a) Evet b) Hayır c) Fikrim Yok

65. Bir yenileme söz konusu olduğunda, hangi fonksiyonların bu bölgede artırılmasını talep edersiniz?

- a) Konut fonksiyonunun devam ettirilmesi b) Ticaret c) Kültür- Sanat d) Turizm e) Diğer.....

66. Dönüşüm ile evinizin değeri ne olacak? Biliyor musunuz?

67. Siz kentsel dönüşümle ilgili herhangi bir faaliyet yürütüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

68. Evetse, ne tür bir faaliyet yürütüyorsunuz?

- a) Kendim bilgi edinmeye çalışıyorum b) Kendim hakkımı arıyorum c) Mahallelilerle birlikte hareket ediyoruz d) Dernek aracılığıyla haklarımızı arıyoruz e) Diğer

69. Mahallenizde herhangi bir dernek var mı?
a) Evet b) Hayır
- 69..1Evetse üyemisiniz?
a)Evet b) Hayır
- 69.2. Kentsel dönüşümle ilgili bir faaliyet yürütüyor mu?
a) Evet b) Hayır
70. Sizce bu konularda mahalle sakinlerinin birlikteliği yeterli mi?
a) Evet b) Hayır
71. (Hayırsa) Sizce bu birlikteliği zayıflatan en önemli etkenler nelerdir?
a) Farklı etnik gruplar/ hemşeri grupları kendilerini ayırıyor
b) Farklı politik gruplar var
c) Evlerin konumları ve fiziki özellikleri birbirinden çok farklı
d) Farklı mülkiyet Haklarına/ belgelerine sahibiz
e) Bilgi eksikliği/ karmaşası var
f) Ortak bir fikir etrafında buluşamıyoruz
g) Bizi temsil edenler yeterli değil
h) Diğer
72. Sizce Karapınar Vadisi 2. Etap Kentsel Dönüşüm Projesi’ni kimler yapmalı?(Kamu sektörü, Özel sektör, üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri vb.)
73. Mahallenizde yapılacak olan kentsel dönüşümün Büyükşehir Belediyesi tarafından değil de Odunpazarı’nda gerçekleştirilmesini nasıl karşılıyorsunuz?
a) Olumlu
b) Olumsuz.....
c) Hem olumlu hem olumsuz
74. Kentsel dönüşüm projelerini büyükşehir belediyeleri gerçekleştirmelidir.
a)Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum
75. Büyükşehir ve ilçe belediyesi kentsel dönüşümde beraber hareket etmelidir.
a)Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum
76. Kentsel dönüşüm sadece belediyelerce gerçekleştirilmelidir.
a)Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum
77. Kentsel dönüşümde belediyeler ve merkezi yönetim ortaklaşa hareket etmelidir.
a)Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum
78. Kentsel dönüşümde belediyeler bilgiye kolay ulaşmayı sağlayacak bir havuz oluşturmalıdır.

- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
79. **Belediyeler ve TOKİ halkın desteğini/fikrini almalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
80. **Belediyeler planlamada farklı gelir gruplarını dikkate almalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
81. **Mimarlar Odası projenin ayrıntılarını halkla paylaşmalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
82. **Müteahhit firmalar planlamada halkın isteklerini dikkate almalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
83. **Mahalleli süreçte birlik ve beraberlik içerisinde olmalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
84. **Mahalleli kendi haklarını yeterince bilmelidir ve araştırmalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
85. **Mahalleli yapılan uygulamaları desteklemelidir.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
86. **Mahalledeki dernekler bu konuda etkin olmalıdır.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
87. **Kent konseyi halkı çeşitli yollarla bilgilendirmelidir.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
88. **İlgili meslek odaları/kuruluşları halkı bilgilendirmelidir.**
- a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kısmen Katılıyorum d) Katılıyorum e) Tamamen
89. **Yaşadığınız ortamdan memnun musunuz?**
- a) Hiç memnun olmadım b) Proje öncesi memnunum sonrası değil c) Memnunum.
90. **Memnunsanız neden?**
-
91. **Yaşadığınız eve ve içinde bulunduğu çevreye ilişkin en önemli problem nedir?**
- a) Altyapı hizmetlerinin yetersizliği (su, elektrik, doğalgaz, tesisat vb.)

- b) Evin ve binanın yakınında kullanılan malzeme kalitesinin iyi olmaması
- c) Evin küçüklüğü
- d) Park ve çocuk bahçesi gibi alanların yetersizliği
- e) Çevre düzenlemesinin iyi olmaması (kaldırım, merdiven vs.)
- f) Kültürel faaliyetlerin eksikliği
- g) Ulaşım imkanlarının yetersizliği
- h) Güvenli bir çevrenin olmaması
- i) Çevre kirliliği
- j) Problem görmüyorum.

92. Başka bir yere taşınırsanız nasıl bir konut isterdiniz?

- a) Bahçeli+ Müstakil
- b) Müstakil
- c) Apartman dairesi
- d) Büyük
- e) Küçük

93. Dönüşüm sırasında edindiğiniz evinizi ilerde ne yapmayı düşünüyorsunuz?

- a) Çocuklarıma vereceğim
- b) Kiraya vereceğim
- c) Satacağım
- d) Oturmaya devam edeceğim

94. Dönüşüm projesinden yararlanarak ekonomik açıdan kazançlı çıktığınızı düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

95. Kentsel Dönüşümün ardından nasıl bir mahalleyle karşılaşacağınızı düşünüyorsunuz?.....

96. Kentsel dönüşümün ardından nasıl bir mahalle görmek istersiniz?

97. Karapınar 1. Etapta evleri kentsel dönüşüme giren tanıdıklarınız varsa; (yoksa 98. Soruya geçiniz)

- a. Projeden memnunlar mı?

- b. Projeyle kazanç sağladıklarını düşünüyorlar mı?.....
- c. Kiraya çıkarıldıkları yerlerden ve koşullardan memnunlar mı?.....
- d. Kiraları ödeniyor mu?.....
- e. Kiracı olanlar ne durumdalar?

98. Karapınar 1. Etap kentsel dönüşüm projesi yapılacak olan projeye bakışınızı etkiledi mi?

- a) Evet, etkiledi
- b) Hayır, etkilemedi

98.1. Evetse ne yönde etkiledi?

- a) Olumlu
- b) Olumsuz

99. Başka yerlerdeki kentsel dönüşüm projeleri hakkında bilginiz var mı?

- a) Var
- b) Yok

100. 0'ın en sol, 10'un en sağ olduğu bir cetvel düşünün. Siyasi yelpazede kendinizi bu cetvel üzerinde nereye yerleştirirdiniz?

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
	En sol					Orta		En sağ				Cevap yok	Bilmiyor

Ek 2.

Yerel Halk İçin Mülakat Soruları

1. -Nerelisiniz, nereden geldiniz?
 - Mahallede genel olarak kimler var?
 - Mahalleye herhangi bir yerden göç var mı?
 - Mahallelinin genel olarak ekonomik, kültürel, sosyal ve etnik durumu nedir?
2. -Mahallede yaşayanların çoğu ev sahibi mi kiracı mı?
 - Ev sahibi olanlar mülklerini nasıl edinmişler, arsalarını nasıl almışlar?
 - Ne zaman almışlar, evlerde genel olarak değişiklik yapılmış mı?
 - Evler tapulu mu gecekondulu mu?
3. Evlerinden, yaşadıkları şartlardan, mahalleden ve birbirlerinden memnunlar mı? Problemler neler?
4. -Size göre kentsel dönüşüm nedir?
 - Sürece nasıl bakıyorsunuz?
 - Yapılan çalışmalardan memnun musunuz?
 - Kazançlı çıkacağını siz veya komşularınız düşünüyor mu?
 - Kim yapsa, nasıl yapılsa daha iyi olur?
 - Size soruluyor mu, fikriniz alınıyor mu?
 - Konuyla ilgili sizi kimler bilgilendiriyor? Yeterli mi?
 - Size göre süreçte kadınlar ve erkekler eşit bilgilendiriliyor mu?

Ek 3.

Muhtar Mülakatları

1. Mahalleyle ilgili genel bilgiler?
 - Mahallenin kuruluş tarihi
 - Etnik yapısı
 - Gelir düzeyi
 - Eğitimi düzeyi
 - Göç hikâyesi
 - Mahallede suç ve şiddet eğilimi
2. Kentsel dönüşüm süreci hakkında nasıl bilgi sahibi oldunuz? (Kimden, ne zaman, nasıl vb)
3. Gerçekleştirilmesi planlanan kentsel dönüşüm projesinin içeriğiyle ilgili bilginiz var mı? Ne kadar bilgi sahibisiniz?
4. Mahalleli konu hakkında bilgi sahibi mi?
5. Siz Muhtarlık olarak mahalle halkını bilgilendirdiniz mi?
 - Nasıl?
 - Nerede?
 - Bilgilendirmek için neler yaptınız?
 - Yaptığınız bilgilendirme sırasında ne tür sorunlar yaşadınız?
 - Bilgilendirmeniz yeterli oldu mu? Başka neler yapılabilir?
 - Mahalle sakinleri bu süreci destekliyor mu? Destekleyenler kimler neden? Desteklemeyenler kimler? Neden?
6. Kentsel dönüşüm süreci hakkında en çok kimler bilgi sahibi? Kadınlar ve erkekleri karşılaştırdığınızda ne söyleyebilirsiniz?
7. Mahallede yaşayan vatandaşların kentsel dönüşüm ile ilgili genel tutumu nedir?
8. Siz mahallenizde uygulanacak olan kentsel dönüşüm süreci hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Kentsel dönüşümünden mahallede yaşayanların kazançları neler olur? Kentsel dönüşümün mahalleli açısından ne tür avantajları olur? Size göre bu süreçten kimler kazanacak, nasıl?
10. Kentsel dönüşümün mahalle sakinleri açısından olumsuzlukları, dezavantajları nelerdir? Size göre bu süreçten en çok kimler zarar görecektir? Ne tür zararlar?
11. Muhtar olarak dönüşüm süreciyle ilgili görüşleriniz ve önerileriniz dikkate alınıyor mu?
12. Mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüm ile ilgili görüş ve önerileri dikkate alınıyor mu?

13. Mahallenin ileri gelenleri, sözü geçenleri ne diyor?
14. Sizin ve onların özel istek ve talepleri oldu mu? Nedir bunlar?
15. “Katılım”dan ne anlıyorsunuz?
16. Mahallenizde kaç konut dönüşüme girecek?
17. Mahallenizin şu anda yaşadığı sorunlar nelerdir? Kentsel dönüşüm size göre gerekli midir?
18. Belediyeler arası çatışmayla ilgili ne düşünüyorsunuz? Ne, nasıl yapıldı, sizce ideali nedir?
19. Son olarak sizin söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Ek.4

Belediye Mülakat Soruları

1. Projenin başlangıç tarihi, net sınırları ve tabi olduğu yasa nedir?
2. Mahallelerin mülkiyet durumları nedir?
3. Benimsediğiniz kentsel dönüşüm yöntemi, uygulama aracı hangisidir?
4. Temel strateji ve amaçlarınız nelerdir?
5. Planlamada ne esas alınıyor?
6. Yeni yapı stoğu nasıl olacak? Kaç konut yapılacak ve bu konutlar hangi gelir grubuna yönelik olacak?
7. Proje paydaşları kimler?
8. Diğer aktörlerle ne kadar iş birliği içindesiniz?
9. Projede yerel temsilciler olarak muhtarlar gözetiliyor mu?
10. Sivil toplum kuruluşları sürece dahil mi?
11. Yerel halka yönelik bilgilendirme yapıldı mı? Yapıldıysa nasıl?
12. Muvafakat senetleri ne zaman imzalanacak?
13. Kiracı olanlarla ilgili düşünceniz nedir?
14. Vatandaşla uzlaşma sağlanamazsa ne yapılacak?
15. İkinci etap dönüşüm projesinde evleri dönüşüme girenler birinci etap TOKİ'lere mi yerleştirilecek?
16. Sizce dönüşüm projesine yerel halkın bakışı nasıl?
17. Size göre kentsel dönüşüm nedir?
18. “Katılım”dan ne anlıyorsunuz?

Ek 5.

TOKİ Mülakat Soruları

1. Dönüşüm yapılacak 4 mahallede;
 - Proje alanı?
 - Konut-işyeri- kamu binası sayıları?
 - Toplam yapı sayısı?
 - Bağımsız birim sayısı?
 - Kat adedi?
2. Dönüşüm gerçekleştirilecek alanda hangi dönüşüm ilkesiyle hareket ediyorsunuz?
Yerinde bir dönüşüm mü gerçekleşiyor?
3. Proje paydaşlığından ne anlıyorsunuz?
4. Yerel halk ve STK'lar proje paydaşı yapılıyor mu?
5. Yerel halkın temsilcileri olarak muhtarlarla bir fikir alışverişi söz konusu mu?
6. Dönüşümün gerçekleşeceği alanın mevcut kullanıcıları bilgilendiriliyor mu? Hangi yollarla?
7. Muvafakat senetlerinin imzalanmasında problemleri nasıl çözüyorsunuz?
8. Gerçekleştirilecek olan proje farklı gelir gruplarına hitap ediyor mu?

Ek 6.

Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Mülakat Soruları

1. Siz müdürlük olarak Karapınar Vadisi 2. Etap dönüşüm Projesinin neresindesiniz?
2. Projenin paydaşları kim veya kimler olmalı?
3. Sizce orada gerçekleştirilecek olan projede hangi yöntemlerin kullanılması en doğru olurdu?
4. Yerde bir dönüşüm gerçekleşmesi için ne gibi önlemler alınmalıdır?
5. “Katılım” dan ne anlıyorsunuz? Nasıl sağlanabilir?
6. Karapınar’da gerçekleşmekte olan ve gerçekleşecek olan projeyi sürdürülebilir bir gelişme açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Size göre kentsel dönüşüm nedir?
8. Karapınar’daki projeye ilgili büyükşehir ve ilçe belediyesi arasındaki gerilimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ek 7.

Kent Konseyi Mülakat Soruları

1. Kent konseyi olarak gerçekleştirilecek olan dönüşümün neresindesiniz?
2. Belediye ve ilgili birimlerden Karapınar ikinci Etap Kentsel dönüşüm projesi için gerekli bilgi verildi mi?
3. Bilgi hangi kurum veya kuruluş tarafından verildi?
4. Gerçekleştirilmesi planlanan kentsel dönüşüm projesinin içeriğiyle ilgili bilginiz var mı?
5. Eğer var ise, bu projeyi, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal projelerden hangisine dâhil edersiniz?
6. Konuyla ilgili öneri ve isteklerinizi ilettiniz mi?
7. Siz bir STK olarak konuyla ilgili bölge halkını bilgilendirdiniz mi?
8. Kentsel dönüşümü;
vatandaşlar açısından,
belediye açısından,
demokratik katılım açısından nasıl değerlendirirsiniz?
9. Kentsel dönüşümün ilçe belediyesi tarafından yapılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. Bu proje çerçevesinde diyaloga geçtiğiniz herhangi bir kuruluş, dernek veya kişi var mı?
11. Bir STK olarak gerçek manada proje paydaşı olduğunuzu düşünüyor musunuz?
12. Burada yapılan kentsel dönüşüm projesine ilgili aktörlerin katılımının tam olarak sağlandığını düşünüyor musunuz?
13. Sizce yönetim nedir?
14. Son olarak sizin kentsel dönüşüm süreçleri hakkında söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Ek 8.

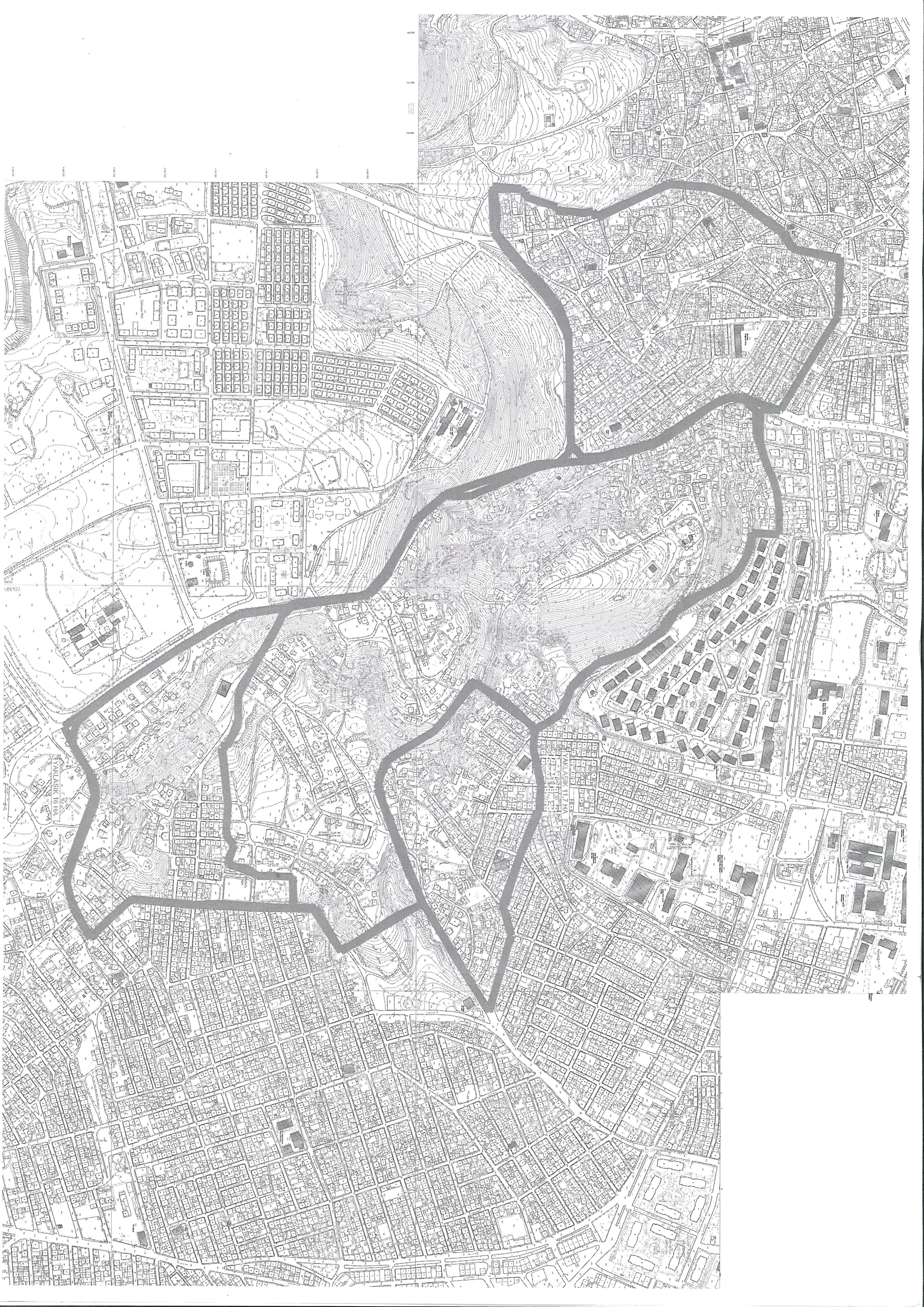
Mimarlar Odası Mülakat Soruları

1. Mimarlar Odası olarak Karapınar Vadisi 2. Etap dönüşüm Projesinin neresindesiniz?
2. Projenin paydaşları kimler, belediye konuya ilişkin fikir, görüş ve desteğinizi talep etti mi?
3. Kentsel dönüşüm projeleri hangi aktör veya aktörlerce gerçekleştirilmelidir?
4. “Yönetişim” den ne anlıyorsunuz?
5. Sizce bu tür projelerde ne tür yöntemler kullanılmalı, nasıl bir yol takip edilmeli?
6. Yerel halk bu konuda yeteri kadar bilgilendiriliyor mu? Sizin odanız en azından paydaş olduğu projelerde böyle bir görev üstleniyor mu?
7. Sizce kentsel dönüşüm nedir? Bu bölgede hangi türeden bir dönüşüm gerçekleştirilmeliydi? (Kentsel yenileme, yeniden inşa, koruma vs.)
8. “Katılım” dan ne anlıyorsunuz? Nasıl sağlanabilir?
9. Yerde bir dönüşüm gerçekleşmesi için ne gibi önlemler alınmalıdır?
10. Karapınar’daki projeyle ilgili büyükşehir ve ilçe belediyesi arasındaki gerilimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ek 9.

Karapınar Vadisi Gecekonu Önleme Bölgesi 2. Etap Sınırlarını Gösterir Harita

1

Ek 11.
5998 Sayılı Kanun

24 Haziran 2010 Tarihli Resmi Gazete
Sayı: 27621

Kanun No. 5998

Kabul Tarihi: 17/6/2010

BELEDİYE KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA İLİŞKİN KANUN

MADDE 1 – 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 73 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 73 – Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya bir kaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır. Ancak, kamunun mülkiyetinde veya kullanımında olan yerlerde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan edilebilmesi ve uygulama yapılabilmesi Bakanlar Kurulu kararına bağlıdır.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilecek alanın; üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5 en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri münhasıran belediye meclisinin yetkisindedir. Toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir.

Büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projesi alanı ilan etmeye büyükşehir belediyeleri yetkilidir. Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.

Büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacak kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin her ölçekteki imar planı, parselasyon planı, bina inşaat ruhsatı, yapı kullanma izni ve benzeri tüm imar işlemleri ve 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmaya büyükşehir belediyeleri yetkilidir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan gayrimenkul sahipleri ve belediye tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır.

Kentsel dönüşüm ve gelişim alanları içinde yer alan eğitim ve sağlık alanları hariç kamuya ait gayrimenkuller harca esas değer üzerinden belediyelere devredilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili vergi, resim ve harçların dörtte biri alınır.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarındaki gayrimenkul sahipleri ve 24/2/1984 tarihli ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna istinaden, hak sahibi olmuş kimselerle anlaşmaları halinde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanında hakları verilir. 2981 sayılı Kanun kapsamına girmeyen gecekondu sahiplerine enkaz ve ağaç bedelleri verilir veya belediye imkanları ölçüsünde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı dışında arsa veya konut satışı yapılabilir. Bu kapsamda bulunanlara Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile işbirliği yapılmak suretiyle konut satışı da yapılabilir. Enkaz ve ağaç bedelleri arsa veya konut bedellerinden mahsup edilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilen yerlerde belediyelere ait gayrimenkuller ile belediyelerin anlaşma sağladığı veya kamulaştırdıkları gayrimenkuller üzerindeki inşaatların tamamı belediyeler tarafından yapılır veya yaptırılır. Belediye ile anlaşma yapmayan veya belediyece kamulaştırılmasına gerek duyulmayan gayrimenkul sahiplerinden proje alanında kendilerine 3194 sayılı Kanunun 18 inci maddesine göre ayrı ada ve parselde imar hakkı verilmemiş olanlar kamulaştırmaz el atma davası açabilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yapılacak alt yapı ve rekreasyon harcamaları, proje ortak gideri sayılır. Belediyelere ait inşaatların proje ortak giderleri belediyeler tarafından karşılanır. Kendilerine ayrı ada veya parsel tahsis edilen gayrimenkul sahipleri ile kamulaştırma dışı kalan gayrimenkul sahipleri, sahip oldukları inşaatın toplam metrekaresi oranında proje ortak giderlerine katılmak zorundadır. Proje ortak gideri ödenmeden inşaat ruhsatı, yapılan binalara yapı kullanma izni verilemez; su, doğalgaz ve elektrik bağlanamaz.

Dönüşüm alanı sınırı kesinleştiği tarihte, bu sınırlar içindeki gayrimenkullerin tapu kütüğünün beyanlar hanesine kaydedilmek üzere tapu sicil müdürlüğüne, paftasında gösterilmek üzere kadastro müdürlüğüne bildirilir. Söz konusu gayrimenkullerin kaydında meydana gelen değişiklikler belediyeye bildirilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilen yerlerde; ifraz, tevhit, sınırlı ayni hak tesisi ve terkin, cins değişikliği ve yapı ruhsatı verilmesine ilişkin işlemler belediyenin izni ile yapılır. Bu yerlerde devam eden inşaatlardan projeye uygunluğu belediye tarafından kabul edilenler dışındaki diğer inşaatlar beş yıl süreyle durdurulur. Bu sürenin sonunda durdurma kararının devam edip etmeyeceğine belediye tarafından karar verilir. Toplam durdurma süresi on yılı geçemez.

Belediye, kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini gerçekleştirmek amacıyla; imar uygulaması yapmaya, imar uygulaması yapılan alanlardaki taşınmazların değerlerini tespit etmeye ve bu değer üzerinden hak sahiplerine dağıtım yapmaya veya hasılat paylaşımını esas alan uygulamalar yapmaya yetkilidir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanması sırasında, tapu kayıtlarında mülkiyet hanesi açık olan veya aynı hakları davalı olan taşınmazlar doğrudan kamulaştırılarak bedelleri mahkemece tayin edilen bankaya belli olacak hak sahipleri adına bloke edilir. Belediye kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulama alanında bulunan taşınmazların kamulaştırılması sırasında veraset ilamı çıkarmaya veya tapudaki kayıt malikine göre işlem yapmaya yetkilidir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamındaki işler, kamu idareleriyle 75 inci madde çerçevesinde ortak hizmet projeleri aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Bu Kanunun konusu ile ilgili hususlarda Başbakanlık Toplu Konut İdaresine 2985 sayılı Kanun ve diğer kanunlarla verilen yetkiler saklıdır."

GEÇİCİ MADDE 1 – Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yargı mercilerinde açılmış ve henüz kesin hükme bağlanmamış davalarda bu Kanun hükümleri uygulanır. Ancak bu Kanunla getirilen değişik hükümlerin uygulanması nedeniyle haksız çıkan tarafa harç, yargılama gideri ve avukatlık ücreti yükletilemez.

MADDE 2 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek 12

Yerel, sivil ve resmi aktörlerle yapılan görüşmelerden alıntılar

Kutu 1. Mahallelerde ekonomik durum

“Ekonomik durumu asgari ücret ve az bir şey üstü. Yüksek olsa zaten burada kimse durmaz.”(Erkek, 34, Huzur)

“Mahalleli çok fakir. Erkekler inşaatta kadınlar gündelikte çalışıyor. Kış olunca buraya yardım yığılıyor, kömür erzak, Eskişehir’in neredeyse bütün yardımı buraya yapılıyor.” (Erkek, 57, Karapınar)

“En alt sınıf yaşıyor şuanda. Mahallenin kendi ev sahipleri kiraya veriyor burayı, kendileri aşağıda oturuyor. Apartmanda oturuyor burayı kiraya veriyorlar.” (Erkek, 34, Karapınar)

“Hep asgari ücretle, yani kenar mahalle de oturunca gelir hep öyle oluyor. Çoğu işçi az sayıda memur çıkarsa belki, geneli işçi.” (Kadın,44, Erenköy)

“Genelde ev sahipleri var, ama gelirleri çok değil, orta sınıf, iyi gelirli olan çok az.” (Kadın, 28, Erenköy)

Kutu 2. Mahallelerde göç durumu

Kutu 2.1. Huzur mahallesi

(Konya Yunak’lı aileyle görüşme: Var mı Konyalı başka?) “Var, 10-15 aile Konyalı ev var, hepsi Kürt. Haymanalı var. Bayağı Konyalı var yani burada. 1974’te geldik. Biz o zaman çocuktuk, daha yeni bire gidiyorduk. (...) (Akrabalarla beraber mi göç ettiniz?) Hayır hayır. Şimdi ilk biz buraya geldiğimizde halam göç ettiydi bizden önce, onun arkasından biz geldik, başkaları bizi görerek geldi, öyle öyle.” (Kadın, 50, Huzur)

“Genel olarak Seyitgazililer, Bardakçılar oturur mahallede. % 70 Bardakçılı. Biz de Seyitgazili’yiz.” (Erkek, 63, Huzur)

Kutu 2.2 Erenköy mahallesi

“Bizim hep Konya’dan, Sivrihisarlı, ondan sonra Seyitgazi köylüklerinden, hep köylerden gelenler oturuyor yani.” (Kadın, 58, Erenköy)

“Eskişehir’in yerlisi oturuyor genelde, biz de Eskişehir’in yerlisi sayılırız. 30 senedir yaşıyoruz. Ben doğma büyüme Eskişehirliyim. Biz Eskişehir’in yerlisi sayılırız. (...) Zamanında öyle babam çalışmak için gelmiş, ondan beri zaten bizim köyün yarısı, çoğu Eskişehir’de. Burada Yunak ilçesinin köyleri olarak da çok yani burada olan. *(Toplu göç mü?)* Hayır, sadece burası yakın diye herhalde düşünmüşler. İş imkânı bilmiyorum, herkes kendi işinde gücünde, herkes bir iş sahibi zaten. *(Burada var mı akrabalar falan?)* Var var, akrabamız amcamız, dayımız çok burada. *(Bu mahallede mi?)* Başka yerlerde bu mahallede de var. Bu mahalle Yörük, manav tarzında. Genelde muhacir yok.” (Erkek, 23, Erenköy)

Kutu 2.3. Karapınar mahallesi

“Araplar geldi. Fas’tan, Somali’den gelenler var. Okula çocukları getiriyorlar. Dere tarafına yerleştiler. Sığınmacılar bunlar, 2 senedir buradalar. Kiralarını devlet veriyor, okulda falan onlardan para istenmiyor. *(Çocuklar mı?)* Yok, birkaç aile.” (Kadın, 38, Karapınar)

“İlçelerden de gelenler oldu buraya, o eş dostu çağırdı, buraya geldi ev yaptılar herkes. Seyitgazi tarafından çoğunluk var.” (Erkek, 34, Karapınar)

“Var burada Ağrılı çocuklar gelip çalışıyorlar, ben memlekette durmasaydım diyor PKK olacaktım, buraya kaçtım. *(Çok var mı mahalle de doğudan güneydoğudan gelen?)* Var. Tabi Ağrılı dolu burada.” (Erkek, 60, Karapınar)

Kutu 2.4. Alanönü mahallesi

“Yerliler oturuyor, göçmenler de yerli oldu ta 50’de geldiler. 60 küsur sene oldu geleli.” (Kadın, 46, Alanönü)

(Dışarıdan gelen çok var mı?) “Yok, çok yok. Bir tane Kürt ev var Karslılar, 5 tane çocuğu var, geldiler ev bile aldılar(*seslerini kısarak*) bizden sonra geldiler ama. Geçen sene mi evvelki sene mi ne geldiler.”(Kadın, 40, Alanönü)

“Mahallede yerli kalmadı. Diğerleri, öte yanlar hep kiracı. Araplar var, 2 sene kadar burada oturuyorlar.” (Kadın, 55, Alanönü)

Kutu 3. Toplumsal ilişki ağları

“Burada herkes girer çıkar, şehre bakılırsa daha iyi. Kalabalık yerlere bakılırsa bura çok güzel.” (Erkek, 42, Erenköy)

“Eski komşular gitti zaten hiç komşu kalmadı. Şimdikilerle zaten ne oturup konuşma ne anlatma hiç. Eskiden bir muhabbetin olurdu, beraber yenir içilirdi, şimdi hiç kalmadı, kimisi sattı gitti, kimisi ev aldı gitti hiç mahallede temel komşu kalmadı.” (Kadın, 76, Erenköy)

“Bizde bir misafir geldiği zaman hiçbir şey yapamıyorsan benim suyum çok tatlı deyip ikramsız göndermeyeceksin. (...) Eski komşuluk kalmadı mahallede. Komşuluk yok, saygı yok sevgi yok, şükür yok.” (Kadın, 80, Alanönü)

“Samimi olanla dışardan konuşuyoruz, artık eskisi gibi içeri giren yok kapı önünde.” (Kadın, 40, Alanönü)

Kutu 4. Kentsel dönüşüme yerel halkın yaklaşımı

Kutu 4.1. Kentsel dönüşüme olumlu yaklaşanların ifadeleri

“TOKİ’yi istiyoruz niye istemeyelim. Tuvalet yok, banyo yok, mutfak yok, yatak odası yok. Burada yiyoruz, burada içiyoruz, burada yatıyoruz. Bahçe var ama neye yarıyor ki bahçe. Hepimiz de TOKİ istiyoruz, inşallah gelir, ne zaman gelecek. Kat istiyorum, benim çatım akıyor. Onarsam dünyanın parası. Buradaki evler müstakil tapu, hep 200 metre 200 metre yerler.” (Kadın, 57, Erenköy)

“Zaten bize kırsal kesim diyorlardı hep. Merkeze gittiğimiz zaman kırsal kesim kırsal kesim. Böyle dağdan inmiş gibi görüyorlardı. O yüzden şimdi seviniyoruz işte şehirli olduk diye. Görünüm gerçekten çok kötüydü ama. Adı Erenköy diye geçiyor ya gerçekten de köy yani bak sana şuralara. Adam mesela şuradan arabayla geliyor, bakıyor çöplük gibi, adam alıyor elindeki poşeti fırlatıveriyor mesela şu tepeden aşağıya. Onun hesabı, yani en azından bir gelişim oldu, ona seviniyoruz sadece. Mesela Şelale de çöplük gibi bir yerdi, onu düşün, şimdi ta dışarlardan geliyorlar Şelaleyi görmeye. Bura da güzelleşecek yani. Dağın üstüne pisliğin üstüne fıstık gibi yer yaptılar. İşte bizim bura da öyle olacak. Bizim bura da öyle çok güzel olacak. Havuz olacakmış.” (Kadın, 46, Erenköy)

“Evi tamir ede ede usandım. Bir an evvel olsa inan istiyorum ama Allah hayırlısını versin, oturacağını versin, Hayırlı komşu versin. Başka mahalleden istemiyorum bu mahalleden olsun.” (Kadın, 80, Alanönü)

Kutu 4.2. Kentsel dönüşüme olumsuz yaklaşanların ifadeleri

Kutu 4.2.1. Komşuluğa ilişkin ifadeler

“Biz buradaki komşuluğu orada bulamayız. Burada bak çıktık oturuyoruz püfür püfür, merdivenlerin üstünden oturuyoruz, orada nerede oturacaksın?” (Kadın, 78, Huzur)

Kutu 4.2.2. Evin müstakil ve bahçeli olmasına ilişkin vurgular

“Fazla kat istemiyoruz. Şöyle bir katlı iki katlı evler olaydı, herkes müstakilce oturaydı, rahatça bahçeli bir ev olaydı daha güzel olurdu.” (Erkek, 60, Karapınar)

“Ben niye vermek isteyeyim, benim 2 katlı müstakil evim, bahçeli, bahçeye de beton dökmüşüm, istediğim gibi oturuyorum. (...) Ama vermeyip de ne yapacağım. Param mı var, nasıl avukat tutacağım, mahkemelik olacağım, devletin karşısına girilir mi? Mecbur vereceğiz. Zaten TOKİ’den tanıdıklara sordum, vermemek gibi bir hakkımız da yokmuş. Şurada bir ev vardı, arsası çok geniş, TOKİ dedi 5 daire veririz, onlar 10 istedi. Mahkemelik oldular, şimdi de 80 milyar borçlular devlete, TOKİ de bir daire verecekmiş sadece.” (Erkek, 77, Huzur)

Kutu 4.2.3. Vatandaşın bilgi ve isteğinin gözetilmemesine ilişkin vurgular

“ Şurada benim hemen hemen kendi şahsıma 700 metre yerim var, evimin yeri hariç. Bana 3 tane daire verecek. Benim burada traktörlerim duruyor, iş yerim benim bura. 3 tane traktörüm orada garajıdır, ben bunları nereye götüreceğim. Dışarı götürmem gerekiyor. Dışarıda en aşağı 800 – 1000 metre yer almam için bana 150 milyar yer parası, arsa payı, e bunun bir çevirmesi 70-80 milyarı bulur etti 200 milyar. E bana ne verecek, ne dairesi verecek burada. Zararlıyım ben. Geçen milletvekili de geldi Salih Koca da geldi caminin oraya. Ben belediye reisine şey yaptım, belediye reisi milletvekiline havale ediyor orada. Başkan kendi derdini kendi sorumluluğunu milletvekiline niye havale ediyor, demek ki olayın bilincinde. Ben dedim daire istemiyorum, benim çiftçi olduğumu sen biliyorsun başkan. Başkan biliyor beni çiftçi olduğumu. Burayı zaten kendileri satın almak istedi, dedikleri fiyata da vermeyiz. Öyle satmayız, göçerse göçsün dedik. (...)Belediyelerin dengesi bozuk, yani rant peşinde. Bu hükümet aslında bu TOKİ’yi ranta çevirdi.” (Erkek, 60, Karapınar)

“Bir yandan güzel olacak diyoruz ama bize hak tanımadılar. Biz bu durumdan çok şikayetçiyiz. (...) İşte biz hakkımızı aramak için gittik TOKİ’ye. Bize dediler şey diye. Ya başta kargaşalık oldu başta kimse yanaşmadı vermeyeceğiz etmeyeceğiz dendi. E bazıları gitti gitti ee. Mesela bizim ki tek katlı kötü ev vereyim dediler. Gittiler verdiler, gittiler verdiler. Eğer topluluk olsaydı belki itiraz etme hakkı olabilirdi, ama şimdi mahalleden 3-5 kişi kalınca itiraz hakkı olmadı yani. En son babam, Kevser yenge, ondan sonra Hoca dediğimiz kişi, biri daha vardı, 4 kişi yani mahalleden bizim 4 kişi itiraz etti. Atılmadı bayağı biz atmadık imzayı, en sonda kağıt geldi. Sadece bizim eve 100 milyar lira pay biçmişler, o 100 milyar da aynı TOKİ’ye biz nasıl aydan aya 200 milyon 200 milyon para ödeyeceksek onlar da bize 200 milyon 200 milyon. Yani 156 ayda ödeyeceklermişler bir de şeyini kendimiz atacakmışız. Yıkacaklar ya yani o toprağını neyiye işte hepsini kendimiz taşıttıracakmışız, vermeseymişiz. Öyle dediler. İster al ister alma bankaya yatırıyorlarmış. Babam yani sonuna kadar gitmeyi düşünüyordu ama olmadı yani. (Kadın,46, Erenköy)

Kutu 4. 3. Yapılacak olan dönüşüme hem olumlu hem olumsuz yaklaştıklarını söyleyenlerin ifadeleri

“Şurada inşaat içine de sokmuyorlar. Bir bakmadık bile evimiz nasıl. Göstermiyorlarmış. Gizliden yapacaklar, içine sokacaklar herhalde. İnşallah güzel olur. Herhalde böyle de olduğuna göre bir şeye benzemiştir. “Dıgo: dışına baktım cici türbe, içine girdim estağfur tövbe” ne söyleyeyim. Zaten aldı gittiler bir şey yapamayız ki. Devlete de boynumuz kıldan incedir. Bir an önce bitsin, adres belli olsun.” (Kadın, 45, Huzur)

“... böyle bir rahatlık olur mu olmaz mı işte bir de komşuluk ilişkisi düşündürüyor. Biliyoruz apartmanda neler oluyor, bir silkelemekten bile kavga oluyor, e biz istediğimiz gibi silkeliyoruz, ekmeğimizi kendimiz yapıyoruz. Ama ben derim ki alsın gelişsin diye düşünürüm. Ben çocukların eğitimini düşünüyorum. Ben çünkü kendim okumak istedim olmadı, çocuklarım okusun bir yerlere gelsin, çektiklerimi çekmesin istiyorum o yüzden.” (Kadın,45, Erenköy)

“İstiyoruz bir yandan bir yandan da istemiyoruz. Yani bu bahçeyi arayacağız, müstakil evi arayacağız. Kendi evin gibi bağırılmazsın, çığırılmazsın, açamazsın. Misafirin gelir kalabalık yapamazsın. Çünkü benim kendi kızlarım da TOKİ’de yani bir çocuğu var ama yine de kalabalık oluyor. Muhakkak senin misafirin, akrabın, komşun gelecek yani işte öyle kendi evin gibi olmaz. Balkonda oturuyoruz yaz geldi mi, konu komşu gelir oturur, çay içeriz, yemek yeriz, bahçe ekeriz, bahçeye bakarız. TOKİ’lere gitsek bunları nereden bulacağız. (Kadın, 58, Erenköy)

“Ya zaten kentsel dönüşüm olduğu için ben de vermek zorundayım yani. Buraya daireler girip benim evim tek ortada kalmaz yani. Belediye buna da göz yummaz, ben de şey yapamam zaten, mecbur gider.(...) Hiç gelmese daha iyi olur benim için. Çünkü ben evimi deprem yasasından sonra yaptım, yeni bizim evimiz, kullanım tarzı da güzel, projeye uygun, her şeye uygun, kendimize göre yaptık yani. Hiç gelmese, ya şu semtte mesela hani gelip konuşulmadı ama şu bölgede yeni evi olanlar kimse vermek istemez yani. Şu yukarıda var mesela, adam villa tarzı kendine ev yaptı ben hiç vermek istemiyorum diyor. 600 milyar para harcamış. Büyük bir para yani, yarım trilyon falan. (...)Ya TOKİ aslında halkı mağdur etmeyecekse yaşam tarzı olarak güzel, kongre merkezleri, planladıkları şeyi yapacaklarsa tabi, söylüyorlar, ama ne kadar doğru ne kadarı yapılır emin değilim yani bilmiyorum. Güzel bir hizmet geleceğini düşünüyorum. Zaten bizim buradaki hizmet şey yani, çok semte uzak bir yer değil Erenköy Mahallesi. Çarşıya istediğin yere yakın, rahat gidebileceğin bir yer.” (Erkek, 23, Erenköy)

“Herkesin yıkıldığına göre, verdiğine göre biz de vereceğiz herhalde. Olmaz derseler biz de vermeyeceğiz. Herkesin geçtiği köprüden biz de geçeceğiz. Ama kendi ellerimizle yaptığımız için kıyamıyoruz yani. Doğalgaz da döşetebiliriz. Bizim dede kalabalığı sevmiyor, apartmanı falan sevmiyor işte. Öyle olsa çoktan satar giderdi öyle yerlere, satmadık işte. Kaç seneden beri soba yakıyoruz. Ben de diyorum bıktım, gelsin verelim, bana kızıyor.” (Kadın, 58, Erenköy)

“TOKİ buraya girince burası bir şeye benzeyecek. Emek, Erenköy, Huzur mahalle gibi ama burada hiçbir şey yok. (...) Bizim evler çok eski yıkılıyor. (...) TOKİ’nin ofisinin oraya afişleri asmışlar, çok güzel manzara. Eski halini yeni halini göstermişler, evler her yerden güneş alacak, havadar olacak. Apartman müstakil gibi olmuyor, aşağıdakinin gürültüsü, yukarıdakinin patırtısı. Param olsa buradan aldığımın üstüne ekler gider başka yerde müstakil ev yapardım.” (Erkek, 57, Karapınar)

“TOKİ’ler geldiği zaman belediyeye itiraza gideceğiz. İtiraza gideceğiz derken TOKİ’yi istemiyoruz değil, sadece bir bina bize verilsin. Bu sıradaki komşularla konuştuk o şekilde istiyoruz. Biz bunu belediye başkanımıza da bildirdik, buraya konuşmaya geldiği zaman 2-3 ay önce. O da olabilir dedi. Şimdi biz hepimiz bir birimizi biliyoruz tanıyoruz, inan ki TOKİ gelecek diye uykularımız kaçtı. Tamam, bir yandan gelişecek, güzelleşecek, iyi olacak ama bir yandan da uykularımız kaçtı, acaba nasıl olacak ne olacak diye. O yüzden bir apartman istiyoruz biz. *(Kaç ev böyle konuşup anlaştınız?)* Bu arka sokak olduğu gibi tamamen. (Kadın, 78, Karapınar)

“Olumlu bakıyorum, millet mağdur edilmediği sürece olumlu bakıyorum. (...)Ne devlet kazansın ne biz kaybedelim. Yani tek milletin mağdur edilmemesi. Zaten hani millet yaşar ki devlet daha uzun zaman yaşasın hesabıyla düşünüyorum ben. *(Komşular da olumlu bakıyorlar mı?)*Onların da bir korkusu var, yok değil. Millet bir korku içinde. Yani ne olacak evlerimizi alacaklar ama neyin ne olacağı tam açıklık kazanmadı şuan, daha bir belirsizlik var. Bilgilendirme falan yok şu anda. Broşür dağıtmaları lazım, bilgilendirmesi lazım. Yani ellerinde bir kanıt olması lazım. Yani siz bize bu sözleri vermiştiniz denmesi lazım. Buraya geldi, Burhan Sakallı ve Salih koca milletvekilimiz açıklama yaptı Cuma namazından sonra. İşte mağdur edilmeyeceğimiz söylendi, yani elimizde yazılı bir şey olsaydı iyi olurdu. (...) Valla ya dükkanı değiştireceğiz, ya mesleği değiştireceğiz. Yapacak bir şey yok. Bir ben dükkanım bozulmasın diye kalkıp da burayı istemem falan bağınazlık olur yani. Buradaki kimse mağdur edilmediği sürece TOKİ avantajdır millet açısından. Çünkü TOKİ, kentsel dönüşüm olduğu zaman bir çocuk alanı olacak, park alanı olacak, atıyorum hastanesi, okulu hepsi düzene girecek haliyle. Şurada daha düne kadar su patlıyordu, belediye kazıyor asfaltlanıyor. Tekrar su patlıyor, lağım patlıyor o kazılıyor asfaltlanıyor en azından bir düzen olacak yani. (...) ama komşuluk ilişkileri kalmayacak, mesela ben aşağıda oturuyorum burada babamlar oturuyor. Yukarıdaki aşağıdakini tanımıyor, aşağıdaki yukarıdakini tanımıyor. Burada en azından çocuğu hasta olduğu zaman bir ambulans çağrılıyor, getirtirebiliyorsun annesine haber veriyorsun misal. Aşağıda kim kime dum duma. Annesi çocuğa kayıp ilanı verecek, ancak öyle haberi olacak.” (Erkek, 34, Karapınar)

Kutu 5. Kentsel dönüşüme ilişkin muhtarların değerlendirmeleri

Kutu 5.1. Karapınar muhtarı

“Halkın aşağı yukarı %60’ı %70’i kentsel dönüşüme evet diyor. Ha şimdi ben konunun başında bir şeyler söylemiştim; beylikler sülalesi diye mesela Cırıklar, Desaslar, Bayramlar gibi bunlardan birkaç çiftçilik yapan, geniş anlamda avlusu olan insanlar, tabi bunlar zengin adamlar, öyle diyeyim, zengin adamlar, onlar için kentsel dönüşüm olsa da olur olmasa da olur. Bahçesini kullanabilecek, bilmem nesini kullanabilecek bu tür düşünen insanlar da var, ama halkın geneli bunu istiyor. Dediğim gibi işte yani evi harabe olanlar kentsel dönüşümü isteyenler, hakikaten artık bu mahalle değişsin diyenler aşağı yukarı %50- %60 civarında. Zaten %51’i de geçtikten sonra sistem kendiliğinden. Bir de şu var, hükümetin almış olduğu bir karar var, bu bir şekilde mutlaka ve mutlaka yapılacak diyor. Yasa çıkarmış adam. Ne yapar sen kabul etmiyorsan der sokak rayıcı bedelinden evinin kaç para ettiğini hesaplar, götürür bankaya yatırır parayı al der, yani istimlak eder. Yasa aynen böyle diyor artık, yapabileceğimiz fazla bir şey yok. Ya benim değil, hükümetin yapabileceği veyahut da belediyenin veyahut da TOKİ’nin yapabileceği bir şey yok. Yasa aynen ne diyorsa insanlar ona göre, yani bir şekilde bu bir mecburiyet artık. (...) Eğer halk memnun olacaksa, eğer insanlar huzur içinde yaşayacaksa önce de söylediğim gibi çağın dönüşümüne ayak uydurup bu hayatı devam ettireceklerse güzel, ama insanların çoğu rencide olacaksa yapabileceğim bir şey yok.” (Karapınar muhtarı)

Kutu 5.2. Erenköy muhtarı

“Yüzde 90 kentsel dönüşüme okey diyor yani. (...) Kentsel dönüşüm projesinin girmiş olduğu yerler genellikle gecekondlu ağırlıklı olan yerler. Vatandaş yıllardır aynı şey altında yaşamış. Yolu yok doğru dürüst bir sosyal faaliyeti yok bilmem nesi yok yani bu vatandaş buna canı gönülden şey ediyor yani. Çünkü modern binalarda oturacaklar her şeyi, doğalgazı, suyu her türlü hizmeti ayağına kendiliğinden gelecek bir şey olduğu için tabi vatandaşın dediğim gibi %90’ı bunu okeyliyor. Tabi arasında %5’i veyahut da %10’u o şekilde şey edebilir yani. *(Bu %10unun olumlamama sebebi nedir?)* Olumlamama sebebi şudur; kırsal kesimden gelmiş, yıllardır o şey altında yaşamaya alışmış, köy havası vererek efendim tavuktur, hayvancılıktır buna benzer şeyler bu insanlar buna karşı çıkıyor tabi. (...) Şimdi burada şu var, talep %50nin üzerine çıktığı zaman buradaki karşı çıkan kişiler bunun şeyine şey edemez, çünkü burada yasal bir şey var. Devlet kamulaştırıyor geçiyor yani. Burada vatandaşın şeyi olmuyor yani. Kanun diyor ki tamam kentsel dönüşüm projesine ben burayı soktum git diyor yasal hakkını koru mahkemeye veyahut da bir adalet şeyine git çalış, mahkemeye ver. Senin mahkeme yolunu da açık bırakıyor yani. *(Mahkemeyi kazanan oldu mu hiç daha önce?)* Zannetmiyorum. Çünkü neden dersin bu gecekondlu olaylarında örneğin genellikle buralar Milli emlak ve hazinenin. Ne yapmış vatandaş kırsal kesimden gelmiş çevirmiş, 300-500-600 metrekarelik yer, burayı benimsemiş. Ha devlet de bundan yıllardır vergisini almış ama şimdi bu vatandaşlar yasal olarak sen devletin yerini işgal etmişsin, hiçbir yasal şeyin yok. Devlet isterse bu kişilerden kaç sene oturduysa 20 sene oturduysa o yirmi senelik vergisini alır, çünkü kanunda var bu . Ama bu ne oldu, belediye başkanımız Burhan Sakallı’nın mücadelesiyle burada oturan insanlara dediler ki size 75er ^{m2}lik yer vereceğiz. Bunun bedelini nesi varsa ağacı varsa ağacı değerlendirdi, evini, malzemesini değer biçildi, dediler ki sana 75m² lik bir yer veriyorum ben, şu kadar düşünüyorsun geri kalan tarafını da 15 sene içinde onu kira öder gibi taksitlerle ödeyeceksin diye bunlara büyük bir şans ve avantaj verildi.

(...) Erenköy’ün güzelleşmesi modernleşmesi çevresinin düzelmesi için ben bu kentsel dönüşüm projesini destekliyorum her zaman için, yapacak bir şey yok. En güzel proje budur. İnsanlar, artık 21.yyda yaşadığımıza göre modern bir şehirde insanların devletin her türlü hizmetinden yararlanması için bunlar gerekiyor, onun için bu projeye ben destek veriyorum yani.” (Erenköy muhtarı)

Kutu 6. Bilgi düzey ve kaynakları

6.1.Yerel halkın bilgisi

6.1.1. Verilen bilgiyi yetersiz bulanlar

“Yok. Biz de işte sizin gibi bilmiyoruz, ne zaman gelecek bekliyoruz. Yalnız 2013’ün ya başı dediler ya sonu dediler. Bu yıl kalır diyorlar. Kışı çıkarırsın diyorlar, duyuşumuz, sağdan soldan duyuşumuz.” (Erkek, 67, Huzur)

“Duyuyorum bir şey söylediler ama gerçek mi yalan mı, ne zaman gelecekler bilmiyorum. Öyle diyorlar, gelecek ama ne zaman gelecek TOKİ diyorlar. (...)Gelir ama geç gelir diyorlar.” (Kadın, 45, Erenköy)

“Ağızdan dolma laflarla. (...) Doğalgaz döşetecektik biz(...) O zaman gittiymi eşim belediyeye sorduymuş boşuna masraf yapmayın TOKİ gelecek o mahalleye dedi, öyle bilgimiz oldu. Bu geçtiğimiz kıştı. O mahalle alındı gözüküyor deyince o zaman bilgimiz oldu yani. Kimisi dedi geliyormuş, kimisi gelmiyormuş işte kulaktan dolma. E bu sene dediler gelecek kömür almadık biz mesela, adamlara sorduk işte gelen ölçümcülere dediler yani bir dahaki seneye 2013’ün 4. ayı, 3. ayı gibi büyük bir tahmin boşaltın denmeye başlar dediler.” (Erenköy, 42, Kadın)

“Muhtar hiçbir bilgi vermiyor. Kaç kere gittim, hiçbir şey söylemedi. Hiç kimsenin bize bir şey söylediği yok. Bizim bu sokak giriyor mu girmiyor mu onu da bilmiyoruz.” (Kadın, 57,Erenköy)

“Ölçmeye geldiler yıkılacak mı buralar? *(Size bir şey söylemediler mi?)* Ya söylediler de yıkılacak dediler, 2. Etap bura dediler. (...) Diğer yana müteahhit girecekmiş herhalde. Bizimkini de yıkacaklardır herhalde, ötekini yıkacak seninki kalacak hali yok ya. Değil mi?*(Muhtar bir şey söylemedi mi?)* Demedi, karısı dedi biraz. Gelecek buraları yıkılacak diye. Kendi evi de yıkılacak ya muhtarın. Belediyeden gelip bilgi veren olmadı, ölçümcüler geldi sade. Ölçümcülerden önce 2-3 kişi geldi sordular istiyor musun nasıl, ondan sonra falan biraz öyle yazıp gittiler. Ölçtüler işte çizdiler, fotoğrafını çektiler. Ben pek bir şey sormadım erkekler diye. Dede vardı onlar konuşuyorlardı. Ölçtüklerine göre yıkılacaktır herhalde.” (Kadın,58, Erenköy)

“Muhtar da kimseye bilgi vermedi sadece bir ara toplanıldı, bir şeyler yapılacak diye sonra başka bir şey denilmedi.”(Kadın, 26, Karapınar)

“Senin gibi gençler geldi sadece bu tarz sorular sordu. Başka gelen yok.*(Belediyeden falan?)* Yok, sadece belediye başkanımız geldi. Muhtarımız zaten çok ilgilenmez sağ olsun. Belediye başkanı camiye geldi, caminin çıkışında birkaç soru sordu hanımlar. (Kadın, 36, Karapınar)

Kutu 6. 1. 2. Bilgi sahibi olduğunu söyleyenler

“Odunpazarı’na çağırıyorlar tek tek, buraya gelmiyorlar, Ekim ayında gelip anlaşıcaklarmış. Şimdi benim duyuşuma göre tek tek çağrılıyor. Huzur mahallesi bayağı büyük bir yer, şimdi sıra ne zaman gelir bize, ne zaman olur bilmiyoruz, ama duyuşumuza göre 3 daire verirler diyor. 3 daire bence çok az yani buraya. Ama onlar ne yapıyorlar 100 metre kare yere on daire dikiyorlar.” (Kadın, 40, Huzur)

“Belediye başkanı geldi. *(Ne söyledi?)* Yapılacakmış. *(Kesin sınırlar falan verdiler mi?)* Şeytan köprüsünden bu taraf, Alanönü hepsi giriyormuş. *(Muhtar mahalleliye toplantı falan?)*Yapmadı. Bilmiyoruz ki neyin ne olduğunu, tam bir açıklama olmayınca. Kaç metrekareye ne veriyor, metresine göre mi veriyor, evin durumuna göre mi veriyor. Daha buralar ölçülecekmiş de okul mokul olursa yola mola giderse sana kalan yeri verecekmiş herhalde. 15 gün önce falan ölçüldü, bir hafta falan önce. Sormadık da. Ev ölçülmedi yollar ölçülüyor. Alanönü itibariyle her yer ölçülmüş. Alan önünde de annemler var oradan biliyorum. Kasımda eksperler gelecekmiş, evin değerlerine bakacaklarmış. *(Bu kasımda mı?)* Hı hı, babam TOKİ irtibat bürosuna gitti.”(Kadın, 29, Karapınar)

“Ofis kurmuşlar şu Sakarya Öğrenci Yurdu’nun orada. Bildiğim kadarıyla sadece 90m²’ye bir tane daire verileceğini söylüyorlar orada da. Tam olarak geniş bir bilgi yok, ne zaman başlanacağına dair.” (Erkek, 34, Karapınar)

Kutu 6.2. Muhtarların bilgilenmesi- bilgilendirilmesi

Kutu 6.2.1. Huzur mahallesi

Mahalle sakinlerinin bilgilendirilmesi

“İkinci etapta hiç *(bilgilendirme)* olmadı daha. Ora için hiçbir şey olmadı daha. İşte diyorum bilgilendirecek. Ama ben kendim halka TOKİ’nin geleceğini, böyle bir şey olduğunu, kentsel dönüşüm projesinin meclisten geçirildiğini, imza atıldığını komşulara söyledim. Hepsini topladım söyledim burada. Burada söyledim dernekte. Orada resimlerim var şeyde. Kanal 26’da canlı program yaptım ben orada. Topladım orada, tüm halkı topladım. *(Tüm halkın haberi var yani?)* Tabi, üstelik lüzumsuz kişilerin dışında burayı ilgilendiren komşuları bilgilendirdim. (...) 10 Nisanda(2012) bildirmişim bak herkes gocuklu pardösülü falan görüyor musun? Bu kanal 26cılar mesela böyle bir toplantının ancak sende olduğunu diye teşekkür ettiler. Mesela kanal 26 yöneticileri geldi, onlar duyurdular şey ettiler ve duyulmuştu halka ve tahmin ediyorum Şubatta felan da bizim haberimiz vardı yani bu işten.”

“... Vali beyi getirdim geçen okulun bahçesinde oldu. Ne olduğu anlaşılmayan faydasız bir toplantı oldu. Cumhuriyet tarihinde ilktir ha Eskişehir’de vali Bey’i getiren Huzur Mahallesine. Ne zaman getirdim, haziran ayında getirdim yani faydasız bir toplantı oldu. Çok pişman oldum. Neden? Düşün yani, tüm devletin bürokratları vardı, halkımızın cehaleti, çok güzel şeyler dillendiremediler yani. (...)Tüm bürokratlar arkasında, tüm müdürler; sağlık müdürü, milli eğitim müdürü, emniyet hepsi(...) Şunu demesi gerekmez miydi halkın; sayın valim mahallemize geldiniz biz de memnun olduk teşekkür ederiz, fakat biz yerlerimizi vereceğiz devlete, biz kâr mı edeceğiz zarar mı edeceğiz sizin şu engin tecrübelerinizden yararlanabilir miyiz diye sorması gerekmez miydi? (...) İşte maalesef yani, ben de biraz fazla olduğumu düşünüyorum mahalleye. Ama bunlar cahiller diye biz geri duracak değiliz, ben hep halktan bir adım önde olacağım yani. Ama fazla olduğumu düşünüyorum yani bu mahalleye. Ama çok üzgünüm yani öyle bir toplantının, düşün 23’e yakın il müdürü vardı arkasında vali beyin, hepsini getirmiş hepsini, çok güzel bir toplantı olması gerekirdi değil mi? (...) Dolayısıyla onun çok faydalı olduğunu düşünmüyorum, bir daha da vali beyi getirirsem, yok böyle bir düşüncem yok. Ancak ve ancak bu bloklar yapıldıktan sonra değişik yüzler gelecek, kim gelecek mesela o zaman Tuba Hanım gelecek bakacaksın mühendis, Ayşe Hanım gelecek bakacaksın doktor, bakacaksın eğitimci, onlarla ön planda güzel bir program yapmayı hedefliyorum yani bir dahakine.” (Huzur Muhtarı)

Kutu. 6.2.1.1 Kadınların sürece bakışı / bilgisi

“Valla erkekti soramadım yavrum. (Ölçüm almak için eve gelenlerden bahsediyor) Erkek olunca soramıyorsun. Şöyle mi şöyle mi yaparsınız diyemedim, kadın kişiyi sokmadım araya. Oğlan vardı, o da sormamış.” (Kadın, 58, Erenköy)

Kutu. 6.2.2. Karapınar

“...bana hep bilgilendirme babında haritalar gelir, yazılar gelir, Karapınar’ın en son hali şu olacak. Yani TOKİ’yle ilgili her türlü bilgi bana geliyor, sağ olsunlar. Dikkat ederseniz Maide Bolel Huzur evi caddesi üzerinde Adliye’ye giderken sağ tarafta Karapınar dönüşüm projesi diye bir yazıhane var, şunu söyleyebilirim, oradaki bayan bile diyor, bilgiyi benden almayın muhtardan alın diyor. Çünkü oradaki bayan donanımlı değil, neden donanımlı değil; sadece büro açıldı, ekran konuldu, bilgisayar bağlandı, yeni gelişecek projeler yani Karapınar’ın 2. Etap çalışmalarının ada bazındaki projeleri maket üzerinde yapıldıkça ekrana düşecek halka ona göre bilgi verecekler, orada onu yapacaklar. Ben şimdiden söylüyorum bunu zaten. (...)Yukarının bir maketi var, Odunpazarı Belediyesi’ne gidip görmüşseniz eğer, buranın da bir maketi oluşturulacak, insanlar maketi görecekler. Diyecek ki vatandaşa bak ... senin evin burada, buradaki blok da bu. Burada oturacaksın, yani başka yere gitmiyorsun sen. Çünkü %100 tapulu vatandaş bunu görecek, bunun gibi yüzlerce vatandaş görecek evinin olduğu yeri, ondan sonra anlaşma kategorisi başlayacak diyeyim.” (Karapınar muhtarı)

Kutu 6.3. STK'ların bilgilendirilmesi.

6.3.1. Mimarlar Odası

“Yer yer bazen basın açıklamaları yapıyoruz, bazen bizim söylediklerimize kızıyorlar, çağırıyorlar bizi başkanlar diyorlar hani bu böyle değil biz bunu böyle yaptık. Hocam işte biz bunu böyle biliyorduk, böyle şeyler söylemediniz bize diyoruz biz de. Ondan sonra anlatalım size diyorlar falan. Böyle bir şeyimiz oluyor. Biz mümkün olduğunca doğru bilgileri edindikten sonra açıklamalar yapıyoruz. Bir başka şeyimiz var, Akademik Odalar Birliği diye bir birlik var Eskişehir’de biliyorsunuz. TMMOB, Tabipler Birliği, Eczacılar Odası ve Muhasebeciler Odası, Baro’nun birlikte olduğu bir birlik var. Bu biz bu tür konularda genelde beraber hareket etmeyi hedefliyoruz. Kentsel dönüşüm konusunda olsun, anayasa çalışmalarında bile Baro’nun ilgi alanında olmasına rağmen ona da. İşte mesela paneller düzenleniyor, seminerler düzenleniyor vesaire. Birbirlerimize katkı sağlamaya çalışıyoruz. Ama ayrı ayrı tekil tekil bütün oda başkanları, veyahut oda yönetimleri kendileri basın açıklamaları yapıyor, kendi ilgi alanları konusunda bilgilendirme yapıyorlar basın aracılığıyla. Ancak o yönde yapabiliyoruz. Onun haricinde üyelerimize toplantılarda bu yönde bilgiler aktarıyoruz. Onun haricinde bizim basından başka halkı bilgilendirme şeyimiz yok. Panellerle işte bilgilendirebiliyoruz bu kadar.” (Mimarlar Odası)

Kutu 6.3.2. Kent konseyi

“Yani ama hiçbir şey duyulmadan böyle proje bir yerlerde hazırlandığı zaman insanlarda iki türlü belirsizlik var: Bir, acaba benim ekonomik yönden sahip olduğum mülkün değerinden daha aşağı bir şeye mi gideceğim, yoksa daha iyi bir konuma mı geleceğim, bu masrafları kim nasıl karşılayacak veya eğer kurayla olursa ben kötü bir kura çektiysem nasıl olacak böyle karmakarışık şeyler var insanların kafasında. Maalesef bu paylaşılmadığı için böyle bir şey onlarda bir endişe var çok haklı bir şekilde. Burada onlarla bir bağlantımız olmadı bizim çünkü genel kurul üyemiz olmadığı için. Bizim 12-13 tane mahalleyle bağlantımız var. Biz hepsine çağrı yaptık dedik ki kent konseyinin çatısı altına gelin sorunlarınızı burada tartışın, paylaşın. Biz bunu ilgili mercilere iletiriz, kamuoyunda yerel kamuoyunda gündeme gelmesine katkıda bulunuruz. Tabi bundan haberin olmamış olan ama birkaç kez söyledik, yani defalarca söylüyoruz. Oralardan böyle bir şey gelmedi, ama Gündoğdu Mahallesi’nden geldiler. Çünkü onların ciddi bir çevre yolunda üst geçit sorunları vardı, üst geçit yoktu daha doğrusu. (...) Dolayısıyla bu sorunları duyurabilmek için bu tür platformları önemsediler geldiler, ama bizim ancak onlarla oldu bağlantımız. Maalesef Karapınar Mahallesi ile ilgili böyle bir şeyimiz olmadı ama Karapınar’la ilgili ben kendim kişisel çeşitli ortamlarda yapmış olduğum sonuçlarla Eskişehir Küçük Millet Meclisi’nde kentsel dönüşümle ilgili bir sunuş yaptım. Orda sivil toplum kuruluşlarıyla bunu paylaştım, gazeteciler de vardı. Hatta bu şey de oldu yerel televizyonda banttan da verildi yani, yaklaşık 1 saatlik bir sunuşum vardı orda, ondan sonra gazetede yazılar yazdım, ondan sonra. Tabi bu yetmiyor yani, bunun yeterli olduğunu söylemiyoruz. Aslında en doğrusu bu işi yapacak olan kurumların gelip bizlerle bir uzlaşma içerisinde işbirliği içerisinde bu projeleri hayata geçirmesi gerekiyor.

Yani karşı taraf buna, bu tür fikirleri almaya hazır değilse siz ne kadar çok çabalarsanız çabalayın öteki tarafa düşüncelerinizi yansıtamıyorsunuz. Maalesef bu tür projelerin paylaşım tarafı çok eksik. Paylaşım tarafı da eksik olunca tepeden inme bir kentsel dönüşüm projesinin hayata geçirildiği bir süreci yaşıyoruz. Umarız buradaki aksaklıklardan ders çıkartırlar diye düşünüyoruz ama biz istiyoruz ki bu aksaklıklar yaşanmasın, baştan bunları halledelim diye umut ediyoruz ama şu an bekliyoruz maalesef.” (Kent Konseyi)

Kutu 7. Kentsel dönüşüme katılım

Kutu 7.1. Çevre ve şehircilik il müdürlüğünün gözünden katılım

“Katılım, insanların yaşama koşullarını araştırabilmektir bence şu anda, Türkiye koşullarında. Nasıl bir yaşam koşulu istiyor, kendisi nasıl bir yaşam alanı talep ediyor bunu bilebilmek, katılım bu anlamda. Çünkü dediğim gibi mevcut koşullarda kendi mekânını kendi yaratması gibi bir şey insanların söz konusu değil. En azından bu mekânın nasıl bir yer olmasını tasarladığını, nasıl bir yerde yaşamak istediğinin araştırılması gerekiyor. Ancak katılım o anlamda sağlanabilir. Kendi mekânını oluşturabilmek anlamında bir katılım bana şu anda şu koşullarda bana pek mümkün gelmiyor. İnsanları kendi haline bırakırsak insanlar arsanın üstüne ne kadar ev yapabiliyorum ona bakar. Ben burada tek kat yapayım demez yani, tek katta oturayım, ben burada maksimum kaç kat yapabilirim 10 kat, 10 kat yapayım. (Evet. Peki insanların ihtiyaç duydukları koşulları sağlamak için bunun araştırılması dediniz, projeleri geliştirenler ne gibi girişimlerde bulunabilirler?) Yani klasik yöntemler var şu anda Türkiye’de kullanılan. İlk önce bürolar kuruluyor mahallede, o bürolarda projeler tanıtılıyor, nelerle karşılaşabilecekleri anlatılıyor, bunun yanında saha araştırmaları yapılıyor, yani onun dışında bir yöntem zaten bilmiyoruz ama işte anketler bu saha araştırmalarında, eğilim yoklaması gibi birtakım anket çalışmaları yapılıyor, bunlar derleniyor, analiz ve veri bankası oluşturuluyor. Daha sonra işte kaç metrekaşe konuta ihtiyaç var, nasıl bir mekâna ihtiyaç var, nasıl bir yerde yaşanmak isteniyor bunlar belirlendikten sonra konut üretimine geçiliyor zaten, daha doğrusu plan ve projeler yapılıyor. Daha sonra o plan proje tekrar görücüye çıkıyor, onlarla ilgili insanların görüşleri alınıyor, ondan sonra da sözleşmeler imzalanmaya başlıyor zaten. Ki benim bildiğim kadarıyla Karapınar’da %80 civarında falan bir katılım var, yani daha doğrusu bir sözleşme imzalanması var. Bayağı ciddi bir rakam yani 80.” (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

Kutu 7.2.-Kent konseyi ve katılım

“Yani kentteki bütün paydaşların burada söz hakkı olmasını anlıyorum (*katılımdan*). Yani oradaki konut yani gecekonduda yaşayan insanların görüşlerinin alınmasından oradaki mahalle muhtarlarının varsa o yöredeki esnafların varsa oradaki okulun, okul yöneticilerinin, okul aile birliğindeki görevli olan insanların, oradaki varsa cami, cami imamlarından; bence birinci ayağı tabandan, önce birinci derecede muhatabı olan o bölgede yaşayan bütün kişilerin fikirlerinin alınmasıdır. Ondan sonra ikincisi, o kentte bulunan profesyonel meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının hepsinden söz etmiyoruz ama çevre derneğinden inşaat mühendisleri odasına kadar bütün mimarlar ve mühendisler odalarının ilgili olanlarından da bence görüşler alınmalı. Aynı zamanda bence çocuklardan, kadınlardan, engellilerden falan da görüşler alınarak bütün bunlar ortak akıl diyorum ben buna, o kentteki ortak akıl üzerinden bu tür projelerin hazırlanması lazım. Her birinin söyleyebileceği çok önemli şeyler olabilir. Hiç aklınıza gelmez ama bir engelliyle görüştüğünüz zaman ya şu mahalleyi kentsel dönüşümde bir engelli için nelere dikkat edilmesi gerekir diye sorsak bir şey kaybetmeyiz aslında veya çocuklara sorsak, sokakta oynayan çocuklara buradaki kentsel dönüşüm olan bu mahallede ne tür oyun alanları istiyorsun, en çok neye ihtiyacın var diye sormak ya çok zor bir şey değil bunlar ya. Veya yaşlılara sorsak veya kadınlara sorsak, veya cami imamına sorsak, sağlık ocağındaki ilgili kişiye sorsak, muhtara sorsak, okul müdürüne sorsak, okul aile birliği başkanına sorsak ya oradaki yaşayan insanlara sorsak bundan bir şey olmaz ki. Her biri size inanılmaz şey, çevre derneğine sorulsaydı mesela atıyorum, belki size diyecekti ki Karapınar Mahallesi’ndeki kentsel dönüşüm orası vadi olduğu için yer altı sularını atıyorum belki de araştırılmasını, incelenmesini isteyecekti, orası su havzasını olumsuz yönde etkiliyor diyecekti belki. Yani bütün faktörler, çevresel faktörleri toplumun bütün kesimlerinin ihtiyaçlarının hesaba katılması ve bunun demokratik bir karar alma süreci içerisine entegre olması ve projelerin o şekilde hazırlanması, yani en ideali budur diye düşünüyorum ben. Hep birlikte beraberce bu kentsel dönüşümü yaparsak herkes kendinden bir şey bulur ve hatta şu bile olabilir yani hükümetler için bile oradaki kentsel dönüşüm insanların fikirleri alınarak az önceki bahsettiğim aktörlerin görüşleri alınarak hayata geçirilse ve bitse ve dese ki ilgili siyasi aktör başbakanı, bakanı veya milletvekili bu proje aslında bizim halkımızın projesidir, insanlarımızın kendi projesidir, kendilerine çok teşekkür ediyoruz, hepsinden yararlandık, fikirlerini aldık, on şu şekilde hayata geçirdik dese aslında onlara da bir prim olacaktır bu. Biz oraya bir türlü gelemiyoruz daha.” (Kent Konseyi)

Kutu 7.3. Mimarlar Odası ve katılım

“Şimdi şöyle söyleyeyim, ben Karapınar Vadisinin projesini görmedim, yani herhangi bir şey için, daha önümüzdeki mayıs ayında bize anlatacaklar bu konuyu. O konuda kaç kişiye ev yapıldı, şifahi bir şeyle belediye başkanı bin küsur konutun olduğunu 900 küsur tane de dağıtım yapılacağını falan bahsetti. Hatta bazılarının şey olduğunu duyduk, yani oradan değil de başka yerlerden ev verildiği konusunda birtakım söylentiler vardı. Aslında bunu sormaya gittik. Yok dedi, yani orda mesela orada 2-3 tane ev sahibi olması gerekenlere minimum bir tanesini biz oradan verdik, ama ikinci, üçüncüsünü başka yerlerden verdik falan gibi başka bir açıklama geldi. Tabi bunların hepsinin rızayla olması gereken şeyler. Yani toplumda tabi herkesin memnun olması da mümkün değil tabi. Orada bir bölge tespit ediyorsunuz. O bölgenin içindeki insanların hepsini birden memnuniyet çerçevesinde buluşturmak mümkün değil. E bunu da biliyoruz. Muhakkak ki birisinin canı yanacak orda yani veyahut da yanmış gibi gösterecek falan. Yani bu bir şey değil. Ama sonuçta belirli bir yüzdenin üstünü hedeflemek lazım. Tahmin ediyorum Karapınar’da şimdiye kadar, 2. etaba daha geçmediler ama, şimdiye kadarlık bölümünde büyük çoğunluğun memnuniyeti var. Öyle algılıyoruz biz, bir şey yok. Fakat işte söylediğim gibi kentsel dönüşüm çalışması inşaat bitince bitmiş olmuyor, yani sonucunu görmeniz, sizin bunu en azından 5-10 sene sonrasını gördükten sonra ancak bu kentsel dönüşüm başarılı mı değil mi o zaman söyleyebiliyorsunuz. (...) Yani kentsel dönüşümün başarılı olması çok güzel bina yapmış olmak veyahut da çok iyi malzeme kullanmış olmak manasında değil. (...) Sürdürülebilir olması, yani bu kentsel dönüşüm, adı üstünde. Yani bu kent süreç içerisinde, o süreç içerisindeki yaşantısını devam ettirebiliyor mu ettiremiyor mu? Eskişehir’e ne kazandırıyor ne kazandırmıyor? Yani bu 5-10 sene içerisinde en aşağı, görülebilecek bir zaman.”

“Tabi ki kentsel dönüşüm çalışmaları konusunda öncelikle tabi ki belediye nasıl birtakım araştırmalar yaptı, projelendirmeye başlamadan önce nasıl birtakım çalışmalar yaptı çok detaylı bilmiyoruz açıkçası. Fakat biz şifahi olarak aldığımız bilgilerle işte gerek başkan yardımcısından aldığımız bilgilerle gerekse bizim çevreden duyduğumuz birtakım bilgiler var. Bu kapsamda değerlendirdiğimizde bölgede var olan yaşayan nüfusun yine aynı bölgede yaşaması hedeflenmiş. Yani aslında kentsel dönüşüm konusunun en büyük şeyi odur, sıkıntısı odur.(...). Burada biraz belediye önderliğinde de yapılmış bir çalışma bu. Başka bir amaçla TOKİ yapıyor ama burada belediyenin de bu çalışmalarda katkısı olduğuna inanıyorum. Yani işin neticesinde sevabıyla günahıyla belediye de sorumludur bu işin sonucunda.”

“... çok fazla katamayabilirsiniz (*halkı*) yani bu, her insanın istediği farklıdır. Yani gecekonduda oturuyordur da saray ister sizden. Yani isteklerin sonu gelmez yani böyle bir şey değil. Projeyi onlarla beraber oluşturmak bazında şunu değerlendirmek lazım; öncelikle çok iyi tahlil etmek gerekiyor. Yani orada yaşayan nüfusu çok iyi tahlil etmek gerekiyor, mal sahiplerini çok iyi tahlil etmek gerekiyor. Kiracıları, oradaki yaşayan kültürü çok iyi tahlil etmek gerekiyor.” (Mimarlar Odası).

Kutu 8. Kentsel dönüşümde ortaklıklar

Kutu 8.1. Kent konseyi ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

“Şimdi kent konseyinin ocak ayında yapılan genel kurulunda bütün sivil toplum kuruluşlarının katılımcılarına, siyasi parti temsilcilerine, belediyeden gelenlere ve basın mensuplarına şunu söyledim, dedim ki: Eskişehir’de önümüzdeki dönemlerde yapılacak olan kentsel dönüşüm ile ilgili, ilgili bölgelerde mahallelerde hane düzeyinde kapı kapı bir anket çalışması yapabiliriz. O yöredeki insanlar nasıl bir kentsel dönüşüm istiyorlar, beklentileri nelerdir, ihtiyaçları nedir onları tespit edebiliriz. Sosyoloji bölümünün master ve doktora öğrencilerini, son sınıf öğrencilerini bu süreçte kullanabiliriz sahaya sürebilirim. Biz 20-30 kişilik bir ekiple çok etraflıca bir rapor hazırlayabiliriz. Yani kentsel dönüşüm ile ilgili o geçekundu mahallelerinde örneğin Gündoğdu Mahallesi şu an gündemde, orada isterseniz Gündoğdu Mahallesi’ndeki sakinlerle böyle bir çalışma yapabiliriz, böyle bir raporu hazırlarız. Bu hazırladığımız raporu Çevre ve Şehircilik Müdürlüğüne, TOKİ’ye, milletvekillerine Eskişehir’in milletvekillerine sunabiliriz bunu basınla paylaşabiliriz. Ancak dedim burada bizim mutlaka şunu bilmemiz gerekiyor; acaba bu hazırlayacağımız ya da hazırlamayı taahhüt ettiğimiz böyle bir çalışmanın böyle bir raporun sonuçlarını kaale alacak mısınız? Kentsel dönüşümle ilgili projeyi hazırlarken bu rapor dikkate alınacak mıdır? Dikkate alınacaksa ben böyle bir çalışmayı yapabileceğimi söyledim, sıfır maliyetle. Ya kent konseyi başkanı olmam aynı zamanda akademisyen olmam vesilesiyle bir de konuya ilgili yakın olmam dolayısıyla bunun bir avantaj olduğunu, isterseniz gelin bunu hep birlikte ilk önce Türkiye’de bir örnek olsun bu, biz bunu Eskişehir’de yapalım, sonra da diyelim ki diğer illere benzer çalışmaları sizler de yapın, insanların ihtiyaçlarını tespit edelim, bu projeler Ankara’da çizilmesin, insanların görüş ve önerileri dikkate alınsın ve o çerçevede kentsel dönüşüm projeleri hazırlansın. Olursa dedik birtakım sıkıntıları önceden halletmiş oluruz diye düşündüm. Bunu söyledim orada, yani böyle bir şeyi hazırlarsak kaale alır mısınız diye. *(Bunu Karapınar için düşündünüz mü?)* Yok, bunu Gündoğdu Mahallesi için. Çünkü Karapınar biliyorsun TOKİ’nin yaptığı bir adı konulmasa bile kentsel dönüşüm projesi. Bu afet yasası kapsamında artık ekim ayından itibaren Türkiye’de ve Eskişehir’de böyle bir çalışma başlayacak. Dolayısıyla bu afet yasası kapsamında bundan sonraki kentsel dönüşüm projeleri için bu yapılsın diye. Çünkü Karapınar Mahallesi’ndeki kentsel dönüşümle ilgili projeleri önceden ayrıntıları paylaşılmadı kamuoyuyla. Yani birileri bu projeyi çizdi, yerini mekânını belirledi, ondan sonra inşaata başlandı. (...) Hiç birisiyle hiç bir şey paylaşılmadan bu projeler hazırlanıyor, bir yerlerde çiziliyor ve uygulamaya konuyor. Bunun çok ciddi sosyolojik, psikolojik sıkıntıları olduğunu düşünüyorum. Genelde şöyle bir yanlış algı var devlette, bu sadece bu dönemki hükümetle ilgili değil önceki dönemlerde de bu böyleydi, yani ya sivil toplumu işin içine katarsak iş uzar. Tartışma, şudur budur, bir türlü sonuca ulaşamayız, bu bizi yavaşlatır, çabuk hareket edemeyiz. O yüzden biz bu işi hemen masa başında projelerimizi hazırlayalım, uygulamaya koyalım gibi bir anlayış var. Bu çok yanlış bir şey. Yani burada profesyonel meslek örgütleri var. İnşaat mühendisleri odası, mimarlar odası, şehir ve bölge planlamacılar, jeoloji mühendisleri odası gibi, çevre mühendisleri odası gibi ki onlar bizim genel kurul üyemiz, kent konseyinin onlar hepsi birer üyesi.

Buralardan görüş alınsa, bu işin uzmanı olan, erbabı olan kişilerden söz ediyorum, alınsa çok daha sağlıklı projeler hayata geçirilebilir. Eskişehir buna bir örnek olabilirdi ve biz derdik ki bu kentsel dönüşüm projesi Eskişehir'in projesidir, Eskişehirliilerin projesidir, devlete sadece bu süreci yürütmek, yapmak ve uygulamak kalırdı. Ama maalesef olmadı. Ben bunu söyledim genel kurulda, dediler ki bu çok güzel bir şey, ama dedim ben burda bir taahhüt isterim yani bu çalışmanın sonuçlarını biz dikkate alacağız anlamında. Mademki dedim böyle o zaman ben başka bir çalışma yapayım dedim. Eğer bu çalışmayı dikkate alacaklarsa kentsel dönüşümle ilgili çalışmayı hayata geçirebileceğimi söyledim.” (Kent Konseyi)

Kutu 8.2.Mimarlar Odası ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

“Belediye bazında direkt biz burada başkanlar ve başkan yardımcılar bazında görüşme içerisindeyiz. ... ama şu anda dediğim gibi kimsenin birbiriyle bir koordinasyonu yok. Ya böyle bir çalışma içerisinde kalmak, ortak bir çalışmaya başlamanın platformu bulunamadı henüz Eskişehir’de bu konuda. Tabi birazcık da siyasi bir konu bu, siyaset de işin içerisine giriyor maalesef. Ya işin tekniği bir yana tamamıyla siyasi bir çekişme halinde de kullanılabilir. Siyasi bir malzeme halinde de kullanılabilir. (...)Bu iş tamamıyla çok teknik bir konu aslında, tamamıyla teknik bir konu. Siyasi olabilecek herhangi bir şeyi yok. Eğer bir bölge iyileştirilecekse iyileştirme şartları belli, bunun teknik birtakım şeyleri var, çalışmaları var, altyapısı olması gerekli bu çalışmaların yapılması ondan sonra gerekli projelerin üretilmesi ve o bölgede bir müteahhitle bu TOKİ olur başka bir müteahhit olur artık kim ne olursa müteahhitle bu işin yapılması. Dolayısıyla böyle bir şey tamamıyla teknik olan bir konu ve maalesef siyasilerin elinde malzeme haline geliyor. (Mayıs ayındaki bilgilendirme sadece bilgilendirme mi olacak?) Sadece bilgi düzeyinde kalacak büyük ihtimalle. Bir dahiliğimiz olmayacak. Yani bunu maalesef işte siyasi hale gelmesinden kaynaklı bir şey bu. Ne olacak biz hem fayda sağlayalım bizim ismimiz hiç duyulmasın ya boş verin, önemli olan biz faydanıza. Tabi bilemiyorum çekiniyor da olabilirler, yani bizim fikirlerimizden çekiniyor olabilirler. Şu açıdan, yanlışları biz göstereceğiz, söyleyeceğiz, belki izin vermeyeceğiz onların o şekilde davranmalarına. Ondan da çekiniyor olabilirler.”

“Bakın bu konuda aslında belediye, ya da belediye başkanı olmuş olsaydım bugün Eskişehir’in ilçelerinde. Bir kentsel dönüşüm çalışması başlatacak olsaydım birtakım alanlar gözünüze kestirirsiniz yani şöyle böyle bir şey. Ondan sonra toplardım işte bütün işte Mimarlar Odası, Şehir plancıları Odası işte neyse artık konuya ilişkin hangi sivil toplum örgütleri varsa veya belli başlı insanlar uzamanlar da olabilir, profesörler olabilir üniversite var, 2 tane üniversite var Eskişehir’de. İnsanları toplardım, arkadaşlar bakın ben böyle bir çalışma yapacağım, alın size bir ön çalışma. Bunu bana eleştirin gelin. Size bir hafta, 10 gün, 1 ay mühlet. Bir çalışın, eleştirin, bakın, şurasını şöyle yapaım burasını böyle yapaım, şu olursa böyle olur, çünkü onun göremediği veyahut da benim göremediğim pek çok şeyi bu insanlar görürler. Neticesinde belediye başkanımız da teknik bir insan aslında.

Yani ondan sonra işin araştırma safhasını zaten biz öneririz onlara yani. Bakın şu araştırma şu araştırma şu araştırmanın yapılması lazım. Ha bunu siz mi yapacaksınız, bir firmaya mı yaptıracaksınız kime

yaptıracaksınız o konuda da araştıralım, o konuda da onu yapabiliriz, bunu yapabiliriz. Bakın bizim odamızın gençlik kolları şunu yapar bilmem ne yapar falan böyle bir sürü alternatifler önünde çıkartılır. Bu iş böyle yapıldığı zaman ne oluyor, bu işi eğer ben başkan olsaydım, o şekilde yapmış olsaydım ne hale gelecekti, o zaman o işi ben yapmış olmayacaktım, anlatabildim mi demek istediğim şeyi. Dolayısıyla bütün sıkıntı da buradan çıkıyor sanıyorum. Maksat işte birazcık da hem siyasi de, işte siyaset giriyor işin içerisine. O zaman sanki böyle paydaş bir proje çıkmış oluyor, o zaman kimse sahiplenemiyor o işi. Öyle bir sıkıntı çıkıyor. (Evet, üzerinden siyaset yapılması zor oluyor diyorsunuz.) Evet, evet.”

“Şöyle söyleyeyim bizim tek temennimiz, genellikle ... böyle kapris yapar gibi ya bize sormadınız etmediniz hani böyle asla öyle bir düşüncemiz olmuyor. Yani en azından, bizim mimarlar odasında 7 kişiyiz yönetim kurulunda, en azından bir 7 tane danışmanı var, yani diğer üyelerimizi biz şey yapamasak bile 7 tane danışmanınız var ki biz diğer üyelerimizi de yaparız, diğer üyelerimizden de güç alırız, diğer üyelerimiz de bize destek verir bu tür çalışmalarda. 7 tane müşavir yani az mı? 7 tane farklı düşünce, 7 tane farklı kafadan bir şey. Tamam, uygulama bizim söylediğimizi ama bizim söylediğimizi uygulamazsan biz söyleriz, yani şöyle demiştik yapmadı deriz ama hiç olmazsa bizim fikrimizi öğrenmiş olursun baştan. Teknik adına neler yapılması gerektiğini baştan öğrenmiş olursun. Bizim sadece Eskişehir’le de sınırlı değil imkanlarımız. Yani İstanbul’da, Ankara’da, yurtdışında vesairede çok yerden gerekirse buraya birtakım profesörleri veya o konunun uzmanlarını getirtme imkanlarımız da var. Yani bu konuda her türlü desteği vermeye hazırız. Yeter ki bir şeyleri beraber yapalım. Beraber yaparken de bunu biz yaptık demeyiz sonrasında da, onlar yapmış olsunlar yani mesele değil.” (Mimarlar Odası)

Kutu 8.3. Yerel halk ve kentsel dönüşümde ortaklıklar

“İşte en büyük sıkıntı bu, bize bilgi verilmedi. Biz edinmeye çalıştık. Zaten gittik sorduk. Dedik ki bak yanlış yapıyorsunuz, orada bir sürü kişiye tapusu verilmiş, tapusu olmayanların da önce tapusu verilse ondan sonra gelip fikrimiz sorulsa daha iyi olur filan dedik. Onlar da diyor ki; o zaman size geldiğimiz zaman siz bizimle uzlaşma yoluna girmeyeceksiniz, yani bir bakıma emri vaki yapıyorlar. Ben belediyeye de gittim, partilere de gittim, hepsine sordum, direkt sordum yani. Ben dedim istemeyerek vereceğim. Tamam, biz geldik yanlış yaptık ama zamanında başvuracaktık, bizimki şahıs tapusu çıktı, daha sonra belediyeye hazineye geçiş oldu. Bu konuda mesela hazineye geçtiği zaman bize bilgi verilmedi, gecikti, biz tapumuzu alamadık. Ondan dolayı sıkıntı var, gelecekler alacaklar. Ben dedim siz böyle davranırsanız yarın öbür gün oy kaybedersiniz. Ya %30 oy bize gelmese de olur filan şeklinde bir yaklaşım tarzı var. Bu yaklaşım tarzı bakalım seçimi kaybettirecek mi kaybettirmeyecek mi, herkes görecektir bunu.” (Erkek, 35, Huzur)

Kutu 9. Yerel halkın dönüşümü gerçekleştirmesini tercih ettiği aktörler

Kutu 9.1.TOKİ'yi tercih edenler

“Ben TOKİ'yi tercih ederim. TOKİ iyi ev yapıyor, güzel yani. Müteahhit dar yapıyor, birbirine yapışık yapıyor. Bak karşıda TOKİ'nin evleri var her tarafı cephe binanın, ama müteahhitin evleri hepsi sırt sırta, bitişik bitişik. TOKİ daha güzel yapıyor. Mesela Ihlamurkent'te akrabalar var gidiyoruz, oturuyoruz çok güzel binalar var, çok muazzam yani.” (Erkek, 63, Huzur)

“Benim düşüncemde TOKİ'nin takibinde olması lazım. Yani hiçbir şey değişmez. TOKİ takip ettiği sürece dışardan da tabi haliyle kontrolörlerin takibinde olması lazım. Yani kontrol edilmeden yapılması risk altındadır. Haliyle müteahhite verecek mesela TOKİ, onun kendi inisiyatifine kalmış bir şey oluyor, ama dışarıdan birisi daha kontrol ederse haliyle iyi olacak yani.” (Erkek, 34, Karapınar)

“Belediye yapsa daha iyi müteahhit çok uğraştırıyor, çok uzun zaman sürüyor.” (Kadın, 26, Karapınar)

Kutu 9.2. Özel sektörü tercih edenler

“Müteahhit. Müteahhit daha garantili. Hem demirine, tuğlasına her şeyine sağlam yani. TOKİ'nin yaptıklarını gördük çünkü televizyon gösterdi. Ya yıkılıyor, ya su alıyor, yarın bakalım biliyor musun ne olacak?” (Kadın, 42, Erenköy)

“Öyle olacak da şimdi devlet el atacak, eninde sonunda zorunlulukla alacak. Güzel bir anlaşma yapsa, mesela 3 daire dikiyorsun ikisini alıyor bir tanesini sana veriyor, ne anladın sen bu işten. Müteahhite versen daha iyi verir. (...) Zarar, zarardan başka bir şey değil, çünkü yatırım yok. Yani başka bir yerde bu vatandaşın girebileceği bir ev lazım, hazır ama. Öyle sonradan yapacağız söz tutulmuyor. Türkiye'de söz tutulmuyor. Ben vermem, ev sahibi olsam vermem. Müteahhit olsa dolandırsa bile gene veririm. (Neden?) TOKİ'nin yaptıkları iyi olmuyor. Kaç yerde gösterdi. En doğal hakkın senin tapun var şeyin var zorla çıkartması yani insan, dünyada böyle bir şey.” (Erkek, 42, Erenköy)

“Valla müteahhitler yapsa daha kazançlı olurduk ama biz müteahhit de istemiyoruz TOKİ de istemiyoruz. Hiç birini istemiyoruz. İkisi de olmasın biz yerimizde kalalım, memnunuz.” (Kadın, 38, Karapınar)

“Müteahhit gelse daha iyi aslında. Daha güzel anlaşılır. Ama ne olacağını kimse bilmiyor aslında müteahhitler mi girecek TOKİ anlaşacak da, yoksa kendisi mi yapacak. Hiçbir bilgi yok. Hiçbir bilgi de vermiyorlar. Ha şunu da yapacağız demiyorlar. 2 aya kadar anlaşma kağıtları geleceklerini söylüyorlar.” (Kadın, 70, Karapınar)

Kutu 10. Dönüşümü Odunpazarı Belediyesi'nin gerçekleştirmesine yaklaşım

Kutu 10.1.Yerel halkın tutumu

“Burhan sakallı yapsa daha iyi olur. Daha çok önem gösteriyor. Hükümet var. CHP hükümete dayalı değil Büyükşehir belediyesi ama Odunpazarı hükümete dayalı. Bu daha ilgi gösteriyor. Büyükerşen'in sen oraya bir git parkın içi çöplük içinde hiç bakan yok. Ama Sakallı'nın öbür tarafına git bak. Bir yanı onun bir yanı onun.”(Kadın, 78, Karapınar)

“Odunpazarı burayı çok iyi bilir. Odunpazarı Belediye Başkanı buraya sürekli gelip gidiyor, halktan anlıyor, halktan biri oluyor. Bak şöyle diyeyim; burada Erşen'i seven pek yok. Eskişehir var ya sol zihniyet, Eskişehir'in yerlisi bir kere istemiyor. Burası hep Eskişehir'in yerlisi. Bizim bu taraf hep Burhan Sakallı tarafı, burada tabi hep oraya giriyor, onun mıntıkası. Onun yapması bizce en güzeli o. milletin de zaten görüş bu ağırlıkta buralarda. Çünkü adam halkla iç içe, seviliyor. Adam sabah namazına geliyor. (...) Ben bir günden bir güne Erşen'in şurada gelip de namaz kıldığını görmedim.” (Erkek, 43, Huzur)

“Güzel binalar, yapılış şekilleri güzel, projeleri güzel. Bu şekil devam etse fena olmaz. Zıt zaten onlar birbirlerine. O, o partiden o öbür partiden, uzlaşamazlardı.” (Erkek,63, Huzur)

“Hangisi daha iyi çalışıyorsa. Biz belediye başkanını istiyoruz, Sakallı'yı. İyi çalışıyor, her şeyinden memnunuz.” (Fadime, 85, Huzur)

Kutu 10.2. Muhtarların tutumu

“...hükümetin almış olduğu yasa gereği artık kentsel dönüşümler büyükşehir belediyelerine bırakıldı. (...) Eskişehir'i baz alalım hemen 16 bölge kentsel dönüşümde benim aldığım bilgiye göre. 3 tanesi Odunpazarı Bölgesinde, 4 tanesi Büyükşehir belediyesi mücavir alanı içinde, 9 tanesi de Tepebaşı alanı içinde benim bildiğim kadarıyla. Bu 16 bölgenin tamamı zaten Büyükşehir Belediyesi tarafından kentsel dönüşüm olarak açıklandı, Büyükşehir belediyesi kendi mücavir alanı içinde olan yerler çok yüksek değerde olduğu için kendisi yapacak. (...) Ama Büyükşehir zaten bunu paylaştırmış demiş ki kentsel dönüşüm benim himayem altındadır, mademki bu iş böyle olacak ben mücavir alanlarım içinde olanları yapayım, siz de mücavir alanlarınız içinde olanları yapınız. Bu konuda herhangi bir diyalog sağlandı gibime geliyor, bana göre, Tepebaşı olsun, Büyükşehir, Odunpazarı olsun.” (Karapınar muhtarı)

“Şimdi bu gecekondu semtini şimdiki yapılandırıcı etap var ya, 1. Etapı aynen yapmaya Sakallı karar verdi. Meclisten geçirdi, ondan sonra şeye müracaat etti, meclisten geçti Büyükşehir’e gidiyor ya, Büyükerşen olmaz dedi, veto etti. Mahkemeye müracaat etti, Eskişehir’i ikinci şeye aldılar, ısrar kararı aldı meclis, tekrar gönderdi mahkemelik oldu. (...) Ankara’dan geldi, Büyükşehir’i attı dışarıya. Bu şekilde yaptı. Orayı yapıncası tekrar şey etti, buraya müracaat etti falan gene vermedi. Vermeyincesi direk başbakanlığa bağlı ya Toplu Konut. Direk başbakanlıktan Ankara’dan geldi. Plan proje oradan yapıldı. (...) Çivi çakılsın istemiyor Odunpazarı’na. Biz içindeyiz senelerdir. (...) Öylelikle başladı bura yani. Yoksa burayı da durduruyordu.” (Alanönü muhtarı)

Kutu 10.3.Kent konseyinin konuya ilişkin görüşleri

“Şimdi siyasi bir durum söz konusu. Afet yasası çıkmazdan önce hazırlandı Karapınar mahallesindeki proje. Dolayısıyla Eskişehir’deki TOKİ projelerini, özellikle Odunpazarı bölgesindeki kısımlarını, Adalet ve Kalkınma Partisi belediye başkanı Odunpazarı Belediye başkanı olduğu için onun üzerinden işlemler yürüdü. Daha önceki dönemde de Tepebaşı Belediye başkanı Adalet ve Kalkınma Partisi’ndendi. Tepebaşı bölgesindeki projelerin de yürütücüsü yine aynı siyasi partinin olduğu dönemdeki projeler Tepebaşı’nda yürütüldü. Dolayısıyla siyasi bir durum. Yani hükümet, bunu anlayabiliyorum; imarla ilgili olsun, belediyenin bürokrasisine takılmadan işi rahat yürütebilmek adına kendisinin yakın olduğu belediyeler üzerinden bu projeler hayata geçirildi. Ha orada da kuşkusuz yine paylaşılması gerekiyor halkla, o ayrı bir hikaye ama Büyükşehir belediyesinin bypass edilmesinin sebebi siyasi olduğunu düşünüyorum. Şimdi afet yasası çıktı, kentsel dönüşümle ilgili çalışmaları belediyeler de yapabilir, yasa buna imkan veriyor, ama belediyeler hazırlamış olacakları kentsel dönüşüm projelerini ilgili bakanlığa ve bakanlar kuruluna onaylatmak zorunda. Dolayısıyla Büyükşehir belediyesi şu an iktidardaki partinin belediye başkanı değil, muhalefetteki partinin belediye başkanı. Burada şu işte benim yaptığım projeyi zaten onaylamazlar, ordan geçirmezler, şöyle bir kusur bulurlar yapmazlar. O zaman ben bununla hiç uğraşmayayım şeklinde hareket edebilir. Kendince haklı gerekçeleri olabilir bilemiyorum. Aslında büyükşehir belediyesinin kentsel dönüşümle ilgili yanılmıyorsam 9-10 yerde bir çalışması oldu, fakat o şeyi aşamadı, bürokrasiyi. Aşamadığı için de hayata geçirilemedi. Biraz hükümet kendisiyle uyumlu çalışabilecek, ki bu da yanlış bence yani, siz muhalefet veya iktidar fark etmez bütün belediyelerin hazırladığı projeler o bölgeye, insanların ihtiyaçlarına uygunsa onaylamanız lazım. Biraz siyaset üstü bakmak lazım. İnsanların barınma sorununu çözmek, kentlerimizi afetlere dayanıklı hale getirmek, daha yaşanabilir kentleri inşa edebilme için bunun biraz siyaset üstü tarafı da olması gerekir. Ama siyaset orada da oluyor, burada da var. O yüzden de büyükşehir belediyesi bu işlerden geri adım çektiği için mecburen TOKİ de kendisine siyaseten yakın hükümette olan Odunpazarı Belediyesi üzerinden yapıyor.” (Kent Konseyi)

Kutu 11. Kentsel dönüşüme ilişkin beklentiler

Kutu 11.1. Dönüşümün ardından karşılaşılmak istenen mahalle yapısı

“Güzel olacak, düzenli olacak, toz toprak olmayacak, ama bu hali de bir daha nerede bulacağız.” (Kadın, 36, Erenköy)

“Güzel olacak inşallah, yani en azından millet çöplüğünü atıyor, bilmem neyini atıyor, yani tertemiz bir şey olacak yani. Gecekondu olunca yani köy evleri gibi, daha güzel olacak. Burada ne market var, ne bakkal var ne bir şey var, markete gidiyoruz yukarı çıkıyoruz, burada bir şey yok ki.” (Kadın, 28, Erenköy)

Kutu 11.2. Dönüşümün kentin tarihi ve kültürel dokusuna uygun olması gereği

“Bence bazı yerler, özellikle burası gibi kentin tarihsel dokusuna uygun bir projelendirmeye Odunpazarı mahallesinin o bölgesinin evlerinin bir uzantısı şeklinde yapılsaydı daha iyi olurdu. Betonarme yapıların çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum, kentin dokusuna çok zarar verdiği düşüncesindeyim ama konutlar şudur. (...) Şimdi o yörede, Karapınar ve o civardaki diğer Huzur mahallesi hatta Emek’i de içine katarak, 71 Evler, o bölgeyi biliyorum. Ya o bölgedeki insanların gelir durumu kentin belki de en alt gelir grubundaki insanlardan oluşuyor. Gerçekten yaşamış oldukları konutlar, sağlıklı ve insanların barınma ihtiyacını karşılamaktan son derece uzak, biliyoruz. Yani peki oradaki kentsel dönüşümü nasıl hayata geçirmek gerekirdi şu ankiyle karşılaştırıldığında veya ordaki kentsel dönüşüm projesi kentin hangi yönde gelişmesini sağlamaya yönelik, kentin neyini tamamlıyor eksik olan bir kısmı açısından bakıldığı zaman? Şimdi benim görebildiğim şu; çünkü bu proje bir yerlerde çizildi ve uygulamaya konuldu. 1. etabı konut ağırlıklı 2. etabı da otel işte ticaret alışveriş yerleri şeklinde bir daha çok kent içinde bir uydu kent modeli baz alınarak yapılmış bir proje, ben maketten öyle gördüm birinci kısmı da öyle. Konutların konumlandırıldığı yer biraz tepelik bir yerde, manzara olarak çok güzel gibi falan gözükebilir ama kentin oradaki dokusunu çok bozan bir beton blokların bulunduğu bir alan gibi gözüküyor dışarıdan bakıldığı zaman. Görüntü olarak hiç hoş değil, ne kadar şehre uygundur, kentin dokusuyla uygundur tartışılır. Kaldı ki o bölge de aynı zamanda Odunpazarı evlerine komşu olan bir bölgedir. Ve oranın eski Eskişehir, Osmanlı döneminden kalan bir tarafı da var. Hani en azından onunla uyumlu hale getirilebilen onunla uyumlu bir proje olsaydı, o kadar yüksek katlı olmadan, biraz daha evlerin daha aralıklı bir şekilde yapılması söz konusu olsaydı daha iyi olabilirdi ama maalesef oradaki konutlar üzerine diyelim ki 10 katlı 12 katlı yapılmıyorsa oradaki binalar, belki konut sahipleri 5 katı alacaklar diğer 5-6 katı müteahhite vereceklerdi belki.” (Kent Konseyi)

Kutu 11.3.Müstakil bahçelerden yüksek apartmanlara: kat yüksekliği sorunu

“...bunula ilgili birtakım araştırmaların yapılması gerekiyor. Yani bu bölgede yaşayan insanların mal sahibi, kiracı kaç kişi, ruhsatlı- ruhsatsız ne kadar ev var, işte kaç kişilik ailelerden oluşuyorlar, gelir düzeyleri nasıl, komşuluk ilişkileri nasıl, işte kültürel düzeyleri nasıl bu araştırma yapıldıktan sonra üretilen projelerin çoğu, yani düşünün siz bu kültürü, bahçede yaşantı kültürünü apartmanda da yapabilirsiniz, eğer projenizi ona göre yaparsanız. Kat bahçeler oluşturabilir, aralarda ortak buluşma alanları oluşturulabilir, çamaşır serme terasları oluşturulabilir. Yani bunların hepsi o şu anda yaşayan kültürün de orada daha sıhhi bir ortamda yaşamasını sağlayacak projeler üretilir. Yani bunların hepsi mümkün. Aslında Batı’da yapılan örneklerde bu tür projeler, bu tür büyük kapsamlı projeler hep yarışmayla elde edilir. Maalesef Türkiye’de yarışma mekanizması hiç kullanılmıyor, proje yarışması mekanizması hiç kullanılmıyor. Ya bu da tabi zaman içerisinde oturacaktır inancındayım. Yani buna daha zaman var diye düşünüyorum ama yarışma ile elde edilecek projede siz belki 30 tane 40 tane değişik alternatifi bir anda görüyorsunuz orada yapılacak olan çalışmayla ilgili. Bu bir avantaj. Pek çok şeyi bir anda değerlendirebiliyorsunuz, bir kişiye mahkum kalmıyorsunuz. Dolayısıyla bence bu çalışmalarda muhakkak yarışma mekanizmasının da değerlendirilmesi lazım, kullanılması lazım. (...) bu kat yüksekliği konusu, biz asla yüksek katlı binalara karşı değiliz. Yani mimar olarak böyle bir şeye karşı gelmemiz zaten mümkün değil. Bizim tek karşı olduğumuz şey şu; şimdi biliyorsunuz (...) şeker fabrikasının orada TOKİ oraya yüksek katlı yapılmasına izin veriyor Karapınar’a veriyor. Şimdi arada tek tük böyle alçak katlı yüksek katlı onu düşünün 10 sene sonrasını. Onu emsal gösterip yanındakiler de yükselmeye çalışacak. Ya şehir merkezi tamamen böyle yükselecek, etrafta hiçbir şey kalmayacak, herkes şehrin merkezinde yaşayacak. Dışarda konutlarda da kimse yaşamayacak ya da bir şey, yani şimdi işte bunun stratejik planı yok. Ya ben arkadaş şu bölgede yüksek katlı yapacağım. Çünkü bizim hava limanımız var, uçak iniş kalkış mani hattı denen bir hat var, bununla ilgili de bina kat yükseklikleri sınırlı. Buna yönelik bir çalışma yapılabilir. Ya şu bölge yüksek katlı, bu bölge, nasıl İstanbul’da yapılmış. Maslak bölgesinde işte Mashatten diyorlar işte Manhattan’i oraya uyarlayarak , o bölgede yüksek katlı gökdelenleri vermişler. Ha tabi alt yapı çalışmalarını ona göre yönlendirmiş mi yönlendirmemiş mi onu bilmiyorum ama en azından ona sahip, yani ona göre yol yaparsınız, ona göre metro vesaire şu bu gerekli tüm alt yapıyı o bölgeye yönlendirirsiniz. O bölgeye ona göre bir altyapı planlarsınız. Yani planlı şehirleşmek budur. Aksi takdirde TOKİ gelip buraya yüksek katlı yapar, (...) bunun sonu plansız diyeyim plansız gelişme. Gecekondu yapmaktan farkı yok o işin. Yapılmasın demiyoruz, yüksek katlı bina yapılsın, yapılmasın demiyoruz ama bir kural çerçevesinde bir nizam çerçevesinde, bir düzen çerçevesinde, bir plan çerçevesinde.” (Mimarlar Odası)

Kutu 11.4.Çevre odaklı bir kentleşme:

“... bu bin yıllık kalkınma programı diye Habitat’ın Dünya Bankası’nın kalkınma programında bir hedef var. Bin yıllık kalkınma programının bir sürü alt başlıkları var, bir tanesi şu aslında; sürdürülebilir kalkınma sürdürülebilir kentleşme kavramı. Yani biz bugün kentlerimize her ne yapıyor isek bu mutlaka gelecek kuşakların yaşayacağı ortamları olumsuz yönde etkilemeye neden olur. Yani çevreye karşı çok vahşice bir yapılaşma içinde yaklaşmamamız lazım. Şöyle söyleyelim belki; bu kentsel dönüşüm projelerinde ve toplumsal kalkınmada insan odaklı olmak belki ilk başta çok pozitif gelebilir. Ben insan odaklı bir kentleşme ve kentsel dönüşüm projelerinin çok yanlış olduğunu düşünüyorum. İnsan ve çevre odaklı olmak durumundayız. İnsan odaklı olursunuz, insanların konut sorununu çözersiniz ama çevreye zarar verirsiniz. Siz su havzalarına, verimli topraklara, nehir kenarlarına konutlar yaparak belki insan merkezli, insanların sorunlarını çözen bir şehirleşmeyi oluşturmuş olursunuz belki ama çevreye zarar verirsiniz. Su havzalarına, tarım alanlarına, yer altı sularına, çevreye zarar vermiş olursunuz. O yüzden çevre odaklı olmamız lazım. Yani biz çevreden daha, şöyle söyleyeyim yani biz de bir canlı türüz ve diğer canlı türlerinden bir üstün tarafımız yok. O yüzden her şeyi merkeze alarak etrafımızdaki doğal ortamı böyle vahşice yapılaşmalarla değiştirmemizin dönüştürmemizin çok yanlış olduğunu düşünüyorum. O yüzden insan ve çevre odaklı bir kentleşme projesinin hayata geçirilmesi lazım. Bu da neyi gerektiriyor; mutlaka Çevre Etki Değerlendirme raporunun iyi hazırlanması gerekiyor. Ya konut alanının yapılacağı yerlerde gideceksiniz çevre mühendisliği odasından, çevre mühendisliği bölümündeki ilgili uzmanlardan, çevre derneğindeki kişilerden bunun çevre etki değeri nedir noktasında ki burda çeşitli kuruluşlar da var mutlaka her bir proje için bunların hesaba katılması lazım. Aksi takdirde yani çevreye zarar veren ve kendi yaşamış olduğunuz doğal ortamı mahveden bir kentleşmenin son kertede hiç kimseye bir faydası olmayacaktır. Ben bu boyutunun da çok önemli olduğunu ve çok ihmal edildiğini düşünüyorum.” (Kent Konseyi)

Kutu 12. Mekânın sosyoekonomik yapısının dönüşümü

Kutu 12.1.Yerel halkın ifadeleri

“Biz yine kiraya gideceğiz. Buralardan ev alınmaz, çok pahalı satılıyor buranın evleri. Artık yukarıya taraf, aş nerede iş orda hesabı. Durumlar karıştı yani anlayacağın iyiydi ama karıştı. Kötüydü ama böyle de olunca karıştı iş. Şans tanımıyorlar, tanısalar.” (Kadın, 46, Erenköy)

“Ya kiracı olanlar da hak sahibidir ama şu anda kiracılar da mağdur duruma düşebilir ama, yani hak sahipleri zaten bir mağdur duruma geçecek, kiracılar zaten mağdur durumda. Hak sahipleri de mesela buradan bir kiraya gidecekler. Onlar yıllarca adam evini yapmış, şey yapmış oturmuş sonuçta onlar için kolay olmaz yani bir yere kiraya gitmek. Ama kiracıysa sonuçta ben kiracıyım yine oraya çıkar giderim der yani.” (Erkek, 23, Erenköy)

“Dönüşüm yapıldıktan sonra da bu mahalle de kalmak istiyoruz. Hem çevreye yakın, çarşıya yakın, hastaneye yakın.”(Kadın, 26, Karapınar)

“Hepsi çalışır bunların, yetiştiremeyecek ki zaten. (...) 800 milyon emekli alan adam zaten nereden baksan 300 milyon krediye ödeyecek. Ben 60 yaşındayım misal ben 30-40 milyarlık krediyi çektim, 300 milyon 300 milyon her aday ödeyeceğim, e ben ölsem ne olacak ya o. Ya ömrün yetişmeyecek ki zaten. Zaten hacizli, ipotek var, öyle bir durumda banka el koyuyor. Benim misal aylığım var, ne yapacağım. Benim elime gelecek 500. 500 lirayla bir aile nasıl geçinir ya. Daha elektriği, doğalgazı vesairesi yok. Bahçe düzenlemesi veyahut da kapıcısı yok bunların ya nasıl geçinecek bunlar. Bak ben 2 paket sigara içiyorum 300 bin lira ayda. Bak daha çocuklarım var, evlenecekler var, benden bir sermaye bekleyenler var ben hangisine yetiştireceğim. Ne olacak yetiştirmeyince o çocuklar. Vermeyince ne olacak, okutacaksın o çocuğu yurtlarda veyahut da dışarda ne olacak o çocuk orada. Yurt parası ödeyemedin, ev tutsa arkadaşlarıyla zaten dışlanacak uyamayacak çünkü e nolacak o çocuklar. (...) göndermezsen, para olmazsa ne yapacaklar bu çocuklar, ya esrar satacak ya gayri meşru yapacak. Yani TOKİ hiç, ama müteahhit gireydi ev kendilerinin yerinde, iyi kötü bir daire alırdı, borçlanmazdı, iyi kötü evinde otururlardı yine. Dediğim gibi yani müteahhit daha avantajlı, avantajlıydı. Halka faydası vardı, halka göre TOKİ’nin faydası yok, ev sahiplerine. O yüzden kalkıp da Salih Koca veyahut da imar müdürü, veyahut da belediye reisi biz sizi mağdur etmeyeceğiz. Ya mağdur etmeyeceksin de nasıl edecen, bana izah edin ya. Zaten oraya gelenler yardım için geliyor, kendi taraftarları. Benim burada bir tane arkadaşım var, ikimiz çıktık konuştuk, tamam mağdur etmeyeceksin de söyle nasıl? Sen diyor gelme diyor, ben senle şey yapamam. Ya nasıl yapaman ya sen beni mağdur etmeyecen de nasıl mağdur etmeyecen söyle biz de bilelim. (...) Desin ki arkadaş hepinizi borçlandıracağım, hepinize daire vereceğim ama senin dairen senin evin, şu ön kat, şu evin sayıyorum enkazına arsanıza 10-15 milyar 25 milyara sayıyorum. Ama benim vereceğim daire 100 milyar, 130 milyar, ben sizi her birinizi 50-60 milyar borçlandıracağım, bankadan kredi çekip gider öder bir daire sahibi olursun demiyor adam. (...) bunlar vatandaşı soymaktan başka bir şey değil ki.” (Erkek, 60, Karapınar)

“TOKİ gelirse biz de kiraya çıkacağız yine başka yere. Bir duyduk ki kiracılara da aynı parayla oturma yeri verecekmiş dediler. Onlar mağdur duruma düşmesin diye, onlara da ayrı bir kiralık ev verin demiş. Öyle olsa bizim için iyi olur, ev aramayız gireriz kaç liraysa.” (Kadın, 40, Alanönü)

“Aman TOKİ çıkarsa valla biz yine dışarıda kaldık kiracı. İnan bak o TOKİ yüzünden biz açıkta kaldık. Yok, Eskişehir’de ev bulamıyorum. TOKİ’ye çıkacaklar kapıyorlar, bizi ağzımız açık kalıyoruz.”(Kadın, 42, Alanönü)

Kutu 12.2.Mahalle muhtarlarının ifadeleri

“ 75’likler 90’lıklar karışık, ama sonuçta 75’liklerin tamamı tapusuzlara 90’lıkların içinde de var, yeri büyük olup da 90’lık hak eden insanlar da var yani. Tamamen tapusuz olup da 75’lik diye bir kaide yok. Ha şimdi ben bunu niye söyledim, buradaki insanlarımız diyor ki aa bizim evi alacaklar biz Erenköy’e gideceğiz. Bizim burada başkan açıkladı bizim burada öyle bir statü yok. (...) ada o adada kaç insan yaşıyorsa oradaki blokta oturacak, o ada içerisinde. Ha ne olur, o ada içerisinde şu anda 30 tane ev vardır 2 blok yaparsın ya da bilemedin 3 blok yaparsın 8 katlı veya 6 katlı dörder daireden bir tanesinde 24 daire yapar. 3 tanesinde 72 daire yapar. E olanı 30 ev zaten, geriye kalan boş alana da çevre düzenlemesi, bilmem ne tesisi, yeşil alan, çocukların oynayabileceği, hanımların spor yapabileceği bir mekanizma oluşacak haliyle. Onun için aynı ada içerisinde olacak. Ha nolur vatandaşın evinin yönü o tarafa bakıyordur bu tarafa bakar en fazla bu olur. Ada bazında olacak. (...)Yani vatandaş burası böyle olunca yukarısı gündeme geliyor ve yukarıda şöyle bir olay var belki biliyorsunuz; 75 metrekarelik hak sahibi olanların tamamı tapusuz. Hal böyle olunca tapusuzların tamamı 75 metrekareliklerin tamamı Erenköy bölgesindeki TOKİ alanına yerleştirildi. Diğerleri 90lık, 115lik, 125’lik, orada da var 90’lık ama büyük etaplar hep tepeye yapıldı, Karapınar bölgesine yapıldı. (Karapınar muhtarı)

Kutu 12.3.Çevre ve şehircilik il müdürlüğünün ifadeleri

“İnsanlar şu koşullar altında bile çok fazla borçlanıyorlar. Çünkü maliyetler fazla. Bu maliyetleri azaltmak için birtakım orada ekstradan şeyler yaptılar, otel falan var, alışveriş merkezi falan. Gene de maliyetler biraz fazla. Ama burada herhangi bir kredilendirme falan söz konusu değil, maliyetler üstünden bildiğim kadarıyla borçlandırılıyor insanlar. Dediğimiz anlamda gecekondur olanların durumu biraz kötü orada. Yani çünkü enkaz bedeli üstünden hak sahibi oldular. 3 bin lira 5 bin lira taş çatlasın oradaki binalar. 60 bin 70 bin lira da maliyet çıkmış olsa 55 bin liraya kadar bir borçlandırmayla bu işe girmiş oluyorlar. Yani ödemeleri çok zor tabi bu koşullar altında. (...) Özellikle düşük gelirli olanlar için biraz sıkıntı yaratacak gibi görünüyor ve aynı yerde çok az sayıda da olsa kiracılar var. (Mesela böyle dönüşüm projelerinde sizce oradaki daha önceden yaşayan halkı orada tutmak veya kiracıları orda tutmak için ne gibi önlemler alınabilir?) Yani bu kaçınılmaz bir sonuç oluyor. ..yani maalesef mevcut ekonomik düzen altında, mevcut kanunlarda böyle bir şey yapma imkanı yok. İnsanlar da böyle bir şey zaten beklemiyor. İnsanlar istiyorlar ki ya buraya müteahhit gelsin, buradan işte 4 katlı bir bina yapsın, 2 daire bana versin ben birinde oturayım birini kiraya vereyim. İnsanların beklentisi zaten bu yönde. Yoksa hani biz burada mevcut dokuyu koruyalım, insanlar burada mutlu yaşıyorlar, oh ne güzel, işte şey yapalım burada insanlara sadece güzel sosyal donatılar verelim. İnsanlar bunu beklemiyor sosyal donatı falan istemiyor. Yani kiraya vermek istiyor, maksimum rantım neyse onu ben alayım buradan istiyor. Yani o yüzden mevcut piyasa koşullarında dönüşmeyecek yerlerde mecburen dönüşüm projeleri uygulanmak zorunda. (...) Buna istediğimiz ismi verebiliriz.

Soylulaştırma da diyebiliriz, işte insanların başka yerlere gönderilmesi diyebiliriz, ama sonuç itibariyle bu insanların da talebi. Sadece yani kimse demiyor ya biz burda mutluyuz, mahallemiz iyi, komşularımız çok iyi, anlaşıyoruz öyle demiyor. Oraya mahalleye geldiğiniz zaman bana kaç daire vereceksiniz diyor.”(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

Kutu 12.4.Kent konseyinin ifadeleri

“Bu tür projelerin bazılarının sosyal yönünün güçlü olması lazım. Her şeyi rant üzerinden düşünmemek lazım, yani müteahhite ya da işte oradan konutu yapalım, 2 kat konut yapalım oraya ve sattıklarımızla onun maliyetini karşılayalım mantığı her proje için doğru olmayabilir. O tür yoksul insanların yaşadığı ve kentin tarihi dokusunun güçlü olduğu yerlerde gerekirse devlet zarar edecek bence, o dokuyu bozmaması adına. Başka yerlerden, rantı yüksek olan başka yerlerden gelir elde ederek orayı finanse edebilir bence. Şimdi şehrin o bölgesi kentin gelişimine ayak uyduramamış bir bölgeydi. Şu anki yapılan proje sonrasında orası bir cazibe merkezi haline gelir mi şu an tam onu bilemiyorum yani. Oraya 5 yıldızlı otel şeyi de var sanırım, yani belki manzarası itibariyle şey olabilir ama Odunpazarı bölgesi orayı cazibe merkezi haline getiriyor. Orayı cazibe merkezi haline getirdiğin zaman da alt gelir gruplarının kalamayacağı, barınamayacağı bir yere dönüşür. Çünkü cazibe merkezi olan yerler kirası pahalıdır, giderleri pahalıdır, şeyi artar, yaşam maliyetleri artar. Yaşam maliyetlerinin arttığı bir yerde yoksul insanlar kalamazlar, barınamazlar. Bir de böyle bir durum söz konusu. (...)Şu soruya da verilecek bir cevap yok yalnız; bunu eleştiren kişilere diyorlar ki iyi o zaman peki o yoksul insanlar için siz ne vadediyorsunuz, ha siz ne yaptınız gibi bir şey var. Ha ben siyasi bir aktör değilim, bu kenti veya yönetenler veya atanmışlardan biri değilim, ama bir sivil toplum kuruluşu temsilcileri olarak buradaki fikirlerimizi söylüyoruz. Orada da şunu söylüyoruz yani, daha iyi projelendirilebilirdi. Ben kentsel dönüşüme karşı bir insan değilim, buna taraftar olan bir kişiyim kişisel olarak, ama şu an Türkiye’deki yapılış biçimindeki yanlışlıkları söylüyorum. Bunu söylemek demek, buna, sürece bir takoz koymak anlamına gelmez. Biz istiyoruz ki her bölgeye her mahalleye oradaki insanların ihtiyaçlarına, kentin dokusuna göre projelendirilsin. Yoksa ona uygun olmadan binaların yapılması maalesef faydadan çok zarar getirebilir ileriye dönük.”

“... kentsel dönüşüm projelerinin aynı zamanda farklı sosyo ekonomik grupları bir arada tutan özelliğinin mutlaka ve mutlaka olması lazım. Yani çok tuhaf gelecek belki ama o konutların içerisinde lüks konutların da olması lazım. Zenginle yoksulu birbirinden ayırmamız lazım. Mekânsal ayrışmanın sosyal ayrışmaya neden olmaması lazım. Eğer mekânsal ayrışma olur, zenginlere ayrı toplu konut projeleri yoksullara ayrı toplu konut projeleri şeklinde bir kentsel dönüşüm olacaksa ileride zenginle yoksulun birbirinden mekânsal olarak ayrıştığı bir Türkiye sosyal yönden de ayrışır. Sosyal yönden ayrışan bir Türkiye’nin siyaseten de çok ciddi sıkıntıları olur diye düşünüyorum.

O yüzden mutlaka bütün bu projelerde kentin cazibe merkezi veya kenar mahalle fark etmeksizin bütün gelir gruplarını oraya taşıması lazım, ayrıştırmaması lazım. Buna çok dikkate dilmesi gerekiyor. Eğer bunu yapamaz isek maalesef kentsel dokudaki o eşitsizlikleri yeniden üretmiş oluruz yeni toplu konut projeleriyle. Hatta bu daha fazla ayrıştırmış olur çünkü şu an belki belli mahallelerin belli bölgelerinde lüks konutlar var ama hemen yolun karşı tarafına geçersiniz daha orta halli ya da alt gelir grupları konutları gibi bir yapı var şu an bütün kentlerimizde, ama şimdi artık semt semt olarak ayrışacak. Ya da kilometrelerce aralarında mesafe olacak. Yoksulla zengini birbirinden ayrıştırırsanız empati ortadan kalkar, zengin yoksulun halinden anlamaz hale gelebilir, bir kuşak öyle sosyalleşir ve yoksulları kendine bir düşman olarak görebilir, onlarla arkadaşlık etmez. Zaten okulları da ayrıştı, tüketim mekânları da ayrıştı. Yaşama mekânları da ayrıştığı zaman biz aslında toplumu biraz bölüp parçalama gibi bir şey sosyo ekonomik anlamda söylüyorum, bir gidişata doğru bu çok riskli olur diye düşünüyorum. Eğer siz kentsel ayrışmaya neden olursanız bu kentsel dönüşüm projelerinde o zaman o ülkenin bütün toplumsal sorunları, ister dinsel ister etnik ister hangi sosyo ekonomik- kültürel boyuttan besleniyorsa beslensin oradaki bu ayrışmayı daha da güçlendirmiş olursunuz. Bizim birlikte, bir arada, hep beraber olabileceğimiz bir kentsel dönüşüm projesini hesaba katmamız lazım.”(Kent konseyi)

Kutu. 12.5. Mimarlar odasının ifadeleri

“Şimdi burada en önemli şey kentsel dönüşüm çalışmalarında tabi bizim amaçladığımız, bizim kriterlerimizin başında gelen şey orada daha önce yaşayan nüfusun yine aynı şekilde kentsel dönüşüm çalışması bittikten sonra da orada yaşamasını amaçlamak. Tabi ki kentsel dönüşüm uygulanacak olan bölgelerde genelde az gelirli insanlar oturuyor, az gelirli nüfus tabakasına hitap ediyor Eskişehir ölçeğinde baktığımızda. Tabi ki bu onların belki de tek gayrimenkulleri tek mülkleri. Onları ellerinden alıp yine aynı yerde başka bir konut vermek gibi anlaşılmamalı. Yani daha sıhhi daha fenni bir konut vermekle anlaşılmamalı kentsel dönüşüm. Çünkü buradaki yaşayan insanların şehirde işte Atatürk Bulvarında veyahut da Hasan Polatkan Bulvarında yaşayan insanların kültüründen biraz daha farklı yaşantılar, bahçeli evleri var genelde, tek katlı evler olduğu için bunlar. Komşuluk ilişkileri çok daha farklı, kültürel faaliyetleri son derece farklı. Burada kendilerine özgü kültürleri var aslında, mahalle kültürü. Eski kültürü devam ettiriyorlar bu bölgelerde. Tabi ki o fiziki ortamı kaldırıp tabi daha fenni daha sıhhi, daha işte ne bileyim insanların daha uzun süre oturabileceği konutlar üretmek amaçlardan bir tanesi. Bunu yaparken de yüksek katlı binalara yani tek katlı evlerde bahçeli evlerde yaşamaya alışmış olan insanları, o kültürü bu binalarda yaşatmaya çalışmalarını düşünmek birazcık şey oluyor, hayalperestlik oluyor. Tabi o insanların kültürü bu evlere geçince değişiyor. Yani böyle bir kültür erozyonu yaşıyorlar. Yaşamak istemeyenler gidiyorlar başka yerlere yerleşiyorlar. Bir başka sıkıntı da tabi bu yapılan sitelerde veyahut da yapılan binalarda birtakım masraflar çıkmaya başlıyor.

Yani ne gibi masraflar; aidat masrafı, site bakım masrafları, güvenlik masrafları işte ne bileyim doğalgaz masrafları, işte yani eskiden başlarına hiç gelmemiş olan, hiç düşünmedikleri birtakım ciddi rakamlar çıkmaya başlıyor insanların karşısına. Tabi bir müddet sonra da ekonomik sıkıntılara düşüyorlar. Çünkü çok büyük gelirleri yok buradaki yaşayanların çoğunun hepsinin demeyeyim ama çoğunun çok büyük oranda geliri düşük seviyede. Ha bunları karşılayamamaya başlıyorlar bu da sıkıntı oluyor ve gidiyorlar ya satabiliyorlarsa satıyorlar veya icra yoluyla alınıyor o evleri ellerinden. Gidiyorlar başka bir yerde başka bir çöküntü bölgesi oluşturuyorlar. Bu da başarıya ulaşmamış bir kentsel dönüşüm projesi örneği. Ya neticede tabi ki Karapınar 1 Projesi'ndeki bu benim söylediklerimin projelendirmede işte şeyde dikkate alınıp alınmadığını çok fazla detaylı bilemiyorum açıkçası.” (Mimarlar Odası)

Kutu 13. Birinci etap projesinden memnuniyet

“...ben başka mahalleleri bilmem Karapınar da vardı aynı anda, Alanönü de vardı, Erenköy de vardı, onları bilmem ama, benim mahalleimde herkesin memnuniyeti %100'dür. Binasını verip ev alanlar buradan. (...) Bende de var işte şu boğazda. Komşuların evlerini yıktılar orada. Onlar verdiler. Ama anlaşma sonucu onları aldı vatandaş ve bir de göre göre aldılar yani projeyi önüne koyarak. Yoksa sen şuraya sen şuraya diye bir şey yok yani. Anlaşarak. (Yani herkes istediği yere?) Tabi tabi vatandaşın istediği yere verdiler. (Sıkıntı yaşayan, mağdur olan oldu mu?) Hayır, bende olmadı hiç öyle.” (Huzur muhtarı)

“Mesela bizim yukarısı büyük, iki 90'lık vermiş, iki 90'lığı da yani şey vermedi. Birini ödemeli verdi. 64 milyar falan ödemeli verdi. Hakkını vermediler yani açıkçası. (İtiraz?) Yapamıyorsun ki. Toplu olduğu için. Herkes itiraz etseymiş olacakmış. Ama 3-5 kişi itiraz ettiği için olmadı yani. Herkes gidip konuştu, kime ne kadar verildiğini. Mesela Kevser yengenin 2 dairesi var, o büyük ev istedi, ona bir tane büyük ev düştü artı 19 milyar borç. Onlar anlaşıldı. Herkes anlaştı. Biz bu mahallede 3-5 kişiydik, itiraz edenler, yani hakkımızı vermedi diye, e 3-5 kişi olduğu için şey olmadı. Bizim burada herkes ne ödeyeceğini, ne kadarlık evde oturacağını biliyor. (Biliyorlar madem genel olarak memnunlar mı durumdan?) Memnun olmak zorundalar. Yani şöyle memnunlar, mesela kötü evler memnun, gecekondular mesela tapusu yok, 75 metre kare ev düştü onlara. Onlar tabi memnun olacak. (...) Ama ev kötü, tapu yok. Devletin arsası yani, onlar tabi memnun olacak. Müteahhit alsaydı çok güzel verirdi belki. Bunlar işte yerini doğru dürüst vermedi yani. Büyükşehir mi Odunpazarı mı bizim onlardan bilgimiz yok da yalnız bizim evler zararına gitti. Burada birebir ev alan olmadı, bir çok kişi ödemeli aldı.” (Kadın, 28, Erenköy)

“Çok iyi oldu oralar da. Boş araziydi, hep gecekonduydu. Daha düzenli daha temiz oldu. Birkaç kez karşılaştım birileriyle, memnun olduklarını, çok sevindiklerini onlar da söylediler yani. Onlar da merdivenliydi, dar dar sokaklar kömür çıkmaz, odun çıkmaz. Onlar da ne kadar eziyetli, köy yeri gibi şehrin ortasında. Şimdi ne kadar güzel düzenlendi, herkes kombide oturacak. Yaşlılar da ölmeden biz de oturalım diyorlar, seviniyorlar öyle yerlerde görmek istiyorlar. Benim annem de seviniyor, ölmeden önce ben de göreyim diyor, duşa kabinli bir evim olsun diyor mesela ne bileyim mutfak dolaplı, kaloriferli bir dairem olsun diyor, onlar da özeniyor. (Kadın, 36, Karapınar)

“Ya şimdi oradakilerin zaten tapusuz. Mesela gecekondu onların, gelmişler arsaları çevirmişler kendileri yer yapmışlar, sonradan belediye tapu gibi geçici bir şey vermiş seçim zamanları. Memnun olacaklar, zaten onların orada kendi tapusu yok zaten.” (Erkek, 70, Alanönü)

Ek 13
Fotoğraflar

Fotoğraf 1. Hayvan yetiştirildiğini gösterir fotoğraf

Fotoğraf 2. Hayvan yetiştirildiğini gösterir fotoğraf

Fotoğraf 3. Sebze yetiştirildiğini gösterir fotoğraf

Fotoğraf 4. Belediye evleri

Fotoğraf 5. Göçmen evleri

Fotoğraf 6. Komşular arası yardımlaşma

Fotoğraf 7. Oturulmakta olan kerpiç bir ev

Fotoğraf 8. Yıkılmaya yüz tutmuş bir ev

Fotoğraf 9. Karapınar mahallesinin tek alışveriş mekânı, bir bakkal

Fotoğraf 10. Kapı önü muhabbetleri

Fotoğraf 11. Müstakil ve bahçeli evler

Fotoğraf 12. Ara bir mekân olarak avlu

Fotoğraf 13. Huzur mahallesi bilgilendirme toplantısı

Kaynak: Huzur muhtarı facebook adresi

Fotoğraf 14. Odunpazarı belediye başkanı ve meclis üyelerinin Karapınar ziyareti

Kaynak: Sakarya Gazetesi, 27.05.2012

Fotoğraf 15. Mahalle çeşmelerinden biri

Fotoğraf 16. Bardakçı köyü sosyal yardımlaşma ve dayanışma derneği

Fotoğraf 17. Müstakil komşuluklar

Fotoğraf 18. Birinci etap konutları, esnek dönemin fordist ürünleri

Fotoğraf 19. Birinci etap TOKİ konutları ve ikinci etap evleri

Fotoğraf 20. Erenköy pazar ve park alanı

Fotoğraf 21

Fotoğraf 22

Fotoğraf 23

Fotoğraf 24

Fotoğraf 25

Fotoğraf 26

Fotoğraf 27

Fotoğraf 28

Fotoğraf 29

Fotoğraf 30

Fotoğraf 31

Fotoğraf 32

Fotoğraf 33

Fotoğraf 34

Kaynakça

- Akkar, M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 2, 29-38.
- Alp, İ. (2005). Kentsel dönüşüm- kentsel mekânın yeniden üretilmesi sürecinde yönetim ve uygulama araçları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Aslan, Ş. (2005). 1970li yıllarda İstanbul'da katılımcılığın örneği bir yerel kent deneyimi; 1 Mayıs mahallesi. *İstanbul'da kentsel ayrışma*. (Ed: H. Kurtuluş). İstanbul: Bağlam Yayıncılık, ss.267-286.
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, kimlik ve küreselleşme*. (2. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Ataöv, A., Osmay, S. (2007). Türkiye'de kentsel dönüşümüne yöntemsel bir yaklaşım. *METU JFA*, 2 (24:2), 57-82
- Atkinson, R. (2005). Kentsel dönüşüm, ortaklıklar ve yerel katılım İngiltere deneyimi. *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması* (Ed: D. Özdemir, vd.). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını, ss.87-98.
- Atkinson, R. (2010). Kentsel dönüşüm, yerel halk katılımı ve değişim. (Çev: Dilek Özdemir). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. (Ed: D. Özdemir). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.51-78.
- Avar, A.A. (2009). Lefebvre'nin üçlü –algılanan, tasarlanan, yaşanan mekan- diyalektiği. içinde Mimarlık ve mekan algısı. *Dosya 17*. Ankara: Matsa Basımevi. ss.7-16.
- Bal, H. (2011). *Kent sosyolojisi*. (5. Baskı). Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Balcı, A. (2004), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Başaran, İ. (2008). *Kent ve Yerel Yönetim*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Bayraktar, E. (2006). *Gecekondu ve kentsel yenileme*. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

- Bayraktar, E. (2007). Kentler ve Gelişme Sürecinde Konut Talebi ve Hedef Kitleler. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Budak, S. (2006). Yeniden Yapılanma, Avrupa Birliği ve Kent. *Kamu Yönetiminden Planlamaya Yeniden Yapılanma Sempozyumu*. İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, ss. 98-104.
- Böke, K. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (3. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Castells, M. (1997). *Kent, sınıf, iktidar*. (Çev: A. Erendil). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Demirsoy, M.S. (2006). *Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi, Lübnan Solidere Örnek Alan İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Doğan, A. E. (2010). Kent konseylerini “kent hakkı” açısından yeniden düşünmek. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 25, 93- 106.
- Dündar, Ö. (2003). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma. *Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, ss.65-74.
- Dündar, Ş. G. (2010). Kentsel gerileme’den kentsel rönesans’a dönüşüm: Newcastle Upon Tyne, İngiltere. *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama Avrupa deneyimi*, İstanbul uygulamaları. (Ed: D. Özdemir). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.147-173.
- Erden, D. (2004). Kentsel koruma ve yenileşmede dönüşüm projeleri – Eyüp rehabilitasyon projeleri. *Planlama Dergisi*, Sayı: 30(4), 79-89.
- Erten, M. (1999). *Nasıl bir yerel yönetim?*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Falay, N. (2008). Yönetişim ve bölgeselleşme kıskacında yerel yönetimler. *İktisat Dergisi*, sayı.500, 3-6.

- Genç, F. N. (2008). Türkiye’de kentsel dönüşüm: mevzuat ve uygulamaların genel görünümü. *Yönetim ve Ekonomi*. 15(1), 115-130.
- Genç, F. N., Yılmaz, H. ve Özgür, H. (2008b). *Dönüşen kentler ve değişen yerel yönetimler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Giddens, A.(1997). *Sociology*. (Third edition). Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A.(2000). *Tarihsel materyalizmin çağdaş eleştirisi*.(1. Baskı). (Çev:Ü. Tatlıcan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Goff, J. (2000). Ortaçağ kenti. *Şehirler ve kentler*. (2. Baskı). (Ed: M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi. ss.169-189.
- Göksu, E. ve Bal, E. (2010). Türkiye’de neoliberal mekansal gelişim stratejisi olarak kentsel dönüşüm projeleri. *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. (Ed: D. Özdemir). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.256-284.
- Görgülü, T. (2009a). Kentsel yenileme, Batı ve Türkiye örnekleri. *Yenimimar Dergisi*, 72.
- Görgülü, Z. (2009b). Kentsel dönüşüm ve ülkemiz. *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu*.
- Görgülü, Z., Dinçer,İ.,Enlil Z. vd. (2006). İstanbul, mahalle ölçeğinde kentsel dönüşüm modeli Küçük Bakkalköy örneği.
- Göz, A. C. (2008). Kentsel dönüşümün esasları ve İskoçya Whitfield örneği. *Yerel Siyaset*, Yıl 3,Sayı 31, 8-12.
- Gümüşboğa, B. (2009). Katılım ekseninde kentsel dönüşüm: Altındağ Aktaş Mahallesi örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Gündoğdu, İ. (2008). “Kentsel dönüşüm” ve TOKİ: ‘yeniden dağıtımçı’ kentsel siyasalardan birikim amaçlı “otoriter-devletçi” kentleşmeye geçiş. *İktisat Dergisi*. sayı:499,70-78.

- Gürler, E. (2003) Kentsel yeniden üretim süreci üzerine karşılaştırmalı çalışma: İstanbul örneği. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, 113-158.
- Hague, C. (2005). Konut alanlarının dönüşümü ve yenileme projelerinde başarı. *Uluslararası kentsel dönüşüm uygulamaları sempozyumu İstanbul 2004 Küçükçekmece Belediyesi atölye çalışması*. (Ed:D. Özdemir, P.Özden, S. Turgut). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını. ss. 178-186.
- Harris, C. D., E. L. Ullman. (2002). Kentin doğası. *20. yüzyıl kenti*.(1. Baskı). (Çev:B. Duru- A. Alkan). Ankara: İmge Kitabevi. 55-75.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal adalet ve şehir*. (Çev:M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hatt, P.K., Reiss, A.J. (2002). Kentsel yenileşmelerin tarihi. *20. yüzyıl kenti*.(1. Baskı). (Çev:B. Duru- A. Alkan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Holton, R.J.(1999) *Kentler kapitalizm ve uygarlık*. (Çev:R. Keleş). Ankara: İmge Kitabevi.(1. Baskı)
- Huot, J., Thalmann, J., Valbelle, D. (2000). *Kentlerin doğuşu*. (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- İlkme, M. (2008). Kentsel dönüşüm ve Bursa raporu. Bursa: *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*.
- İslam, T. (2006). Merkezin dışında: İstanbul’da soylulaştırma. *İstanbul’da “Soylulaştırma” eski kentin yeni sahipleri*. (Ed: D. Behar, T. İslam). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İslam, T. ve Enlil, Z. (2010). 5366 sayılı yasa merkezli dönüşüm ve Sulukule örneği: belediyenin hedefleri ve yaşanan gerçeklik. *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. (Ed: D.Özdemir). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.317-334.

- Kara, M. ve Palabıyık, H. (2009). 1980 sonrası Türkiye’de konut politikaları: toplu konut idaresi başkanlığı (TOKİ) gecekondü dönüşüm uygulamaları. *Uluslararası Davraz Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- Karayalçın, M. (2010). *Konut bunalımı kent rantları ve proje muhafızları*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Karayalçın, M. (2009). Kentsel dönüşüm projeleri için kavramlaştırma önerileri ve Dikmen Vadisi deneyimi. *Konut Sempozyumu*, İTÜ Taşkışla. ss.1-10.
- Karpat, K. (2003). *Türkiye’de toplumsal dönüşüm*. (Çev: A. Sönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1972). *100 soruda Türkiye’de şehirleşme, konut ve gecekondü*. (1. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Keleş, R. (1972). *Şehirciliğin kuramsal temelleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Keleş, R. (1976). *Kentbilim ilkeleri*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. (2. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.
- Kılıçbay, M. A. (2000) *Şehirler ve kentler*. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kıray, M. (1972) *Örgütlemeyen kent*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kocabaş, A. (2006). *Kentsel dönüşüm (/yenileş(tir)me): İngiltere deneyimi ve Türkiye’deki beklentiler*. (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Koç, T. (2008). Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi Yerel Seçimlere Yaklaşırken Genel Bir Çerçeve. *İktisat Dergisi*, sayı.500, 48- 55.
- Koç, E. ve Gül, A. (2003). Kentsel dönüşümde imar uygulama araçları. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu. s. 280-294.

- Koçak, H. ve Tolanlar, M. (2008). Kentsel dönüşüm uygulamaları (Aydın ve Afyonkarahisar örnekleri). *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2):397-415.
- Kurtuluş, H. (2006). Kentsel dönüşüme modern kent mitinin çöküşü çerçevesinden bakmak. *Planlama Dergisi*. (2),7-11.
- Kurtuluş, H. (2007). Devlet, sermaye ve kentsel arazi bağları çerçevesinde kentsel dönüşüm. *Ölçü Dergisi*. , 72-77.
- Kurtuluş, H. (2008). Kentsel dönüşümün politik ekonomisi. *İktisat Dergisi*. Sayı:499, s. 26- 33.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Martindale, D. (2005). Şehir kuramı. (Çev: F. Oruç). *Şehir ve cemiyet*. (Ed: A. Aydoğan). İstanbul: İz Yayıncılık, ss. 35-100.
- McCarthy, J. (2005). Kentsel dönüşümde ortaklık pratiği. *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması* (Ed:D. Özdemir, vd.). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını, ss.99-107.
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar*. (Çev: S. Özge). (4. Baskı). İstanbul: Yayınodası.
- Osmay, S. (1998). 1923'den bugüne kent merkezlerinin dönüşümü. *75 yılda değişen kent ve mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 139-154.
- Öktem, B. (2007). Stratejik mekânsal planlama ve büyük kentsel projeler. *Ölçü Dergisi*. s. 83-87
- Özdemir, D. (2004). 1980 sonrasında kamu-özel sektör ortaklıkları ve birlikte yönetim. *Kent Gündemi*. 51-58.
- Özdemir, D. (2007). 1980'lerden Günümüze Kentsel Dönüşümün Değişen İçeriği. *Ölçü Dergisi*. 78- 82.
- Özdemir, N. (2006). Düzensiz konut alanlarında kentsel dönüşüm modelleri üzerine bir değerlendirme. *Planlama Dergisi*.. Sayı.36, 121-127.

- Özden, P. (2001). Kentsel yenileme uygulamalarında yerel yönetimlerin rolü üzerine düşünceler ve İstanbul örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. (24), 255-270.
- Özden, P. (2004). İstanbul Etkin ve Çağdaş Kent Yönetim Sistemi Arayışı İçinde Yerel Yönetimleri Sosyal Programları Ve Kentsel Yenileme. *Kent Gündemi*, 59-70.
- Özden, P. (2008), *Kentsel yenileme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özden, P. (2010). Türkiye'deki kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamalarına eleştirel bir bakış. *Kentsel dönüşümde politika mevzuat uygulama Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. (Ed: D. Özdemir). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.194-224
- Özer, İ. (2004), *Kentleşme kentlileşme ve kentsel değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özgüner, B. (2010). Bir kentsel iyileştirme deneyiminin içinden: Fener ve Balat semtleri rehabilitasyon programı. *Kentsel dönüşümde politika mevzuat uygulama Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları*. (Ed: D. Özdemir). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss.369- 398
- Polat, S., Dostoğlu, N. (2007). Kentsel dönüşüm kavramı üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12(1), 61-76.
- Roberts, P. (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. (Ed: P. Roberts, H. Sykes). *Urban regeneration a handbook* . London: SAGE Publications.
- Sencer, Y. (1979) *Türkiye'de kentleşme*. (1. Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayınevi.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet döneminde konut. *75 yılda değişen kent ve mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Simmel, G. (2005). Metropol ve zihinsel yaşam. (Çev: A. Aydoğan). *Şehir ve cemiyet*. (Ed: A. Aydoğan). İstanbul: İz Yayıncılık, ss. 167-184.
- Sjoberg, G. (2002). Sanayi öncesi kenti. *20.yy kenti*. (1. Baskı). (Ed: B. Duru, A. Alkan). Ankara: İmge Kitabevi. ss. 37-54.

- Smith, N. (2006). Yeni küresellik, yeni şehircilik: küresel kentsel strateji olarak soylulaştırma. (Çev: İ. Urkun- Bowe, İ. Gündoğdu). *Planlama Dergisi*. (2), 13- 27.
- Spit, T. (2005). Kamu-özel sektör ortaklıkları kentsel yeniden yapılanma sürecinde gerilimli bir ilişki: Hollanda deneyimi. *Uluslararası kentsel dönüşüm uygulamaları sempozyumu İstanbul 2004 Küçükçekmece Belediyesi atölye çalışması*. (Ed: D. Özdemir, P.Özden, S. Turgut). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını. ss. 108-116.
- Sümer, F. (1994). *Eski Türklerde şehircilik*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şahin, Z. (2003). İmar planı değişiklikleri ve imar hakları aracılığıyla yanıltıcı (pseudo) kentsel dönüşüm senaryoları: Ankara Altındağ ilçesi örneği. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu. s. 89- 101.
- Şen, B. (2005). Soylulaştırma: kentsel mekanda yeni bir ayrışma biçimi. *İstanbul'da kentsel ayrışma*. (Ed: H. Kurtuluş). İstanbul: Bağlam Yayıncılık, ss.127-159.
- Şen, B. (2006). Ekonomik gelişmenin kültürel stratejileri: İstanbul kent merkezleri ve tarihi kentsel alanların yeniden yapılandırılması. *Planlama Dergisi*. (2), 65- 76.
- Şen, B. (2008). "kentsel dönüşüm": kavramsal karmaşa ve neoliberalizm. *İktisat Dergisi*. Sayı:499, s. 34-41.
- Şengül, T. (1994). 2000'li yıllara girerken Türk kentleşme yazını üzerine genel bir değerlendirme. *Dünyada ve Türkiye'de Sosyolojik Gelişmeler*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları. ss.467-477.
- Şengül, T. (2001). Sınıf mücadelesi ve kent mekânı. *Praksis*.(2), 9-31.
- Şengül, M. (2008). Türkiye'de kentsel dönüşüm ve hukuksal boyutları. *İktisat Dergisi*. Sayı:499, s. 59-69.
- Şengül, M. (2008). Yerel siyasette katılım ve çoğulculuk. *İktisat Dergisi*. Sayı:500, s. 7-9.

- Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenyapılı, T. (2004). “*Baraka*”dan *gecekonduya* Ankara’da *kentsel mekânın dönüşümü:1923-1960. (1. Baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şişman, A., Kibaroglu, D. (2009). Dünyada ve Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları, *TMMOB harita ve kadaastro mühendisleri odası 12. Türkiye harita bilimsel ve teknik kurultayı*. Ankara.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. *75 yılda değişen kent ve mimarlık*. İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, ss. 1-24.
- Tekeli, İ. (2000). İnsan Haklarının Yerleşmeye ve Mekâna İlişkin Boyutları Üzerine. *Modernite aşılrken kent planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi, ss.155-170.
- Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, modernite ve Türkiye’nin kent planlama tarihi*, (1. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Thornley, A. (2005). Metropoliten alanda yönetim politika koordinasyonu ve halk katılımıyla ilgili kısıtlamalar. *Uluslararası kentsel dönüşüm uygulamaları sempozyumu İstanbul 2004 Küçükçekmece Belediyesi atölye çalışması*. (Ed: D. Özdemir, P.Özden, S. Turgut). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını. ss. 38-53.
- Thorns, D.C. (2004). *Kentlerin dönüşümü kent teorisi ve kentsel yaşam*. (Çev: E. Nal ve H. Nal). İstanbul: Soyak Yayınları.
- Tolan, B. (1977). *Büyük kent sorunlarına toplu bir bakış*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Toksöz, F.; Özgür, A.; Uluçay, Ö.; Koç, L.; Atar, G.; Akalın, N. (2009). *Yerel yönetim sistemleri Türkiye ve Fransa İspanya İtalya Polonya Çek Cumhuriyeti*. İstanbul: Tesev Yayınları.

- Turok, I. (2005). Kentsel dönüşüm: neler yapılabilir ve nelerden kaçınılmalı?. *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul 2004 Küçükçekmece Belediyesi atölye çalışması*. (Ed:D. Özdemir, P.Özden, S. Turgut). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını. ss.25-30.
- Türkün, A. (2005). Giriş. *İstanbul'da kentsel ayrışma*. (Ed: H. Kurtuluş). İstanbul: Bağlam Yayıncılık, ss.9-24.
- Türkün, A. ve Yapıcı, M. (2008). Kentsel dönüşüm ve yasaların araçsallaşan rolü. *İktisat Dergisi*. Sayı.499, s. 48-58.
- Türkün, A.; Şen, B.; Öktem, B.; Aslan, Ş.; Yapıcı, M. (2010). *İstanbul'da eski kent merkezleri ve gecekondu mahallelerinde kentsel dönüşüm ve sosyo-mekansal değişim. TÜBİTAK SOBAG, Proje no:108K134,1-642*.
- Uysal, Ü.E. (2006). Soylulaştırma kuramlarının İstanbul'da uygulanabilirliği: Cihangir örneği. *Planlama Dergisi*. (2), 77- 92.
- Ülger, N. E. (2010). *Türkiye'de arsa düzenlemeleri ve kentsel dönüşüm*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Weber, M. (2005). Şehrin doğası. (Çev: F. Oruç). *Şehir ve cemiyet*. (Ed: A. Aydoğan). İstanbul: İz Yayıncılık, ss. 101-129.
- Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentleşme. *20. yüzyıl kenti*. (Ed: B. Duru, A. Alkan). Ankara: İmge Kitabevi. ss.77-106.
- Yaman, M. (2011). Kentsel dönüşüm uygulamaları Ankara büyükşehir belediyesi: Dikmen Vadisi 3. etap örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, M. (2008). Yuvarlak masa toplantısı "Kentsel Dönüşüm". *İktisat Dergisi*. Sayı. 499, s.3- 25.
- Yılmaz A., Bozkurt, Y. (2008). Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları ve Kütahya TOKİ örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 5-21
- Yörükan, T. (2006). *Şehir sosyolojisinin ve insan ekolojisinin teorik temelleri*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yücel, H., Aksümer, G. (2011). Kentsel dönüşüme karşı kent hakkı mücadelesi: Kazım Karabekir mahallesinde mekânsal kimlik ve dayanışma örüntüleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9(36), 117-139.

Web Kaynakları

Ertaş, M. (2011). Kentsel dönüşüm çalışmalarında sosyal boyutun incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Teknik-Online Dergi*, 10(1). <http://alaeddin.cc.selcuk.edu.tr/~tekbil/ocaknisan2011/mertas/mertas.pdf> (Erişim tarihi: 15.03.2012)

Sözer, S.(tarih yok). Kentsel dönüşüm: neyin dönüşümü? Isparta kentsel dönüşüm projesi örneği, <http://www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/kentseldonusum.pdf>. s. 27-30. (Erişim tarihi: 12.02.2012)

Topal, A.K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye’de kent neresidir?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1). <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt6.say%C4%B16.1%20topal.pdf> (Erişim tarihi: 10.03.2012)

Uçkan, Ö. (2009). E-devlet, e-demokrasi ve e-yönetişim modeli: bir ilkesel öncelik olarak bilgiye erişim özgürlüğü. *Aylık Strateji ve Analiz E Dergisi.*, Sayı.5. http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_09.html, (Erişim tarihi: 12.02.2012)

Yılmaz, N. (2004). Farklılaştıran ve ayrıştıran bir mekanizma olarak kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı.48, 249-267. www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/.../207 (Erişim tarihi: 10.03.2012)

<http://tdkterim.gov.tr/?kelime=kat%FDI%FDm&kategori=terim&hng=md> (Erişim tarihi: 08.02.2013)

<http://tdkterim.gov.tr/?kategori=bakdetay&sozid=YON> (Erişim tarihi: 08.02.2013)

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5104.html:okuma> (Erişim tarihi: 05.12.2012)

<http://www.kentselyenileme.org/index.php/dunyada159-thames-gateway-projesi> (Erişim tarihi: 05.12.2012)

<http://www.toki.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.12.2012)